รายงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Community Forest Conservation by Applying Buddhist Principles and the Seven Pillars of the Monk and Community at Wat Pha Chaturaphakpiman in Roi-Et Province

โดย

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. และคณะ

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย

ภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์
จาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563

รายงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Community Forest Conservation by Applying Buddhist Principles and the Seven Pillars of the Monk and Community at Wat Pha Chaturaphakpiman in Roi-Et Province

โดย

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. และคณะ
หน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย
ภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์
จาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563

คำนำ

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นส่วนราชการภายในกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยมีภารกิจหน้าที่และอำนาจในการให้ทุนวิจัยและนวัตกรรมแก่นักวิจัยและหน่วยงานในและนอกกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาครอบคลุมการวิจัยพื้นฐาน วิจัยประยุกต์ ทั้งวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ รวมทั้งสหสาขาวิชาการ โดยได้กำหนดเป้าหมาย เพื่อการสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมในประเด็นสำคัญของประเทศ ใน 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ การส่งเสริมอุตสาหกรรม เป้าหมายการพัฒนาสุขภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยจัดสรรทุนวิจัยตามยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท และยุทธศาสตร์ การวิจัยและนวัตกรรม ทั้งนี้ได้มีแนวทางการจัดสรรทุนวิจัยประจำปีงบประมาณ 2563 ที่ชัดเจน โดยการบริหารจัดการเพื่อให้ได้มาซึ่งโครงการที่สนับสนุนการดำเนินงานในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ของประเทศ มีการกำหนดเป้าหมายการวิจัยที่ชัดเจน มีแนวทางการขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกันไม่ซ้ำซ้อนและมองเห็นภาพรวมของงานวิจัยได้อย่างชัดเจนให้การใช้งบประมาณของประเทศเกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด

สำหรับรายงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เล่มนี้มีเป้าหมายหลักในการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เพื่อสร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน สร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนของพระสงฆ์และชุมชนในแต่ละพื้นที่ในด้านต่าง ๆ

คณะผู้ดำเนินงาน หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนจะสามารถสร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน สร้างคุณค่า

ทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นแก่ประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย และใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงดำเนินงานในปัจจุบันและอนาคสำหรับการปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการฯ รวมทั้งผู้ที่สนในทั่วไป

คณะผู้ดำเนินงาน

8 มีนาคม 2564

กิตติกรรมประกาศ

การจัดกิจกรรมครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณพระราชพรหมจริยคุณ, ดร. เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด ประธานที่ปรึกษาโครงการฝ่ายสงฆ์, พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ประธานโครงการ, พระครูประภัสร์สิทธิคุณ เจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน, พระครูอมรวรคุณ เจ้าคณะตำบลหัวช้าง, ดร.อัจฉรา บุปผาพันธ์, ที่ปรึกษาโครงการและนักวิจัยอาวุโส, ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อ เลขานุการโครงการ, นางสาวจิรัฏฐ์ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ผู้ช่วยเลขานุการโครงการและคณะทำงาน, ที่ให้การช่วยเหลือและให้คำปรึกษาในการทำกิจกรรม และขออนุโมทนาขอบคุณพัฒนาชุมชนจตุรพักตรพิมาน, เกษตรอำเภอจตุรพักตรพิมาน, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวช้าง ที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และให้การสนับสนุนบุคลากรและร่วมกิจกรรมด้วยดีเสมอมา

ขออนุโมทนาขอบคุณ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ที่ให้การดูแลส่งเสริมสนับสนุนทุนในการจัดกิจกรรมตลอดโครงการ ประจำปีงบประมาณ 2563

สุดท้าย ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลักดัน สนับสนุน และเป็นกำลังใจ ขออภัยที่ไม่ได้ระบุนาม อย่างไรก็ตามขอให้ทุกท่านเข้าใจว่าความสำเร็จนี้ เกิดขึ้นได้เพราะท่านคนหนึ่งที่ได้เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมนี้

ขอมอบความดีและประโยชน์ของการจัดกิจกรรมนี้ น้อมบูชาพระรัตนตรัย บูชาบิดามารดา ครูพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ ตลอดถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.และ
คณะ
8 มีนาคม 2564

4. บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

การประเมินผลสำเร็จโครงการการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ในการประเมินผลสำเร็จของโครงการการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จะใช้ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียในโครงการทุกกลุ่ม ทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน และผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ คณะผู้ปฏิบัติงานขับเคลื่อนระดับตำบล อำเภอและจังหวัด รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามสถานการณ์ดำเนินงานและข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยประเมินความสำเร็จของการดำเนินโครงการตามกรอบ PDCA และสรุปประเด็นปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินโครงการและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานในอนาคต

4.1 ผลการประเมินความสำเร็จของการดำเนินโครงการตามกรอบ PDCA

ด้านการรวมคน มีการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ด้านการบริหารจัดการป่า มีการประชุมจัดตั้งคณะกรรมการ มีการมอบหมายหน้าทีรับผิดชอบ

ด้านการจัดระบบนิเวศน์ มีกองทุนสนับสนุนการนุรักษ์ป่าชุมชน จัดโซนในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ด้านผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า พระสงฆ์และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน มีผลผลิตเกิดขึ้นมาตามฤดูกาล ชุมชนมีป่าสาธารณะเป็นของตัวเอง ได้รับกาศที่บริสุทธิ์ และป่าไม้ไม่ถูกรบกวน

ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อการนุรักษ์ป่าในรูปแบบต่าง ๆ

ด้านการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการนุรักษ์ป่า มีการตั้งกฎกติการ่วมกันมีการใช้วัฒนธรรมที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติกันมา เช่น ป่าชุมชนดอนปู่ตา การบวชต้นไม้ เป็นต้น

ด้านการสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น เด็กและเยาวชน มีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรม มีการจัดกิจกรรมปลูกป่าเพิ่มเติมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญอื่น ๆ

4.2 รายละเอียดเกี่ยวกับแผนงานวิจัย/โครงการวิจัย

4.2.1 ชื่อเรื่อง

การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Community Forest Conservation by Applying Buddhist Principles and the Seven Pillars of the Monk and Community at Wat PhaChaturaphakpiman in Roi-Et Province

4.2.2 ชื่อคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน3450400134391 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170 โทรศัพท์ 083-454-9959 E-mail:Sosommai@gmail.com

ผู้ร่วมโครงการ

พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ,.ดร เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน3340200417845 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170 โทรศัพท์ 083-454-9959 E-mail:pankaewmcuroiet@gmail.com

ดร.อัจฉรา บุปผาพันธ์เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน3349900383216 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขที่ 252 หมู่ที่4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170โทรศัพท์081-252329E-mail: aschar01012525@gmail.com

ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อเลขที่บัตรประจำตัวประชาชน 3450500580953 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขที่ 252 หมู่ที่4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170โทรศัพท์ 065-721-0840 E-mail: fasresdr@gmail.com

นางสาวจิรัฏฐ์ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน 3100500244182 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขที่ 252 หมู่ที่4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170โทรศัพท์ 097-268-5027 E-mail: 3 1005 00244 18 2jirat.kluymai027@gmail.com

4.**2.3 งบประมาณและระยะเวลาที่ทำวิจัย**

- ได้รับงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 งบประมาณที่ได้รับ 400,000 บาท
- ระยะเวลาทำวิจัย ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม ถึงวันที่ 8 มีนาคม 2564

4.2.4 สรุปโครงการวิจัย

1)รายละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ในพระพุทธศาสนา มีข้อมูลมากมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติมากกว่าศาสนาอื่น พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีแก่สังคมมีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายเกื้อกูลต่อธรรมชาติอันเป็นเหมือนเวทีสำหรับฝึกกายและวาจาให้เรียบร้อยดีงาม

จากหลักการและความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อมศึกษาบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนว่าปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักหรือไม่ ? หรือมีข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันไปในแต่ละด้านอย่างไร? และศึกษาการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 หลักว่ามีรูปแบบในการดำเนินการอย่างไรบ้าง แล้วสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการค้นพบมานำเสนอเพื่อเป็นแนวทางและรูปแบบในการแก้ไขหรือช่วยบรรเทาปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย ปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้เพื่อเป็นเหตุจูงใจให้พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์คงอยู่คู่ประเทศชาติต่อไป

2)รายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์

เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น สร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน

3)รายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย

การจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดโดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกภาคสนาม (Field study) กลุ่มเป้าหมาย คือพระสงฆ์วัดปาจตุรพัตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 5รูปและกลุ่มเป้าหมายที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ได้แก่ ชุมชน/บ้าน วัด หน่วยงานของรัฐและองค์กรอื่นๆ จำนวน 45คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 50 รูป/คน

4)รายละเอียดเกี่ยวกับผลการวิจัย

คณะผู้ดำเนินงานได้กำหนดองค์ความรู้ในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด มีประเด็นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก มีการประชุมเตรียมความพร้อมของคณะผู้ดำเนินโครงการจัดกิจกรรม และนำประเด็นสำคัญ ๆ ที่ค้นพบมาดำเนินการจัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนี้

1.การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง จาการศึกษา พบว่า พระสงฆ์และชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นบุคคลต้นทาง หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในด้านการอนุรักษ์ป่าในชุมชนของตนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอยู่กลางทาง และปลายทางคือกรมป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านป่าชุมชน เมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างจริงจัง แหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมย่อมเกิดขึ้นได้ในชุมชนนั้น ๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน สำหรับพระสงฆ์ มีสถานที่สงบสงัดเพื่อศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม ส่วนชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์เพิ่มขึ้น มีแหล่งอาหารจากป่าเพิ่มขึ้น แหล่งสมุนไพรจากป่าเพิ่มขึ้น มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น มีจำนวนและชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้น มีจำนวนป่าชุมชนที่เกิดจากพระสงฆ์และชุมชนมากขึ้น

2. การสร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน จากการดำเนินโครงการวิจัย พบว่า การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องตอบสนองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

3.การสร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น จากการดำเนินโครงการ พบว่า ป่าไม้หรือต้นไม้คือปอดของชุมชนและมีบทบาทที่สำคัญต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งการจัดการป่าที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ป่าสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ แหล่งจ้างงาน รวมถึงการลงทุนต่าง ๆ ในท้องถิ่นการทำให้พื้นที่ป่าสามารถทำหน้าที่เพื่อการผลิตและบริการได้อย่างต่อเนื่อง

4.2.5 รายละเอียดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก คณะผู้ดำเนินงาน ได้พบประเด็นที่น่าสนใจควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือป่าไม้เป็นต้นนั้นพระภิกษุสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอรัญญวาสี ประเภทวัดป่าหรือพระธุดงค์ พระวัดป่าเป็นธรรมเนียมมาจากครั้งพุทธกาล และฝ่ายคามวาสี ประเภทวัดบ้านที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชนหรือในเมืองควรทำหน้าที่โดยปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและสั่งสอนศีลธรรมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในคุณค่าและความจำเป็นของสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความรักในธรรมชาติและเกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของตน พระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีนอกจากจะดำเนินชีวิตเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม ในฐานะเป็นแบบอย่างแล้ว ยังสอนให้พุทธศาสนิกชนตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรมคือการบำเพ็ญสมาธิภาวนา เดินจงกรม (เดินแบบเจริญสติ) ใต้ร่มไม้ เพราะในวัดป่าจะมีต้นไม้มาก บรรยากาศสงบร่มรื่นทำให้ผู้เข้าไปสัมผัสเกิดความรู้สึกร่มเย็นสบาย มีความสงบสงัดระงับความฟุ้งซ่าน ความวิตกกังวลได้อย่างรวดเร็ว ทำให้จิตสงบและร่างกายสดชื่นเพราะสัมผัสกับความสมดุลของธรรมชาติ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

รูปแบบในการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อจำแนกตามบทบาทและหน้าที่ของกลุ่มเป้าหมายสามารถนำไปปฏิบัติได้ดังนี้

ป่าชุมชนเป็นกระบวนทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนและ/หรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เมื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมบนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา และสิทธิชุมชนซึ่งเป็นหลักการทางศีลและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ (เสน่ห์, 2536)

กรมป่าไม้ได้พยายามจำแนกป่าชุมชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการของกรมป่าไม้ให้ชัดเจน ซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดประเภทของป่าชุมชน ได้แก่ ลักษณะสภาพป่าและความเป็นมา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของชุมชนซึ่งทำให้จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท ดังนี้ (กรมป่าไม้, 2541)

(1) ป่าชุมชนดั้งเดิมจะมีสภาพพื้นที่ป่าเป็นธรรมชาติ มีไม้ขนาดใหญ่รวมทั้งพันธุ์พืชหลากหลาย มีอายุยาวนานโดยเป็นพื้นที่ป่าชุมชนที่กำหนดไว้มิให้ผู้ใดบุกรุกเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ยึดครองหรือเปลี่ยนแปลงสภาพ เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และตอบสนองประโยชน์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบของป่าชุมชนประเภทนี้ ยังแตกต่างกันเป็นหลายรูปแบบตามสภาพท้องที่และวัฒนธรรมชุมชนเช่น ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าน้ำซับ ป่าน้ำจำ ป่าน้ำผุด ป่ารักน้ำ ป่าหัวนา ป่าพรุ ป่าดอนปู่ตา ป่าช้า ป่าพิธีกรรม ป่าในวัด ป่าอภัยทาน เป็นต้น

(2) ป่าชุมชนพัฒนาเป็นพื้นที่ป่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณะรกร้างว่างเปล่าหรือเป็นพื้นที่ป่าไม้ซึ่งทำลายจนเสื่อมโทรมและชุมชนเห็นว่าสมควรจัดสร้างให้มีป่าไม้บนพื้นที่นั้น โดยวิธีการปลูกป่าขึ้นใหม่

หรือเข้าไปปลูกเสริมฟื้นฟูหรือป้องกันรักษามิให้สัตว์เลี้ยงหรือไฟลามป่าเข้าไปทำอันตรายต่อพื้นที่นั้นจนทำให้ที่นั้นกลายเป็นพื้นที่ป่าต่อไป เพื่อวัตถุประสงค์ของชุมชนที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกันในลักษณะต่าง ๆ เช่น เพื่อเป็นรายได้ของชุมชนจากการจัดการป่าไม้ เพื่อการมีไม้ใช้สอย เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ความสมดุลของธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพรและความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเพื่อความสวยงามของสถานที่สำคัญต่าง ๆ เป็นต้น ป่าชุมชนประเภทนี้บางแห่งจะมีพรรณไม้ไม่กี่ชนิด เว้นแต่วัตถุประสงค์ของชุมชนจะเน้นไปเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงจะทำให้ป่ามีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ ป่าชุมชนพัฒนานี้สามารถดำเนินการได้หลายพื้นที่ ดังนี้ (กรมป่าไม้, 2555: 73)

(3) การปลูกป่าชุมชนในเชิงปฏิบัติการ สามารถทำได้ดังนี้

1. ต้องมีที่ดินที่จะทำการปลูกพื้นที่ป่าที่ชัดเจน

2. ต้องมีองค์ความรู้และแผนการบริหารจัดการป่าอย่างเป็นระบบ

3. มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคคลทั่วไปทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้ในพื้นที่จริงได้

4. มีการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาดูแล บำรุง รักษา และฟื้นฟูป่าในชุมชน

5. อาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนิน ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์และผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ

6. ระเบียบและวิธีปฏิบัติป่าชุมชน ต้องดำเนินการภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรมท้องถิ่น จารีตประเพณีอันดีงามของชุมชน

7. มีกฎระเบียบ กติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน

8. มีชนิดของพันธุ์ไม้ที่จะนำมาปลูกหลากหลายชนิดและความจัดการด้านระบบนิเวศน์ให้เป็นสัดส่วน

8. มีที่กักเก็บน้ำไว้สำรองภายในพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งนี้เพื่อรดต้นไม้ที่ปลูกเพิ่มเติมให้สามารถอยู่รอดถึงหน้าฝนได้

9. มีการปลูกจิตสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ และมีการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่นให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชน ให้พวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชนของตน

10. ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมธุดงค์ธรรมยาตรา กิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติ กิจกรรมการปลูกสวนป่าสมุนไพร กิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับป่า กิจกรรมการคืนผืนป่าให้แผ่นดิน กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการสืบชะตาแม่น้ำและกิจกรรมการบวชต้นไม้ เป็นต้น

11. เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกพื้นที่ป่า

12. มีเกณฑ์ในการชี้วัดผลแห่งความสำเร็จของการจัดทำโครงการ/กิจกรรม

13. มีการประชุมเพื่อติดตามประเมินของการจัดกิจกรรมแล้วนำมาเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ที่ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน เพื่อการพัฒนาพื้นที่ป่าในชุมชนให้ดีกว่าเดิม อีกทั้งเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยงเชิงอนุรักษ์ แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนเป็นต้น

14. มีกองทุนเพื่อสนับสนุนด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุง ดูแล รักษาป่าในชุมชน

15. มีการเผยแพร่ผลงานการดำเนินงานสู่สาธารณะชน

(4) ข้อเสนอแนะในการดำเนินการในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทว่ามีรูปแบบในการอนุรักษ์ป่าไม้หรือการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร

2. ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละชุมชนเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนให้เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ควรศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านอื่น ๆ เช่น การแก้ปัญหาที่กำลังวิกฤติอยู่ในปัจจุบันคือปัญหาเกี่ยวกับด้านขยะ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วประเทศอยู่ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์จะมีวิธีการหรือควรใช้รูปแบบใดบ้างในการบริหารจัดการกับปัญหานี้อย่างเป็นรูปธรรม

4. ควรศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ด้านการประยุกต์ใช้ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าพระสงฆ์ทั่วทุกภูมิภาคได้มีการประยุกต์ใช้กับชุมชนในด้านใดบ้างและมีวิธีดำเนินการอย่างไร

5. ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบอื่น ๆ ของพระสงฆ์ในชุมชนทั่วทุกภูมิภาคว่ามีรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้างที่จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

(5) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. การจัดระบบนิเวศน์ภายในพื้นที่ป่าชุมชน มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า โดยการแบ่งสัดส่วนหรือแปลงที่จะทำการปลูกอย่างเป็นระบบและควรปลูกไม้ชนิดเดียวกันไว้ด้วยกัน

2. ควรปลูกไม้ประจำถิ่นไว้เป็นหลัก ส่วนไม้อื่น ๆ ค่อยนำมาปลูกเพิ่มเติมเป็นระยะ

3. ควรศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุง ดูแล รักษาป่าในชุมชนใกล้เคียงและในชุมชนอื่น ๆ เพื่อนำข้อดี ข้อเสีย ของเขามาปรับใช้ในชุมชนของเรา เพื่อประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง2) สร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน3) สร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้นตัวแปรที่สนใจศึกษา คือ รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกภาคสนาม (Field study) กลุ่มเป้าหมาย คือพระสงฆ์วัดปาจตุรพัตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 5 รูป และกลุ่มเป้าหมายที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ได้แก่ ชุมชน/บ้าน วัด หน่วยงานของรัฐและองค์กรอื่น ๆ จำนวน 45 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 50 รูป/คน แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก, ระยะที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามที่แสดงถึงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่พัฒนาขึ้น, และระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่พัฒนาขึ้น ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือ ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ได้หลักสูตรการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของ

พระสงฆ์และชุมชน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงพรรณนา (Descriptive method) ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญและนำผลจากการศึกษามาสรุปตามลำดับดังนี้

6.1.1 การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง จากการศึกษา พบว่า พระสงฆ์และชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นบุคคลต้นทาง หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในด้านการอนุรักษ์ป่าในชุมชนของตนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอยู่กลางทาง และปลายทางคือกรมป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านป่าชุมชน เมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างจริงจัง แหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมย่อมเกิดขึ้นได้ในชุมชนนั้น ๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน สำหรับพระสงฆ์ มีสถานที่สงบสงัดเพื่อศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม ส่วนชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์เพิ่มขึ้น มีแหล่งอาหารจากป่าเพิ่มขึ้น แหล่งสมุนไพรจากป่าเพิ่มขึ้น มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น มีจำนวนและชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้น มีจำนวนป่าชุมชนที่เกิดจากพระสงฆ์และชุมชนมากขึ้น

6.1.2 การสร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน จากการดำเนินโครงการวิจัย พบว่า การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องตอบสนองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

6.1.3 การสร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น จากการดำเนินโครงการ พบว่า ป่าไม้หรือต้นไม้คือปอดของชุมชนและมีบทบาทที่สำคัญต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งการจัดการป่าที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ป่าสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ แหล่งจ้างงาน รวมถึงการลงทุนต่าง ๆ ในท้องถิ่นการทำให้พื้นที่ป่าสามารถทำหน้าที่เพื่อการผลิตและบริการได้อย่างต่อเนื่อง

Abstract

The purposes of this research project are 1) to ....., 2) to ....., and 3) to .....

คำสำคัญ (Key words)

การอนุรักษ์ป่าชุมชน (Community Forest Conservation)

การอนุรักษ์ป่าชุมชน หมายถึง การไม่ทำลายพันธุ์ไม้ทุกชนิด เพื่อต้องการรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์และความหลากหลายของพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้คงไว้ตามสภาพเดิมเพื่อป้องกันภิกษุเบียดเบียนทำลาย แผ้วถาง เผา ป่าไม้ พันธุ์ไม้และสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชนในท้องถิ่นหรือสร้างความเดือดร้อนแก่สรรพชีวิตในบริเวณที่อยู่อาศัยหรือสถานที่อื่นใด ทั้งป้องกันภิกษุผู้ขาดจิตสำนึกในความเป็นสมณะ ผู้มีความประพฤติไม่เหมาะสมในการรักษาดูแลสิ่งแวดล้อม จึงมีการตั้งกฎกติกาควบคุมความประพฤติในหมู่พุทธสาวก มีการปรับโทษแก่ผู้ล่วงละเมิด ตามทัศนะนี้ทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทในด้านให้ความสำคัญของป่าไม้ พันธุ์ไม้ ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อม อันเป็นแนวทางแห่งการอนุรักษ์

ป่าไม้โดยตรงอย่างแท้จริง รวมทั้งมีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้ภิกษุจุดไฟเพื่อเป็นแนวป้องกันไฟป่าได้ อันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาที่อยู่อาศัยและผืนป่าในบริเวณนั้นให้ปลอดจากไฟป่า

ป่าไม้ถูกทำลายไปจำนวนมาก จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศไปทั่วโลกรวมทั้งความสมดุลในแง่อื่นด้วย ดังนั้น การฟื้นฟูสภาพป่าไม้จึงต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน ทั้งภาครัฐภาคเอกชนและประชาชน ซึ่งมีแนวทางในการกำหนดแนวนโยบายด้านการจัดการป่าไม้ ดังนี้ (1) นโยบายด้านการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ (2) นโยบายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เกี่ยวกับงานป้องกันรักษาป่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสันทนาการ (3) นโยบายด้านการจัดการที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ในท้องถิ่น (4) นโยบายด้านการพัฒนาป่าไม้ เช่น การทำไม้และการเก็บหาของป่า การปลูก และการบำรุงป่าไม้ การค้นคว้าวิจัย และด้านการอุตสาหกรรม (5) นโยบายการบริหารทั่วไปจากนโยบายดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางในการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาติให้ได้รับผลประโยชน์ ทั้งทางด้านการอนุรักษ์และด้านเศรษฐกิจอย่างผสมผสานกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติและมีทรัพยากรป่าไม้ไว้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, 2540)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddha-Dhamma)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมที่นำมาบูรณาการใช้ในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ในพระพุทธศาสนามีข้อมูลมากมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติมากกว่าศาสนาอื่น แต่พระสงฆ์ไทยไปเน้นแต่เรื่องการบริจาคทาน ไม่ค่อยพูดถึงเรื่องการเยียวยาธรรมชาติหรือให้ความสนใจต่อธรรมชาติเลย ในพระไตรปิฎกมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามเหยียบย่ำข้าวในนา ไม่ใช่ปัญหาสภาพแวดล้อม แต่เป็นปัญหาเรื่องของศีลธรรม หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หลักศรัทธา จาคะ อรรถะประโยชน์ กตัญญูกตเวที สามัคคีธรรม การพึ่งตนเอง ศีล ความรับผิดชอบ เมตตา-อหิงสา สันโดษ และหลักอิทัปปัจจยตา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2542)

แนวคิด 7 เสาหลัก (Seven Pillars)

แนวคิด 7 เสาหลัก หมายถึง แนวคิดที่พระสงฆ์นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม 7 ด้าน คือ (1) ด้านการรวมกลุ่มคน (2) ด้านการบริหารจัดการป่า (3) ด้านการจัดระบบนิเวศ (4) ด้านผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า (5) ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (6) ด้านการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า และ (7) ด้านการสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น (สมศักดิ์ สุขวงศ์, 2551)

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

บทคัดย่อภาษาไทย ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ง
กิตติกรรมประกาศ ช
สารบัญเรื่อง ซ
สารบัญตาราง ฎ
สารบัญภาพ ฐ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อที่ใช้

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 19
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 21
1.3 นิยามความหมาย 21
1.4 ขอบเขตการถ่ายทอดเทคโนโลยี 22
1.5 แผนการดำเนินงาน 23
1.6 ความก้าวหน้าของแผนการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด 24
1.7 วิธีดำเนินงาน 31
1.8 ประโยชน์ที่ได้รับ 32

2. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 33

2.1 ความสำคัญของป่าชุมชน 33
2.2 องค์ประกอบของป่าชุมชน 33
2.3 ประเภทของป่าชุมชน 35
2.4 การมีส่วนร่วม 39
2.5 นโยบายและการจัดการป่าไม้ในประเทศไทย 41
2.6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน 42
2.7 เกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชนและสวนป่า 43
2.8 การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน 53
2.9 กรณีศึกษา: บทบาทและกิจกรรมของพระสงฆ์นักอนุรักษ์ป่าและพัฒนาสิ่งแวดล้อมรูปอื่น ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศที่ประยุกต์ใช้แนวคิด 7 เสาหลักเพื่อการอนุรักษ์ป่า 65

2.10 บริบทของวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด 77

2.11 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าไม้ของจังหวัดร้อยเอ็ด 84

2.12 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 86

3. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย 91

3.1 วิธีการดำเนินโครงการจัดกิจกรรม 91

3.2 ขอบเขตการจัดการความรู้และการขยายผล 91

3.3 รายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินงานจริงตามแผนงาน 92

3.4 ระยะเวลาในการทำวิจัย 94

3.5 กลุ่มเป้าหมาย 96

3.6 เป้าหมายของผลผลิต (Output) และตัวชี้วัด 97

3.7 เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด 99

3.8 รูปแบบ/กระบวนการ/แผนงานการนำส่งองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมสู่กลุ่มเป้าหมาย 102

3.9 แผนการเผยแพร่องค์ความรู้ เทคโนโลยี 106

4. ผลการวิจัย 108

4.1 กรอบแนวคิดของโครงการ 108

4.2 แผนการจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน 109

4.3 ผลการดำเนินการจัดกิจกรรม 114

4.4 สรุปผลการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน 118

5. อภิปรายผล และวิจารณ์ผล 121

5.1 อภิปรายผล 121

5.2 วิจารณ์ผล 123

6. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ 128

6.1 สรุปผลการวิจัย 128

6.2 ข้อเสนอแนะ 129

7. บรรณานุกรม 133

8. ภาคผนวก 136

ก Model/Flowchart แสดงกระบวนการดำเนินงานตลอดโครงการ 137

ข แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ถ่ายทอดผลงานวิ(Supply Side) 138

ค เกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชนและสวนป่า 147

ง	แบบสัมภาษณ์เรื่อง การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	159
จ	รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	168
ฉ	แบบประเมินความต้องการของผู้ร่วมกิจกรรม	170
ช	บทความวิจัย ที่ได้รับการตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ	178

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงแผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	23
2	แสดงความก้าวหน้าของแผนการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมการนุรักษ์ป่าชุมชน	24
3	แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 1	43
4	แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 2	45
5	แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 3	46
6	แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 4	47
7	แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 5	49
8	แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 6	50
9	แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 7	52
10	แสดงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยประยุกต์หลักธรรมกับแนวคิด 7 เสาหลักของพระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.	63
11	แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักคิดกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก	68
12	แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักวิจัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก	70
13	แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้กับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก	73
14	แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักประสานกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก	77
15	แสดงพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดร้อยเอ็ด	84
16	แสดงแปลงปลูกป่าและพื้นที่ปลูกป่าโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้	85
17	แสดงขั้นตอนการดำเนินงานจริงตามแผนงาน	92

18	แสดงแผนการบริหารโครงการวิจัยตามขั้นตอนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	94
19	แสดงจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม	96
20	แสดงพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย และจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ	96
21	แสดงผลผลิตและตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการ	97
22	แสดงผลลัพธ์และตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการ	99
23	แสดงกรอบแนวคิดของโครงการ	108
24	ตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการวิจัย	111
25	แสดงกิจกรรมการติดตามประเมินผล ระยะเวลา 4 เดือน หลังการเข้าร่วมกิจกรรม	113

สารบัญภาพ

แผ่นภาพ		หน้า
1	ภาพการประชุมครั้งที่ 1 เพื่อแต่งตั้งคณะดำเนินงาน/กิจกรรม	26
2	ภาพการประชุมครั้งที่ 2 เพื่อคัดเลือกกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ดูแลป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	30
3	ภาพการประชุมครั้งที่ 3 เพื่อกำหนดองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด	30
4	ภาพการประชุมคณะผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมในโครงการฯ ครั้งที่4 เพื่อชี้แจงรายละเอียดของแผนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	31
5	ภาพแผนผังวัดป่าจตุรพักตรพิมาน	78
6	ภาพแผนผังเขตสังฆาวาสวัดป่าจตุรพักตรพิมาน	78
7	ภาพแสดงพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน	78
8	ภาพแสดงเส้นทางการเดินศึกษาธรรมชาติภายในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	79
10	ภาพแสดงผลผลิตที่ได้จากป่า	79
11	ภาพแสดงกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน	80
12	ภาพต้นไม้และพันธุ์พืชที่ปลูกในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน	81
13	ภาพแสดงพื้นที่ป่าชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด	85
14	ภาพการประชุมเพื่อมอบหมายหน้าที่คณะกรรมการดำเนินงาน	102
15	ภาพการประชุมเพื่อถอดบทเรียนการบริหารจัดการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	103
16	ภาพการประชุมชี้แจงแผนการทำงานพร้อมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้ สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	104
17	ภาพการอบรมเชิงปฏิบัติการและปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน	105
18	ภาพแสดงคู่มือการดำเนินงานจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน	106

19	ภาพแสดงเอกสารคู่มือและโมเดลการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตร	108
20	ภาพแสดงการประชุมอบรม/แนะนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน	118
21	ภาพแสดงผลผลิตที่ได้จากป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	118
22	ภาพแสดงการบวชต้นไม้ ปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	119
23	ภาพแสดงการปลูกต้นไม้ ปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	119

8. คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อที่ใช้

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในรายงานกิจกรรมเล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 เรียงตามลำดับคัมภีร์ดังนี้

การใช้คำย่อชื่อพระไตรปิฎก เริ่มจากอักษรย่อชื่อคัมภีร์ ตามด้วยวงเล็บที่ใช้แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น

ที.สี. (ไทย) 9/276/97.หมายถึง ทีฆนิกาย สีลักขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 276 หน้าที่ 97

การอธิบายอักษรย่อพระวินัยปิฎก (บาลีและไทย)

เล่ม		คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
1-2	วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
4-5	วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
8	วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

การอธิบายอักษรย่อพระสุตตันตปิฎก (บาลีและไทย)

เล่ม		คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
9	ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
10	ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
12	ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มูลปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย	(ภาษาไทย)
13	ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)

15	สํ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
20	องฺ.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
21	องฺ.จตุกฺก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
26	ขุ.วิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ	(ภาษาไทย)
27	ขุ.ชา.จตุกฺก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย จตุกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
28	ขุ.ชา.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
32	ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อปทาน	(ภาษาไทย)

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-9 ไม่เอื้อต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 นโยบายด้านการป่าไม้ยังคงแนวคิดที่จะให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ รักษาพื้นที่อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบบูรณาการโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลจัดการมากขึ้น ปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ในประเทศลดลงมีสาเหตุมาจากความต้องการไม้เพื่อกิจการต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้ (1) อุตสาหกรรมโรงเลื่อย โรงงานกระดาษ สร้างที่อยู่อาศัยหรือการค้า ทำให้ต้นไม้ถูกลักลอบตัดและตัดถูกต้องตามกฎหมาย (2) การอนุญาตผูกขาดสัมปทานระยะยาว ขาดระบบการควบคุมที่ดีผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมุ่งแต่ตัวเลขที่จะนำออกโดยไม่ระวังดูแลพื้นที่ป่าไม่ติดตามผลการปลูกป่าตามเงื่อนไขสัมปทานว่าได้ดูแลรักษาต้นไม้ให้เจริญเติบโตอย่างปลอดภัย (3) การเพิ่มจำนวนประชากรของประเทศ เป็นสาเหตุทำให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่าไม้มากขึ้น (4) การส่งเสริมการปลูกพืชหรือสัตว์เศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เช่น ปอ มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น ทำให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วยการบุกรุกป่าเพิ่มมากขึ้น (5) การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำก็เช่นกัน ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนถูกบุกรุกและทำลายลงมากกว่าครึ่งในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา (6) การกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าไม่ชัดเจน ทำให้ราษฎรเกิดความสับสนทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา บางแห่งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เองยังไม่สามารถชี้แนวเขตได้

ถูกต้องทำให้เกิดการพิพาทในเรื่องที่ดินทำกินและที่ดินป่าไม้อยู่ตลอดเวลาและมักเกิดการร้องเรียนต่อต้านในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินให้พบเห็นอยู่เสมอ (7) การจัดสร้างสาธารณูปโภคของรัฐ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ จะทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าบริเวณที่เก็บน้ำเหนือเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ (8) การขยายเส้นทางคมนาคม การตัดถนนและการเดินสายไฟแรงสูงทำให้ต้องตัดต้นไม้ลง นับเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการทำลายพื้นที่ป่าเป็นบริเวณกว้าง (9) การทำเหมืองแร่ การสร้างถนนเพื่อใช้เป็นเส้นทางขนย้ายแร่ ในบางครั้งต้องทำลายป่าไม้ลงเป็นจำนวนมาก การระเบิดหน้าดินเพื่อให้ได้มาซึ่งแร่ธาตุ เกิดผลทำให้ป่าไม้ในบริเวณใกล้เคียงถูกทำลายลงโดยไม่รู้ตัว (10) ไฟไหม้ป่า การทำลายของสัตว์ป่า และสัตว์เลี้ยง การทำลายของเชื้อโรคและแมลงต้นไม้ ทำให้ต้นไม้ถูกทำลาย (11) การขาดการตระหนักและความร่วมมือของประชาชนต่อการอนุรักษ์ เนื่องจากยังมีการลักลอบตัดต้นไม้เพื่อนำไปก่อสร้างบ้านเรือนหรือใช้สอยอื่น ๆ หรือเพื่อการเกษตร หรือการเผาพื้นที่ป่าที่มีปรากฏให้เห็นเป็นประจำทุกปี (12) การนิยมเครื่องเรือนที่ผลิตมาจากไม้ที่มีค่า เช่น ไม้สัก ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ไม้พยุง เป็นต้น ทำให้ผู้ผลิตต้องเร่งแสวงหาไม้เพื่อสนองความต้องการของประชาชนผู้ซื้อมากขึ้น (กรมป่าไม้, 2555: 42-44).

ดังนั้น การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้และร่วมกันดูแลรักษาและรณรงค์ในเรื่องของการปลูกต้นไม้ในทุกรูปแบบ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าให้กับประเทศไทยต่อไป

ในพระพุทธศาสนา มีข้อมูลมากมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติมากกว่าศาสนาอื่น แต่พระสงฆ์ไทยไปเน้นแต่เรื่องการบริจาคทาน ไม่ค่อยพูดถึงเรื่องการเยียวยาธรรมชาติหรือให้ความสนใจต่อธรรมชาติเลย (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2536: 14) ในพระไตรปิฎกมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามตัดต้นไม้ ห้ามเหยียบย่ำข้าวในนา ไม่ใช่ปัญหาสภาพแวดล้อม แต่เป็นปัญหาเรื่องของศีลธรรม เรื่องของการไม่เข้าไปเบียดเบียนแทรกแซงสิ่งที่ชาวบ้านทำ การที่พระพุทธเจ้าห้ามตัดต้นไม้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาวบ้านโกรธที่มีพระไปตัดต้นไม้ (สุวรรณา สถาอานันท์, 2536: 10) สิกขาบทที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพระวินัยของภิกษุมี 227 ข้อ บางข้อก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ บางข้อเกี่ยวข้องโดยตรง บางข้อเกี่ยวข้องโดยอ้อม ในการศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพระไตรปิฎก พบว่า ในพระวินัยปิฎก เล่มที่ 2 มหาวิภังค์ ปาทุกาวรรค โกสิยสิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 2/543/42) ปฐวีขณนสิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 2/85/274) ภูตคามสิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 2/90/278) สัปปาณกสิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 2/140/314) สัญจิจจสิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 2/383/502) และเสขิยวัตรสิกขาบท (วิ.ป. (ไทย) 8/181/164) พระพุทธองค์ทรงกำหนดบทบัญญัติห้ามพระภิกษุตัดต้นไม้ทำลายป่า ฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์ พรากภูตคาม ขุดดิน ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ บ้วนน้ำลายลงบนต้นไม้ หรือ ทิ้งของสกปรกลงในแม่น้ำลำธารหรือที่สาธารณะ เพื่อสร้างความตระหนักต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายโดยภิกษุผู้ขาดจิตสำนึก

ในพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 9 ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค กูฏทันตสูตร (ที.สี. (ไทย) 9/345-348/144-146) ซึ่งมีความสอดคล้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน พระพุทธองค์ทรงบัญญัติห้ามการบูชายัญด้วยการฆ่าสัตว์ เน้นการบูชาด้วยเนยใส เนยข้น นมเปรี้ยว น้ำมัน

น้ำผึ้งและน้ำอ้อย โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่คน สัตว์และพืช และในเล่มที่ 15 สังยุตตนิกาย สคาถวรรค วนโรปสูตร (สํ.ส. (ไทย) 15/47/61) กล่าวถึง ความกตัญญูกตเวทีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระพุทธองค์ตรัสว่า การปลูกป่าและการรักษาต้นน้ำลำธารเป็นบุญกุศลทั้งกลางวันและกลางคืน ทรงมีทัศนะว่าพืชทุกชนิดมีค่าเท่ากับสัตว์ทั้งหลาย ควรแก่การดูแลทะนุถนอมไม่น้อยไปกว่าสัตว์

จะเห็นได้ว่า สิกขาบทที่นำมาศึกษาในที่นี้ล้วนมีความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นได้ชัดเจน พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีแก่สังคมมีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายเกื้อกูลต่อธรรมชาติอันเป็นเหมือนเวทีสำหรับฝึกกายและวาจาให้เรียบร้อยดีงาม พระองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะถ้าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดี ย่อมส่งผลต่อจิตใจให้ดีไปด้วยอันจะช่วยให้การปฏิบัติธรรมบรรลุเป้าหมายเร็วยิ่งขึ้น ฉะนั้น พระวินัยแต่ละสิกขาบทดังที่ได้ยกมากล่าวในที่นี้ จึงมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าได้บัญญัติพระวินัยนี้ขึ้นเพื่อใช้ปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลก็ตาม แต่ก็สามารถนำมาใช้กับสมัยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ในด้านบทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ผู้ดำเนินโครงการวิจัยได้ศึกษาจากเอกสารถึงบทบาทของพระสงฆ์ทั่วทุกภูมิภาค จำนวน 16 รูป จำแนกได้ 4 กลุ่ม มีกลุ่มนักคิด จำนวน 5 รูป พระสงฆ์กลุ่มนักวิจัย จำนวน 2 รูป พระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้ จำนวน 4 รูปและพระสงฆ์กลุ่มนักประสาน จำนวน 5 รูป พบว่า พระสงฆ์ทุกกลุ่มสามารถปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักได้แตกต่างกันไปในแต่ละด้าน ซึ่งแต่ละรูปแต่ละกลุ่มมีแนวทางการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักปฏิบัติได้แตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมในแต่ละพื้นที่

ส่วนบทบาทของภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนในด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากมายหลายองค์กร อาทิ มูลนิธิลูกโลกสีเขียว เป็นต้น เป็นองค์กรที่จะเสริมสร้างกำลังใจแก่ชุมชนและคนรักษ์ป่าทั่วประเทศ เพราะเห็นว่าคนเหล่านี้คือคนตัวเล็ก ๆ ซึ่งปฏิบัติตัวจริงที่มักไม่มีใครเห็นคุณค่า ผู้ทำงานปกป้องทรัพยากรธรรมชาติอย่างเงียบๆ สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมทุกวันนี้จะปล่อยให้เป็นเรื่องของรัฐบาลอย่างเดียวไม่ได้ ทุกฝ่ายจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อสังคมที่มีคุณภาพในอนาคต พระสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะต้องเข้ามาร่วมแก้ปัญหานี้ ซึ่งเป็นการรักษาทั้งป่าและรักษาธรรมไปพร้อม ๆ กัน

จากหลักการและความสำคัญดังกล่าว ผู้ดำเนินโครงการวิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งโดยตรง เป็นต้นว่า การไม่ทำลายป่าไม้ทุกประเภทซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามพรากของเขียวหรือต้นไม้ เป็นต้น และโดยอ้อม ได้แก่ การอยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัย โดยอาศัยป่าเป็นสถานที่สัปปายะในการปฏิบัติธรรม ตลอดถึงศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กลุ่มเป้าหมายกับการอนุรักษ์ป่าไม้และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ว่ามีวิธีดำเนินการอย่างไรบ้าง ศึกษาระเบียบวิธีปฏิบัติหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน การมีสส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ แล้วจะได้นำองค์ความรู้ที่ค้นพบทุกส่วนมาบูรณาการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างเป็นรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักขึ้นมา เพื่อให้พระสงฆ์ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขหรือช่วยบรรเทาปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย ปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาต้นเหตุของปัญหาอื่น ๆ ของประเทศ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีเขตแดนกว้างกว่าภาคอื่น ๆ และประสบปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติซ้ำซาก เพื่อเป็นเหตุจูงใจให้พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่กำลังวิกฤติอยู่ในปัจจุบันนี้ และเพื่อนำเอารูปแบบนี้ไปบูรณาการใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ป่าไม้และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สภาพป่าคงอยู่คู่ประเทศชาติต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

2. เพื่อสร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน

3. เพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น

1.3 นิยามความหมาย

1. ป่าชุมชน หมายถึง ป่าในชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ตำบลหัวช้าง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

2. เงินอุดหนุน หมายถึง เงินที่ดำเนินการจัดกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น

3. ผู้รับเงินอุดหนุน หมายถึง หัวหน้าโครงการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

4. หน่วยงานรับผิดชอบ หมายถึง หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนทั้งด้านวิชาการและเชิงปฏิบัติ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

5. คณะกรรมการป่าชุมชน หมายถึง คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาจากการประชุมประชาคมเพื่อนำองค์ความรู้มาปฏิบัติร่วมมือกันในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

6. ประธานคณะกรรมการป่าชุมชน หมายถึง ประธานผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ที่เห็นคุณค่าและความสำคัญในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด

7. หมู่บ้านเป้าหมาย หมายถึง หมู่บ้านในพื้นที่ชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ตำบลหัวช้าง หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

8. การอนุรักษ์ป่าชุมชน หมายถึง การบริหารจัดการป่าชุมชนวัดป่าจตุพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก

9. หลักธรรม หมายถึง หลักจริยธรรมที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ หลักศรัทธา หลักจาคะ หลักอรรถประโยชน์ ความกตัญญูกตเวที สามัคคีธรรม ศีล และหลักอิทัปปัจจยตา

10. แนวคิด 7 เสาหลัก หมายถึง แนวคิดที่พระสงฆ์และชุมชนนำมาบูรณาการเป็นแนวทางรูปแบบและวิธีการอนุรักษ์ป่าชุมชน จำนวน 7 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านการรวมกลุ่มคน (2) ด้านการบริหารจัดการป่า (3) ด้านการจัดการระบบนิเวศ (4) ด้านผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า (5) ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (6) ด้านการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ และ (7) ด้านการทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น

11. กระบวนการส่งเสริมการบริหารจัดการป่าชุมชน หมายถึง การสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เป็นการปรับแนวคิดและสร้างแรงจูงใจให้พระสงฆ์และชุมชนในการอนุรักษ์ป่าในชุมชนของตนเอง

12.แนวทางการบริหารจัดการป่าชุมชน หมายถึง แนวทางการส่งแสริมการบริหารจัดการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ซึ่งเป็นผลสะท้อนจากการจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยกำหนดตัวแปรที่จะทำการศึกษา ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก

13. ต้นทาง หมายถึง พระสงฆ์และชุมชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย เช่น หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ

14. กลางทาง หมายถึง หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าชุมชนในระดับเขต/จังหวัด

15. ปลายทาง หมายถึง หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนที่ให้การสนับสนุนทุนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนระดับชาติ เช่น สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ กรมป่าไม้ เป็นต้น

1.4 ขอบเขตการถ่ายทอดเทคโนโลยี

การจัดกิจกรรมตามโครงการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการจัดแบบผสมวิธีระหว่างวิธีการเชิงคุณภาพและวิธีการเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องแล้วนำผลจากวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพไปตรวจสอบยืนยันด้วยวิธีการเชิงปริมาณ เพื่อขยายผลด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

1. ขอบเขตการดำเนินโครงการ

คณะผู้ดำเนินโครงการ แบ่งเนื้อหาที่จะทำการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ การศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม

1.1 การศึกษาเอกสาร ศึกษาจากเอกสาร ป่าไม้เพื่อการศึกษา (กรมป่าไม้,2555) และบทบาทพระสงค์พระสงฆ์ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วทุกภูมิภาค

ของประเทศ พร้อมทั้งศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2539) และศึกษาแนวคิด 7 เสาหลัก ประกอบด้วย (1) ด้านการรวมกลุ่มคน (2) ด้านการบริหารจัดการป่า (3) ด้านการจัดระบบนิเวศ (4) ด้านผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า (5) ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (6) ด้านการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า และ (7) ด้านการสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น (สมศักดิ์ สุขวงศ์, 2551)

1.2 การศึกษาภาคสนาม ประชากรหลัก คือ พระสงฆ์และชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนซึ่งได้มาโดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (In-debt interview) จากพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Random sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

(1) มีผลงานเชิงประจักษ์ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ได้

(2) มีผลงานในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน

(3) ได้รับการยอมรับจากสังคมในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

4. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์และประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพัตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกเป็น พระสงฆ์ 5 รูป ประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน จำนวน 45 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 50 รูป/คน

5. สถานที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน คือ วัดป่าจตุรพัตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1.5 แผนการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ และระยะเวลาดำเนินงาน 12 เดือน มีรายละเอียดดังแสดงไว้ในตาราง 1

ตาราง1 แสดงแผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

กิจกรรม	เดือน												ค่าน้ำหนักงาน(ร้อยละ)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1.ประชุมเตรียมความพร้อมของ (คณะผู้ดำเนินกิจกรรม) โครงการวิจัยและกำหนดประเด็นของโครงการวิจัย	—												10%
2.กำหนดประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักและลง		—	—										10%

พื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกรณีศึกษาชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย													
3.สร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่แสดงถึงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก (ระยะที่1)			—	—	—								10%
4.ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามที่แสดงถึงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่พัฒนาขึ้น (ระยะที่2)				—	—	—							10%
5.ทดลองใช้รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก (ระยะที่3) โดยแบ่งเป็น3 กลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายวัดเหนือ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด วัดกลาง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด และวัดใต้ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ตามลำดับ						—	—						10%
6.จัดกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระยะที่ 3 กลุ่มเป้าหมายแต่ละชุมชนนำเสนอผลการปฏิบัติงานที่ได้รับจากการอบรมตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก (ระยะที่ 3)							—	—					20%
7.วิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม									—				10%
8.ติดตามร่างรายงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยฉบับสมบูรณ์และจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์										—	—		10%
9. นำเสนอผลงาน รายงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยสู่เวทีสาธารณะทั้งการประชุมระดับชาติและระดับนานาชาติ												—	10%

1.6 ความก้าวหน้าของแผนการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมการนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ตาราง 2 แสดงความก้าวหน้าของแผนการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมการนุรักษ์ป่าชุมชน

แผนการจัดกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก	
กิจกรรมที่ 1	สร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด
กิจกรรมที่ 2	การบริหารจัดการองค์ความรู้ มีพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน
กิจกรรมที่ 3	ประสานความร่วมมือเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา กรมป่าไม้ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร องค์บริหารส่วนจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยในพื้นที่
กิจกรรมที่ 4	การติดตามประเมินผล มุ่งไปที่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตอบนโยบายรัฐในการพัฒนา แก้ปัญหา และเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชน และสังคม ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยาในชุมชน

ตาราง 2 แสดงความก้าวหน้าของแผนการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน วัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ขั้นตอนการดำเนินงานตามแผน อาศัยคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ที่ 13/2563 เรื่องแต่งตั้งคณะดำเนินงานในโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563 มีมติในที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานในคราวประชุมครั้งที่ 1/2563 จึงแต่งตั้งคณะทำงานดังต่อไปนี้ (1) พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ, ดร. ประธานโครงการ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการทำงาน (2) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. หัวหน้าโครงการ มีหน้าที่ดำเนินงานตามที่ศึกษาค้นคว้าจากการวิจัยให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ (3) ดร.อัจฉรา บุปผาพันธ์ นักวิจัยอาวุโส ที่ปรึกษาโครงการ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาข้อมูลในด้านต่าง ๆ และข้อมูลทางวิชาการในการจัดกิจกรรมในโครงการ (4) ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อ เลขานุการโครงการ มีหน้าที่บันทึกรายงานการประชุมและการจัดกิจกรรมในโครงการ (5) อาจารย์จิรัฏฐ์ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ผู้ช่วยเลขานุการโครงการ มีหน้าที่ช่วยเหลืองานในกิจกรรมของโครงการ ทั้งนี้เพื่อทำการดูแลป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยคณะกรรมการดำเนินงานทุกฝ่าย มีหน้าที่ตามคำสั่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ทุกประการจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และสิ้นสุดโครงการดังนี้

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ที่ 13./**2563**

เรื่อง แต่งตั้งคณะดำเนินงานในโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ประจำปีงบประมาณ 2563

****

ด้วยคณะผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2563 ได้จัดให้มีการประชุมเสวนาเป็นกลุ่มย่อย ณ อาคารพระพรมหบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ห้อง 101 ระหว่างวันที่ 20 เดือน มีนาคม พ.ศ.2563 โดยเชิญคณะทำงานและกรรมการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมสมองในการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานในคราวประชุมครั้งที่ 1/2563 จึงแต่งตั้งคณะทำงานดังต่อไปนี้ (1) พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ, ดร. ประธานโครงการ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการทำงาน (2) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. หัวหน้าโครงการ มีหน้าที่ดำเนินงานตามที่ศึกษาค้นคว้าจากการวิจัยให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ (3) ดร.อัจฉรา บุปผาพันธ์ นักวิจัยอาวุโส ที่ปรึกษาโครงการ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาข้อมูลในด้านต่าง ๆ และข้อมูลทางวิชาการในการจัดกิจกรรมในโครงการ (4) ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อ เลขานุการโครงการ มีหน้าที่บันทึกรายงานการประชุมและการจัดกิจกรรมในโครงการ (5) อาจารย์จิรัฏฐ์ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ผู้ช่วยเลขานุการโครงการ มีหน้าที่ช่วยเหลืองานในกิจกรรมของโครงการ

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสิ้นสุดโครงการ

สั่ง ณ วันที่ 13 เมษายน 2563

(พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ., ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
(13 เมษายน 2563)

ด้วยเหตุนี้ ทางคณะผู้ดำเนินงานที่ได้รับการแต่งตั้งในโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563 จึงได้มีการนัดประชุมเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการทำงานของป่าชุมชนวัดป่าจตุรพัตรพิมาน เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย และเพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ภาพการประชุมครั้งที่ 1 เพื่อแต่งตั้งคณะดำเนินงาน/กิจกรรม

2. พระสงฆ์และชุมชน ได้ร่วมกันเพื่อจัดกิจกรรมโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีพระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. หัวหน้าโครงการเป็นผู้นำการบริหารจัดการดูแลโดยชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างป่า สร้างคน สร้างผลงาน สร้างอาหารและรายได้ให้แก่ชุมชนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรักป่าเหมือนป่าเป็นลูกหลานของตนเอง คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่มติในที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันและเสนอรายชื่อขึ้นมาเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ดังมีรายนามต่อไปนี้

คณะกรรมการฝ่ายศาสนา

1) พระราชพรหมจริยคุณ	ประธานที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
2) พระครูประภัทร์สิทธิคุณ	ที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
3) พระครูอมรวรคุณ	ที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
4) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.	ประธานกรรมการ
5) พระภิกษุสามเณรภายในวัดป่าจตุรพักตรพิมาน	กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายที่ปรึกษา

1) ร.ต.ท.จำรัส ผาลา	ประธานกรรมการ
2) ผอ.สมคิด จิตไทย	รองประธาน
3) คุณตาบุญมี ทอนมาตย์	กรรมการ
4) คุณพ่อสอง พรพิพัฒน์	กรรมการ
5) คุณแม่กล่องแก้ว บุญอรัญ	กรรมการ
6) คุณพ่อเรียบ อุปแก้ว	กรรมการ
7) คุณละอองแก้ว ทองสุข	กรรมการ
8) คุณพ่อสุทรรศน์ สุวรรณธาดา	กรรมการ
9) คุณกิตติศักดิ์ แหล่ป้อง (สท.)	กรรมการ
10) คุณพ่อวีระศักดิ์ สุวรรณธาดา	กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายบริหาร

1) ดร.ศิรินารถ บัวสอน	ประธานกรรมการ
2) คุณครูปองภพ ไมตรีมิตร	รองประธาน
3) คุณครูรัตนา วรรณภูงา	เลขานุการ
4) คุณชนาธิป ยาหาญ	กรรมการ
5) คุณสราวุธ บุศเนตร	กรรมการ
6) คุณครูสรวง ชิณวุธ	กรรมการ
7) คุณสุพจน์ รุ่งวิฑูรย์รัตน์	กรรมการ

8) คุณครูสุลักษณ์ ศรีโยธี กรรมการ

9) คุณครูชัยยงค์ พิพัฒนมงคล กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

1) คุณครูนำชัย ตรางา ประธานกรรมการ

2) คุณครูยุวดี อรุณดี รองประธาน

3) คุณกรรณิการ์ ชิณหงส์ กรรมการ

4) คุณวศิน โพธิสนธิ์ กรรมการ

5) คุณวิสิฐศักดิ์ คงทน กรรมการ

6) คุณครูสมศักดิ์ ตอเสนา กรรมการ

7) คุณไพลภ บัวบาน กรรมการ

8) คุณครูพงศกร อุดมอริยทรัพย์ กรรมการ

9) คุณวิไลวรรณ รัตนสังข์ กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำแผนที่รักษาแนวเขตป่า

1) ร.ต.นิเวศ มงคลทองคำดี ประธานกรรมการ

2) คุณครูเสน่ห์ มะรังษี รองประธาน

3) คุณรุจิรา คำภูมี กรรมการ

4) คุณวิเชียร เม่งเจริญ กรรมการ

5) คุณอรทัย อรรคปทุม กรรมการ

6) คุณเรืองฤทธิ์ หงส์อานนท์ กรรมการ

7) คุณอำนาจ บุญพานิชย์ กรรมการ

8) คุณสุบรรณ ภูโคกยาว กรรมการ

9) คุณวาส พิมาน กรรมการ

10) คุณอุดม แสนบุตรวงศ์ กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายบำรุงและปลูกป่าทดแทน

1) คุณพ่อวิเชียร วราฤทธิ์ ประธานกรรมการ

2) คุณไกรรัตน์ วงค์ภักดี รองประธาน

3) คุณพ่อจิรวัฒน์ หนูเสน กรรมการ

4) คุณกล้าณรงค์ แสงภารา กรรมการ

5) คุณโชคชัย คำสนาม กรรมการ

6) คุณวิมล หงส์ทองคำ กรรมการ

7) คุณเสกสรร กิตติลาภ กรรมการ

8) คุณนิตยา ลายคราม กรรมการ

9) คุณพ่อบุญเกิด จันทะเฮียว กรรมการ

10) คุณพ่อประทีป คุณพิภาค กรรมการ
11) คุณธนายุทธ กำลังเลิศ กรรมการ
12) คุณครูสมศักดิ์ เวียงสมุทร กรรมการ
13) คุณเรืองวิทย์ สิงห์ยะบุศย์ กรรมการ
14) คุณแม่สมร จิตตหงส์ กรรมการ
15) คุณประดับ พัฒนิบูลย์ กรรมการ
16) คุณพ่อนิพนธ์ จันทร์ละคร กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายตรวจตระเวนรักษาป่า

1) คุณบุญถิ่น พละหงส์ ประธานกรรมการ
2) คุณสมศรี หงส์วิลัย รองประธาน
3) คุณบุญมี วัฒนศรี กรรมการ
4) คุณสมจิตร ลุนนากัน กรรมการ
5) คุณฐิติพร ซารัมย์ กรรมการ
6) คุณสิวรรจน์ อินทะชัย กรรมการ
7) คุณวิเศษ อินทะชัย กรรมการ
8) คุณสมิตนันต์ จัตกุล กรรมการ
9) คุณพ่อกุศล หินจันทร์ กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายป้องกันไฟป่า

1) นายจันทร์ พินิจมนตรี ประธานกรรมการ
2) นายทองสวน พันธ์พลอย รองประธาน
3) นายหนูแดง บัวพันธ์ กรรมการ
4) นายทองจุล ศรีฮ้อยคำ กรรมการ
5) นายถวิล พลเรือง กรรมการ
6) นายสมภาร อนุภาพ กรรมการ
7) นายบุญหลาย โคกสีนอก กรรมการ
8) นายดำดวล มองเพชร กรรมการ
9) นายระเบียบ อุดมประเสริฐ กรรมการ
10) นายคำปน สิงห์สิริ กรรมการ
11) นายจ่อย วิชัยวงษ์ กรรมการ
12) นายสูน บุญดาราช กรรมการ
13) นายอุทัย พินิจมนตรี กรรมการ
14) นายโสพรรณ โพโน กรรมการ
15) นายปรีชา ต้นกันยา กรรมการ

16) นายทองเม็ง บัวจาน กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์พืชสมุนไพร

1) ผ.อ.วีระศักดิ์ คำขูรู ประธานกรรมการ
2) คุณครูยุรี คุ้มบุดดี รองประธาน

คณะกรรมการฝ่ายคุ้มครองชีวิตสัตว์ป่า

1) คุณสมจิตร ลุนนากัน ประธานกรรมการ
2) คุณพ่อน้อย คำขูรู รองประธาน
3) คุณกระจ่างจิตร ชาวพงษ์ กรรมการ
4) คุณวัลภา คำชาย กรรมการ
5) คุณวาสนา แสงสุระ กรรมการ
6) คุณโสภา กาละดี กรรมการ
7) คุณวันชัย รัตนพันธ์ กรรมการ
8) คุณสมิตนันต์ จัตกุล กรรมการ
9) คุณรำไพ สูนรงค์ กรรมการ
10) คุณพ่อสำราญ โพธิสน กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายรักษากฎระเบียบ

1) ร.ต.ธวัช ทองเรือง ประธานกรรมการ
2) ด.ต.ขจร อรรคปทุม รองประธาน
3) คุณครูสมศักดิ์ เอื้อมสุวรรณ กรรมการ
4) คุณครูอุทิศ จันทร์ดิษฐ์ กรรมการ
5) คุณฟ่อน ทูนไชย กรรมการ
6) คุณสุมิตร ฝางแก้ว กรรมการ
7) คุณทองล้วน สิมวิเศษ กรรมการ
8) คุณประยูร แสงหัวช้าง กรรมการ
9) คุณพ่อนิคม เดชรักษา กรรมการ
10) คุณวงเดือน นามสุดใจ กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมป่า

1) คุณตาขรรค์ชัย ยิ่งกำแหง ประธานกรรมการ
2) คุณพ่อคำใบ คุ้มเมือง รองประธาน
3) คุณพ่ออำนาจ จิณฤทธิ์ กรรมการ
4) คุณพ่อคำแสน มิ่งอุดมทรัพย์ กรรมการ
5) คุณพ่อพินิช ไชยเวช กรรมการ

6) คุณพ่อคำแสน มิ่งอุดมทรัพย์ กรรมการ
7) คุณพ่อลำปาง จันทะวฤทธิ์ กรรมการ
8) คุณพ่อธนูศิลป์ พละหงส์ กรรมการ
9) คุณธวัชชัย ตั้งอารีอรุณ กรรมการ
10) คุณพ่อนิพนธ์ จันทร์ละคร กรรมการ

ภาพการประชุมครั้งที่ 2 เพื่อคัดเลือกกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ดูแลป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1.7 วิธีดำเนินงาน

ระยะที่ 1 แผนการดำเนินกิจกรรมระยะแรก (1 เดือนแรก) กำหนดองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด มีประเด็นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก โดยมีการประชุมเตรียมความพร้อมของคณะผู้ดำเนินโครงการจัดกิจกรรม และนำประเด็นมาเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ภาพการประชุมครั้งที่ 3 เพื่อกำหนดองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

ระยะที่ 2 เป็นผลมาจากความก้าวหน้า ระยะที่ 1

รายงานความก้าวหน้าในครั้งนี้ต่อเนื่องจากการรายงานความก้าวหน้าของโครงการจัดกิจกรรมครั้งที่ 1 ตามที่คณะผู้จัดกิจกรรมในโครงการ ได้เดินทางเข้าพบเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ประธานที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์) เพื่อชี้แจงรายละเอียดในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เพื่อรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่พร้อมจะยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน พร้อมทั้งขอคำปรึกษาและได้รับความรู้ในการจัดทำโครงการ/กิจกรรมในครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่งเมื่อวันที่ 19 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2563

หลังจากเข้าพบเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว คณะผู้จัดกิจกรรมในโครงการดังกล่าวได้เชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชุมปรึกษาหารือ รับฟังคำชี้แจงและเสนอรายชื่อเพื่อมอบหมายงานให้สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมและแนวคิด 7 เสา หลักให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ภาพการประชุมคณะผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมในโครงการฯ ครั้งที่4 เพื่อชี้แจงรายละเอียดของแผนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิบาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1.8 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.7.1 นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

1.7.2 สร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ห้องเรียนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน

1.7.3 สร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น

1.7.4 ได้หลักสูตรการพัฒนารูปแบบการอนุรักป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

2. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในหัวข้อนี้จะทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์ข้อมูลในประเด็นย่อยต่าง ๆ ได้แก่ (1) ความสำคัญของป่าชุมชน (2) องค์ประกอบของป่าชุมชน (3) ประเภทของป่าชุมชน (4) ระเบียบและวิธีปฏิบัติหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน (5) การมีส่วนร่วม (6) พระสงฆ์และชุมชน (7) การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน (8) บริบทของวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด (8) ข้อมูลเบื้องต้นของจังหวัดร้อยเอ็ด (9) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งจะได้นำเสนอในรายละเอียดต่อไป

2.1 ความสำคัญของป่าชุมชน

การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ จะต้องดำเนินการโดยชุมชนในลักษณะขององค์กรที่มีศักยภาพเพียงพอในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งอาจเป็นองค์กรท้องถิ่นที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบล หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือดำเนินการในลักษณะการรวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กรเฉพาะกิจ เช่น คณะกรรมการ แต่โดยหลักการแล้วองค์กรที่จะเข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ควรเป็นองค์กรที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล และ/หรือชุมชนให้เป็นตัวแทนในการดำเนินการหรือการตัดสินใจ ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญในปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับได้แก่ การบริหารจัดการในรูปแบบของ “ป่าชุมชน” (กรมป่าไม้, 2555: 66)

“ป่าชุมชน” เป็นรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วม กรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านป่าชุมชน และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ป่าชุมชน” หมายความว่า

ป่าหรือที่ดินอื่นใด ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการภายใต้โครงการป่าชุมชนที่กรมป่าไม้ได้อนุมัติให้ดำเนินการตามแนวทางที่กำหนดไว้ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการพื้นที่ของชุมชนร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายป่าไม้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการอนุรักษ์และชุมชนได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืน (กรมป่าไม้, 2554)

2.2 องค์ประกอบของป่าชุมชน

2.2.1 ที่ดินนอกเขตพื้นที่ป่าชุมชน

ที่ดินนอกเขตพื้นที่ป่าชุมชน หมายถึง ที่ดินสาธารณะที่มีการปลูกป่าขึ้นมาในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ รวมถึงประชาชนทั่วไปได้ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในพื้นที่จะสามารถดำเนินการได้เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ ตามมาตรา 290 วรรคหนึ่ง

2.2.2 ที่ดินในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

ที่ดินในเขตพื้นที่ป่าชุมชน หมายถึง ที่ดินที่หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมป่าไม้ ได้อนุญาตให้มีการปลูกป่าในบริเวณพื้นที่เขตชุมชน จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพ.ศ.2550 ให้ความสำคัญและมีบทบัญญัติให้กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้กับท้องถิ่นบริหารจัดการอย่างเป็นอิสระและตอบสนองความต้องการในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งภารกิจป่าชุมชนเป็นหนึ่งในภารกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่บัญญัติไว้เพื่อให้มีการถ่ายโอนให้ท้องถิ่นบริหารจัดการร่วมกับกรมป่าไม้

2.2.3 การจัดกิจกรรมด้านป่าไม้ สามารถบริหารจัดการได้ตามบริบทของพื้นที่หรือตามโครงการ/กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตบริเวณนั้น ๆ

2.2.4 ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นกลไกที่สำคัญในการผลักดันการดำเนินงานระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมที่จะบริหารจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น นับเป็นนิมิตหมายที่ดีต่อการพัฒนาท้องถิ่น จึงทำให้แนวทางการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมกับองกรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท) ในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่าง “ผู้มีส่วนได้เสีย” ได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดต่อการผลักดัน กระตุ้น ส่งเสริมการดำเนินการป่าชุมชนตามขอบข่ายการดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นันทนา, 2555)

กรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้คงความอุดมสมบูรณ์และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในประเทศ การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและฟื้นฟู เป็นภารกิจที่กรมป่าไม้ให้ความสำคัญและดำเนินการส่งเสริมป่าชุมชนมาแล้วเกือบ 30 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 และเมื่อปี พ.ศ.2542 กรมป่าไม้ได้เริ่มให้มีกระบวนการจัดทำโครงการป่าชุมชน ให้ผู้นำชุมชนเสนอโครงการป่าชุมชนต่อกรมป่าไม้ โดยอาศัยกฎหมายที่มีอยู่ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 สั่งการให้เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ดำเนินการร่วมกับผู้นำชุมชนในการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นและใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมปป่าชุมชนจนถึงปัจจุบัน

2.2.5 การใช้ประโยชน์และความยั่งยืนเกี่ยวกับป่าชุมชน

ป่าชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นจัดการดูแลร่วมกันนั้น มีการกระจัดกระจายไปทั่วประเทศ และความเป็นมาตลอดจนวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไปตามสภาพของระบบนิเวศป่าไม้ และระบบนิเวศชุมชน รวมทั้งความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อที่ชุมชนมี และกำหนดเป็นความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าก็ไม่เหมือนกันด้วย นอกจากนี้แล้ว การเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายของรัฐก็ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ป่าชุมชนสนองตอบความต้องการชุมชนแตกต่างกันด้วย (กรมป่าไม้, 2555: 67)

ป่าชุมชน (Community Forest) เป็นป่าธรรมชาติหรือป่าปลูก ต้องมีขอบเขตชัดเจน ชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการและตัดสินใจตามความต้องการของชุมชนให้สอดคล้องกับจารีตประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนเชื่อมโยงระดับสังคมให้เข้ากับเรื่องป่าและทรัพยากรในป่า ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึ่งพิงป่าของราษฎรเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น (โกมล, 2535) นอกจากนี้ ป่าชุมชนยังเป็นกระบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เมื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมบนฐานของความคิด ภูมิปัญญา และสิทธิชุมชนซึ่งเป็นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ (เสน่ห์, 2536)

2.3 ประเภทของป่าชุมชน

กรมป่าไม้ได้พยายามจำแนกป่าชุมชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการของกรมป่าไม้ให้ชัดเจน ซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดประเภทของป่าชุมชน ได้แก่ ลักษณะสภาพป่าและความเป็นมา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของชุมชนซึ่งทำให้จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท ดังนี้ (กรมป่าไม้, 2541)

1. ป่าชุมชนดั้งเดิม
2. ป่าชุมชนพัฒนา

1. ป่าชุมชนดั้งเดิม

ป่าชุมชนดั้งเดิม จะมีสภาพพื้นที่ป่าเป็นธรรมชาติ มีไม้ขนาดใหญ่รวมทั้งพันธุ์พืชหลากหลาย มีอายุยาวนานโดยเป็นพื้นที่ป่าชุมชนที่กำหนดไว้มิให้ผู้ใดบุกรุกเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ยึดครองหรือเปลี่ยนแปลงสภาพ เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และตอบสนองประโยชน์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบของป่าชุมชนประเภทนี้ ยังแตกต่างกันเป็นหลายรูปแบบตามสภาพท้องที่และวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งรูปแบบที่สำคัญ คือ

1.1 ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ดินและป่าไม้ ได้แก่

1) ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าขุนน้ำ

ป่าต้นน้ำลำธาร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าป่าขุนน้ำ หมายถึง บริเวณพื้นที่ป่าซึ่งอยู่ตอนบนของลุ่มน้ำ ปกติมักจะเป็นเขตพื้นที่ภูเขา มีความลาดชันสูงแตกต่างกับพื้นที่ตอนล่างของลุ่มน้ำ ซึ่งมักจะเป็นพื้นราบ มีความลาดชันน้อย ชุมชนที่อยู่ในบริเวณภูเขาหลายแห่งรู้จักเลือกใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณที่ความเชื่อชุมชนมีและกำหนดเป็นความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าก็ไม่เหมือนกันด้วย นอกจากนี้แล้วการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายของรัฐยังเป็นปัจจัยทำให้ป่าชุมชนตอบความต้องการชุมชนแตกต่างกันด้วย

2) ป่าน้ำซับ ป่าน้ำจำ ป่าน้ำผุด

โดยธรรมชาติของน้ำฝนเมื่อตกลงมาบนแผ่นดิน จะมีส่วนหนึ่งของน้ำที่จะซึมลงใต้ดินกลานน้ำใต้ดินที่เป็นบ่อบาดาลหรือแม่น้ำใต้ดินลึก ๆ หรือสายน้ำเล็ก ๆ ตื้น ๆ บางแห่งก็โผล่ซึมออกมาตามผิวดิน กลายเป็นน้ำซับหรือน้ำรู หรือบ่อน้ำขนาดใหญ่ การไหลซึมนี้ ถ้าเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ตอนบนของลุ่มน้ำ พื้นที่บริเวณนั้นก็จะกลายเป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญไป แต่ถ้าเกิดในพื้นที่ราบลุ่มบางแห่ง ซึ่งชุมชนได้อาศัยใช้ประโยชน์ร่วมกัน พื้นที่บริเวณนี้ก็จะถูกเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น ที่น้ำซับ ที่น้ำผุด และน้ำฮู (น้ำรู) เป็นต้น

3) ป่ารักน้ำ

โครงการป่ารักน้ำ เป็นโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดโครงการขึ้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2526 ที่พื้นที่รอบอ่างเก็บน้ำถ้ำติ้ว บ้านถ้ำติ้ว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร (กรมป่าไม้, 2555) เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทรัพยากรป่าไม้เห็นความสำคัญและการเกื้อกูลซึ่งกันและกันของทรัพยากรป่าไม้กับคนในท้องถิ่น แล้วช่วยกันปลูกและดูแลรักษาป่าตามหลักการที่ว่าป่าอยู่กับคนได้ คนอยู่กับป่าได้ โดยไม่มีการทำลายกัน เมื่อเริ่มต้นโครงการทำการฟื้นฟูและบำรุงรักษาพื้นที่ป่าเพียง 1 ไร่ ต่อมาได้ขยายไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนนับหมื่นไร่

4) ป่าหัวนา

ในเขตพื้นที่เขาหลาย ๆ แห่ง ในภาคเหนือ ชุมชนที่อาศัยอยู่อาศัยการทำนาขั้นบันไดบนที่ราบเชิงเขาเหล่านี้มานับศตวรรษ โดยลักษณะที่เป็นธรรมชาติของที่ลาดชัน ถ้ามีการเปิดหน้าดินโดยการถางป่าที่ปกคลุมดินจะถูกฝนกัดเซาะและพังทลายไหลลงสู่ที่ต่ำกับที่ราบลุ่มตลอดเวลา

5) ป่าพรุ

ลักษณะของป่าพรุนั้นจะมีน้ำขังตลอดทั้งปี คล้ายกับเป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีป่าดิบปกคลุม ป่าชนิดนี้มีมากในภาคใต้บริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งเป็นรวมของพรรณพืชและสัตว์ป่าอย่างหลากหลายซึ่งเป็นประโชน์ต่อชุมชนอย่างยิ่ง

1.2 ป่าซึ่งใช้ประกอบพิธีตามวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น ได้แก่

1) ป่าดอนปู่ตา

คือป่าชุมชนแบบดั้งเดิมที่ประชาชนได้ดูแลรักษามาแต่เดิม มีการตั้งศาลปู่ตาเป็นที่อยู่ของวิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อปกป้องรักษาหมู่บ้านให้มีความปลอดภัย อยู่เย็นเป็นสุข ผลผลิตทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ ในแต่ละปีชาวบ้านจะจัดพิธีเซ่นไหว้ตามวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

2) ป่าช้า

วัฒนธรรมทางภาคเหนือและภาคอีสานบางแห่งในสมัยก่อนจะไม่นิยมทำการเผาศพผู้ตายในวัด ดังนั้นหลังจากทำพิธีทางศาสนาให้แก่ผู้ตายเรียบร้อยแล้ว เมื่อถึงเวลาเผาจึงต้องนำศพออกไปเผาตามบริเวณชายป่าที่ชุมชนกำหนดไว้ใช้ร่วมกันเพื่อการเผาศพอย่างเดียว พื้นที่บริเวณนี้มักจะปล่อยให้เป็นป่าไม้เติบโตตามธรรมชาติและชุมชนเรียกพื้นที่นี้ว่า ป่าช้า หรือป่าเหว หรือป่าเห้ว เหตุที่ว่าป่าอยู่ด้วยก็เพราะมีไม้ป่าขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นเหมือนป่าธรรมชาตินั่นเอง

3) ป่าพิธีกรรม

เนื่องจากสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก มนุษย์จึงพยายามแสวงหาความรู้ที่จะเข้าใจสภาพแวดล้อม เพื่อมนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาวะที่จะทำให้การดำเนินชีวิตมมีข้อจำกัดจากสภาพแวดล้อมน้อยลง เช่น เกิดภาวะฝนแล้งมนุษย์ก็คิดค้นวิธีการทำฝนเทียมขึ้นมาเพื่อให้การทำไร่ไถนาของมนุษย์ดำเนินต่อไปได้ แม้ว่ามนุษย์จะได้พัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมาเป็นลำดับ มนุษย์จึงมักเชื่อมโยงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพลังที่อยู่เหนือธรรมชาติ ปาฏิหาริย์ ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าได้บันดาลให้ปรากฏการณ์นั้นได้เกิดขึ้น นอกจากนี้สภาพแวดล้อมโดยธรรมชาติของตัวมันเองก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมด ดังนั้นมนุษย์จึงต้องพึ่งพลังเหนือธรรมชาติ

4) ป่าในวัด

เป็นป่าชุมชนอนุรักษ์หรือพัฒนาขึ้นมาในเขตพื้นที่บริเวณวัดในพุทธศาสนาและมีพระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความร่มรื่น และเพื่อให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ในการเรียนรู้ธรรมะ หรือความจริงของธรรมชาติจากธรรมชาติที่แท้จริงรอบ ๆ ตัว และเนื่องจากชุมชนบางแห่งได้กำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ดินเพื่อกิจกรรมของวัดเป็นจำนวนมาก จึงดูเสมือนว่ามีวัดอยู่ในป่า หรือป่าขนาดใหญ่อยู่ในวัด

5) ป่าอภัยทาน

ป่าอภัยทานอาจจะเป็นพื้นที่ป่าไม้ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดหรือข้างวัด หรือไม่เกี่ยวกับวัดเลยก็ได้ แต่เป็นบริเวณพื้นที่ซึ่งชุมชนสงวนไว้เป็นเขตอภัยทาน ห้ามผู้คนล่าสัตว์ต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพิงอาศัยพื้นที่บางแห่งอาจเป็นสวนผลไม้หรือที่ดินของราษฎรทำกิน แต่มีฝูงสัตว์ เช่น นกชนิดต่าง ๆ มาอาศัยทำรังเลี้ยงดูลูกน้อยหรืออพยพมาอาศัยอยู่ชั่วคราวตามฤดูกาล

1.3 ป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์อื่น ๆ นอกจากการอนุรักษ์ดิน น้ำ และประโยชน์ในทางพิธีกรรม ได้แก่

1) ป่าบุ่ง ป่าทาม

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามที่กว้างใหญ่อยู่บริเวณลุ่มน้ำที่สำคัญ ๆ คือลุ่มแม่น้ำโขง ลุ่มแม่น้ำชี ลุ่มแม่น้ำมูล และลุ่มแม่น้ำสงคราม เป็นต้น ป่าบุ่งป่าทาม เป็นพื้นที่ราบต่ำน้ำท่วมถึง อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ในฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลากเกิดน้ำไหลล้นฝั่งท่วมอยู่บนพื้นที่ลุ่มเป็นบริเวณกว้าง เป็นระยะเวลาหลายเดือนของทุกปี พื้นที่ส่วนที่ถูกน้ำท่วม เรียกว่า ทาม ภายในพื้นที่ทามไม่ได้ราบเรียบเป็นผืนเดียว เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากกระแสน้ำไหลบ่า ทำให้พื้นที่ของป่าทามมีลักษณะเป็นเนิน ที่ลุ่มเป็นแอ่งน้ำขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป โดยลักษณะของพื้นที่เป็นลอนคลื่น สูง ๆ ต่ำ ๆ ไม่สม่ำเสมอและไหลลาดลง ลำห้วยและบริเวณที่ลุ่มเป็นแอ่งจะมีน้ำขังตลอดปี พื้นที่ส่วนลุ่มต่ำต่อเนื่องกับแหล่งต่าง ๆ เรียกว่า บุ่ง การเกิดน้ำท่วมไหลบ่าทำให้ดินตะกอนที่ไหลพัดพามาทับถมกันอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่ดินซึ่งเป็นแหล่งรวมของพืชพรรณป่าไม้และถิ่นอาศัยขยายพันธุ์ของสัตว์นานาชนิด ป่าบุ่งป่าทามจึงมีภาษาวิชาการเรียกกันว่า “พื้นที่ชุ่มน้ำ”

2) ป่าชายเลน

ป่าชายเลนโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ป่าไม้บริเวณชายฝั่งทะเล หรือบริเวณที่น้ำทะเลท่วมถึง มีมากในบริเวณภาคใต้และภาคตะวันออกบางจังหวัด ที่มีชายฝั่งทะเล ป่าชายเลนประกอบด้วยพรรณไม้ที่สำคัญ คือ โกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก ลำพู ลำแพน แสม ถั่วขาว โปรงแดง ตะบูนดำ ตะบูนขาว เป็นต้น

3) ป่าหัวไร่ปลายนา

ป่าชุมชนหัวไร่ปลายนานี้ จะพบเห็นได้ทั่วไปในเขตภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคเหนือของประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าขนาดเล็กที่ราษฎรเหลือหรือปล่อยไว้ให้เป็นป่าเพื่อแสดงอาณาเขตและเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน ลำต้นเป็นไม้ฟืน เชื้อเพลิง ก่อสร้าง ใช้สอย

4) ป่ารอบหมู่บ้าน

ชุมชนในภาคเหนือมักประสบปัญหาเรื่องไฟป่าในหน้าแล้ง ซึ่งเกิดจากการจุดไฟเผาป่าเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตรกรรม แล้วเกิดไฟไหม้ลุกลามมาติดถึงหมู่บ้านได้ หมู่บ้านเหล่านี้จะตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาที่มีสภาพป่าสมบูรณ์ โดยสภาพเช่นนี้ชาวบ้านจึงไม่นิยมทำการเกษตรติดหมู่บ้าน แต่จะเวินพื้นที่ป่าติดหมู่บ้านไว้แล้วจึงจะถึงพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ซึ่งก็คือป่ารอบหมู่บ้านจะเป็นแนวขวางกั้นระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่เกษตรกรรม ถัดจากพื้นที่เกษตรกรรมจะเป็นเชิงเขา นอกจากนี้ป่าบริเวณรอบหมู่บ้านสามารถเป็นแนวป้องกันลมเพื่อลดความรุนแรงของการปะทะของลมพายุฝนก่อนเข้าถึงหมู่บ้านและช่วยลดหรือชะลอ

ความรุนแรงรวดเร็วของการระบาดของแมลงศัตรูพืชและโรคพืช เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพของป่ารอบหมู่บ้าน

2. ป่าชุมชนพัฒนา

ป่าชุมชนพัฒนา เป็นพื้นที่ป่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณะรกร้างว่างเปล่าหรือเป็นพื้นที่ป่าไม้ซึ่งทำลายจนเสื่อมโทรมและชุมชนเห็นว่าสมควรจัดสร้างให้มีป่าไม้บนพื้นที่นั้น โดยวิธีการปลูกป่าขึ้นใหม่หรือเข้าไปปลูกเสริมฟื้นฟูหรือป้องกันรักษามิให้สัตว์เลี้ยงหรือไฟลามป่าเข้าไปทำอันตรายต่อพื้นที่นั้นจนทำให้ที่นั้นกลายเป็นพื้นที่ป่าต่อไป เพื่อวัตถุประสงค์ของชุมชนที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกันในลักษณะต่าง ๆ เช่น เพื่อเป็นรายได้ของชุมชนจากการจัดการป่าไม้ เพื่อการมีไม้ใช้สอย เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ความสมดุลของธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพรและความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเพื่อความสวยงามของสถานที่สำคัญต่าง ๆ เป็นต้น ป่าชุมชนประเภทนี้บางแห่งจะมีพรรณไม้ไม่กี่ชนิด เว้นแต่วัตถุประสงค์ของชุมชนจะเน้นไปเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงจะทำให้ป่ามีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ ป่าชุมชนพัฒนานี้สามารถดำเนินการได้หลายพื้นที่ ดังนี้ (กรมป่าไม้, 2555: 73)

1) ป่าชุมชนซึ่งปลูกในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม คือป่าที่ถูกปลูกขึ้นในพื้นที่ป่าซึ่งมีสภาพเสื่อมโทรมจากการบุกรุกในอดีต แต่ปัจจุบันราษฎรซึ่งอยู่อาศัยโดยรอบพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้หรืออาจมองเห็นปัญหาการขาดแคลนไม้ใช้สอยในหมู่บ้านจึงได้ร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการริเริ่มปลูกป่าไว้ในพื้นที่ดังกล่าว พันธุ์ไม้ที่เลือกมาปลูก อาจจะเป็นไม้โตเร็วหรืออาจจะเป็นไม้ท้องถิ่นที่ราษฎรเห็นว่าควรจะส่งเสริมและนำมาปลูกในพื้นที่เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมให้กลับมามีสภาพป่าดั้งเดิม หรืออาจจะเป็นพันธุ์ไม้เศรษฐกิจที่มีความเหมาะสมและสามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่

2) ป่าชุมชนซึ่งปลูกในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน คือป่าที่เกิดจากความพยายามของราษฎรในชุมชนร่วมมือกันปลูกขึ้นในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งรายได้และเป็นแหล่งไม้ใช้สอยและเป็นไม้เพื่อพลังงานของชุมชนโดยมีองค์กรประชาชนซึ่งอาศัยคณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือองค์กรประชาชนอื่น ๆ ซึ่งถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ดำเนินการจัดการดูแล ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ได้จากป่า ตลอดจนเป็นรายได้จากการขายผลผลิตจากป่า

3) ป่าชุมชนในโรงเรียน เป็นพื้นที่ป่าที่ถูกปลูกขึ้นในพื้นที่ของโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเสมือนห้องทดลอง เพื่อการศึกษา ค้นคว้าถึงความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยของสิ่งมีชีวิต เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า ตลอดจนความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีอิทธิพลและเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

4) ป่าในวัด เป็นการปลูกป่าในพื้นที่วัดหรือสำนักสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความร่มรื่นเหมาะกับการปฏิบัติธรรมหรือก่อให้เกิดความสงบทางด้านจิตใจหรืออาจจะใช้ประโยชน์จากไม้

ในกิจกรรมของวัด ซึ่งเป็นแหล่งรวมใจของประชาชนในท้องถิ่นในพิธีเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ของวัด หรืออาจจะเป็นแหล่งรายได้ส่วนหนึ่งในการพัฒนาวัด มีการตั้งกฎเกณฑ์ จัดตั้งคณะกรรมการอันประกอบด้วยพระภิกษุและชาวบ้านขึ้นมาดูแล

5) ป่าชุมชนซึ่งปลูกบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำ ริมลำเหมือง ลำคลองหรือลำน้ำสาธารณะ คือป่าซึ่งเกิดจากการผสมผสานความพยายามของราษฎรในการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพยายามเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการสนองความต้องการของราษฎรในพื้นที่ในเรื่องแหล่งไม้ใช้สอยเพื่อทำการก่อสร้างพลังงานและการบริโภค

6) ป่าชุมชนในที่สองฟากถนน คือ การปลูกต้นไม้ริมสองฟากถนนที่เป็นที่สาธารณะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยึดไหล่ถนนไม่ให้เกิดการพังทลาย หรือช่วยลดการกัดเซาะพังทลายของดินไหล่ถนนในช่วงฤดูฝน หรือเป็นร่มเงาให้แก่ผู้สัญจรไปมา และอาจจะเป็นแหล่งใช้สอยหรือแหล่งอาหารของชุมชนในบริเวณสองฟากถนน

7) ป่าชุมชนที่ปลูกเพื่อเป็นสวนสาธารณะ คือพื้นที่สวนสาธารณะที่ได้ถูกจัดสร้างหรือปลูกขึ้นในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ที่เป็นหย่อมเล็กหย่อมน้อย อยู่ใกล้ชุมชนซึ่งการคมนาคมสะดวก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

8) ป่าอนุสาวรีย์ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่แสดงออกเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลที่ทำความดีความชอบ สร้างประโยชน์ให้กับประเทศชาติโดยการปลูกต้นไม้ในบริเวณพื้นที่ที่จัดตั้งในบริเวณอนุสาวรีย์เพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของบุคคลที่ได้สร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติ ป่านี้นอกจากจะใช้เป็นสถานที่ทำพิธีสักการะบูชาแล้วยังสามารถใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ด้วย

9) ป่าของชุมชนเมือง คือป่าที่เกิดขึ้นในในพื้นที่ในชุมชนในเมือง โดยคนในชุมชนได้กันพื้นที่เพื่อดำเนินการปลูกป่าในพื้นที่ขนาดเล็ก อาจจะเป็นแปลงเล็กแปลงน้อยกระจัดกกระจายไปทั่วพื้นที่เนื่องจากพื้นที่ในเมืองมีข้อจำกัดขนาดของพื้นที่และจัดการตกแต่งให้สวยงาม เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจพักผ่อนสายตาเมื่อมีโอกาสได้ผ่าไปมา หรือเป็นสถานที่ออกกำลังกายกลางแจ้ง

10) ป่ามรดก ภาคใต้มีขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ เช่น จังหวัดสงขลา มีป่าชุมชนรูปแบบหนึ่งคือ “ป่ามรดก” เกิดจากมนุษย์มีส่วนร่วมสร้างและอนุรักษ์สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานนับร้อยปี สมัยก่อนประชาชนมีน้อย พื้นที่ที่เป็นป่าและไม่เป็นป่ายังมีมาก คนที่ขยันมักจะหักร้างถางพงทำไร่ ปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ โดยอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของดินในป่าตามธรรมชาติในขณะที่ปลูกข้าวก็จะปลูกผลไม้หรือไม้ยืนต้นออื่น ๆ ควบไปด้วย เมื่อปลูกข้าวนานเกินไปดินขาดความอุดมสมบูรณ์ก็จะย้ายหาที่ดินแปลงอื่นต่อไป โดยไม่สนใจเรื่องเอกสารสิทธิ์ในที่ดินนั้นแต่อย่างใด

11) ป่าชุมชนพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ชายฝั่ง คือป่าที่เกิดขึ้นจากความพยายามของราษฎรซึ่งอยู่อาศัยในบริเวณหรือใกล้เคียงชายฝั่งทะเลหรือฝั่งแม่น้ำที่ได้พยายามปลูกป่าฟื้นฟูบริเวณดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความรุนแรงของพายุ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและพืชผลทางการเกษตร ป้องกันการพังทลายของดินบริเวณชายฝั่ง เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งผลิตอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิดซึ่งเป็นอาหารที่สำคัญของราษฎรในพื้นที่

2.4 การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (กรมป่าไม้, 2555) หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชน ได้ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาการดำเนินการและกิจกรรมในชุมชน โดยร่วมวางแผนโครงการ ร่วมปฏิบัติงานในลักษณะของการเสียสละแรงงาน บริจาคเงิน วัสดุสิ่ง ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมติดตามผลงานด้วยความสมัครใจเพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหรือชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สุวรรณี, 2536) และยังมีความหมายอื่นที่ใกล้เคียงกัน เช่น การมีส่วนร่วม คือ ความร่วมมือร่วมปฏิบัติการและร่วมรับผิดชอบของบุคคลในสังคมหรือของกลุ่มที่จะพัฒนากลุ่มหรือองค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (นวลจันทร์, 2538) หรือหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหา หาวิธีหรือแนวทางแก้ไข โดยร่วมมือตัดสินใจและวางแผน รวมตลอดจนถึงการปฏิบัติตามกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ และการติดตามประเมินผล (รัฐศาสตร์, 2540)

2.4.1 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วม (กรมป่าไม้, 2555) จะเน้นหนักในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แบ่งได้ดังนี้ (เนตินา, 2541)

1. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (formal-informal participation)

1.1 การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ (formal participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์การ เป็นไปตามการจัดผังการบังคับบัญชาขององค์การซึ่งเท่ากับการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์การได้วางนโยบายไว้

1.2 การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ (informal participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้าง เป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม ระหว่างพนักงานหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของหัวหน้างานและลูกน้องที่เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในบรรยายกาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่าลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ

2. การมีส่วนร่วมทางตรงและทางอ้อม (direct-indirect participation)

2.1 การมีส่วนร่วมทางตรง (direct participation) เป็นการเกี่ยวข้องกันโดยตรงที่สมาชิกหรือพนักงานในองค์การได้มีส่วนร่วมโดยตรงแบบทันที ซึ่งพนักงานแต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่แสดงความเกี่ยวข้อง

2.2 การมีส่วนร่วมทางอ้อม (indirect participation) เป็นการมีส่วนร่วมของพนักงานโดยผ่านทางตัวแทนพนักงาน

สุนีย์ (2545) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐกับราษฎรในชุมชนออกเป็น 6 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้ว ประชาชนก็ร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้หน่วยงานเจ้าของโครงการนำไปประกอบการพิจารณา

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง การร่วมพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึงร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติหรือร่วมปฏิบัติงานเอง

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้วย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นด้านบวกและด้านลบ

2.4.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม (กรมป่าไม้,2555) ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านต่าง ๆ 4 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อายุ รายได้ การประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม

2. ปัจจัยด้านสิ่งจูงใจ ได้แก่ การได้รับผลประโยชน์ตอบแทน การได้รับการสนับสนุนและชักจูงจากผู้นำและบุคคลอื่น

3. ปัจจัยทางด้านโอกาสและเวลา ได้แก่ ความเหมาะสมของลักษณะกิจกรรม ความสอดคล้องของเวลาและความแน่นอนของเวลาในการดำเนินกิจกรรม

4. ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อผู้นำและเจ้าหน้าที่ และได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องทำให้เกิดความเข้าใจในกิจกรรม

5. เครื่องวัดระดับการมีส่วนร่วม

ในส่วนของกรมป่าไม้ ได้กำหนดทิศทางการอนุรักษ์ความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดการป่าร่วมกับรัฐในรูปแบบของ “ป่าชุมชน” มีการปรับบทบาทของภาครัฐและให้ช่องทางของกฎหมาย เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างถูกกฎหมาย โดยจัดทำโครงการป่าชุมชน เพื่อขออนุมัติจากกรมป่าไม้ และภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน สร้างความเข้าใจในคุณค่าของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม ป่ามีความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนสร้างคุณค่าขององค์กรชุมชนที่สามารถดูแลป่าได้ประสบผลสำเร็จ

2.5 นโยบายและการจัดการป่าไม้ในประเทศไทย

นโยบายและกฎหมายป่าไม้

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป่าไม้ กำหนดให้กรมป่าไม้ มีภารกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สงวน คุ้มครอง ฟื้นฟู ดูแล รักษา ส่งเสริม ทำนุบำรุง และการอื่นเกี่ยวกับป่าให้เป็นไปตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ด้วยกลยุทธ์เสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการของกรมป่าไม้ (กรมป่าไม้, 2555) ได้แก่

1.พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484

2.พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

3.พระราชบัญญัติสวนป่า พุทธศักราช 2535

4.พระราชบัญญัติเลื่อยโซ่ยนต์ พุทธศักราช 2545

นโยบายการดำเนินงาน ดำเนินการตามนโยบายรัฐบาลในส่วนที่เกี่ยงข้องกับคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ซึ่งแถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554 ข้อ 5 นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อย่อยที่ 5.1 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยเร่งให้มีการปลูกป่าเพิ่มขึ้น ควบคู่กับการป้องกันการลักลอบบุกรุกทำลายป่าไม้และสัตว์ป่า เร่งสำรวจและจัดทำแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่งเสริมการบริหารจัดการป่าแบบกลุ่มป่าป่าชุมชน สนับสนุนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมและให้คนอยู่กับป่า อยู่ร่วมกันในลักษณะที่ทำให้คนมีภารกิจดูแลป่าให้มีความยั่งยืน โดยการปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ สร้างแรงจูงใจและส่งเสริมรายได้จากการอนุรักษ์ป่าไม้ ฟื้นฟูป่าไม้ตามพระราชดำริ เพิ่มความชุ่มชื้นของป่าโดยฝายต้นน้ำลำธาร ป้องกันไฟป่า ส่งเสริมการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพจากป่าและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมทั้งนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2555)

การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในอดีตซึ่งดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ไม่ได้ทำให้ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ลดลง (กรมป่าไม้, สำนักจัดการป่าชุมชน, ป่าไม้เพื่อการศึกษา, 2555: 60) ดังนั้นรัฐาลจึงมีนโยบายในการเร่งฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้พร้อมกับทบทวนการทำงานที่ผ่านมา ซึ่งพบว่าการทำงานและการแก้ปัญหาด้านป่าไม้จะประสบความสำเร็จไม่ได้หากประชาชนในท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา อีกทั้งได้เล็งเห็นว่าประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นยอมรับถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้ที่อาศัยพึ่งพิงป่าไม้และใกล้ชิดกับป่าไม้มากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประการสำคัญก็คือประชาชนและองค์กรท้องถิ่นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นของตนเองได้ นโยบายของรัฐได้ให้ความสำคัญในการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

2.6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมของรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างเป็นปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครองและในเรื่องแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน มาตรา 85 ที่ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น นโยบายที่ส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ ใน (5) ที่ได้บัญญัติไว้ว่า “ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน” (กรมป่าไม้, 2555: 61)

นอกจากนั้น ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา 290 ดังนี้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

(4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

2.7 เกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชนและสวนป่า (กรมป่าไม้และITTO, 2562)

เกณฑ์ที่ 1: ความสอดคล้องกับกฎหมาย นโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้อง

คำอธิบาย: การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องปฏิบัติตามกฎหมายและข้อตกลงทั้งในระดับระดับประเทศ และระดับ นานาชาติที่ประเทศไทยลงนามในข้อตกลงที่เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับข้อบัญญัติและมาตรการต่าง ๆ ในระดับ ท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังต้องมีองค์กร กลไกลการบริหาร ระบบงบประมาณ และการติดตามประเมินผลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังแสดงไว้ในตาราง 3

ตาราง 3 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 1

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
1.1 มีหลักฐานแสดงสิทธิถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ชัดเจน คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน: 1) หนังสือแสดงสิทธิที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการท าประโยชน์ (น.ส.3, น.ส.3ก, น.ส.3ข) สปก. คทช. สค.1 เป็นต้น 2) หนังสือออกโดยหน่วยงานของรัฐ และ/หรือหนังสือจดแจ้ง แหล่งข้อมูล: เอกสาร/หนังสืออนุญาต/หนังสือแสดงความยินยอมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ	+	+
1.2 มีแผนการจัดการป่าที่ตอบสนองต่อหลักการจัดการป่าอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับกฎหมายป่าไม้ *คำแนะนำผู้สำหรับผู้ประเมิน:* 1) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง: กฎหมายป่าไม้ พรบ. เลื่อยโซ่ยนต์ นโยบายของรัฐบาล มติ ครม. กฎหมายแรงงาน 2) ข้อตกลงและหลักการสากล: ASEAN-FLEGT, EU-FLEGT, CITES, REDD+ อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ *แหล่งข้อมูล:* เอกสารแผนการจัดการ การสัมภาษณ์	+	+

1.3 มีการดำเนินงานเพื่อติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชนและสวนป่าเป็น ระยะและมีความต่อเนื่อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชนและสวนป่ามีเปูาหมายหลักเพื่อดูการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ *แหล่งข้อมูล:* บันทึก รายงานประชุม ภาพถ่ายกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+
1.4 มีการบริหารจัดการบัญชีรายรับรายจ่าย งบประมาณที่ได้รับสนับสนุนและ ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* รายรับ หรือรายได้ อาจครอบคลุมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่วัดมูลค่าได้ที่ได้รับจากการประกอบกิจการสวนป่า และป่าชุมชน ในขณะที่ รายจ่ายอาจครอบคลุมถึงเงินหรือ ทรัพย์สินที่วัดมูลค่าได้ที่จ่ายออกไปเพื่อให้ได้ผลผลิตและบริการของสวนป่า และป่าชุมชน *แหล่งข้อมูล:* รายงานเกี่ยวกับการเงิน บัญชีและรายงานแสดงทรัพย์สิน	+	+
1.5 มีแนวทางในการปูองกันและแก้ปัญหาข้อพิพาท ผลกระทบเชิงลบ และความไม่ เป็นธรรมในการอ้างสิทธิการถือครองและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากป่าชุมชน และสวนป่า *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* แนวทางการปูองกันและแก้ปัญหา เช่น การประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีช่องทางรับข้อร้องเรียน เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* เอกสาร/รายงาน/บันทึก การสัมภาษณ์	+	+
1.6 มีกลไกการสื่อสาร (ช่องทาง วิธีการ และความถี่) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่าง ต่อเนื่องและทั่วถึง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ระดับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ 1) ระดับท้องถิ่น/จังหวัด และ/หรือ2) ระดับชาติ (กรมป่าไม้ กรมอุทยานฯ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) และ/หรือ 3) ระดับสากล ซึ่งอาจได้รับผลกระทบหรือมีผลกระทบต่อความยั่งยืนของจัดการป่า ชุมชนและสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ เครือข่ายป่าชุมชน รายงานการประชุม	+	+

1.7 ความตระหนักและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติของผู้จัดการป่าตามกรอบกฎหมาย และ/หรือข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ การจ้างแรงงาน ความปลอดภัยของชีวิต และสิ่งแวดล้อม CITES *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ เอกสารแผนการจัดการ	+	+

ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานในอนาคต:

1. การพัฒนาแบบฟอร์มของแผนการจัดการป่าที่แสดงถึงองค์ประกอบหลักๆ ของแผนการจัดการป่าชุมชนและ สวนป่า

2. การเสริมสร้างศักยภาพและเตรียมความพร้อมรวมถึงการให้คำแนะนำกับผู้จัดการ

3.ป่าโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นที่ จัดการป่าชุมชนและเจ้าของสวนป่ารายย่อยให้สามารถเข้าถึงระบบการรับรองและมาตรฐานการจัดการป่าอย่างยั่งยืนได้

เกณฑ์ที่ 2: สัดส่วนและสภาพของพื้นที่ป่า

คำอธิบาย: การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องตอบสนองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการบรรลุ เป้าหมายด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์ดินและน้ำ แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งศึกษาเรียนรู้ และนันทนาการ ตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างที่ยั่งยืน การจัดการป่าต้องมีการกำหนดเขตการจัดการที่มี สัดส่วนเหมาะสมโดยพิจารณาถึงศักยภาพและสภาพของทรัพยากรเพื่อให้ป่าสามารถทำหน้าที่ทั้งด้านการผลิตและ บริการอย่างยั่งยืน อีกทั้ง การกำหนดขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจะทำให้การจัดการป่ามีความยั่งยืนและ สามารถลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอีกด้วย ดังแสดงไว้ในตาราง 4

ตาราง 4 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 2

ตัวชี้วัด	**สวนป่า**	**ป่าชุมชน**
2.1 มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและระบบนิเวศดั้งเดิมของพื้นที่ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* สภาพและระบบนิเวศดั้งเดิม ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าธรรมชาติ *แหล่งข้อมูล:* รายงาน/เอกสารข้อมูล แผนที่ การสัมภาษณ์ ประวัติชุมชน	+	+
2.2 การก าหนดขนาดและสัดส่วนของพื้นที่ป่ามีความเหมาะสม	+	+

2.2.1 เขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ และ/หรือ 2.2.2 เขตพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ ได้แก่ ใช้สอยและยังชีพ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชุมชน การท่องเที่ยวและกิจกรรมนันทนาการ *คำแนะสำหรับผู้ประเมิน:* ตัวชี้วัดนี้ยกเว้นสวนป่าแบบวนเกษตร *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ แผนที่ การสัมภาษณ์		
2.3 มีแผนที่ แผนที่สังเขป ผังป่า และป้ายแสดงขอบเขตพื้นที่ที่จัดการอย่างชัดเจน *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กรณีของสวนป่า แผนที่จะแสดงให้เห็นชนิดไม้ที่ปลูก รูปแบบการปลูก รวมถึงสภาพ พื้นที่โดยรอบและพื้นที่ใกล้เคียงสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* แผนที่ แผนที่สังเขป ผัง แผ่นปูา	+	+

เกณฑ์ที่ 3: สุขภาวะและการปรับตัวของระบบนิเวศป่าไม้

คำอธิบาย: เกณฑ์นี้เกี่ยวข้องกับบทบาททางด้านนิเวศและการปรับตัวของระบบนิเวศป่าไม้ ภัยคุกคามที่ส่งผล กระทบต่อป่าชุมชนและสวนป่ามีทั้งจากภัยธรรมชาติ เช่น ไฟป่า การทำเหมืองแร่ และอาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ ดังนั้น การจัดการป่าอย่างยั่งยืนต้องมีการดำเนินกิจกรรมที่ให้ ความสำคัญกับสุขภาวะของต้นไม้และระบบนิเวศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวของระบบนิเวศ ดังแสดงไว้ในตาราง 5

ตาราง 5 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 3

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
3.1 พื้นที่ที่จัดการมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีทั้งในเชิงปริมาณ (เช่น การเพิ่มพื้นที่) และคุณภาพโดยรวมของพื้นที่ป่า (เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น) *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กำหนดช่วงเวลาสำหรับการประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับบริบทการพัฒนา ป่าชุมชนและสวนป่า เช่น ระยะ 5 ปี หรือ ระยะ 10 ปี เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ เอกสารของหน่วยงาน การสังเกตการณ์จริงในพื้นที่	+	+
3.2 มีผลผลิตและบริการที่หลากหลายตอบสนองต่อความต้องการของครัวเรือน กลุ่ม ผู้ใช้ประโยชน์ และชุมชน	+	+

คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน: ผลผลิตและบริการจากป่า ได้แก่ ของป่า เนื้อไม้ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ น้ำ ความเชื่อ และ วัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาวิจัย การศึกษาดูงาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจ้างงาน ชุมชน *แหล่งข้อมูล:* การประเมินเบื้องต้น รายงานการศึกษา การสัมภาษณ์		
3.3 มีข้อมูลความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อทรัพยากรและ/หรือระบบนิเวศของป่าชุมชน และสวนป่า *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ความเสี่ยงและภัยคุกคาม ประกอบไปด้วย ความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ และ/หรือที่เกิดจากธรรมชาติ *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสัมภาษณ์ รายงาน/เอกสารจากหน่วยงาน	+	+
3.4 มีแนวทาง มาตรการ และวิธีการในการจัดการ ปูองกันความเสี่ยง ภัยคุกคาม และมีระบบการติดตามระยะยาว *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* 1) มาตรการและวิธีการ ได้แก่ กิจกรรมตรวจลาดตระเวนป่า กฎระเบียบและข้อตกลง การใช้ประโยชน์ 2) ระยะเวลาของแผนการจัดการ ได้แก่ ระยะสั้น 5 ปี, ระยะปานกลาง 5 – 10 ปี และระยะยาวตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป 3) ระบบการติดตาม 3 ระดับ ได้แก่ 1) การประเมินตนเอง และ/หรือ 2) การประเมินโดยหน่วยงานภายนอก (External audit) และ/หรือ 3) การประเมินโดย Third party 4) กิจกรรมการฟื้นฟู/ดูแลรักษาป่า เช่น การปลูกเสริม ปลูกทดแทน การซ่อมบำรุง ถนนรอบพื้นที่ปาา การควบคุมและก าจัดพืชรุกราน การปรับปรุงแนวกันไฟ การทำฝาย เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* รายงานการด าเนินงาน การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์	+	+
3.5 มีทรัพยากรในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าที่เพียงพอสำหรับการสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งทรัพยากรที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน (เช่น แรงงานในครัวเรือน การมี ส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น) *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:*	+	+

ทรัพยากรในการบริหารจัดการป่าอาจมาจากหลายแหล่ง ได้แก่ 1) เจ้าของสวนป่า/ ชุมชน 2) หน่วยงานภาครัฐ และ/หรือ 3) ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และ องค์กรระหว่างประเทศ *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการป่า รายงานผลการด าเนินงานทางการเงิน การสัมภาษณ์		

เกณฑ์ที่ 4: ผลผลิตและนิเวศบริการของพื้นที่ป่าไม้

คำอธิบาย: วัตถุประสงค์ของเกณฑ์นี้คือ การทำให้พื้นที่ป่าสามารถทำหน้าที่เพื่อการผลิตและบริการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การที่จะทำให้ป่ามีศักยภาพและสามารถทำหน้าที่หลายอย่างได้ในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกันนั้น ต้องมีการจัดการอย่างยั่งยืนที่พิจารณามิติทางเศรษฐกิจ การเงิน และการยอมรับของเกษตรกร ดังแสดงไว้ในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 4

ตัวชี้วัด	**สวนป่า**	**ป่าชุมชน**
4.1 มีข้อมูลกำลังการผลิต (Stock) ของพื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การประเมินกำลังการผลิตในพื้นที่ป่าชุมชนเน้นเฉพาะผลผลิตประเภทที่มีบทบาท และความสำคัญสูงต่อการดำรงชีพของชุมชน *แหล่งข้อมูล:* รายงานข้อมูล	+	+
4.2 มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถิติและรายได้จากการใช้ประโยชน์ผลผลิตและ บริการจากพื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ข้อมูลปริมาณของผลผลิตทั้งในรูปเนื้อไม้ และของป่าที่ได้รับจากพื้นที่ป่าที่จัดการทั้ง สวนป่า และป่าชุมชน *แหล่งข้อมูล:* รายงาน/เอกสารการสำรวจ การสัมภาษณ์	+	+
4.3 มีข้อมูลความเสี่ยงและภัยคุกคามที่ส่งผลกให้ผลผลิตและบริการลดน้อยลง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ความเสี่ยงและภัยคุกคามอาจเกิดขึ้นจากธรรมชาติ เช่น ไฟป่า พายุ หรือเกิดจาก กิจกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ซึ่งมีผลต่อการทำหน้าที่ของพื้นที่ป่าในการให้ผล ผลิตและบริการ *แหล่งข้อมูล:*	+	+

การสัมภาษณ์ แผนการจัดการ		
4.4 มีแนวทาง และวิธีการจัดการและใช้ประโยชน์ผลผลิตและนิเวศบริการจากป่า ชุมชนและสวนปาาอย่างยั่งยืน รวมถึงแนวทางการปรับใช้วนวัฒนวิธีอย่างเหมาะสม *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* แผนการจัดการใช้ประโยชน์ มีการระบุรายละเอียด รอบตัดฟันไม้ (Rotation) ปริมาณ ช่วงเวลา และวิธีการเก็บหาของป่าประเภทต่าง ๆ *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสังเกตการณ์และสัมภาษณ์	+	+
4.5 มีการดำเนินงานเพื่อติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ในพื้นที่ป่า และมีการนำเสนอข้อมูลผลการประเมินต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การติดตามประเมินผลอาจประกอบด้วยหลายกิจกรรม เช่น การจัดประชุมประจำปี ของเครือข่าย การจัดทำเอกสารเผยแพร่ เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* รายงานผลการดำเนินงาน รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+

เกณฑ์ที่ 5: ความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้

คำอธิบาย : เกณฑ์นี้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งประกอบด้วยความหลากหลายของระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรม ดังแสดงไว้ในตาราง 7

ตาราง 7 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 5

ตัวชี้วัด	**สวนป่า**	**ป่าชุมชน**
5.1 มีข้อมูลแสดงความหลากหลายทางชีวภาพของพืช สัตว์ เห็ด 5.1.1 ข้อมูลความหลากหลายของชนิดพืชที่พบในพื้นที่ป่าที่จัดการ 5.1.2 ข้อมูลความหลากหลายของชนิดสัตว์ นก และแมลงที่พบในพื้นที่ป่าที่จัดการ 5.1.3 ข้อมูลความหลากหลายของเห็ดที่พบในพื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การจัดทำชุดข้อมูลชนิดความหลากหลายทางชีวภาพอาจทำเป็นรายการที่แสดง รายชื่อของชนิดพืช สัตว์ เห็ด ตามที่พบจริงในพื้นที่ป่าชุมชนและสวนป่า	+	+

แหล่งข้อมูล: รายงานข้อมูลจากการสำรวจ เอกสารวิชาการ/วิจัย การสัมภาษณ์		
5.2 มีข้อมูลความเสี่ยง ภัยคุกคาม และผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ความเสี่ยงและภัยคุกคาม ประกอบไปด้วย ความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ และ/หรือที่เกิดจากธรรมชาติ *แหล่งข้อมูล:* เอกสารประเมินความเสี่ยง/ภัยคุกคาม เอกสารแผนการจัดการ การสัมภาษณ์	+	+
5.3 มีแนวทาง และมาตรการการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ คุ้มครองความหลากหลาย ทางชีวภาพโดยเฉพาะชนิดพันธุ์ประจำถิ่นที่หายาก และ/หรือใกล้สูญพันธุ์ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* 1. ปลูกฝังจิตสำนึกของประชากรในชุมชน คือ การปลูกฝังให้ประชากรในชุมชนมี ความรักท้องถิ่น เข้าใจถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความรู้ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ผสมผสานให้เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ ประชากรในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหมดสิ้นไปจากท้องถิ่น รวมทั้งยังสามารถช่วยกันดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพให้ยั่งยืนอยู่คู่ชุมชน สืบไปได้ 2. การควบคุมดูแล การควบคุมดูแลความหลากหลายทางชีวภาพโดยอาจเป็นการออกระเบียบหรือมีการทำข้อตกลงร่วมกันเพื่อควบคุมดูแลสายพันธุ์สิ่งมีชีวิตที่เสี่ยงต่อ การสูญพันธ์ 3. การอนุรักษ์ เป็นวิธีการป้องกันการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพโดยอาศัย วิธีการอนุรักษ์ป้องกันไม่ให้สิ่งมีชีวิตนั้นถูกรุกรานจนสูญพันธุ์ไป มีการเก็บรวบรวมตัวอย่างสิ่งมีชีวิตบางกลุ่มมาเลี้ยงเอาไว้ เพื่อศึกษาลักษณะการดำรงชีวิต และการขยายพันธุ์ เพื่อให้สามารถเพาะพันธุ์สิ่งมีชีวิตนั้นเพิ่มขึ้นได้ในอนาคต 4. การส่งเสริม เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการควบคุมดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตที่อาจถูกทำลายได้ โดยการสนับสนุนอาจทำได้หลายวิธี เช่น การรณรงค์ให้ตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม การฝึกอบรมแนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น	+	+

5. การทดแทน ในธรรมชาติระบบนิเวศที่ถูกบุกรุกและทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงแทนที่จนสามารถกลับมาเป็นระบบนิเวศที่สมดุลดังเดิมได้ แต่การเปลี่ยนแปลงแทนที่นั้นอาจต้องใช้ระยะเวลายาวนานหลายร้อยปี แต่มนุษย์จะสามารถมีส่วนช่วยให้ระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลงแทนที่ไปสู่จุดสมดุลได้ เร็วขึ้น ด้วยการปลูกพืชที่เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ ในระบบนิเวศทดแทนระบบนิเวศเดิมที่ถูกทำลายลงไป *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสัมภาษณ์		
5.4 มีการดำเนินงานเพื่อติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ใน พื้นที่ป่า และมีการนำเสนอข้อมูลผลการประเมินต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การติดตามประเมินผลอาจประกอบด้วยหลายกิจกรรม เช่น การจัดประชุมประจำปี ของเครือข่าย การจัดทำเอกสารเผยแพร่ เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสัมภาษณ์ รายงานการติดตาม	+	+
5.5 มีการสื่อสารและเผยแพร่กิจกรรมการอนุรักษ์ คุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่น *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ตัวชี้วัดนี้ยกเว้นสำหรับพื้นที่สวนป่าแบบวนเกษตร *แหล่งข้อมูล:* รายงานผลการดำเนินงาน รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+

เกณฑ์ที่ 6: การอนุรักษ์ดินและน้ำ

คำอธิบาย : การอนุรักษ์ดินและน้ำถือเป็นเกณฑ์ที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นบทบาทโดยตรงของระบบนิเวศป่าไม้ และต้นไม้ในการลดการชะล้างพังทลายของดิน ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ และการเพิ่มพูนปริมาณและคุณของน้ำซึ่ง ต้องอาศัยการจัดการที่มีความยั่งยืนจึงจะท าให้ป่าสามารถทำหน้าที่ดังกล่าว ได้ดังแสดงไว้ในตาราง 8

ตาราง 8 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 6

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
6.1 มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประเภท และสถานภาพของทรัพยากรดินและน้ำในพื้นที่ป่าที่จัดการ	+	+

คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน: เน้นการประเมินองค์ความรู้ของเจ้าของสวนป่า และปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับประเภทและสถานภาพน้ำ *แหล่งข้อมูล:* รายงานข้อมูล การสัมภาษณ์		
6.2 มีการดำเนินงาน/กิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และ ระบบนิเวศป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กิจกรรมการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น กำหนดมาตรการการใช้สารเคมีที่ไม่ผิดกฎหมายมีความปลอดภัยต่อคน พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมเทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝายชะลอน้ำ การปรับใช้พืชปรับปรุงดิน การจัดการขยะใน พื้นที่ป่า การปลูกหญ้าแฝก *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+
6.3 มีกลไกส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงรูปแบบการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* พิจารณาถึงความถี่ ระยะเวลา และรูปแบบของกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ป่าที่จัดการ *แหล่งข้อมูล:* รายงานการดำเนินกิจกรรม รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+
6.4 มีการประเมินผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และมี การกำหนดแนวทางการลดผลกระทบต่อทรัพยากรดินและน้ำที่เหมาะสม และ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* แนวทางการลดผลกระทบต่อทรัพยากรดินและน้ำ เช่น การจัดการขยะในพื้นที่ป่า การกำหนดพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในป่า การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การสร้างทาง ระบายน้ำ เป็นต้น คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน: แผนการจัดการ การสัมภาษณ์	+	+

เกณฑ์ที่ 7: เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

คำอธิบาย: ป่าและต้นไม้มีบทบาทที่สำคัญต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งการจัดการป่าที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ปาาสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ รวมถึงเป็นแหล่งจ้างงานรวมถึงการลงทุนต่าง ๆ ในท้องถิ่น ดังแสดงไว้ในตาราง 9

ตาราง 9 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 7

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
7.1 การเคารพและยอมรับความเชื่อ วัฒนธรรมของท้องถิ่น และมีการปรับใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นในการฟื้นฟู อนุรักษ์พื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* มิติของการเคารพและยอมรับ อาจประกอบด้วย 1) การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษา สิ่งที่ดีงามไว้เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อ ความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม 2) การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่นการรื้อฟื้นดนตรีไทย 3) การประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษา สมัยใหม่ การทำพิธีบวชต้นไม้เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามาก ยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน และ 4) การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง การคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของ ชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น *แหล่งข้อมูล:* เอกสารกฎกติกา ข้อตกลง แผนการจัดการ การสัมภาษณ์	+	+
7.2 มีการพัฒนาความเชื่อมโยง รูปแบบกิจกรรม และการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้าง เครือข่ายกับชุมชนและ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:*	+	+

รูปแบบความเชื่อมโยง เช่น การสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ อุปกรณ์ และ สิ่งของ เทคโนโลยีและความรู้สมัยใหม่ การอบรม การพัฒนาและสร้างเครือข่ายป่า ชุมชน *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์		
7.3 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้หญิง และกลุ่มเยาวชน รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วน เสียในการจัดการป่าชุมชนและสวนป่า *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* 1) ป่าชุมชน รูปแบบและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและเยาวชน เช่น การส่งเสริมการเข้าร่วมในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่า ผลิตกล้าไม้ เป็นต้น 2) สวนป่า รูปแบบและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและเยาวชน เช่น การจ้างงาน การปลูกป่า การผลิตกล้าไม้ เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* รายงานการประชุม รายชื่อคณะกรรมการ รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+
7.4 การรวมกลุ่มสมาชิกในระดับชุมชนเพื่อพัฒนาวิธีการใช้ประโยชน์และเพิ่มมูลค่าทรัพยากรที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ตัวชี้วัดนี้ ยกเว้นสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์	+	+
7.5 การริเริ่มพัฒนากลไกด้านการเงินของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองจากฐานทรัพยากรชีวภาพ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ตัวชี้วัดนี้ ยกเว้นสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์	+	+
7.6 มีกลไกในการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการป่าชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และมีความเป็นธรรม (ผลผลิตและนิเวศบริการ รวมถึงการเข้าใช้ ประโยชน์พื้นที่ป่า) *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* 1) ตัวชี้วัดนี้ ยกเว้นสวนป่า	+	+

2) ผลประโยชน์จากป่าชุมชน เช่น เนื้อไม้ของป่า อาหารป่า นิเวศบริการ การเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ป่า 3) ระดับของการจัดการและแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชน อาจมีหลายระดับ เช่น การจัดการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกชุมชนด้วยกันเอง และ/หรือการจัดการแบ่งปันผลประโยชน์กับชุมชนข้างเคียง และ/หรือการจัดการแบ่งปัน ผลประโยชน์กับคนจากชุมชนอื่น ๆ ที่เข้ามาร่วมใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าชุมชน และ/หรือการจัดการแบ่งปันผลประโยชน์กับเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสัมภาษณ์		

2.8 การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน

1.หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน มีดังนี้ คือ หลักศรัทธา หลักจาคะ หลักอรรถประโยชน์ หลักความกตัญญูกตเวที หลักสามัคคีธรรม หลักศีล และหลักอิทัปปจจยตา ซึ่งมีแนวทางการประยุกต์ดังนี้

(1) หลักศรัทธา: ความเชื่อ ความเห็นด้วย เป็นสิ่งที่อยู่ในความนึกคิดของมนุษย์และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออก ศรัทธาหรือความเชื่อจะเป็นแรงดลใจให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ดังนั้น ศรัทธาหรือความเชื่อ จึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคม การสร้างศรัทธาของพระสงฆ์นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่ละรูปอาจมีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามความรู้ ความสามรถ และตามสภาพปัญหาในแต่ละท้องที่ แต่โดยภาพรวมแล้วพระสงฆ์ที่ทำงานในด้านนี้ แต่ละรูปล้วนมีอุดมการณ์อันแน่วแน่และมั่นคงในอันที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ในสภาพเดิมอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างผืนป่าให้เกิดความร่มรื่น ร่มเย็น เพื่อให้เป็นสถานที่ที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม ทำงานด้วยความเสียสละ มีภาวะผู้นำในทุก ๆ ด้าน ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย อดทนต่อการล่วงเกินของคนที่ต่ำกว่า ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เพียรประกอบในสิ่งนั้น กล้าที่จะลงมือทำงานตามที่ตัวเองชอบ ทำด้วยความมานะบากบั่นไม่ย่อท้อต่อปัญหาที่เผชิญ ทำด้วยหัวใจที่รู้สึกสนุกกับงาน แม้จะมีอุปสรรคก็เพียรแก้ไขโดยไม่ยอมแพ้ ตั้งหน้าทำเรื่อยไปจนกว่าจะพบความสำเร็จ เมื่อชุมชนหรือชาวบ้านเห็นความตั้งใจจริง พวกเขาเหล่านั้นก็อดไม่ได้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ ดังนั้น การสร้างศรัทธาจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง ถ้าชาวบ้านไม่มีศรัทธาต่อปฏิปทาของพระสงฆ์แล้ว งานด้านการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ป่าไม้ก็ย่อมไม่มีวันประสบความสำเร็จได้เลย

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทโธ, ดร. ใช้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า อุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปลูกป่ามาตั้งแต่อุปสมบทในพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน จนชาวบ้านและชุมชนได้เห็นเป็นรูปธรรม นับเวลาที่ท่านได้ฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าร่วมกับชุมชน เป็นเวลา 16 ปี

(2) หลักจาคะ: ความเสียสละ สิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ เมื่อบุคคลมีความตั้งใจที่จะกระทำ แต่มักมีสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจอันจะทำให้เป็นคนเสียสัจจะ คืออคติ 4 (ลำเอียงเพราะรัก ชังหลง กลัว) เกิดขึ้น คอยขัดขวางไม่ให้ทำตามความตั้งใจนั้น ให้รีบหาทางสละข้าศึกเหล่านั้นทิ้งทันที (คณาจารย์สำนักเลี่ยงเซี่ยง,5) การบำเพ็ญกิจด้วยความเสียสละประโยชน์สุขตลอดจนชีวิตของตนได้เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง นักปกครองหากเห็นแก่ประโยชน์ตน ก็เป็นคนสกปรก ไม่สามารถทำงานให้บ้านเมืองได้อย่างกว้างขวาง เพราะคนเห็นแก่ตน เป็นคนมีจิตใจคับแคบย่อมไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายและอาจนำความเสียหายมาสู่สังคมและประเทศชาติได้มากแต่หากผู้นำเป็นนักเสียสละ มีจาคะธรรมก็ย่อมสามารถที่จะเป็นผู้นำที่บันดาลประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประเทศชาติได้อย่างมากมายมหาศาล วิญญาณของผู้นำจึงได้แก่ความเป็นนักเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ดังสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสว่า พึ่งสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึ่งสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต พึ่งสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม นี่เป็นยอดของนักเสียสละ เป็นคุณสมบัติของผู้นำที่ปฏิบัติตามาหลักธรรมข้อ จาคะ การสละที่ประกอบด้วยปัญญาเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลได้ เพราะความดีนั้นทำให้เกิดผลดี การศึกษาและปฏิบัติหลักธรรมข้อจาคะ ถูกต้องดีแล้วทำให้ ทัศนคติในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวลดน้อยลงและเห็นความสำคัญในประโยชนส่วนรวมมากขึ้น เห็นความทุกข์ยากของบุคคลที่ฐานะต่ำกว่าอยากจะช่วยให้บุคคลเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้

ในเมื่อสังคมมีปัญหาเกี่ยวกับบุคคลในสังคมมีความเห็นแก่ตัวมาก เห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมมีจิตใจที่คับแคบขาดจิตสำนึกสังคมเป็นศูนย์รวมของบุคคลหลายประเภทมีทั้งคนที่มี จิตใจดี ชอบคิดดี พูดดี ทำดี และบุคคลที่ชอบคิดไม่ดี พูดไม่ดี ทำในสิ่งที่ไม่ดี บางคนก็ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกทุกข์ ได้ยากชอบบริจาค สละความสุขของตนเพื่อให้ผู้อื่นได้มีความสุขพ้นจากความทุกข์ที่เขาได้ประสบอยู่ บุคคลเหล่านี้ ได้รับความทุกข์ยากอันเกิดจากภัยธรรมชาติบ้าง เกิดจากการกระทำอยู่ตนเองด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์บ้าง เช่น การตัดไม้ทำลายป่าทำให้เกิดผลกระทบตามมาทีหลังเป็นภัยธรรมชาติ คือ ฝนตกน้ำป่าไหลหลากท่วมบ้านเรือนเสียหาย ดินพังทลาย เป็นต้น (พระสมุห์สายัณ จนฺทวณฺโณ (หม้อกรอง), 2552)

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2542) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับจาคะไว้ว่า “ความเสียสละเป็นคุณธรรมเครื่องยึดโยงน้ำใจไมตรีระหว่างพี่กับน้อง ระหว่างมิตรกับมิตร ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ระหว่างสามีกับภรรยา ระหว่างชุมชนกับชุมชน ความเสียสละขยายขอบเขตออกไปมากเพียงใด ความสงบสุข ความมั่นคงย่อมแผ่ไพศาลออกไปมากเพียงนั้น ความเสียสละเป็นคุณธรรมดำรงสังคมโดยแท้ สังคมที่สมาชิกในสังคมเป็นผู้เสียสละ เป็นนักเสียสละย่อมเป็นสังคมไม่ขาดความร่วมมือ ไม่แล้งน้ำใจ”

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิราญาณวโรรส, 2539) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับจาคะไว้ว่า “จาคะ เป็นกิจสำคัญประการหนึ่งของชนผู้อยู่เป็นหมู่เหล่า เป็นหลักสงเคราะห์กันด้วยการให้ข้าวของ เอาใจกันด้วยการให้ปัน ซึ่งเป็นอุบายในการผูกไมตรี การให้อย่างนี้จัดว่าเป็นการสงเคราะห์ ยึดเหนี่ยวใจคน และนอกจากนี้ จาคะยังหมายถึงหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนที่จะต้องคิดเกื้อกูลกันและกัน การแบ่งปันทรัพย์ของตนให้แก่ผู้อื่น ก็นับอยู่ในความ

เกื้อกูลอย่างหนึ่ง โดยการเฉลี่ยแบ่งปันนั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตกำลังความสามารถของตนเองด้วย ดังนั้น ท่านจึงแสดงขอบเขตของการเฉลี่ยแบ่งปัน”

วศิน อินสระ (255) ให้ทัศนะเกี่ยวกับจาคะไว้ว่า “ความอยากได้นั้นมีลักษณะ “รับ” แต่ความเสียสละมีลักษณะ “ให้” คนที่มักได้ย่อมต้องการทุกอย่างทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็นแก่ตน ส่วนคนเสียสละก็ต้องการช่วยเหลือผู้ อื่นด้วยการเสียสละ แม้บางครั้งผลของการเสียสละมิได้คุ้มกับความเสียสละนั้นเลย เพราะผู้รับการเสียสละใจต่ำเกินไป มิได้เห็นคุณค่าแห่งการเสียสละที่อีกฝ่ายหนึ่งทำให้ประเทศชาติใด มีคนมักได้ เห็นแก่ตัวมาก ประเทศนั้นไม่เจริญ อยู่กันอย่างแร้นแค้น สกปรก ได้รับการดูหมิ่นจากทั่วโลก ใครคบเข้า ก็รังเกียจ เกลียดชัง แล้วถอยห่างออกไป ไม่ยอมคบอีกเลย ส่วนคนชาติใด มีนิสัยเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัวชาติ นั้นย่อมเจริญรุ่งเรือง เป็นที่นับถือของชาติทั้งหลาย”

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ (2540) ให้ทัศนะเกี่ยวกับจาคะไว้ว่า “จาคะ แปลตามตัวว่า เสียสละ และจาคะมี ความหมายอยู่ 2 อย่างคือ (1) จาคะ หมายถึง การสละวัตถุสิ่งของก็ได้ เป็นบุรพประโยคของทาน เช่น คำว่า “จาคเจตนา” แปลว่า เจตนาเสียสละ ความสละที่เรียกว่าจาคะนั้น หมายถึง กิริยาที่ตัดความห่วงใยในสิ่งนั้น แม้ไม่มีผู้รับทานก็ทำได้ เป็นลักษณะการตัดใจ (2) จาคะ หมายถึง ความสละทิ้ง เช่น จาคะที่แสดงไว้ในอธิฐานธรรม หมายถึง การสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ หรือพูดง่ายๆ คือ ทิ้งอารมณ์ที่จะมากวนให้เราเสียความจริงใจ”

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทโธ, ดร. ได้สละเวลาอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์ป่าภายในวัดและป่าในชุมชน จนได้รับการยกย่องสรรเสริญและมีผลงานในด้านนี้มาตลอด จากการสนทนากับท่านได้รับคำตอบว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระองค์ท่านได้ทรงกระทำมาเป็นแบบอย่างนานแล้ว พวกเราเป็นพสกนิกร ท่านบอกว่า พวกเรายังทำน้อยไปกว่าในหลวงของเราเลย” (สัมภาษณ์พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิมโธ.ดร.)

สรุปได้ว่า การสละสิ่งของและความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น และหมายรวมถึงการสละละทิ้งกิเลส ละความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ ความใจแคบ และการเลิก ละนิสัย ตลอดถึงความประพฤติ ที่ไม่ดีที่ทำให้เกิดความเสียหาย ก่อความบาดหมางทะเลาะเบาะแว้ง เป็นต้น จาคะ เป็นคุณธรรมที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติ มองเห็นและเอื้ออาทรต่อความทุกข์ยากและความต้องการของคนอื่น ทำให้เป็นคนไม่คับแคบ ไม่เห็นแก่ตัวแล้วให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยความเห็นอกเห็นใจ เป็นคนชอบให้ ชอบแบ่งปัน คิดถึงคนอื่นมากกว่าตัวเอง

(3) หลักอรรถประโยชน์: เข้าถึงเข้าใจจุดหมายแห่งชีวิต พระพุทธศาสนากล่าวถึงหลักประโยชน์ไว้หลายมุมมองแต่จุดหมายหรือประโยชน์ ๓ ขั้นนี้มีความสำคัญไม่แพ้กันคือ อัตตัตถะ ความเข้าใจจุดหมายเพื่อตนเอง ปรัตถะ ความเข้าใจจุดหมายเพื่อผู้อื่น (สังคม) และอุภยัตถะ ความเข้าใจจุดหมายส่วนรวม คือประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเพื่อช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษาเพื่อประโยชน์ในการเกื้อกูลหนุนตัวเองและผู้อื่น ดังนั้น การเข้าใจ เข้าถึงประโยชน์จะช่วยให้เกิดการรู้คุณค่าของน้ำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขทุกฝ่ายพระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทโธ, ดร. กล่าวว่า “การสร้างประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมเป็นเรื่องที่ท่านได้ตระหนัก

ตลอดเวลา เพราะเมื่อใดที่มนุษย์มองเรื่องผลประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียว ชุมชนและสังคมไหน ๆ ก็อยู่ไม่รอด”

(4) หลักความกตัญญูกตเวที: พระสงฆ์มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับทุกสรรพสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยปัจจัยในการดำเนินชีวิตเพื่อปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่ของพระสงฆ์ในแต่ละวัน ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้อาศัยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปของปัจจัยสี่ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของพระสงฆ์ ที่เรียกว่าพระวินัยบัญญัติ

การรู้จักคุณของดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และการตอบสนองคุณ ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง มีธรรมะประจำจิตใจ คือ ความกตัญญูกตเวทีคำสอนหรือข้อคิดเกี่ยวกับการสำนึกในการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมนั้นมีน้อยมาก ดังนั้น จึงควรปรับทัศนคติใหม่ คือ ให้แสดงความกตัญญูต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่ามากที่สุด

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทโธ, ดร. กล่าวว่า “เมื่อมนุษย์รู้ว่าธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมี คุณค่าและมีประโยชน์หรือมีอุปการคุณต่อมนุษย์อย่างมากมายมหาศาล และยังทำหน้าที่เป็นระบบคุ้มกันภัยให้กับมนุษย์แล้ว มนุษย์เองก็จะต้องคุ้มกันภัยให้กับธรรมชาติด้วย มนุษย์กับธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ต้องอิงอาศัยกันและกันดำรงอยู่โดยธรรมชาติได้ให้อะไรหลาย ๆ อย่างตามที่มนุษย์ต้องการ ดังนั้น มนุษย์จะมีชีวิตอยู่รอดได้ ด้วยดีจะต้องปฏิบัติต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยความกตัญญูกตเวทีในอุปการคุณของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการมีทัศนคติและท่าทีที่ถูกต้องต่อธรรมชาติ”

(5) หลักสามัคคีธรรม: การเปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้บทบาทของตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

(6) หลักศีล: การสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชน หมายความว่า ถ้าทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่ควรจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการสร้างกติกาหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และวาจา ซึ่งศีลสังวรนี้จะช่วยระมัดระวังและควบคุมลงโทษ ผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐ ชุมชน และศาสนาในการสร้างกติการ่วมกัน การเข้าใจคำสอนในพระสูตร ช่วยให้เห็นลักษณะการแก้ปัญหาที่เน้นตัวเองและการมีส่วนร่วมของทุกคน นอกจากนี้ หลักพุทธธรรมยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ (จิตสำนึก) และการปฏิบัติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นภาระที่ทุกคนต้องช่วยกัน พุทธธรรมดังกล่าว อาจสรุปลงในหลักไตรสิกขา คือ ปรับท่าทีให้เป็นมิตรกับการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งด้านพฤติกรรม จิตสำนึก และภูมิปัญญาที่เชื่อมประสานเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนานั้นเกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

ปัญญา/ความรู้ ความเข้าใจ

↓

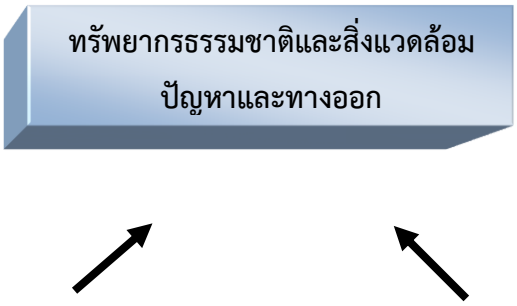

ศีล/พฤติกรรมทางกาย-วาจา สมาธิ/จิตสำนึกที่ดี

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทโธ, ดร. ได้ให้ทัศนะไว้ว่า “การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนนอกจากตัวเองจะต้องลงมือแก้ปัญหาก่อนแล้ว การสร้างพลังแห่งความสามัคคีให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ชุมชน เอกชน ไม่ทำลายแหล่งน้ำเสริมสร้างแหล่งน้ำใหม่ๆ และรักษาแหล่งน้ำที่มีอยู่ จึงจะแก้ปัญหาได้”

(7) หลักอิทัปปัจจยตา: การอิงอาศัยกันและกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ทั้งต่อมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ การแก้ปัญหาจะต้องแก้ทั้งแบบแยกส่วนและแบบองค์รวมคือแนวคิดที่มองระบบต่าง ๆ แบบเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสังคมโลกปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้สนทนากับพระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทโธ, ดร. ได้รับคำตอบว่า “สายใยแห่งความสัมพันธ์นี้ นอกจากจะมีพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองแล้วยังมีพื้นฐานซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมกันคือ ความเป็นเพื่อนมนุษย์ โลกปัจจุบันกำลังเผชิญปัญหาสภาพแวดล้อมซึ่งขอบเขตของรัฐมิอาจขวางกั้นได้ น้ำ อากาศ พื้นผิวดิน เป็นสิ่งซึ่งมีผลกระทบทั่วโลก” การทำลายสภาพแวดล้อมในที่ใดที่หนึ่งย่อมส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ไปสู่ที่อื่นด้วย ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเน้นแนวคิดแบบองค์รวมคือ อิทัปปัจจยตา ไม่เน้นแนวคิดแบบแยกส่วนคือความเห็นแก่ตัว เพราะเป็นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เริ่มหันกลับมามองอย่างนี้จึงจะช่วยแก้ไขปัญหาได้

2. ดติธรรมและแรงบันดานใจ

ก. คติธรรม

(1) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. มีแนวคิดตามความในพระบาลีที่ว่า “อารามโรปา วนโรปา เย ชนา เสตุการกา ปปญฺจ อุทปาณญฺจ เย ททนฺติ อุปสฺสยํ เตสํ ทิวา รตฺโต จ สทา ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ ธมฺมฏฺฐา สีลสมฺปนฺนา เต ชนา สคฺคคามิโน” แปลความว่า “คนที่ปลูกต้นไม้สร้างป่า รักษาป่าย่อมมีความสุขขณะที่มีชีวิตอยู่ ตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์” พระคาถาดังกล่าวนี้ ได้ซึมซับในจิตวิญญาณและตกผลึกเป็นอุดมการณ์ของท่านในการที่จะพลิกฟื้นผืนป่าเพื่อเติมเต็มพื้นที่สีเขียวแทนดินแห้งแล้งที่กำลังขยายตัวกว้างออกไปเรื่อย ๆ โดยเริ่มงานด้วยการจัดระเบียบพื้นที่ของวัด ใช้พื้นที่บางส่วนของวัดปลูกต้นไม้ มีประดู่ พยุง และยางนา ซึ่งปัจจุบันเจริญงอกงามเป็นต้นไม้ใหญ่เคียงคู่กับต้นมะม่วงยักษ์

โดยเฉพาะต้นยางนาที่วัดเส้นรอบวงได้ถึงเมตรเศษ ๆ นอกจากนั้น ท่านยังได้เพาะพันธุ์ต้นกล้ายางนา เพื่อมอบให้เครือข่ายโดยเพาะจากลูกของยางนาต้นที่ปลูกด้วยมือของท่านเอง

(2) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. กล่าวว่า “ปลูกต้นไม้ในป่า ปลูกธรรมในใจ” ธรรมชาติแวดล้อมจะไม่มีวันฟื้นฟูได้เลยหากธรรมชาติภายในของผู้คนไม่คืนสู่สมดุลหรือความปกติ ด้วยเหตุนี้ธรรมะจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ธรรมชาติกับธรรมะแยกจากกันไม่ออก หากจะฟื้นฟูธรรมชาติได้ก็จำเป็นต้องฟื้นฟูธรรมในใจของผู้คน นั่นคือทำให้ผู้คนกลับมาตระหนักถึงความเป็นจริงว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อยู่ได้เพราะธรรมชาติ และดังนั้นจึงควรสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติ ขณะเดียวกันธรรมยังช่วยให้เรารู้จักพอมีชีวิตที่เรียบง่ายได้โดยไม่ต้องฝืนใจ เพราะสามารถเข้าถึงความสุขที่ประณีต

ความสุขอันประณีตเกิดจากเข้าถึงธรรม เมื่อเรารู้จักพอ ความสุขก็เกิดขึ้นได้ง่าย และเมื่อจิตใจมีความสุข ความพอก็เกิดขึ้นได้ไม่ยาก ไม่มีความจำเป็นต้องเบียดเบียนธรรมชาติเพื่อปรนเปรอกิเลสหรือสนองความสุขอย่างหยาบ ๆ อีกต่อไป ทำให้มีชีวิตที่ประสานสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม ใจที่มีธรรมจึงเป็นหลักประกันแห่งการรักษาคุ้มครองธรรมชาติที่ดีที่สุด

(3) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. มีทรรศนะต่อป่าไม้ว่า “รักษาป่า คือ การรักษาธรรม” ป่ามิใช่เป็นแค่ต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารเท่านั้น หากยังเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาเลยก็ว่าได้ ดังจะเห็นได้ว่าพุทธประวัติสัมพันธ์กับป่าโดยตลอด พระพุทธองค์ไม่เพียงประสูติใต้ต้นไม้ หากยังบำเพ็ญเพียรในป่าจนตรัสรู้ใต้ต้นไม้ และแสดงปฐมเทศนาในป่า และบำเพ็ญพุทธจริยาในป่าเกือบจะตลอดพระชนม์ชีพ จนสุดท้ายก็ปรินิพพานใต้ต้นไม้ กล่าวได้ว่าถ้าพระพุทธองค์ไม่ได้มาบำเพ็ญเพียรในป่า ก็คงยากที่จะเห็นธรรม เพราะธรรมะกับธรรมชาติเรื่องเดียวกัน เมื่อเราเพ่งพิจารณาธรรมชาติภายนอกอย่างลึกซึ้งเราก็เห็นธรรมชาติภายใน คือเห็นธรรม ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจึงนิยมมาอยู่ป่า หรือใช้ป่าให้เป็นวัด ทั้งนี้เพื่ออาศัยธรรมชาติช่วยกล่อมเกลาจิตใจจนเกิดความรู้ความเข้าใจกระจ่างแจ้งในชีวิต

(4)) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. กล่าวว่า“เราจะปลูกป่าให้แผ่นดิน” จากการที่นายธนกร น้อยชนะ ซึ่งเป็นหนึ่งในอาสาสมัครที่มาช่วยปลูกป่าเล่าว่า “ผมเคยถามว่า ปลูกป่าทำไม ก็ได้รับคำตอบว่า เราปลูกป่าให้แผ่นดิน ผมได้ยินแล้วถึงกับอึ้ง” อึ้งเพราะไม่เคยคิดและคิดไม่ถึงว่าจะได้ยินคำตอบอย่างงั้นจากพระคุณเจ้า

(5) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. เล่าว่า “เราจะทำในสิ่งที่คนอื่นไม่เห็นด้วยเพื่อพิสูจน์ความจริง”สร้างแรงศรัทธาในการอนุรักษ์ป่า โดยขอใช้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมจากกรมป่าไม้เพื่อเป็นเขตพุทธอุทยานและฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม จำนวน 17 ไร่ปลูกป่าโดยด้วยใจเสียสละ มุ่งมั่น ตั้งแต่ปี 2548 แม้เป็นคนต่างถิ่นที่ทำในสิ่งที่ชาวบ้านนั้นไม่เข้าใจ แต่เวลาก็พิสูจน์ความจริง วันนี้ผืนป่าที่เคยเสื่อมโทรมกลายเป็นผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ การใหญ่อย่างนี้ถ้าไม่มีศรัทธาย่อมไม่มีวันสำเร็จ "ถ้าอาตมาไม่ได้เป็นนักบวชแล้วสังคมไทยไม่ได้นับถือศาสนาพุทธก็ทำไม่ได้หรอก ถือว่าเป็นใบบุญพระศาสนา เป็นปัจจัยต่อเนื่องกัน อาตมาเป็นพระ เขามีความเกรงใจมากกว่าโยมพูดกันเอง ก็ขอไว้ สงวนไว้ ก็ต้องผ่อนสั้นผ่อนยาวกันไป" ด้วยแรงศรัทธา วันนี้ในพื้นที่วัดป่าแห่งนี้ มีต้นไม้พอให้เรียกว่า "ป่า" จริง ๆ ให้ชื่นใจ ชาวบ้านที่

เคยตั้งคำถามว่าวัดจะปลูกป่าทำไม แล้วทำไมต้องใช้มีปลูกจำนวนมากก็เริ่มเห็นคุณค่าและเดินเข้ามาที่วัดมากขึ้น

ข. แรงบันดานใจ

(1) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. อาศัยแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์ป่าไม้ภายใต้ต้นทุน 3 อย่าง คือ (1) ต้นทุนเดิม ได้แก่ อุปนิสัยในการอนุรักษ์ธรรมชาติ (2) ต้นทุนด้านประสบการณ์ คือ การได้เรียนรู้และลงมือทำจริง (3) ต้นทุนทางสังคม คือ การได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมกับหลายภาคส่วน

(2) “ป่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต”การอนุรักษ์ป่าถือว่าเป็นงานสำคัญของวัด มิใช่เพียงเพราะป่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตเท่านั้น หากป่ายังเป็นสถานที่ที่เอื้อเฟื้อต่อการบำเพ็ญกรรมฐานเพื่อเจริญสมาธิและปัญญา ป่าที่สงบสงัดนอกจากช่วยให้จิตสงบได้ง่ายแล้ว ยังเอื้อต่อการมองตนเพื่อเห็นธรรมชาติของจิตใจด้วย ในเมื่อป่ามีคุณค่าเช่นนี้ เราจึงควรช่วยกันอนุรักษ์ป่า มิใช่เพื่อประโยชน์ของเราและอนุชนรุ่นหลังเท่านั้น หากยังเพื่อรักษาธรรม และเป็นการตอบแทนคุณของธรรมชาติด้วย

(3) “เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวตามแนวทางพระป่า” เพื่อหาที่สงบเพื่อบำเพ็ญวิปัสสนา ซึมซับความสงบร่มเย็นของธรรมชาติเพื่อเข้าสู่วิถีพุทธะ รับเอาแบบอย่างที่ดีจากพระป่าที่อยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัยกัน อยู่อย่างผสมกลมกลืนเป็นธรรมชาติ และป่ายังให้ความสงบร่มรื่นเป็นสะดวกสบายและเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง”

(4) “ทนดูสภาพป่าไม้ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมไม่ได้” จากการสัมภาษณ์ท่าน ได้รับคำตอบว่า “ตอนแรก ๆ แต่ก่อนนั่งอยู่ในศาลาน้อยมองไปโล่งเตียนไปหมด แดดแรงจนแสบตา ป่าเสื่อมโทรมมาก ที่จริงการอนุรักษ์ก็ไม่ใช่กิจของสงฆ์หรอก พระบางท่านก็ว่า ท่านจะปลูกทำไมเยอะแยะเสียเวลาของเรา ปลูกไปเดี๋ยวป่าไม้ก็มายึด เรากลับคิดว่า จะอยู่เฉยๆ ก็อยู่ได้แต่เห็นแล้วมันก็อยากจะช่วย มีแหล่งน้ำ มีต้นไม้ก็เลยอยากอนุรักษ์เอาไว้ ช่วยได้ก็ช่วยกันไป”

2. การประยุกต์แนวคิด 7 เสาหลักเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน

แนวคิด 7 เสาหลัก หมายถึง แนวคิดที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม (สมศักดิ์ สุขวงศ์, 2551) เพราะความสำเร็จของชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ เรียกว่า แนวคิด 7 เสาหลัก ๆ นี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนดี ๆ นั้นเขาจัดการป่ากันอย่างไร หรือชุมชนต้องการอะไรบ้างจากทรัพยากรป่าไม้ สำหรับนักจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือผู้ทำงานในระดับนโยบายแล้วจะทราบได้ทันทีว่าทรัพยากรป่าไม้นั้นมีบทบาทในทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของคนไทย เพราะทุกชุมชนเขาต้องการรักษาป่าให้เป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ไม่ใช่เกิดจากโครงการอนุรักษ์อย่างเดียว

แนวคิด 7 เสาหลัก ประกอบด้วย (1) การรวมกลุ่มคน (2) การบริหารจัดการป่า (3) การจัดระบบนิเวศ (4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า (5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (6) การดำรงไว้ซึ่ง

วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า และ (7) การสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีรายละเอียดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ ,ดร. เริ่มงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยดำเนินการภายใต้ต้นทุน 3 อย่าง คือ ต้นทุนเดิม ได้แก่ อุปนิสัยในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ต้นทุนด้านประสบการณ์ คือการได้เรียนรู้และลงมือทำจริงและต้นทุนทางสังคม ได้แก่ การได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมกับหลายภาคส่วน ท่านเริ่มจากการจัดระเบียบของวัด โดยใช้พื้นที่บางส่วนของวัดปลูกต้นไม้ ปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัด ด้วยการปลูกต้นยางนา ตะเคียน พยุง สักทอง ประดู่ และไม้อื่น ๆ จนพื้นที่วัด 17 ไร่ ร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่มีค่านานาชนิดเพื่อการปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์และฟื้นฟูรักษาป่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ ,ดร. ได้รวมกลุ่มคนโดยการจัดกิจกรรมโครงการป่าชุมชนคุ้มบ้านเหนือ หมู่ที่ 3 โดยได้เป็นผู้นำการบริหารจัดการดูแลโดยชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างป่า สร้างคน สร้างผลงาน สร้างอาหารและรายได้ให้แก่ชุมชน และใช้ประโยชน์ร่วมกัน ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรักป่าเหมือนป่าเป็นลูกหลานของตนเอง โดยการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการบริหารโครงการ คณะกรรมการด้านต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ตำบลหัวช้าง อำเภอขจตุรพักตรพิมา จังหวัดร้อยเอ็ด ดังมีรายนามต่อไปนี้

(2) การบริหารจัดการป่า

มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานเพื่อความเหมาะสมตามเพศและวัย โดยกำหนดหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารจัดการป่าชุมชนตามภารกิจต่าง ๆ ดังนี้

1) คณะกรรมการฝ่ายศาสนา มีหน้าที่เป็นแกนนำในการบริหารป่าชุมชน ให้การอบรมแก่คณะกรรมการทุกฝ่ายให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึก มีคุณธรรม รู้รักสามัคคี เสียสละ ร่วมกันพัฒนาป่าไม้ ให้มีความรักความเมตตา ความกตัญญูต่อป่า การปลูกต้นไม้เป็นการแสดงความความกตัญญูตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินที่ตนอยู่อาศัย ให้นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและเป็นกำลังใจในการทำงานแก่คณะกรรมการทุกฝ่าย

2) คณะกรรมการฝ่ายที่ปรึกษา มีหน้าที่ให้คำแนะนำในการปรึกษาหารือของคณะกรรมการทุกฝ่ายให้สามารถดำเนินการได้ด้วยความเรียบร้อย

3) คณะกรรมการฝ่ายบริหาร มีหน้าที่ในการบริหารโครงการปลูกป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน มีการกำหนดแผนโครงการ ติดตามประเมินผลในการดำเนินงานของทุกฝ่าย เก็บรักษาข้อมูลสามารถรายงานให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน แก่ผู้สนใจทั่วไปได้

4) คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางสื่อต่าง ๆ

5) คณะกรรมการฝ่ายแผนที่รักษาแนวเขตป่า มีหน้าที่ประสานงานกับกับหน่วยและองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ที่ดิน ป่าไม้อำเภอ ป่าไม้จังหวัด ตามลำดับ

6) คณะกรรมกาฝ่ายปลูกป่าเสริม มีหน้าที่ในการเตรียมดิน เตรียมพรรณไม้ให้เพียงพอในการปลูกเสริมป่าส่วนที่ว่าง โดยให้ชุมชนทุกหลังคาเรือนมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้

7) คณะกรรมการฝ่ายป้องกันรักษาไฟป่า มีหน้าที่ในการป้องกันรักษาไฟป่า มีการประสานกำลังจากชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าเมื่อเกิดมีไฟป่าขึ้นมา และให้แจ้งผู้ต้องสงสัยในการจุดไฟเผาป่าต่อฝ่ายจับกุมผู้กระทำความผิดตามระเบียบป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

8) คณะกรรมการฝ่ายลาดตระเวนรักษาป่า มีหน้าที่ในการลาดตระเวน ตรวจตรา ดูแลพื้นที่ป่าชุมชนว่ามีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ตัดต้นไม้ จุดไฟเผาป่า และการล่าสัตว์ป่าที่มติจากชุมชนให้มีการคุ้มครองชีวิตสัตว์ป่าตามกฎหมาย

9) คณะกรรมการฝ่ายส่งเสริมอนุรักษ์สมุนไพรในป่าชุมชน มีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้พืชสมุนไพรเพื่อให้รู้ถึงสรรพคุณทางยาสมุนไพรว่าไม้ชนิดใดสามารถนำมารักษาโรคชนิดใด และให้การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพร พร้อมการอนุรักษ์พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชน ห้ามมิให้มีการทำลายพืชสมุนไพร กรณีที่มีความต้องการนำพืชสมุนไพรไปใช้เพื่อการรักษาโรคให้ขออนุญาตจากคณะกรรมการฝ่ายดูแลรักษาพืชสมุนไพร แต่ถ้าไม่อนุญาตให้นำพืชสมุนไพรไปเพื่อการค้าขายเป็นอาชีพ ให้มีการสงวนรักษาสมุนไพรชนิดนั้น ๆ ให้มีอยู่ในป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานตลอดไป

10) คณะกรรมการฝ่ายคุ้มครองชีวิตสัตว์ป่าในป่าชุมชน มีหน้าที่คุ้มครองชีวิตสัตว์ป่าที่ควรอนุรักษ์ ให้สำรวจข้อมูลประเภทของสัตว์และจำนวนของสัตว์ให้เป็นข้อมูลทางการศึกษาดูงานในป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานในโอกาสต่อไป

11) คณะกรรมการฝ่ายติดตามจับกุมผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบป่าชุมชน มีหน้าที่ติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดระเบียบกติกาป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน เพื่อดำเนินการปรับตามจำนวนเงินที่มติชุมชนได้ทำข้อตกลงร่วมกันไว้ โดยกำหนดปรับผู้ฝ่าฝืนตามกติกา

12) คณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมป่า มีหน้าที่ดูแลรักษาศาลเจ้าประจำป่าชุมชนและกำหนดให้มีการบวงสรวงตามฤดูกาลในแต่ละปี

(3) การจัดการระบบนิเวศ

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. ได้จัดระบบนิเวศน์ไว้อย่างลงตัว จากการสังเกตภายในบริเวณวัดป่าจตุพักตรพิมาน พระครูฯ ได้แบ่งเขตพันธุ์ไม้ไว้เป็นกลุ่มๆ อย่างเป็นสัดส่วน เช่น ด้านทิศตะวันออกของวัด ท่านจะทำการปลูกยางนา ในระยะแรกท่านจะปลูกไว้ปะปนกับต้นกล้วย ในฤดูแล้งต้นยางนาได้อาศัยน้ำจากต้นกล้วยมาหล่อเลี้ยงโดยไม่ต้องกังวลเรื่องการรดน้ำ เป็นการปลูกแบบเกื้อกูลอาศัยกันโดยธรรมชาติ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ท่านจะปลูกต้นไทร เพื่อใช้เป็นร่มเงาภายในวัดเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้านทิศเหนือของวัด ท่านก็ปลูกไผ่ เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและยังสามารถนำหน่อไผ่มาทำเป็นอาหารได้ ด้านทิศเหนือ ท่านจะปลูกยางนารุ่นใหม่ และมีที่สำหรับปลูกต้นจันผา ไว้เฉพาะ ทางด้านทิศใต้ของวัด ท่านได้ทำการปลูกทั้งไม้ยางนา ไม้ประดู่ ไม้แดง และไม้พยุง ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ท่านได้ดำเนินการ

ปลูกตั้งแต่แรกของการฟื้นฟูและอนุรักษ์ต้นไม้ในวัด ปัจจุบันบริเวณด้านทิศใต้ของวัด กำลังดำเนินการปลูกต้นแค และปลูกผักหวานป่าควบคู่ไปด้วย และบริเวณรอบ ๆ ศาลการเปรียญ ได้ปรับปรุงภูมิทัศน์ใหม่แล้ว ทำการปลูกผักสวนครัวแทนไม้ประดับอื่น ๆ ท่านให้เหตุผลว่า พืชผักและไม้กินได้ก็ให้ความสวยงามได้ไม้แพ้ไม้ประดับเลย รอบ ๆ กุฏิเจ้าอาวาสที่ท่านพำนักอยู่ ก็ถูกปรับปรุงภูมิทัศน์ใหม่ โดยการปลูกไม้สมุนไพรขึ้นรอบ ๆ จำนวน 100 กว่าต้น

สำหรับการจัดระบบนิเวศน์ในป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานซึ่งมีเนื้อที่ 17 ไร่ นั้น ส่วนมากจะเป็นการปลูกไม้ยางนา สำหรับการปลูกต้นยางนานั้น ท่านให้เหตุผลในการเลือกต้นยางว่า เป็นต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ โตเร็ว ให้ผลตอบแทนตั้งแต่วัยเด็กไปถึงตลอดอายุขัย ให้ใบที่เขียวชอุ่ม ใช้เป็นภาชนะห่อสิ่งของได้ รากอุ้มน้ำทำให้เกิดความชุ่มชื้นในดิน กิ่งก้านสาขาใช้เป็นเชื้อเพลิง เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ยางเหนียวในลำต้นใช้ประโยชน์เป็นน้ำมัน เนื้อไม้ใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง และอีกไม้ลำดวน ปลูกเป็นจำนวนมากกว่าไม้ชนิดอื่น เพราะเป็นไม้ที่เกิดเองในท้องถิ่นและปลูกเพิ่มใหม่ทุก ๆ กิจกรรม และปลูกทุกปี

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. กล่าวว่า “พระสงฆ์แต่ละรูปท่านไม่ได้มุ่งประเด็นไปที่ผลผลิตที่ได้จากป่า แต่ก็มีผลพลอยได้เกิดขึ้นมากมาย เพราะเมื่อป่าอุดมสมบูรณ์แล้วชาวบ้านก็พลอยได้รับประโยชน์จากป่านานัปการ”

ปกติชุมชนเป็นเจ้าของป่าสาธารณะโดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่ขาดการบริหารจัดการป่าอย่างเป็นระบบ พระครูฯ ได้มีแนวคิดที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ เมื่อชุมชนเป็นเจ้าของป่าชุมชนจะได้อะไรจากป่ามากมายถ้าให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ เช่น ได้ไม้มาสร้างบ้านหรือที่อยู่อาศัย ได้อาหารจากป่าในชุมชนของตนเอง ได้อากาศบริสุทธิ์ ไม่เป็นมลพิษ มีสุขภาพดี ได้สมุนไพรจากป่านำมารักษาโรค ลดภาวะโลกร้อน กระตุ้นให้เกิดความรักและหวงแหน และร่วมเป็นเจ้าของป่า

ความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาอย่างเห็นได้ชัดภายในระยะเวลาเพียง 3 ปี ที่ชุมชนและคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ได้ดำเนินการไป ประการแรก ต้นไม้มีความเจริญเติบโตเขียวสดงดงาม เพราะไม่ถูกรบกวนจากผู้ทำลายด้วยการจุดไฟเผาป่าและแพร้วถางมีต้นไม้ขึ้นอย่างหนาแน่นเต็มป่า ประการที่สอง พื้นที่ป่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยอินทรีย์วัตถุมากขึ้นจากการสังเกตใบไม้ที่ร่วงหล่นลงมาเป็นการเพิ่มปุ๋ยให้กับต้นไม้ โดยธรรมชาติ ไส้เดือนที่อยู่ในดินก็มีที่หลบภัยและช่วยทำดินโปร่ง ช่วยทำให้ดินไม่ตาย และมีเห็ดเกิดขึ้นมากมาย ประการที่สุดท้าย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านจิตใจของคนในชุมชน เมื่อทุกคนรู้สึกว่าตัวเป็นเจ้าของป่า ต่างก็มีความหวงแหนมีความกระตือรือร้นที่จะช่วยกันปกป้อง ดูแลรักษาป่าในชุมชนของตนเองมากขึ้น

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ด้านการป้องกันรักษาแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. ได้นำพาคณะกรรมการป่าชุมชนทำการฝังเสาปูนซีเมนต์ให้เป็นเขตแนว และชุมชนได้จัดหาเสาปูนขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6X6 นิ้ว ยาว 1 เมตร มาฝังเพิ่มพร้อมทั้งนำเสาเหล็กขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4 นิ้ว ยาว 6 เมตร มาปักเป็นเสาธงชาติ เสาธงสัญลักษณ์เครื่องหมาย

ตราธรรมจักร เสาธงสัญลักษณ์เครื่องหมาย ภปร. และเสาธงสัญลักษณ์เครื่องหมายตรา สก. รอบป่าชุมชนบ้านหัวช้าง มีระยะห่างระหว่างเสา 40 เมตร มีธงปักไว้ตามเสาตลอดปี

การปลูกป่าเพิ่มเติม

มีพื้นที่ว่างส่วนหนึ่งจากการที่คณะญาติโยมได้ร่วมกันซื้อที่ดินของชาวบ้าน จำนวน 10 ไร่ ถวายให้เป็นสมบัติของวัดและชุมชนและได้มีการปลูกป่าเพิ่มเติมในปีพ.ศ. 2562-2563 โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนทุกคนช่วยกันปลูกป่าและช่วยกันดูแลรักษาต้นไม้ที่นำมาปลูกส่วนมากจะเป็นต้นไม้แบบผสมผสาน เช่น ไม้แดง พยุง สัก สะเดา กระถินณรงค์ แคป่า และไม้เค็ง เป็นต้น เพราะไม้เหล่านี้เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ที่มีกฎหมายคุ้มครองหวงห้าม เป็นไม้ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และเป็นต้นไม้ที่จะรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้ในระยะยาว อีกทั้งยังเป็นไม้สมุนไพรใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บของประชาชนในชุมชนได้ จึงสมควรปลูกและร่วมกันอนุรักษ์ต้นไว้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับแผ่นดินโดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานให้ยั่งยืน

การป้องกันรักษาไฟป่า

การป้องกันไฟป่า ถือว่าเป็นภารกิจหนึ่งสำคัญในโครงการป่าชุมชน ทุกคนต้องเป็นเจ้าของโดยมีกติกา ระเบียบปฏิบัติที่จะต้องร่วมกันคือมีการกำหนดให้ชุมชนมีการหมุนเวียนกันเข้าเวรยามเพื่อป้องกันรักษาป่าในชุมชนในช่วงฤดูแล้ง เริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคมเป็นประจำทุกปี ในชุมชนมีการแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 3 คุ้ม กำหนดให้มีการเข้าเวรเพื่อดูแลป้องกันไฟป่าในแต่ละวัน คุ้มละ 1 คน รวมผู้เข้าเวรแต่ละวัน 3 คุ้มๆ 3 คนเป็น 9 คน/วัน เป็นการทำงานแบบจิตอาสาไม่มีค่าตอบแทน อาศัยกองทุนจากชุมชน คือ พลังความสามัคคีและพลังความเสียสละแรงกายแรงใจ บวกด้วยพลังความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำในการจัดตั้งป่าชุมชน เป็นพลังที่มีอิทธิพลเหนือทรัพย์สินเงินทองของคนในชุมชนจึง เป็นพลังที่สามารถรักษาป่าชุมชนไว้ได้ เริ่มต้นร่วมแรงกายใจทำงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 จนถึงปัจจุบันนี้

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. ได้ขยายแนวคิดและจัดกิจกรรมออกไปสู่หมู่บ้านใกล้เคียง มีผู้เข้ามาศึกษาดูงานและร่วมกิจกรรมอยู่เสมอและเป้าหมายต่อไป คือการขยายเครือข่ายชุมชนสีเขียวที่วัดป่าสิลาทอง ชุมชนบ้านคุ้มเหนือ ที่มีเนื้อที่ถึง 40 ไร่ ป่าชุมชนบ้านใต้ ชุมชนบ้านตลาด

(6) การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. ได้ตั้งคณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมป่าขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาศาลปู่ตาประจำป่าชุมชนและมีการบวงสรวงตามฤดูกาล โดยนำวัฒนธรรมที่ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติในด้านความเชื่อต่อป่าชุมชนดอนปู่ตา ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะสามารถดลบันดานให้เกิดผลต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ และเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนได้นำมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งจะสามารถอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ไว้ได้จนถึงทุกวันนี้ได้ตั้งคณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมป่าขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาศาลปู่ตาประจำป่าชุมชนและมีการบวงสรวงตามฤดูกาล โดยนำวัฒนธรรมที่ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติในด้านความเชื่อต่อป่าชุมชนดอนปู่ตา ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะสามารถดลบันดานให้เกิดผลต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ และเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนได้นำมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งจะสามารถอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ไว้ได้

จนถึงทุกวันนี้ได้ตั้งคณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมป่าขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาศาลปู่ตาประจำป่าชุมชน และมีการบวงสรวงตามฤดูกาล โดยนำวัฒนธรรมที่ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติในด้านความเชื่อต่อป่าชุมชนดอนปู่ตา ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะสามารถดลบันดานให้เกิดผลต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ และเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนได้นำมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งจะสามารถอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ไว้ได้จนถึงทุกวันนี้

(7) การสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น

พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. กล่าวว่า “แม้ว่ากิจกรรมส่วนใหญ่การอนุรักษ์ป่าไม้จะมีผู้เข้าร่วมส่วนมากเป็นผู้นำในชุมชนทุกระดับ ผู้ปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนอื่น ๆ เข้ามาร่วมกันปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางศาสนาและในวันสำคัญต่าง ๆ และทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นก็ตาม” แต่ส่วนหนึ่งที่พระครูฯ ไม่เคยมองข้ามคือ โรงเรียน ได้ให้คณะกรรมการเชิญผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งเด็กนัดเรียนถือว่าเป็นกำลังหลักที่จะพัฒนาประเทศชาติในอนาคตอันใกล้ ต้องการให้เยาวชนเหล่านั้นได้มีโอกาสรับทราบข้อมูลผ่านกิจกรรมทางสังคมและได้รับความร่วมมือจากผู้อำนวยการสถานศึกษาแทบทุกครั้ง แต่การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อที่ชัดเจนก็คือ การให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนรับผิดชอบไปพร้อม ๆ กับผู้ปกครองทุกครัวเรือน

ส่วนหนึ่งที่พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. ได้ดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรม คือ การปลูกฝังจิตสำนึกบนพื้นฐานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าความสำคัญของป่าไม้และสุดท้ายคือขั้นตอนการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าร่วมกัน

จากการศึกษา การศึกษาบทบาทพระครูปลัด อตฺถสิทฺโธ, ดร. วัดป่าจตุรพักตรพิมาน ต.หัวช้าง อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด หัวหน้าโครงการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก พบว่า พระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลัก ได้เป็นอย่างดีทุกข้อตามลำดับ กิจกรรมส่วนใหญ่จะได้รับความร่วมมือจากผู้นำในชุมชนทุกระดับ อาทิ ผู้นำส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนอื่น ๆ ตลอดถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางศาสนาและในวันสำคัญต่าง ๆ และทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นก็ตาม การส่งไม้ต่อหรือการสืบทอดที่ชัดเจนก็คือ เด็กและเยาวชนได้มีส่วนรับผิดชอบไปพร้อม ๆ กับผู้ปกครองทุกครัวเรือน ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 10 แสดงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยประยุกต์หลักธรรมกับแนวคิด 7 เสาหลัก ของพระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.

การประยุกต์หลักธรรมและแนวคิด 7 เสาหลักของพระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร.			
หลักที่	**หลักธรรม 7 หลัก**	**แนวคิด 7 เสาหลัก**	**การประยุกต์และบูรณาการ**
1	หลักศรัทธา	การรวมกลุ่มคน	มีการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผนในการทำงาน ให้พื้นที่ป่าได้รับการดูแลรักษา ให้คงอยู่คู่

			ลูกหลาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างป่า สร้างคน สร้างผลงาน สร้างอาหารและรายได้ให้แก่ชุมชน และใช้ประโยชน์ร่วมกัน ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรักป่าเหมือนป่าเป็นลูกหลานของตนเอง
2	หลักจาคะ	การบริหารจัดการป่า	มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่ร่วมกันตามแผนงานที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์แล้วกำหนดระเบียบ กฎกติกการ่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลรักษาป่าชุมชน
3	หลักอรรถประโยชน์	การจัดการระบบนิเวศ	จัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน จัดทำแนวเขตป่าชุมชน ปลูกป่ามีค่าหลายชนิด ปลูกป่าสมุนไพร และปลูกป่าแบบผสมผสาน
4	หลักความกตัญญูกตเวที	ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า	พระสงฆ์และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน มีป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ เป็นแหล่งสมุนไพร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารของชุมชน เป็นแหล่งไม้ใช้สอย เป็นที่ปฏิบัติธรรม เป็นที่ฝลูกฝังจิตสำนึกรักษ์ป่าแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นรางวัลความสำเร็จที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน
5	หลักสามัคคีธรรม	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	จัดกิจกรรมมีแนวคิดที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ เมื่อชุมชนเป็นเจ้าของป่าชุมชนจะได้อะไรจากป่ามากมาย เช่นได้ไม้มาสร้างบ้านหรือที่อยู่อาศัย ได้อาหารจากป่าในชุนชนของตนเอง ได้อากาศบริสุทธิ์ มี

			สุขภาพดี มีสมุนไพรจากป่านำมารักษาโรค กระตุ้นให้เกิดความรักและหวงแหนและร่วมกันเป็นเจ้าของป่าในชุมชน
6	หลักศีล	วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์	ตั้งศาลปู่ตา ตั้งคณะกรรมการมาดูแลรักษาและมีกฎกติกาเพื่อรักษาป่า เช่นการบวชต้นไม้ เป็นต้น
7	หลักอิทัปปัจจยตา	การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น	กลมเกลียวสามัคคี คือการนำพาชาวบ้านปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่ วันพ่อ วันเข้าพรรษา เป็นต้น มีการปลูกฝังจิตสำนึกโดยการเทศนาอบรมสั่งสอนชาวบ้าน อบรมเด็กและเยาวชนให้มีศีล มีธรรมควบคู่ไปกับการปลูกป่า รักษาป่า

จากตาราง 10 พบว่า พระสงฆ์และชุมชนมีการประยุกต์และบูรณาการแนวทาง ดังนี้ 1) การรวมกลุ่มคน มีความสอดคล้องกับการประชุมประชาคมหมู่บ้าน/ 2) การบริหารจัดการป่า มีความสอดคล้องกับกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำการบริหารจัดการ/ 3) การจัดระบบนิเวศ มีความสัมพันธ์กับกองทุน คือต้องมีค่าดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ/ 4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า มีความสอดคล้องกับพระสงฆ์และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน/ 5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ / 6) วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ สอดคล้องกับกฎกติกาที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นมา/ และ 7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่นนั้นก็มีความสัมพันธ์กับความสามัคคีกลมเกลียวของคนในชุมชนนั่นเอง

2.9 กรณีศึกษา: บทบาทและกิจกรรมของพระสงฆ์นักอนุรักษ์ป่าและพัฒนาสิ่งแวดล้อมรูปอื่น ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศที่ประยุกต์ใช้แนวคิด 7 เสาหลักเพื่อการอนุรักษ์ป่า มีรายละเอียดดังนี้

บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ผืนป่ากลับมามีความอุดมสมบูรณ์ได้ หลังจากที่ป่าได้ถูกทำลายมามากกว่าทศวรรษโดยไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างที่ควรจะเป็นไป การทำลายป่านั้น ถือว่าเป็นการทำลายชีวิตสัตว์ให้ลดจำนวนลงและเป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า จากการที่ผืนแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ในอดีต ย่อมชี้ให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศวิทยาและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อสัตว์มีป่าเป็นที่อยู่อาศัย ย่อมทำให้เกิดการขยายเผ่าพันธุ์ได้ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในบทบาทการอนุรักษ์

ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างถ่องแท้และสมบูรณ์มากที่สุด ดังนั้น คณะผู้ดำเนินโครงการจึงได้ทำการศึกษาเอกสารถึงบทบาทของพระสงฆ์ จำนวน 16 รูป แบ่งพระสงฆ์ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความเหมือนในรูปแบบการดำเนินการและมีความแตกต่างในด้านบริบททางสังคมในแต่ละพื้นที่ อาทิ บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักคิด บทบาทพระสงฆ์นักวิจัย บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักประสาน เป็นต้น สามารถจัดกลุ่มพระสงฆ์ได้จำนวน 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักคิด

พระสงฆ์กลุ่มนักคิด เป็นกลุ่มที่เคลื่อนไหวในเชิงปรัชญาแนวคิดที่นำมาสู่พลังและการเปลี่ยนแปลง สำหรับบทบาทการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์กลุ่มนักคิดในโครงการนี้ ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมได้ทำการศึกษาถึงบทบาทพระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ซึ่งแต่ละรูปมีแนวทางการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักดังนี้

1. พระปสันนภิกขุ, (2556) วัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน มีแนวคิดที่จะช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยร่วมกันคิด วางแผน และประสานงานกับหน่วยราชการต่าง ๆ ประสานแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติกิจกรรมในที่สุดเกิดกลุ่มผู้สนใจในการอนุรักษ์ซึ่งมีที่มาจากหลายสาขาอาชีพ เรียกว่า “กลุ่มพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต”

(2) การบริหารจัดการป่า มีการสำรวจสภาพพื้นที่ป่า สำรวจชุมชนที่ตั้งอยู่รอบ ๆ พื้นป่า โดยมีแนวทางในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมคือ แผนงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรชุมชน แผนงานเด็กและเยาวชน เช่น กิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติ กิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ และกิจกรรมพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(3) การจัดการระบบนิเวศ ให้เป็นสถานที่ที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมเพิ่มพื้นที่ป่าให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางธรรมชาติ เป็นแหล่งอาหารของชุมชน เป็นต้น

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรเอกชนเพื่อพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริม และปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนและสังคมร่วมกันดูแลรักษาพื้นที่ป่าโดยรอบวัด

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า ได้ดำเนินการตามแนวทางหลวงพ่อชา สุภัทโท เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของพระสายป่าและให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมะและธรรมชาติได้อย่างลงตัว

(7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยการจัดกิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติและกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ขึ้น

2. พระครูเกษมธรรมรังสี, (2553) วัดสุทธาวาส ตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน มีแนวคิดในการทำงานคือ การนำพาชาวบ้านปลูกต้นไม้และดูแลรักษาป่าในพื้นที่เดิมให้มากที่สุด ปลูกจิตสำนึกโดยการเทศนาอบรมสั่งสอนชาวบ้าน ปลูกฝังจิตสำนึก อบรมเด็กและเยาวชนให้มีศีลธรรมควบคู่ไปกับการปลูกป่าและรักษาป่า

(2) การบริหารจัดการป่า ปลูกต้นไม้เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้ผืนป่า จัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ไว้และปลูกเพิ่ม

(3) การจัดการระบบนิเวศ มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน นำคณะสามเณรเดินธรรมยาตราเพื่อศึกษาระบบนิเวศในป่า

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ได้อาศัยร่มเงา มีแหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเป็นแหล่งซับน้ำ ชาวอำเภอไชยา มีน้ำไว้อุปโภคบริโภคตลอดทั้งปี

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมมือกับชุมชนชาวอำเภอไชยา เพื่อการอนุรักษ์ป่าและการปลูกป่าเพิ่มเติม

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า สร้างกฎกติกาในการอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างกลมกลืน

(7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น สร้างคนรุ่นใหม่โดยการมอบหมายกิจกรรมให้ทำเพื่อให้สามารถสืบทอดงานด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

3. พระครูสุทธิธรรมาภิรักษ์, (2554) วัดป่าน้ำสวยห้วยปลาดุก ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาด้วง จังหวัดเลย ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน ท่านนำพาชาวบ้านปลูกป่าเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ

(2) การบริหารจัดการป่า ท่านมีแนวคิดในเรื่องการปลูกต้นไม้เพื่อให้เป็นแหล่งต้นน้ำสำหรับให้คนในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน จัดทำแนวเขตป่าบนภูแผงม้า จำนวน 3,000 ไร่ให้เป็นแหล่งต้นน้ำ

(3) การจัดการระบบนิเวศ ปลูกต้นประดู่ ต้นยางแดง และต้นมะค่าขึ้หนูไว้เป็นกลุ่ม จัดทำระบบประปาภูเขาสำหรับใช้ภายในวัดและชุมชนใกล้เคียง รณรงค์เรื่องการใช้สารเคมีในแหล่งต้นน้ำ

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ชุมชนใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำและระบบประปาภูเขาซึ่งเป็นน้ำสะอาดปลอดภัยจากสารเคมี

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมมือกับชุมชนจัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ด้วยการปลูกป่าเพิ่ม

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า การวางระเบียบวิธีปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่สามารถปฏิบัติร่วมกันได้อย่างลงตัว

(7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น เป็นวิทยากรอบรมแก่เด็กและเยาวชนเกี่ยวการอนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำ

4. พระครูพิทักษ์นันทคุณ, (2556) วัดอรัญญาวาส ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน ได้รวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อปลูกป่าทดแทนป่าที่เสื่อมโทรมจากการที่ป่าไม้ที่ได้รับการสัมปทานมีการตัดทำลาย สัตว์ป่าหนีหาย

(2) การบริหารจัดการป่า ให้ความสนใจในการอนุรักษ์ป่าไม้และแม่น้ำ ปลูกป่าเพิ่มขึ้นทุกปี

(3) การจัดระบบนิเวศ ปลูกป่าไม้และจัดระบบน้ำเพื่อใช้อุปโภคบริโภคภายในวัด

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ได้แหล่งอาหารจากป่าและจากแหล่งน้ำ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ฟื้นคืนจิตสำนักของชาวบ้าน โดยการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้ตื่นตัวในปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า โดยริเริ่มการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการ “บวชป่า”

(7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น รูปแบบที่ได้สร้างเป็นแบบอย่างไว้ให้ปรากฏต่อสาธารณชนย่อมเป็นประจักษ์พยานในการส่งต่อไปยังรุ่นต่อไปได้เป็นอย่างดี

5. พระพุทธิญาณมุนี, (2551) วัดพระธาตุผาเงา 391 หมู่ 5 บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน เกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าดอยจันอย่างเป็นระบบ

(2) การบริหารจัดการป่า การสำรวจป่า จัดทำแผนที่ และออกเอกสารสิทธิ์ให้ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุก การจัดพื้นที่ป่าด้านหลังวัดให้เป็นธุดงค์สถาน

(3) การจัดการระบบนิเวศ โครงการเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ สวนสมุนไพรล้านนา และสวนรูปปั้นฤาษีดัดตน

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารของชุมชน

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนและเยาวชนเกิดจิตสำนึกในเรื่องการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและมีการแบ่งหน้าที่เพื่อช่วยกันดูแลรับผิดชอบ เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ เช่น เครือข่ายหมอเมืองล้านนาเพื่อผลิตยาสมุนไพร เป็นต้น

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า ท่านมีแนวคิดในการใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงธรรมะ โดยจัดกิจกรรมการสืบชะตาแม่น้ำและบวชป่า โครงการปลูกป่าในวันสำคัญต่าง ๆ

(7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น มีการอบรมเด็กและเยาวชน สร้างสวนป่าสมุนไพรในชุมชน จัดทำหลักสูตรด้านงานอนุรักษ์เพื่ออบรมเด็กและเยาวชน ขยายเครือข่ายการอนุรักษ์ไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ

จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักคิดกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ตามแนวคิด 7 เสาหลัก สามารถนำมาสรุปได้ดังนี้คือ

จากการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมพระสงฆ์กลุ่มนักคิดปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลัก สามารถปฏิบัติตามแนวคิด 7 เสาหลักได้ครบทุกรูป ดังแสดงไว้ในตาราง 11

ตาราง 11 แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักคิดกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก จำนวน 5 รูป ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักคิดกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก							
กลุ่มนักคิด	**แนวคิด 7 เสาหลัก**						
	หลักที่ 1	หลักที่ 2	หลักที่ 3	หลักที่ 4	หลักที่ 5	หลักที่ 6	หลักที่ 7
	การรวมกลุ่มคน	การบริหารจัดการป่า	การจัดระบบนิเวศ	ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์	การส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น
พระปสันนภิกขุ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
พระครูเกษมธรรมรังษี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
พระครูสุทธิธรรมาภิรักษ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
พระครูพิทักษ์นันทคุณ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
พระพุทธิญาณมุนี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

จากตาราง 11 พบว่า โดยภาพรวม พระสงฆ์กลุ่มนักคิดปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักสามารถปฏิบัติตามแนวคิด 7 เสาหลักได้ครบทุกรูป

กลุ่มที่ 2 บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักวิจัย

พระสงฆ์กลุ่มนักวิจัย เป็นกลุ่มที่ได้ทำการทดลองปลูกพืชทั้งเชิงเดี่ยวและปลูกคละเคล้ากันไป แล้วนำผลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบจนได้คำตอบที่ชัดเจนและลงมือปฏิบัติตามนั้นจนประสบความสำเร็จ สำหรับบทบาทการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์กลุ่มนี้ ผู้คณะผู้ดำเนินโครงการได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารถึงบทบาทพระสงฆ์ จำนวน 2 รูป ซึ่งแต่ละรูปมีแนวทางการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักดังนี้

1. พระสมคิด จารณธฺมโม, (2551) วัดโปร่งคำ หมู่ 5 ตำบลดู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ได้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน เริ่มจัดทำแปลงสาธิตโดยจัดตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้นมาช่วยเป็นแรงหนุน ความสำเร็จของแปลงทดลองทำให้ห้องทดลองของพระสมคิด กลายเป็นห้องเรียนที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน และเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มอนุรักษ์ป่า 12,000 ไร่ในอำเภอสันติสุข มีการทำงานวิจัยเล็ก ๆ ในชุมชน เพื่อตอบคำถามว่าฟื้นฟูป่าแล้วได้อะไร ทุกคำตอบต่างชี้ไปว่าการฟื้นฟูป่าทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตัวเองได้

(2) การบริหารจัดการป่า สร้างแปลงทดลองบนที่ดินหลังวัดโป่งคำให้เป็นป่า 3 รูปแบบ คือ 1) ป่าเชิงเดี่ยวหรือต้นไม้เข้าแถวโดยเฉพาะต้นสัก 2) ปลูกป่าคละเคล้าผสมผสานเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม

จากไร่ข้าวโพด เน้นการปลูกพืชหลายอย่าง ใครมาทำบุญท่านก็เชื้อเชิญให้มาปลูกต้นไม้เป็นกุศลแก่ชีวิตในแปลงนี้ และ ๓) ป่าธรรมชาติเป็นแปลงทดลองที่ไม่ต้องไปแตะต้องปล่อยให้ธรรมชาติฟื้นตัวขึ้นเอง

(3) การจัดการระบบนิเวศ บทเรียนจากแปลงสาธิตชี้ให้เห็นว่า การปลูกพืชเชิงเดี่ยวในแปลงที่หนึ่ง ทำให้ระบบนิเวศไม่สมดุล แห้งแล้ง เพราะไม่มีต้นไม้ที่เป็นพืชอาหาร ไม่มีนก ไม่มีเห็ดในหน้าฝนป่าผสมผสาน ในแปลงที่สองทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างต้นไม้กับพืชการเกษตรมีทั้งไม้สูงที่ให้ผลระยะยาว ไม่พุ่มให้ผลระยะกลาง และพืชอาหารใกล้ครัว แปลงสาธิตนี้ ท่านยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมาเก็บผลผลิตได้ตลอดอีกด้วย สำหรับแปลงที่สามซึ่งเป็นป่าธรรมชาตินั้น มีไม้ใหญ่ ไม้เล็กที่งอกจากมูลสัตว์มีพืชผักและสมุนไพรขึ้นชุกชุม มีสัตว์ป่าตัวเล็ก ๆ เข้ามาอาศัย ความสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ในแปลงทดลองนี้

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า มีอาหารที่ได้จากป่า มีพืชสมุนไพร มีสัตว์ป่าเข้ามาอาศัยอยู่ในแปลงสาธิตที่ 3

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พระสมคิด จารณธมฺโม กล่าวว่า “ถ้าจะให้คนอนุรักษ์ป่า ปลูกป่าอย่างเดียวไม่พอ ต้องให้เขาสามารถใช้ประโยชน์ได้ด้วยและต้องหาทางใช้ให้ถูก”

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า ท่านต้องการนำผลที่เกิดจากการทดลองปฏิบัติมาเป็นหลักฐานยืนยันแก่ชุมชน และมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในอันที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้กลับคืนมาเร็ว

(7) การสืบทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น ห้องทดลองของพระสมคิด กลายเป็นห้องเรียนทางธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ของชุมชน สามารถเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2. พระปริญญา สุปริญฺโญ, (2551) วัดป่าชุมชน ตำบลลำสมพุง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ท่านได้นำทฤษฎี ๗ เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้ 4 ด้าน คือ

(1) การรวมกลุ่มคน ในเบื้องต้นไม่ชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในเบื้องต้นนั้นอาจจะดำเนินการปลูกป่าขึ้นมาเองก่อน ดังคำกล่าวที่ว่า “สมัยนี้พระต้องสร้างป่า ไม่เช่นนั้น อนาคตจะไม่มีป่าให้ปฏิบัติธรรม”

(2) การบริหารจัดการป่า ท่านจะดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป

(3) การจัดการระบบนิเวศ พบว่า “การทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูดิน น้ำ ป่า เพื่อพลิกฟื้นระบบนิเวศลุ่มน้ำ เป็นงานที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด”

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่าพระสงฆ์มีป่า เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรทางจิต

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่ “การพัฒนากิจกรรมใด ๆ หากชุมชนให้ความร่วมมือก็จะประสบผลสำเร็จ อีกทั้งผลของการพัฒนาต้องให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์โดยตรงเพื่อให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน”

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า อาศัยความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในอันที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้กลับคืนมาเร็วเกินไป

(7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น อุปนิสัยของพระสงฆ์บางรูปต้องการปลูกป่าให้เห็นผลเป็นรูปธรรมเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ที่สัมผัสได้จริงโดยไม่ต้องรอเวลา

จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักวิจัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม สามารถนำมาสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 12 แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักวิจัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก จำนวน 2 รูป ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักวิจัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก							
กลุ่มนักวิจัย	**แนวคิด 7 เสาหลัก**						
	หลักที่ 1	หลักที่ 2	หลักที่ 3	หลักที่ 4	หลักที่ 5	หลักที่ 6	หลักที่ 7
	การรวมกลุ่มคน	การบริหารจัดการป่า	การจัดระบบนิเวศ	ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์	การส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น
พระสมคิด จารณธมฺโม	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระปริญญา สุปริณฺโณ	✓	✓	-	✓	✓	-	-

จากตาราง 12 โดยภาพรวม พบว่า พระสงฆ์กลุ่มนักวิจัยทุกรูปปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักได้เพียง 4 เสา คือ การรวมกลุ่มคน การบริหารจัดการป่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ ขาดการจัดการระบบนิเวศ วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ แต่ละรูปล้วนมีปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างกันไป บางปัญหาก็แก้ง่าย บางปัญหาก็แก้ยากต้องใช้ระยะเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ บางครั้งถึงแม้ว่าจะพยายามแก้แล้ว ปัญหาก็ยังไม่จบสิ้นสักที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าความสามารถของพระสงฆ์แต่ละรูปจะมีมากน้อยแค่ไหน เพียงใด มีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร แต่โดยสรุปแล้วการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นนั้น จะสามารถเป็นตัวเชื่อมโยงสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพได้มากกว่าสิ่งอื่น ๆ เพราะเมื่อชาวบ้านศรัทธาต่อพระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่งดงามในเบื้องต้นแล้ว ปัญหาและอุปสรรคในบริบทที่ท่านพำนักพักอาศัยอยู่ย่อมแก้ไขได้ง่ายขึ้น หรือบางทีการแก้ปัญหาอาจขึ้นอยู่กับห้วงระยะเวลาและโอกาสด้วย

กลุ่มที่ 3 บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้

พระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้ เป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่อุทิศบางช่วงของชีวิตเพื่อรักษาสิทธิและสิ่งแวดล้อม สำหรับบทบาทการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้นี้ ผู้ดำเนินโครงการจัดกิจกรรมได้ทำการศึกษาเอกสารถึงบทบาทของพระสงฆ์ จำนวน 4 รูป ซึ่งแต่ละรูปมีแนวทางการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักได้ดังนี้

1. พระประจักษ์ ธมฺมปทีโป, (2551) วัดเชรษฐพลภูลังกา ตำบลดงบัง อำเภอ บึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน เห็นชัดเจนที่สุดในช่วงที่ท่านช่วยเหลือปกป้องผืนป่าร่วมกับชาวบ้านที่ป่าดงใหญ่ อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์

(2) การบริหารจัดการป่า มีอุดมการณ์ ที่แน่วแน่ มีจุดยืนที่เด่นชัดในการปกป้องผืนป่าด้วยธรรมะที่มีอยู่ในใจยึดวัตรปฏิบัติตามแบบหลวงปู่ชา สุภัทโทและท่านพุทธทาสภิกขุ

(3) การจัดการระบบนิเวศ ร่วมกับชาวบ้านดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นมรดกโลกทางธรรมชาติและเป็นที่พำนักบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของพระพุทธเจ้า

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีแนวคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้คือคนกับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้และได้นำพาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ แต่ถูกกล่าวหาว่านำพาชาวบ้านเข้าไปบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าจนเป็นเหตุให้ท่านกลุ่มบ้านถูกดำเนินคดีและสุดท้ายศาลตัดสินยกฟ้องพ้นมลทินที่ถูกกล่าวหา

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า โดยเฉพาะการบวชต้นไม้ เพื่อป้องการการตัดต้นไม้ที่มีคุณค่าโดนสร้างกฎกติกาไว้ในชุมชนเพื่อการรักษาป่าไว้ให้คงอยู่เพื่อลูกหลาน

(7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนรักป่า การบริหารจัดการป่า โดยเผยแพร่แนวคิดเรื่องคนอยู่กับป่าได้และพระสงฆ์ช่วยงานป่าไม้ได้

2. พระอธิการเอนก จนฺทปญฺโญ, (2551) วัดคลองศิลา หมู่ 6 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ท่านได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน อาศัยความเป็นผู้นำในการต่อสู้เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในท้องถิ่น

(2) การบริหารจัดการ ใช้กุศโลบายทางพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับวิถีแห่งจารีตเพื่อให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดของตน

(3) การจัดการระบบนิเวศ เป็นประธานกลุ่มอนุรักษ์ป่าเวียงด้ง (ดงแม่หลักหมื่น) ใช้ความเยือกเย็นดับไฟร้อนของชาวบ้านบนเงื่อนไขความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับชุมชน

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ได้ข้อตกลงที่ยอมรับได้ทั้งสองฝ่ายระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านในชุมชน

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้ร่วมกับชุมชนรวมตัวเรียกร้องหน่วยงานภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ เรียกร้องให้นายทุนปรับปรุงระบบการผลิตโดยพิจารณาถึงผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้านเป็นสำคัญ

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในอันที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้กลับคืนมาเร็ว

(7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น อุปนิสัยของพระสงฆ์บางรูปต้องการปลูกป่าให้เห็นผลเป็นรูปธรรมเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ที่สัมผัสได้จริงโดยไม่ต้องรอเวลา

3. พระศราวุธ เตชธมฺโม, (2551) วัดป่าช่องกุ่ม 15 หมู่ 5 บ้านช่องกุ่ม ตำบลช่องกุ่ม อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้คือ

(1) การรวมกลุ่มคน ได้ดำเนินกิจกรรมการปลูกจิตสำนึกรักผืนป่าในชุมชนโดยการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านผ่านทางความคิดและจิตสำนึกของเยาวชนไปสู่ผู้ปกครอง

(2) การบริหารจัดการ เส้นทางการทำงานด้านการอนุรักษ์ของท่านคือ การทำดีโดยไม่ต้องขยายผล รู้ว่าตนเองได้ทำย่อมเห็นผลได้เอง โดยท่านยอมสละตำแหน่งแห่งความเจริญก้าวหน้าเพื่อทุ่มเทเวลาในการอนุรักษ์ผืนป่า แม้จะเป็นพื้นที่เล็ก ๆ แต่กลับมีพลังในการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน

(3) การจัดระบบนิเวศ มีการปลูกป่าในบริเวณวัดเป็นแหล่งน้ำซับ โดยการขุดบ่อบาดาลภายในวัดขึ้นมาใช้ในการรดต้นไม้ เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าให้ร่มเย็น

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ความสงบได้มาจากสิ่งแวดล้อมคือธรรมชาติซึ่งเปรียบเสมือนสายธารใสเย็น ใครผ่านมาก็ได้ความเย็นกลับไป ไม่มีสิ่งใดที่เราไม่ได้จากป่า ไม่ว่าจะเป็นอากาศ และน้ำ หากโลกนี้ไม่มีป่าไม้ก็ไม่มีข้าว ไม่มีน้ำ ไม่มีอาหาร แม้แต่น้ำมันก็ได้มาจากป่า ถ้าเรามีป่าที่อุดมสมบูรณ์เราก็มีชีวิตที่ดี

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เมื่อชาวบ้านเกิดศรัทธาต่องานด้านอนุรักษ์ป่าของท่านแล้วก่อให้เกิดอุดมการณ์ร่วมกันในการอนุรักษ์ผืนป่าในหมู่บ้าน

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า มีการกำหนดข้อปฏิบัติต่อป่าร่วมกัน

(7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงผ่านพระลูกศิษย์นำไปสืบทอดแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ต่อไป

4. พระครูจันทรปัญญาภรณ์, (2551) วัดภูนกกระบา บ้านผาตั้ง ตำบลผาตั้ง อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน ใช้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีการประชุมชาวบ้านเพื่อหาแนวทางการป้องกันการเผาป่าล่าสัตว์

(2) การบริหารจัดการ เป็นผู้นำเสนอแนวคิดในการพิชิตไฟป่าที่เกิดขึ้นในหน้าแล้งของทุกปี มีวิธีการจัดการไฟป่าอย่างเป็นระบบ

(3) การจัดระบบนิเวศ มีการปลูกต้นไม้ทดแทนความเสียหาย จัดทำแนวกันไฟไม่ให้รุกลามไปยังพื้นที่อื่น

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ชาวบ้านมีแหล่งอาหาร แหล่งยาสมุนไพรไว้ใช้ในวิถีชีวิต ผลจากการดูแลรักษาป่าทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำเกิดขึ้น

(4) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รณรงค์ให้ชาวบ้านผาตั้ง เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าชุมชน สร้างความตระหนักให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ จนชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้

(4) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า เพราะความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในอันที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้กลับคืนมาโดยเร็ว

(4) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยการชี้ให้เห็นว่าอะไรคือความจริงที่ทำให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อตนเองและส่วนรวม อะไรคือความหลอกลวงที่ทำให้เกิดโทษแก่ชีวิตของตนเองและส่วนรวม เป็นการให้แสงสว่างทางปัญญาแก่คนรอบข้างนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมต่อไป

จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้กับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ตามแนวคิด 7 เสาหลัก สามารถนำมาสรุปได้เป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 13 แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้กับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก จำนวน 4 รูป ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้กับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก

กลุ่มนักต่อสู้	**แนวคิด 7 เสาหลัก**						
	หลักที่ 1	หลักที่ 2	หลักที่ 3	หลักที่ 4	หลักที่ 5	หลักที่ 6	หลักที่ 7
	การรวมกลุ่มคน	การบริหารจัดการป่า	การจัดการระบบนิเวศ	ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์	การส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น
พระประจักษ์ ธมฺมปทีโป	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระอธิการอเนก จนฺทปญฺโญ	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระศราวุธ เตชธมฺโม	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระครูจันทรปัญญาภรณ์	✓	✓	-	✓	✓	-	-

จากตาราง 13 พบว่า โดยภาพรวม พระสงฆ์กลุ่มนักต่อสู้ทุกรูปมีความเหมือนกันในการ ปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักได้เพียง 4 เสาหลัก คือ การรวมกลุ่มคน การบริหารจัดการป่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ ขาดการจัดการระบบนิเวศ วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ความแตกต่างในด้านบริบททางสังคมในแต่ละพื้นที่มีผลกระทบต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของพระสงฆ์ในแต่ละภูมิภาค รวมทั้งทัศนคติในการทำงานของพระสงฆ์แต่ละรูปเต็มเปี่ยมไปด้วยศรัทธาอย่างแรงกล้าในอันที่จะ

สร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติที่สูญเสียไปและแต่ละรูปก็มีแรงบันดาลใจในอันที่จะสร้างรมณียสถานที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาแต่อาจมีพระสงฆ์บางรูปที่เจอวิบากกรรมหรือมรสุมนานัปการในการดำเนินการ แต่ท่านเหล่านั้นก็มิได้ย่อท้อต่ออุปสรรค ยังคงมุ่งมั่นตั้งใจกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อมนุษยชาติโดยมิได้หวั่นเกรงต่ออำนาจอธรรมที่มาขวางกั้น จนในที่สุดพระสงฆ์เหล่านั้น ก็สามารถพิสูจน์ความจริงให้ประจักษ์ชัดว่าท่านต้องการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าเพราะจิตวิญญาณ

กลุ่มที่ 4 บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักประสาน

พระสงฆ์กลุ่มนักประสาน เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเชื่อมโยงศรัทธาของประชาชนเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน เป็นสะพานเชื่อมโยงการทำงานระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ความไว้วางใจและความผูกพันระหว่างสองกลุ่ม สำหรับบทบาทการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์กลุ่มนักประสานนี้ คณะผู้ดำเนินโครงการได้ทำการศึกษาเอกสารถึงบทบาทของพระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ซึ่งแต่ละรูปมีแนวทางการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักดังนี้

1. พระครูปราสาทพรหมคุณ, (2551) วัดเพชรบุรี ตำบลสมุด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้คือ

(1) การรวมกลุ่มคน งานด้านการอนุรักษ์ป่าของท่านเริ่มด้วยการขอบริจาคพื้นที่จากชาวบ้านเพื่อนำมาฟื้นฟูให้กลับคืนเป็นป่าสมบูรณ์อีกครั้ง โดยขอแรงชาวบ้านให้ช่วยกันขนหินที่เกลื่อนกลาดจากการระเบิดของภูเขามาล้อมเป็นรั้วกั้นผืนป่าเป็นหย่อมๆ มากกว่า 10 แห่ง รวมพื้นที่นับหมื่นไร่ ล้อมรั้วเสร็จแล้วก็จะมอบให้ชาวบ้านดูแลเป็นส่วนๆ ตั้งชื่อป่าตามชื่อชุมชนนั้น ๆ ทำให้ทุกคนรักและเป็นเจ้าของร่วมกัน

(2) การบริหารจัดการ นอกจากผืนป่านับหมื่นไร่ที่ได้รับการฟื้นฟูจนคืนสภาพป่าด้วยความเมตตาจากหลวงปู่ฯแล้ว ความเข้าใจที่เป็นองค์รวมทำให้ท่านมองการณ์ไกลว่าการรักษาป่าอย่างยั่งยืนไม่ใช่การปลูกแต่ต้องไม่ทำลายและการไม่ทำลายก็ต้องให้ชาวบ้านมีอาชีพ

(3) การจัดการระบบนิเวศ ให้การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการขุดคลอง ทำถนน เพื่อเป็นทางขนผลผลิตทางการเกษตร ส่งเสริมอาชีพทอผ้า ส่งเสริมโครงการสวนสมุนไพรในป่าชุมชนและโครงการปลูกผักกินได้ เช่น ผักหวาน เพาะพันธุ์ไข่มดแดง

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ทุกวันนี้ชาวอำเภอปราสาท มีข้าวเต็มยุ้ง มีน้ำใช้ไม่เหือดแห้ง และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังจัดทำฝายน้ำล้นจากลำน้ำชีเพื่อช่วยให้ชาวบ้านทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี เป็นต้น

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เริ่มต้นจากการขอให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกป่า จัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นศูนย์รวมในการจัดหางบประมาณ จัดทำโครงการชลประทาน และสาธารณูปโภคพื้นฐานอีกมากมาย

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า ตั้งกฎกติการ่วมกัน

(7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ได้ปลูกไม้ให้เต็มป่าเพียงอย่างเดียว ยังมีการปลูกชีวิตใหม่ให้ผู้คนด้วย

2. พระครูประโชตธรรมาภิรม, (2551) วัดวังศิลาธรรมาราม อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ได้ดังนี้คือ

(1) การรวมกลุ่มคน เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดเชื่อมระบบนิเวศผืนป่าตะวันออกที่เคยถูกตัดขาดจากการบุกรุกให้เป็นผืนเดียวกันในชื่อโครงการ “ทางช้างผ่าน” โดยใช้วิกฤตเรื่องการตายของช้างในป่ามาเป็นตัวจุดประกายความร่วมมือ

(2) การบริหารจัดการ ลงมือปลูกต้นไม้ด้วยตัวเองด้วยความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนทุ่งหญ้าให้เป็นป่าสมบูรณ์ แม้จะมีเสียงค่อนขอดจากชาวบ้านบางส่วนที่ไม่เข้าใจการกระทำของท่านว่า นี่ไม่ใช่กิจของสงฆ์ บ้างก็เข้าใจว่าท่านจะสร้างอาณาจักรที่นั่น หลวงตาสาย (ชื่อที่ชาวบ้านเรียกท่าน) ก็วางอุเบกขาจากคำครหาเหล่านั้น ปลูกป่าต่อไปด้วยความมุ่งมั่นและความอุตสาหะวิริยะ

(3) การจัดระบบนิเวศ “เราสร้างศาสนวัตถุเสียจนเต็มไม่ค่อยมีใครมาอาศัย ไม่มีคนดูแล ถ้าเราสร้างป่าอย่างน้อยก็ยังมีสิงสาราสัตว์หรือพวกแมลงได้อาศัยก็เลยคิดมาทำป่า”

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า พื้นที่ปลูกป่าและฟื้นฟูไม่ต่ำกว่า 1,000 ไร่ เจตนารมณ์ในการสร้างป่าธรรมชาติของหลวงตาสายเป็นจริงแล้ว ยิ่งเวลาผ่านไปต้นไม้หลากชนิดก็ทำให้ระบบนิเวศฟื้นตัวกลับคืนสู่ความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สวนป่าอรัญปิยวงศ์บางแปลงได้เข้าร่วมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติฯ ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ และหน่วยงานราชการ จนสามารถขยายพื้นที่ปลูกป่าตามแรงศรัทธาของชาวบ้าน

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านร่วมกันสร้างกฎกติกาและข้อปฏิบัติร่วมกัน

(7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น อาศัยป่าที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอุปกรณ์การส่งต่อให้ลูกหลานของชาวบ้าน

3. พระครูสุนทรกิจประยุต, (2551) วัดโสธรวรารามวรวิหาร ตำบลโสธร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้คือ

(1) การรวมกลุ่มคน เป็นพระผู้ทำหน้าที่ประสานงานได้เป็นเลิศ รู้ลึกและแจ้ง สามารถนำข้อมูลมาเปิดเผยต่อสาธารณชนจนเกิดแรงกระตุ้นให้ชุมชนต้องลุกขึ้นมาปกป้องทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ ฟื้นคืนความสมบูรณ์ในคูคลองนับร้อยสายที่เชื่อมโยงสู่ลำน้ำบางปะกง เมืองแปดริ้ว อีกทั้งขยายเครือข่ายไปสู่จังหวัดใกล้เคียง

(2) การบริหารจัดการป่า ได้เกิดโครงการศึกษาธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤาไน ในท้องที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยองและชลบุรี)

(3) การจัดระบบนิเวศ ร่วมกับชาวบ้านวางแผนในการดำเนินฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าที่เสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องจนเป็นป่าที่สมบูรณ์

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พร้อมทั้งสร้างงานให้แก่ราษฎรในพื้นที่ ยกระดับคุณภาพชีวิตและจิตใจของชาวบ้านให้สูงขึ้น

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจ รับรู้ปัญหา ร่วมแก้ไขและร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวบ้านเป็นสะพานสืบทอดการทำงานระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ความไว้วางใจและความผูกพันระหว่างคนต่างกลุ่มจนกลายเป็นพลังร่วมที่เข้มแข็งโดยปริยาย

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านร่วมกันกำหนดข้อปฏิบัติเพื่อให้ป่าที่ได้รับการฟื้นฟูแล้วเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านต่อไป

(7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น อาศัยการทำงานแบบผสมผสานกันเป็นเครื่องมือในการส่งต่อ

4. พระอธิการเอนก ยสทินฺโน, (2551) วัดป่าไทรงาม ถนนเดชอุดม-ทุ่งศรีอุดม ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน ชี้ประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วขอความร่วมมือชาวบ้านเพื่อทำการฟื้นฟูให้เป็นป่าโดยเร็ว

(2) การบริหารจัดการ พลิกฟื้นผืนดินสาธารณะที่เสื่อมโทรมและใช้ทิ้งขยะของชุมชน ให้เป็นพุทธสถานที่อุดมไปด้วยพรรณไม้ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการใช้ประโยชน์ เชื่อมโยงธรรมะธรรมชาติและผู้คนเป็นหนึ่งเดียว ด้วยกุศโลบายอันชาญฉลาด ผ่านการศึกษา สังเกต และทดลองปฏิบัติการอย่างสม่ำเสมอและยาวนานจนเป็นองค์ความรู้ที่เป็นแบบอย่าง ขยายผลสู่วัด โรงเรียน และชุมชนภายนอกด้วยการปฏิบัติจริง ปฏิบัติชอบ เกิดเป็นกำลังศรัทธา ศรัทธา มีการขยายพื้นที่วัดจากเดิม 25 ไร่ เป็น 50 ไร่ และเป็น 130 ไร่ในปัจจุบัน

(3) การจัดระบบนิเวศ มีจุดประสงค์ในการจัดสรรพื้นที่ที่เสื่อมโทรมให้เป็นพุทธสถานเพื่อเป็นศูนย์รวมในการปฏิบัติธรรมโดยการรณรงค์ปลูกป่าก่อน

(4 ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า มีสถานที่ในการปฏิบัติธรรมที่อุดมไปด้วยพรรณไม้ที่เหมาะสม

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความร่วมมือสนับสนุนจากโรงเรียน หน่วยงานทางราชการ เป็นความร่วมมือที่มาจากทุกภาคส่วน ความร่วมมือจากทุกส่วนล้วนเกิดจากศรัทธาๆ เกิดจากคำสอนที่ออกมาจากท่าทีที่เรียบง่าย ท่วงทำนอง ภาษาฟังแล้วเข้าใจ เกิดแง่คิดและนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน เป็นวิถีทางธรรมชาติสอดคล้องเหมาะสมกับธรรมชาติ เป็นกัลยาณมิตรกับสภาพแวดล้อมใช้ธรรมชาติเป็นสื่อ

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า สร้างกฎกติการ่วมกันในการใช้ป่าที่ได้ทำการฟื้นฟูแล้วเพื่อยึดถือเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันกับป่า

(7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ท่านและชุมชนได้สร้างรูปแบบให้เป็นอุปกรณ์ในการสอนแทน

5. พระสมพงษ์ ถาวรธมฺโม, (2525) วัดด่านมุทิตา ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ได้นำแนวคิด 7 เสาหลักมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

(1) การรวมกลุ่มคน รับหน้าที่ทั้งเป็นแกนนำและนักประสานงานสิบทิศในการเชื่อมโยงชุมชน หน่วยงาน สถาบันการศึกษา และเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อต่อจิ๊กซอว์จากพื้นที่สีเขียวเล็ก ๆ ให้กลายเป็นงานอนุรักษ์ป่าผืนใหญ่รอบภูหมากยาง

(2) การบริหารจัดการ มีการก่อตั้งกลุ่ม ร.ส.ท.ป. ในรูปแบบชาวบ้านอาสาสมัครพิทักษ์ป่า และขยายเครือข่ายประสานความร่วมมือ 3 ตำบลที่อยู่รอบป่า คือ ตำบลหนองแหน ตำบลศรีแก้ว และตำบลกุดชุม

(3) การจัดระบบนิเวศ สร้างฝายชะลอน้ำที่เป็นโมเดลแบบอีสาน ทั้งแบบถาวร กึ่งถาวร และแบบผสมผสานรวม 105 ตัว ปลูกไม้คืนป่า เช่น ตันจันผา ประดู่ คอนแคน พืชที่ใช้เป็นอาหารได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้ไร่

(4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ทำให้เกิดผืนป่าภูหมากยางอันอุดมสมบูรณ์

(5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สร้างเครือข่ายพระสงฆ์ทำแนวป้องกันไฟป่าในป่าบริเวณใกล้พื้นที่วัด จัดโครงการทอดผ้าป่าสมทบกองทุนอนุรักษ์ โดยร่วมมือกับ 3 ตำบลของอำเภอกุดชุม คือ ตำบลหนองแหน ตำบลศรีแก้ว และตำบลกุดชุม ประสานความร่วมมือในคณะสงฆ์ที่อยู่รอบป่าและวัดบ้าน เกิดเป็นเครือข่ายพระสงฆ์อนุรักษ์ป่าไม้ 12 วัด ได้แก่ วัดอ่างเมย วัดดานใหญ่ วัดถ้ำพระ วัดถ้ำสิม วัดภูหมากพริก วัดผาขาว วัดภูทางเกวียน วัดภูหินปูน วัดภูแผงม้า และวัดภูกระโจม วัดศรีแก้ว วัดภูขมุก ขยายการดำเนินงานเครือข่ายและกิจกรรมทำแนวกันไฟป่าไปยังภูผักหวาน ระยะทาง 10 กิโลเมตร มีเนื้อที่ป่า 6,800 ไร่

(6) การนำวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า สร้างกฎระเบียบเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันขึ้นมาใหม่เพื่อรักษาป่าให้คงอยู่ต่อไป

(7) การส่งทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น มีการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกอย่างกว้างขวางทั้งชุมชนและเยาวชน เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความหวงแหนผืนป่าในใจ จัดอบรมสร้างความเข้าใจให้ชาวบ้านที่อยู่รอบพื้นที่ป่าและเด็กนักเรียน อบรมเยาวชนและยุวชนต้นกล้า

จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักประสานกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก สามารถนำมาสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 14 แสดงบทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักประสานกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก จำนวน 5 รูป ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์กลุ่มนักประสานกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมตามแนวคิด 7 เสาหลัก							
กลุ่มนักประสาน	**แนวคิด 7 เสาหลัก**						
	หลักที่ 1	หลักที่ 2	หลักที่ 3	หลักที่ 4	หลักที่ 5	หลักที่ 6	หลักที่ 7
	การรวมกลุ่มคน	การบริหารจัดการป่า	การจัดระบบนิเวศ	ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์	การส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น
พระครูปราสาทพรหมคุณ	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระครูประโชตธรรมภิรม	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระครูสุนทรกิจประยุต	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระอธิการอเนก ยสินฺธโร	✓	✓	-	✓	✓	-	-
พระสมพงษ์ ถาวรธมฺโม	✓	✓	-	✓	✓	-	-

จากตาราง 14 พบว่า โดยภาพรวม พระสงฆ์กลุ่มนักประสานทุกรูป ปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลัก ได้เหมือนกันทุกรูป คือ การรวมกลุ่มคน การบริหารจัดการป่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ ขาดการจัดการระบบนิเวศ วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ถึงแม้นว่าจะแตกต่างกันไปหรือเหมือนกันอยู่บ้างก็ไม่กี่รูป ทุกท่านล้วนเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีผลงานหรือผลักดันให้เกิดผลงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่สัมพันธ์กับชีวิตผู้คน ครอบคลุมมิติของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและการคงอยู่ของระบบนิเวศอย่างยั่งยืนและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีผลงานอนุรักษ์เป็นผลงานที่เริ่มต้นด้วยความมุ่งมั่น มีเจตนาดี เป็นที่ยอมรับของชุมชนและเป็นผู้มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับแนวทางปรัชญาความพอเพียง สามารถเป็นแบบอย่างเพื่อการเรียนรู้และนำมาปฏิบัติต่อไปได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า พระสงฆ์แต่กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์กลุ่มนักคิด ปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลักได้ทุกรูป ส่วนกลุ่มนักวิจัย กลุ่มนักต่อสู้ และกลุ่มนักประสาน ปฏิบัติสอดคล้องกับแนวคิด 7 เสาหลัก ได้เพียง 4 เสาหลัก ขาดการจัดการระบบนิเวศที่ดี วัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า และการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นตามลำดับ เนื่องจากพระสงฆ์บางรูปไม่มีแนวคิดเรื่องคนอยู่กับป่าได้อย่างเกื้อกูล หากคนไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าแล้ว ป่าจะถูกคนทำลายลงมากกว่านี้และป่าก็ไม่สามารถปรับสมดุลขึ้นมาเองตามธรรมชาติได้ พระสงฆ์บางรูปมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในอันที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้กลับคืนมาเร็วเกินไป และอุปนิสัยของพระสงฆ์บางรูปต้องการปลูกป่าให้เห็นผลเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางระบบนิเวศที่สัมผัสได้จริงโดยไม่ต้องรอเวลา

2.10 บริบทของวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1. ประวัติความเป็นมา

สถานที่ตั้งวัดป่าจตุรพักตรพิมาน เดิมเป็นที่สาธารณะป่าช้าเก่า ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันในหมู่บ้าน คือ บ้านคุ้มใต้ หมู่ที่ 1 บ้านคุ้มตลาด หมู่ที่ 2 และ บ้านคุ้มเหนือ หมู่ที่ 3 เนื้อที่ประมาณ 17 ไร่ สมัยก่อนยังไม่มีเมรุเผาศพ ด้วยความริเริ่มของหลวงปู่ พระครูพรหมญาณประภาส เจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน และ หลวงปู่พระครูพรหมเสนาสนิมาณ รองเจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน ได้ชักชวนชาวบ้าน แผ้วถางป่าที่รกร้างให้มีพื้นที่ประมาณ 1 ไร่เศษ และนำอิฐมรมาก่อปืนกำแพงกั้นสองข้างสูงประมาณ 70 ซ.ม. ยาวประมาณ 2.50 เมตร อยู่บริเวณด้านตะวันออกศาลาการเปรียญ ปัจจุบัน ใช้เป็นที่เผาศพโดยใช้ฟืน และได้ชักชวนชาวบ้านสร้างศาลาหลังเล็ก ๆ ขึ้นมา 1 หลัง เพื่อเป็นที่ประกอบพิธีฌาปนกิจกันแดดกันฝน ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2518 ได้มีการสร้างสำนักสงฆ์ขึ้น ทางฝ่ายคณะสงฆ์จึงได้มอบหมายให้พระครูวิลาส ธรรมมาภรณ์ เป็นรักษาการเจ้าสำนักต่อมาหลังจากสร้าง สำนักสงฆ์เสร็จ ทางคณะกรรมการสุขาภิบาลจตุรพักตรพิมานในสมัยนั้น โดยการนำของ กำนันสถิต ชอบขาบ กำนันตำบลหัวช้าง นายบุญมี ศรีนานนท์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายบุญสงค์ บัวพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 นายธงไชย ตันนิกร นายไกรวัลย์ โรจนกุศล นายสะอาด กัลยาลัง กรรมการสุขาภิบาล นายเทียมไชย ภูริภัทรพิญโญ แพทย์ประจำตำบลหัวช้าง ได้ยื่นมือเข้ามาบูรณะซ่อมแซม โดยขอใช้ชื่อเป็น สำนักสงฆ์วัดป่าสุขาภิบาลจตุรพักตรพิมาน และได้ตั้งงบประมาณจากสุขาภิบาลสร้างเมรุเพื่อเป้นที่ฌาปนกิจศพ ซึ่งถือว่าเป็นเมรุหลังแรกในอำเภอจตุรพักตรพิมานในสมัยนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2535 พระครูวิลาส ธรรมมาภรณ์ มรณภาพลง หลวงพ่อพันธุ์ ชนิดกุล ซึ่งดำรงตำแหน่งรองเจ้าสำนัก จึงถูกแต่งตั้งให้เป็นรักษาการและเป็นเจ้าสำนักในลำดับต่อมา หลายปีต่อมา เมรุหลังที่สร้างขึ้นนั้นชำรุดไม่สามารถใช้งานได้ คณะกรรมการทั้งสามหมู่บ้าน โดยการนำของนายสถิต ชอบขาย กำนันตำบลหัวช้าง หมู่ที่ 2 นายถาวร เชิงหอม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายบุญสงค์ บัวพันธุ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 และกรรมการหมู่บ้าน จึงประชุมขอรับบริจาคทุนสร้างเมรุหลังใหม่ขึ้นทางด้านทิศเหนือหลังเดิม คือหลังที่อยู่ปัจจุบันนี้ เนื่องจากคณะกรรมการทั้งสามหมู่บ้านระดมทุนไม่พอในการก่อสร้าง นายอำเภอยิ่งยศ ลสงคุณแสนจึงได้จัดหางบประมาณช่วยสร้างจนสำเร็จ ในปี พ.ศ. 2538 ต่อมาจนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2547 หลวงพ่อพันธุ์ ชนิดกุล มรณภาพ จึงได้มีพระสมใจ มาเป็นเจ้าสำนัก ในช่วงนี้ได้มีการยกสถานะสุขาภิบาลเป็น เทศบาล สำนักสงฆ์วัดป่าสุขาภิบาลจึงได้เปลี่ยนชื่อตามเป็น วัดป่าเทศบาลจตุรพักตรพิมาน และทางเทศบาลจตุรพักตรพิมานได้ใช้งบก่อสร้างศาลา และบูรณะซ่อมแซมตลอดมา เมื่อพระสมใจย้ายไปจำพรรษาที่อื่น คณะสงฆ์จึงแต่งตั้ง พระสมหมาย อตฺถสิทฺโธ ขึ้นเป็นเจ้าสำนัก ปัจจุบันสำนักสงฆ์วัดป่าเทสบาลจตุรพักตรพิมาน ได้ขออนุญาตตั้งเป็นวัด ใช้ชื่อว่า วัดป่าจตุรพักตรพิมาน โดยมี พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. เป็นเจ้าอาวาส มาจนถึงทุกวันนี้

2. สภาพทั่วไป

ในอดีตที่ตั้งของวัดป่าจตุรพักตรพิมาน เป็นป่าช้าชุมชนดั้งเดิม มีต้นไม้มีค่าหลากหลาย เช่น ไม้พยุง มะค่าแต้ ไม้ตังรัง ไม้แดง เป็นต้น พื้นที่ของวัดประมาณ 17 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตบ้านคุ้มเหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลหัวช้าง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ต่อมาในระหว่างที่พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ,ดร. เป็นเจ้าอาวาส มีการขยายวัดป่าจตุรพักพิมาน เพิ่มขึ้นอีก 10 ไร่ และด้วยเหตุผลที่ท่านรักป่าเป็นอุปนิสัยเดิม จึงพยายามที่จะส่งเสริม บำรุงรักษา อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าแห่งใหม่นี้ให้เป็นป่าของชุมชนโดย

แท้จริง และนำเสนอการสร้างป่าชุมชนแห่งใหม่ผ่านการประชุมปรึกษาหารือในส่วนของพระสงฆ์ทั้งระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดฟังการชี้แจงรายละเอียดและได้ทำหนังสือเชิญหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนแห่งนี้ด้วย

3. แผนผังบริเวณวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

(1) เขตพุทธาวาส ได้แก่ บริเวณที่พระภิกษุสามเณรภายในวัดใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมของพระสังฆ์ เช่น ทำวัตรสวดมนต์ และปฏิบัติธรรม เป็นต้น ดังแสดงในภาพ

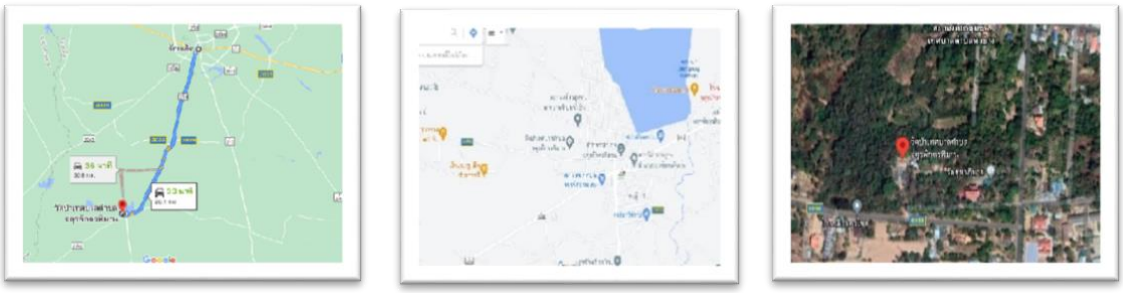

ภาพแผนผังวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

(2) เขตสังฆาวาส ได้แก่ บริเวณเขตที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณรภายในวัดประกอบด้วยกุฏิสงฆ์ จำนวน 10 หลัง ดังแสดงในภาพ

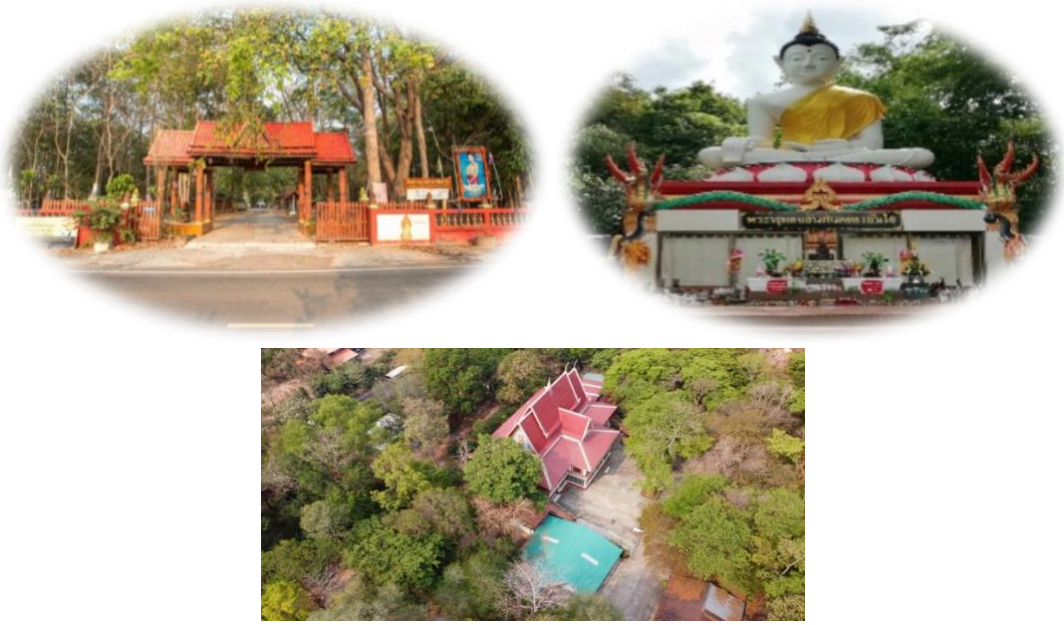

ภาพแผนผังเขตสังฆาวาสวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

(3) พื้นที่ป่าชุมชน เป็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าของชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จำนวน 17 ไร่ ดังแสดงในภาพ

ภาพแสดงพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

(4)เส้นทางการเดินศึกษาธรรมชาติภายในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพแสดงเส้นทางการเดินศึกษาธรรมชาติภายในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

(5) ความสัมพันธ์ระหว่างป่าและชุมชน หมายถึง ป่าที่เกิดจากความพยายามของราษฎรในชุมชนร่วมมือกันปลูกขึ้นในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งรายได้และเป็นแหล่งไม้ใช้สอยและเป็นไม้เพื่อพลังงานของชุมชนโดยมีองค์กรประชาชนซึ่งอาศัยคณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือองค์กรประชาชนอื่น ๆ ซึ่งถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ดำเนินการจัดการดูแล ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ได้จากป่า ตลอดจนเป็นรายได้จากการขายผลผลิตจากป่า ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้จากป่าในท้องถิ่นของตนเอง เช่น ชุมชุมมีแหล่งอาหารจากป่าเพิ่มขึ้น จำนวนพรรณพืชเพิ่มขึ้น จำนวนพันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้น จำนวนป่าชุมชนนอกพื้นที่เพิ่มขึ้น คนอาศัยป่า ป่าอาศัยคน อย่างยั่งยืน ดังแสดงในภาพ

ภาพแสดงผลผลิตที่ได้จากป่า

(6) คณะครูโรงเรียนจตุรพักตรพิมาน จัดทัศนศึกษา นำพานักเรียนเดินป่าศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564

ภาพแสดงกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

(7) รายการต้นไม้และพันธุ์พืชที่ปลูกในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

1) ไม้พยุง	จำนวน 18 ต้น	2) ไม้มะค่า	จำนวน 15 ต้น
3) ไม้กระบาก	จำนวน 10 ต้น	4) ไม้แดง	จำนวน 10 ต้น
5) ไม้เต็งรัง	จำนวน 15 ต้น	6) ไม้ยางนา	จำนวน 100 ต้น
7) ไม้เค็ง	จำนวน 10 ต้น	8) ต้นโพธิ์	จำนวน 10 ต้น
9) ต้นไทร	จำนวน 10 ต้น	10) ไม้แคป่า	จำนวน 20 ต้น
11) ไม้ลำดวน	จำนวน 1,500 ต้น	12) ไม้พิกุล	จำนวน 15 ต้น
13) ไม้จบก	จำนวน 30 ต้น	14) ไม้กระถินณรงค์	จำนวน 20 ต้น
15) ไม้สะเดา	จำนวน 15 ต้น	16) ไม้ขี้เหล็ก	จำนวน 20 ต้น
17) ผักติ้ว	จำนวน 20 ต้น	18) ผักหวานป่า	จำนวน 30 ต้น
19) ต้นย่านาง	จำนวน 20 ต้น	20) ต้นมะละกอ	จำนวน 20 ต้น
21) ต้นมะกรูด	จำนวน 20 ต้น	22) ต้นมะนาว	จำนวน 15 ต้น
23) ต้นข่า	จำนวน 20 ต้น	24) ตะไคร้	จำนวน 30 ต้น
25) ต้นเพกา	จำนวน 20 ต้น	26) กระถิน	จำนวน 20 ต้น
27) ต้นแคบ้าน	จำนวน 20 ต้น	28) มะตูม	จำนวน 10 ต้น
29) ต้นทองหลาง	จำนวน 20 ต้น	30) มะยม	จำนวน 30 ต้น

31) ต้นคูณ จำนวน 30 ต้น 32) ต้นตะเคียน จำนวน 10 ต้น

ภาพต้นไม้และพันธุ์พืชที่ปลูกในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

(7) การปลูกป่าเพิ่มเติมแบบผสมผสานภายในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ด้านทิศเหนือ ปลูกไม้พยุง ไม้แดง กระบาก เป็นต้น ดังแสดงในภาพ

ด้านทิศใต้ ปลูกไม้พยุง และพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ ดังแสดงในภาพ

ด้านทิศตะวันออก ปลูกไม้เต็งรัง ไม้แดง เป็นต้น ดังแสดงในภาพ

ด้านทิศตะวันตก ปลูกไม้ลำดวนและพรรณไม้นานาชนิด ดังแสดงในภาพ

2.11 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าไม้ของจังหวัดร้อยเอ็ด

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าไม้ของจังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ด มีป่าไม้เพียงเล็กน้อย ประมาณร้อยละ 9 ของพื้นที่จังหวัด เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จานวน 10 แห่ง รวมเนื้อที่ประมาณ 459,307 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอหนองพอก อำเภอโพนทอง อำเภอโพธิ์ชัย และอำเภอเมยวดี ซึ่งมีอยู่ในเขตอำเภอพนมไพร ชนิดของไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ยาง ไม้เหียง ไม้ตะแบก และไม้ประดู่ ซึ่งร้อยละ 65 เป็นป่าเสื่อมโทรมและมีราษฎรบุกรุก เช่น ป่าสงวนดงแม่เผดที่อำเภอโพธิ์ชัย สาเหตุเนื่องจากราษฎรขาดแคลนที่ดินทำกินปัจจุบันจังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเหลือเพียง 137,289.50 ไร่ หรือร้อยละ 2.8 ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งผลจากการที่จังหวัดมีพื้นที่ป่าเพียงร้อยล่ะ 9 จากที่ควรจะต้องมีไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ตามหลักวิชาการ ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา และก่อให้เกิดความแห้งแล้งในจังหวัด และนับเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของจังหวัด ดังแสดงไว้ในตาราง 15

ตาราง 15 แสดงพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดร้อยเอ็ด

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ชื่อป่าสงวน	พื้นที่ (ไร่)
พนมไพร	ป่าเป็ดเก่า	14,456
ธวัชบุรี	ป่าดงขี้เหล็ก	5,506
พนมไพร	ป่าอุโมงค์ – หนองแวง	9,062
อาจสามารถ	ป่าค าใหญ่ – คำขวาง	17,431
โพธิ์ชัย	ป่าดงแม่เผด	49,375
โพนทอง	“	-
ธวัชบุรี	ป่าดงหนองกล้า	6,562
อาจสามารถ	“	-
เสลภูมิ	ป่าดงหัน-โคกสูง	9,287
โพนทอง	“	-
หนองพอก	ป่าดงมะอี่	329,491
เมยวดี	“	-
เสลภูมิ	ป่าดงภูเงิน ดงหนองฟ้า	16,787
โพนทอง	ป่าไม้ล้ม – โคกหนองบั่ว	21,3
หนองพอก	“	-
รวมทั้งสิน	**10 ป่า**	**47,907**

ที่มา: สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด

ตาราง 16 แสดงแปลงปลูกป่าและพื้นที่ปลูกป่าโครงการพัฒนาป่าไม้ทุ่งกุลาร้องไห้

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	จำนวนแปลง	เนื้อที่ (ไร่)
เกษตรวิสัย	กำแพง	10	3,430
	ดงครั้งใหญ่	3	1,400
	ดงครั้งน้อย	4	1,930
	เมืองบัว	3	650
	เหล่าหลวง	2	280
ปทุมรัตน์	โนนสวรรค์	6	1,520
สุวรรณภูมิ	หินกอง	4	3,000
	เมืองทุ่ง	1	200
	สระคู	1	100
โพนทอง	โพนทราย	1	300
	ยางคำ	2	500
พนมไพร	เด่นราษฎร์	1	500
	สาวแห	1	400
	แสนสุข	1	2,000
	แสนสุข	1	-
	กุดน้ำใส	1	-
รวมทั้งหมด	-	**42**	**16,210**

ที่มา: สำนักงานป่าไม้จังหวัดร้อยเอ็ด

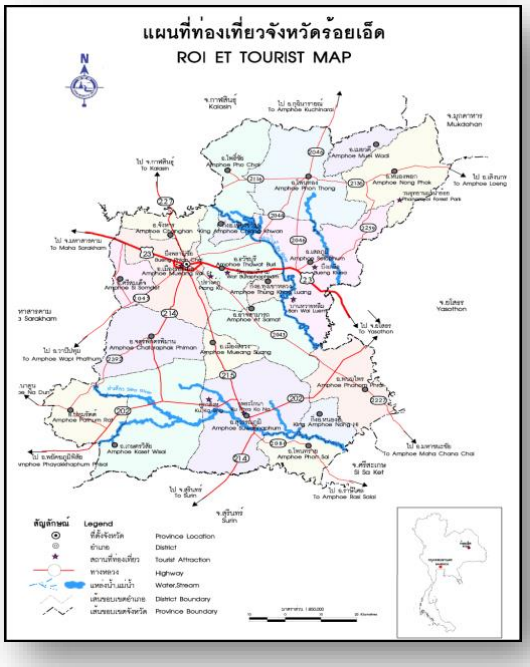

ภาพแสดงพื้นที่ป่าชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

2.12 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ตำรา/หนังสือทั่วไป (General Books)

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนิธ เขมจารีมหาเถระ), ได้แสดงปาฐกถาเรื่อง “วนกถา” กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับป่า สรุปใจความว่า พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ หรือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ล้วนแต่เกิดในป่าทั้งนั้น เมื่อพระพุทธเจ้านิพพาน ก็นิพพานในป่าอีก คือนิพพานภายใต้ต้นรังซึ่งเป็นสวนของเจ้ามัลละกษัตริย์เป็นอันได้ความว่า พระพุทธเจ้าเกิดในป่า ตรัสรู้ในป่า แสดงธรรมในป่าแล้วนิพพานในป่าด้วย พระธรรมเทศนากัณฑ์แรกของพระองค์ก็แสดงในป่า พระธรรมเทศนาสุดท้ายที่เรียกว่ามหาปรินิพพานสูตรก็แสดงที่ป่าคือป่ารังที่พระองค์นิพพานนั่นเอง (สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนิธ เขมจารีมหาเถระ),2525: 44)

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของคนไทยในยุคปัจจุบันที่ไม่เกื้อกูลต่อธรรมชาติว่า “ถ้าเรามองธรรมชาติจะเห็นว่าไม่มีสิ่งใดเลยที่จะเป็นของคนใดคนหนึ่ง เพียงแต่ความต้องการให้มีบางสิ่งในฐานะของกู นำไปสู่การยึดมั่นถือมั่นทั้งร่างกายและจิตใจว่าเป็นจริง ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นธาตุตามธรรมชาติ ความเห็นแก่ตัวคือศัตรูต่อธรรมชาติ คนไทยถูกกระตุ้นให้ต้องการมากเกินไป (โลภจริต) ใช้ชีวิตฟุ่มเฟือย ระบบศีลธรรมได้เปลี่ยนแปลงไปในความทันสมัย มนุษย์อยู่กับวัตถุมากไปจนจิตใจเริ่มแข็งกระด้างเหมือนวัตถุ ความก้าวหน้าทางวัตถุเปิดโอกาสให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ยิ่งพัฒนา (เศรษฐกิจแบบทุนนิยม) ธรรมชาติยิ่งเจ็บปวด”(ธีรัตม์ แสงแก้ว, 2556).

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (2524) ได้แสดงปาฐกถาเรื่อง “พระกับป่ามีปัญหาอะไร” สรุปความไว้ว่า “มนุษย์ผู้มีกิเลสนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในบ้านหรืออยู่ในป่า ก็ทำให้เดือดร้อนกันได้หมด สำหรับพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนแนะนำให้ใช้ป่าเป็นที่บำเพ็ญเพียร เพราะป่าเป็นที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมเป็นที่วิเวกเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญเพียรทางจิตใจจะได้ทำตนให้เป็น ผู้หมดกิเลสต่อไปเมื่อหมดกิเลสแล้วจะไปอยู่บ้านหรือไปอยู่ป่าก็ทำให้รื่นรมย์ไปหมด” และสิ่งที่ท่านเน้นเสมอคือ “ความรู้สึกที่ดีงามระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย เราเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันก็ควรจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันแทนที่จะมาเบียดเบียนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาใช้ธรรมชาติแวดล้อมของป่าเป็นส่วนประกอบในการฝึกคน เช่น ให้พระที่บวชใหม่เข้าไปอยู่ในป่าให้ได้รับวิเวก จิตใจจะได้โน้มไปสู่ความสงบเกื้อกูลต่อการเจริญสมาธิ มีกายวิเวก จิตวิเวกและอุปธิวิเวก”

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคณะ, (2524) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินเพื่อทำกินในเขตป่า” ได้สรุปภาพรวมข้อมูลและปัญหาที่พบในภาคเหนือตอนล่างไว้ว่า “การจัดโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเท่าที่ผ่านมาเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจนถึงปัจจุบัน เป็นการจัดระบบที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทั้งหลายว่าทรัพยากรเหล่านั้นเป็นของรัฐ รัฐต้องเป็นผู้ใช้ ผู้ควบคุมและเป็นผู้ได้ประโยชน์ และในกระบวนการเช่นนั้นมิได้เป็นผลดีต่อการจัดการและอนุรักษ์ป่าแต่อย่างใด”

สมนึก อ่องเอิบ, (2528) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ว่า “เป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นทั้งนโยบายและต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการปฏิบัติจะถือว่าเป็นหน้าที่ของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะไม่ได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ ผู้เชี่ยวชาญ สถาบันของรัฐทุกสายงานประชาชนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวางแผนพัฒนาประเทศและแม้จะมีมาตรการทางสังคมหรือความร่วมมือปฏิบัติจากทุกฝ่ายก็ไม่สามารถที่จะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ได้ การที่จะทำให้ได้รับเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ได้แก่ ประชาชนทุกคน ทุกอาชีพทุกวัย ให้มีความรักหวงแหน เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”

นิวัติ เรืองพานิช, (2528) ได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้ในหนังสือ“การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ว่า (1) ควรกำหนดปริมาณป่าไม้ที่จำกัดไว้ เพื่อเป็นต้นน้ำลำธารให้แน่นอน เข้าดำเนินการควบคุมป้องกันไม่ให้มีการทำลายมากขึ้น (2) ควรกำหนดขอบเขตที่ยอมให้เป็นแหล่งทำกินของราษฎร ไม่มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานหรือทำไร่เลื่อนลอย (3) ในบริเวณที่ถูกแผ้วถางพื้นที่รกร้างว่างเปล่าหรือปราศจากพืชคลุมดิน ควรปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันการกัดเซาะของน้ำฝน (4) ป้องกันการเกิดไฟป่าโดยการจัดกำลังคน พนักงาน เจ้าหน้าที่คอยตรวจตรามิให้เกิดไฟป่าหรือช่วยลดอัตราการเกิดไฟป่าให้น้อยลง (5) ในบริเวณสภาพภูมิประเทศที่มีความลาดชันมากควรมีการห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอื่นนอกจากปลูกป่าและพืชคลุมดินเท่านั้น (6) ในพื้นที่บางแห่งจำเป็นต้องอาศัยการก่อสร้างทางวิศวกรรมเข้ามาช่วยควบคุมการปลูกป่า เช่น ปรับพื้นที่ตามที่ลาดชันของภูเขา การสร้างฝาย เก็บน้ำเพื่อมิให้น้ำไหลรุนแรงอันจะก่อให้เกิดอันตรายต่อพื้นที่เกษตรอื่น ๆ ที่อยู่ด้านล่าง (7) ควรมีการป้องกันการพังทลายของดินตามริมฝั่งแม่น้ำเพราะจะทำให้ดินตกตะกอนในแม่น้ำลำธาร (8) ควรให้มีการศึกษา

อบรมเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับให้มีความรู้ถึงประโยชน์ คุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ การอนุรักษ์ดิน น้ำและป่าไม้ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน

คีนลีซายด์ (Keenleyside, 1977) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของประชาชนในการอนุรักษ์ไว้ว่า ควรมีการทำความเข้าใจและคาดหวังในพฤติกรรมของคนในพื้นที่ให้มากที่สุดโดยควรดำเนินการดังนี้ (1) ให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ตัดสินใจในลักษณะวันต่อวันต่อการดำเนินการใด ๆ ในพื้นที่ ดังนั้น การแก้ปัญหาส่วนใหญ่จึงควรอยู่ในความรับผิดชอบของคนในพื้นที่เอง (2) การยอมรับผิดชอบหรือไม่ของประชาชนขึ้นอยู่กับทัศนคติและความสามารถในการเข้าใจความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างการตัดสินใจและผลที่เกิดตามมา (3) โดยปกติไม่มีเหตุใด ๆ ที่ประชาชนในพื้นที่ต้องการอนุรักษ์ เนื่องจากการกระทำดังกล่าวอาจไม่ได้ช่วยเพิ่มผลการผลิตหรือเพิ่มพูนรายได้ให้แก่พวกเขาแต่ประการใด (4) ประชาชนบางคนบางกลุ่มอาจมีความสนใจที่จะอนุรักษ์ แต่มิอาจจะลงมือทำได้เนื่องจากไม่มีเงิน ไม่มีเวลาหรืออาจขาดความรู้ในเรื่องนั้น

บำรุง คูหา, (2522) ได้เสนอบทความทางวิชาการเรื่อง “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในวัดและโรงเรียน” ในการประชุมวิชาการป่าไม้ประจำปี 2522 ณ กรมป่าไม้ สรุปได้ความได้ว่า “วัดและโรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญของสังคมไทย เป็นแหล่งให้ความรู้ค่านิยม ทัศนคติ และช่วยหล่อหลอมกล่อมเกลาชีวิตจิตใจของประชาชนและเยาวชนโดยที่วัดจะให้การอบรมจิตใจเพื่อการดำเนินชีวิต สำหรับโรงเรียนก็เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้และพัฒนาความคิดและจิตใจของเยาวชน วัดและโรงเรียนจึงมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ปัจจุบันมีวัดและโรงเรียนจำนวนมากที่ส่งเสริมให้มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น การรักษาป่าไม้ การปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ เป็นการช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมและจะได้ใช้ประโยชน์จากป่าและต้นไม้ที่อนุรักษ์ไว้โดยตรง นอกจากนั้นยังเป็นตัวอย่างให้ประชาชนเห็นความสำคัญของต้นไม้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการอนุรักษ์ที่ได้ผลเหล่านี้สมควรได้รับการส่งเสริม เผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบและนำไปเป็นตัวอย่าง

กลุ่มเสขิยธรรม, (2535) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ“พระกับป่าไม้ความจริงที่หายไป”ความตอนหนึ่งว่า “พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการกระทำของพระสงฆ์ที่มีคุณค่าหกอย่าง และสองในหกอย่างเกี่ยวข้องกับการปลูกดอกไม้ ผลไม้ และการปลูกต้นไม้ใหญ่น้อยเพื่อเป็นร่มเงาและเป็นขอบเขตของที่ใช้ปฏิบัติธรรม ตลอดจนการดูแลรักษาป่าในบริเวณที่อยู่อาศัย จะเห็นได้ว่าเกี่ยวข้องและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้โดยตรง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการปฏิบัติธรรมในที่อันสงบโดยเฉพาะในป่า เช่น บริเวณโคนต้นไม้ ในขณะที่อยู่ในป่าพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัด ไม่ตัดต้นไม้ ไม่ฆ่าสัตว์และไม่เผาทำลายป่า โดยการปฏิบัติเช่นนี้ป่าจะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ในทางกลับกันพระสงฆ์ก็จะเป็นผู้ดูแลรักษาป่า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างพระสงฆ์กับธรรมชาติ จะช่วยให้คนเห็นความสัมพันธ์ของการอาศัยอยู่อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ

ทวีวัฒน์ บุณฑริกวิวัฒน์, (2538) รายงานเกี่ยวกับความเห็นของท่านพุทธทาสภิกขุต่อธรรมชาติว่า ธรรมชาติที่บริสุทธิ์เป็นตัวอย่างของสังคมนิยมที่บริสุทธิ์ ระบบสุริยะเป็นระบบสังคมนิยมที่

ประกอบด้วยดวงดาวใหญ่น้อยที่อยู่ร่วมกับโดยไม่รบกวนซึ่งกันและกันทุกชีวิตในจักรวาลไม่สามารถอยู่อย่างอิสระได้ด้วยตัวของมันเอง มันต้องได้รับการเกื้อหนุนจากสมาชิกในสังคมของมัน ไม่มีอะไรแยกขาดจากกันได้ ผลผลิตทางธรรมชาติจะไม่มากไปกว่าความจำเป็นในการดำรงชีวิต ความยุติธรรมในสังคมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อคนกลับสู่สภาวะสมดุลของสังคมนิยมธรรมชาติ ตามความเห็นของท่าน สังคมนิยม คือคุณสมบัติพื้นฐานของธรรมชาติที่มีความพอดี คนมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรเฉพาะเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่สำคัญคือคนต้องเรียนรู้การแบ่งปันส่วนเกิน เพื่อการกุศลที่จำเป็นสำหรับการอยู่อย่างสงบสุขกับคนอื่นในสังคม ดังนั้นเรื่องของการรู้จักบริโภคทรัพยากรให้น้อย จึงควรปลูกฝังให้กับคนในสังคมควรรู้จักควบคุมความอยากและความโลภของตน

2. งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ (Thesis)

พระครูใบฎีกาถาวร สุรปญฺโญ (เสนสอน), (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง“บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์” จากการศึกษาพบว่า แนวคิดและบทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ดำเนินการอนุรักษ์ใน 2 ลักษณะคือ การอนุรักษ์โดยตรง ได้แก่ การไม่ทำลายป่าไม้ทุกประเภทซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามพรากของเขียวหรือต้นไม้ เป็นต้น และการอนุรักษ์โดยอ้อม ได้แก่ การอยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัย โดยอาศัยป่าเป็นสถานที่สัปปายะในการปฏิบัติธรรม ส่วนบทบาทการอนุรักษ์ป่าไม้ของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) พบว่า ท่านได้เน้นกุศโลบายในการสร้างเสริมความดี มุ่งพัฒนาคุณภาพของชีวิตพร้อมกับการให้คำปรึกษา การให้การศึกษาแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมภูมิปัญญาในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าไม้ให้กับชุมชนอันจะเป็นประโยชน์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านและชุมชน มีป่าเพิ่มขึ้นและชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

พระมหาเจิม สุวโจ (สุกรรณ์), (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธมฺโม”จากการวิจัยพบว่ารูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ในวนโรปสูตร ทรงสรรเสริญว่าการกระทำบุญที่เป็นกุศลเนืองนิตย์มี 6 ประการ คือ ชนเหล่าใด ปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่พักอาศัย บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้นทั้งกลางวันกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้วย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน

พระมหาสังเวียร ปญฺญาธโร (ศรีมันตะ), (2550) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์ จากการวิจัยพบว่า พระครูสุภาจารวัฒน์ มีความเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและทางโลกนำพาชาวบ้านทำกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาธรรมชาติ กิจกรรมที่ทำประกอบด้วยการฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับยาสมุนไพร ศูนย์รักสุขภาพ กิจกรรมเกษตรพอเพียง เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรกรรมธรรมชาติ กองทุนพันธุ์ไม้และการพัฒนาแหล่งน้ำ การปลูกป่าชุมชน โรงสีข้าวปลอดสารเคมี โดยรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกในราคายุติธรรมให้สมาชิกมีรายได้จากการทำนาปลูกข้าว

ปลอดสารเคมีกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภคและกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม วิถีชีวิตในสังคมชนบทนำไปสู่การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงคือพออยู่พอกินและพอเพียง

พระมหาสุภา อุทโท, (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ใน 2 ทศวรรษหน้า” ได้สรุปไว้ว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการจัดการวัดให้สะอาด สงบ และมีที่ปฏิบัติธรรมจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดมากขึ้น พร้อมการให้คำปรึกษา ให้การศึกษาแก่ชุมชนและส่งเสริมภูมิปัญญาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งป่าไม้และต้นน้ำ รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นองค์กรสำหรับการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์สำหรับสังคม ตลอดจนการปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมป่าไม้ให้มากขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีทางของการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต

พระอุปกรณ์ ชูเชื้อ, (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการจัดการป่าด้วยการเป็นผู้ให้การศึกษา ผู้นำทางจิตใจ ผู้ให้การแนะนำส่งเสริมการประกอบอาชีพ ผู้นำด้านกิจกรรมกลุ่มและผู้นำด้านการอนุรักษ์ บทบาทดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า

จิรศักดิ์ สีหวัฒน์, (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าของจังหวัดนครราชสีมา: ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา” จากการศึกษา พบว่า พระเทพสีมาภรณ์ ได้นำเอาหลักธรรม “นิพัทธกุศล” ที่กล่าวถึงการกระทำที่เกื้อกูลอำนวยความสุข ความเจริญในการดำเนินชีวิตที่ทำแล้วได้กุศลมาอธิบายให้พระสงฆ์และประชาชนได้มีจิตสำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์ป่าซึ่งมี 6 ประการ คือ อารามโป การปลูกสวนป่าให้ร่มรื่นเพื่อคนได้พักผ่อน วนโรปา การปลูกต้นไม้ชนิดต่าง ๆ เสตุการกา การสร้างสะพาน ปปญฺจ การสร้างประปาหรือแหล่งน้ำ อุทปานญฺจ การจัดหาน้ำดื่ม เช่น การขุดบ่อ สร้างถังเก็บกักน้ำไว้ให้บริการแก่คนทั่วไป อุปสฺสยํ การสร้างหรือการให้ที่พักอาศัยและนำเอาหลักธรรมที่เกื้อกูลป่าและการอนุรักษ์ป่า สํวรปธาน คือ การระวังป่าจะหมดไปต้นไม้จะตาย ปหานปธาน การละเว้นจากการตัดไม้อย่างเด็ดขาด ภาวนาปธาน การให้ความสนใจเพาะพันธุ์ไม้ต่าง ๆ และอารกฺขปธานให้การดูแลรักษาป่าให้คงอยู่ตลอดไป

นภดล เมธาวิทย์, (2521) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านยางโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์” จากการศึกษาพบว่า โครงการพัฒนาที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์ ส่วนใหญ่เกิดจากความคิดริเริ่มของพระสงฆ์เองและบางโครงการเกิดจากการผลักดันและการสนับสนุนจากรัฐบาล พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากความเมตตาสงสารและต้องการช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก ซึ่งความต้องการนี้ตรงกับความคาดหวังของชาวบ้านที่เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชน โดยการก่อตั้งโครงการพระธรรมทูต และโครงการธรรมจาริกซึ่งเป็นการส่งพระสงฆ์ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในชนบทรวมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทำให้พระสงฆ์ต้องพยายามประนีประนอมความเชื่อทางศาสนากับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ มีการนำพุทธธรรมมา

เน้นหรือขยายความให้เกี่ยวข้องกับการพัฒนามากขึ้น งานพัฒนาของพระสงฆ์ประสบปัญหาและอุปสรรคไม่น้อยเนื่องจากชาวบ้านมีลักษณะปัจเจกบุคคลสูงและสนใจแต่ประโยชน์ระยะสั้น

สุวิทย์ ธีรศาศวัต และคนอื่น ๆ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยองค์กรชุมชน: กรณีศึกษาศาลปู่ตาของบ้านหว่าน ตำบลหว่านคำ อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษา พบว่า มีปัจจัย 3 อย่างที่เกี่ยวกับพระสงฆ์และความเชื่อของชาวบ้าน ช่วยให้รักษาป่าไม้บางส่วนไว้ได้ ปัจจัยเหล่านั้น คือ พระเป็นผู้รับผิดชอบและดูแลรักษาป่าไม้ ความร่วมมือขององค์กรเอกชนและเจ้าอาวาสของวัดร่วมมือกันรักษาป่าไม้ ความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะโกรธและสาปแช่งถ้าพวกเขาเข้าไปตัดไม้ หรือล่าสัตว์ในป่าดอนปู่ตาตามความเชื่อชาวบ้านจะสร้างศาลเล็ก ๆ ไว้ในป่าแห่งนี้เพื่อให้เป็นที่สิ่งสถิตของดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งผีบรรพบุรุษจะช่วยปกป้องรักษาและบันดาลให้เกิดสิ่งดี ๆ กับพวกเขา ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าประเภทนี้ในรูปอาหารจำพวก เห็ด พืชผัก และ ผลไม้ มาหลายชั่วอายุคนแล้ว ชาวบ้านจะสร้างกฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าขึ้นเอง

จากแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่าแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องมีการกำหนดบริเวณที่เป็นต้นน้ำลำธารให้ชัดเจนแน่นอนเพื่อป้องกันไม่ให้บริเวณนั้นไม่ถูกบุกรุกทำลาย อาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทุกหน่วยงาน โดยไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง พระสงฆ์หรือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในป่าหรือละแวกเขตป่าก็ต้องอยู่อาศัยแบบพึ่งพากัน พระสงฆ์ผู้แสวงหาความวิเวกในป่าต้องรักษาพระวินัยตามพุทธบัญญัติอย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างเสริมศรัทธาและสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชนที่จะเข้าไปร่วมอนุรักษ์ป่าไม้นั้น ในส่วนของพระนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทุกท่านก็ได้อุทิศตนในการศึกษาปฏิบัติและเข้าใจถึงหลักความจริงของธรรมชาติ ชีวิตและสังคม ทั้งส่วนป่าไม้ สัตว์ป่า แม้กระทั่งทรัพยากรบุคคลอันกล่าวได้ว่าท่านได้เรียนรู้ถึงหลักการอยู่ให้เห็นและทำเป็นตัวอย่างเพื่อเผยแพร่ออกไปให้ผู้อื่นได้ทราบถึงสิ่งที่กำลังจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา แม้ว่าท่านจะเจอปัญหาผ่านมาหลายหนในการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ แต่เชื่อว่าทุกท่านก็ยังคงพยายามอย่างไม่รู้เหนื่อยโดยหวังให้คนรุ่นหลังมาช่วยสืบสานเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและเพื่อรักษาธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป

3. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีการดำเนินโครงการจัดกิจกรรม (ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตลอดแผนงานวิจัย)

จากการเดินทางเข้าพบเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ผู้นำฝ่ายสงฆ์) เพื่อชี้แจงรายละเอียดในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เพื่อรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่พร้อมจะยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน พร้อมทั้งขอคำปรึกษาและได้รับความรู้ในการจัดทำโครงการ/กิจกรรมในครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง

เมื่อวันที่ 19 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2563 นั้น คณะผู้จัดโครงการ/กิจกรรม ได้มีการประสานกับคณะกรรมการที่ได้แต่งตั้งขึ้นในแต่ละฝ่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดและการดำเนินการในรอบที่ 2 ดังต่อไปนี้

3.2 ขอบเขตการจัดการความรู้และการขยายผล

การจัดกิจกรรมตามโครงการนี้ เป็นการจัดแบบผสมวิธีระหว่างวิธีการเชิงคุณภาพและวิธีการเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องแล้วนำผลจากวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพไปตรวจสอบยืนยันด้วยวิธีการเชิงปริมาณ เพื่อขยายผลด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด มีขอบเขตการดำเนินโครงการและขยายผลดังนี้

3.2.1 วิธีการเชิงคุณภาพ ได้แบ่งเป็นการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ประกอบด้วยการศึกษาเอกสารจากพระวินัยปิฎก เล่มที่ 2 และพระสุตตันตปิฎก เล่ม 9 และเล่ม 15 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ศึกษาการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2542) และศึกษาแนวคิด 7 เสาหลักกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน (สมศักดิ์ สุขวงศ์, 2551) ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วทุกภาคของประเทศ (รางวัลลูกโลกสีเขียว, 2551) ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ป่าไม้เพื่อการศึกษา (กรมป่าไม้, 2555)

3.2.2 วิธีการภาคสนาม

(1) สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (In-debt Interview)

คณะผู้ดำเนินโครงการ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็นพระสงฆ์วัดป่าจตุรพักตรพิมาน จำนวน 5 รูป ประชากรในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชน จำนวน 45 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 50 รูป/คน

(2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

การศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้แบ่งประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1) ประชากรหลัก คือ พระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกภาคสนาม ได้แก่ พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. วัดป่าจตุรพักตรพิมาน ตำบลหัวช้าง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

2) ประชากรที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จำนวน 45 คน ซึ่งได้มาแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ภายในและโดยรอบเขตพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ตำบลหัวช้าง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 50 รูป/คน

3.2.3 วิธีการเชิงปริมาณ

คณะผู้ดำเนินโครงการ ได้ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง มาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.4 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารแล้ว นำองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงพรรณนา (Descriptive method)

3.3 รายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินงานจริงตามแผนงาน

คณะทำงานได้ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหหนดไว้ตามกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานจริง ดังแสดงในตาราง 17

ตาราง 17 ขั้นตอนการดำเนินงานจริงตามแผนงาน

รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานจริงตามแผนงาน	**ลักษณะการดำเนินงาน**
1.ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	-คณะทำงานได้มีการทบทวนวรรณกรรมและสงเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด” เพื่อรับรองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อนการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อให้ชุมชนการท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการจัดการข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม อาทิ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร และการบริการอื่น ๆ เช่น โรงพยาบาล และบริการรถเช่า เป็นต้น เพื่อความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาศึกษาแหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ป่าชุมชน
2.สงเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยด้านการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	
3.การประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของคณะทำงาน จำนวน 20 คน (ไม่รวมคณะทำงาน) จำนวน 2 ครั้ง	-คณะทำงานได้มีการประชุมเพื่อวางแผนร่วมกันโดยมีพระราชพรหมจริยคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประธานการประชุม จำนวน 2 ครั้ง -ครั้งที่ 1 เป็นการประชุมชี้แจงรายละเอียดของแผนการทำงานและมีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมา 1 ชุด

	-ครั้งที่ 2 เป็นการสรุปผลการถ่ายทอดองค์ความรู้และแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละฝ่ายเพื่อร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์
4.ปรับปรุงแนวทางและรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและพร้อมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงค์และชุมชน	-คณะผู้ทำงานได้มีการแก้ไขปรับปรุงคู่มือการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนและแก้ไขปรับปรุงรายงานความก้าวหน้าการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้พระสงฆ์และชุมชนสามารถดำเนินโครงการได้ตามแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพ -พระสงฆ์และชุมชนในบริบทอื่น ๆ ซึ่งไม่มีการประยุกต์หลักธรรมและแนวคิด 7 เสาหลักก็สามารถนำรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้เกิดความสมดุลในด้านการรักษาวัฒนธรรมชุมชนและรักษาต้นทุนทางธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง
5.จัดทำ (ร่าง) คู่มือองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	-คณะทำงานได้มีการเตรียมพร้อมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กรรมการทุกฝ่าย โดยการจัดทำ (ร่าง) คู่มือองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม -พระสงฆ์และชุมชนตลอดทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและมีความเข้าใจในการทำงานเป็นอย่างดี
6.สร้างแนวทางในการปฏิบัติและพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชน ให้สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ	-จัดทำคู่มือในการทำงาน โดยสอดแทรกการปฏิบัติธรรมและการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดและชุมชนมีแหล่งเรียนรูปทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน

7.จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศน์และวัฒนธรรม ครั้งที่ 1 มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 105 รูป/คน (ไม่รวมคณะทำงาน)	-การดำเนินงานเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ คณะทำงานได้แบ่งกลุ่มชุมชนที่เป็นตัวแทนการอนุรักษ์ป่าออกเป็น 3 ชุมชน โดยได้ดำเนินงานจำนวน 3 ครั้งดังนี้ ครั้งที่ 1 ดำเนินงานร่วมกับวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2563 โดยมีพระราชพรหมจริยคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประธาน -คณาจารย์ นิสิต นักศึกษาได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ และวัฒนธรรม
8.จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 2 มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 55 รูป/คน (ไม่รวมคณะทำงาน)	ครั้งที่ 2 ดำเนินการร่วมกับชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2563 โดยมีพระราชพรหมจริยคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประธาน -พระสงฆ์และประชาชน รวมถึงผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9.จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ครั้งที่ 3 มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 รูป/คน (ไม่รวมคณะทำงาน)	ครั้งที่ 3 ดำเนินการร่วมกับพระสงฆ์และชุมชนวัดทักษิณาวาส อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2563 โดยมีพระราชพรหมจริยคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประธาน -พระสงฆ์และประชาชน ตลอดถึงผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

3.4 ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ตาราง 18 แสดงแผนการบริหารโครงการวิจัยตามขั้นตอนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

แผนการบริหารงานวิจัย	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.ประชุมเตรียมความพร้อมของคณะนักวิจัยของโครงการวิจัยและกำหนดประเด็นของโครงการวิจัย	—											
2.กำหนดประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักและลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกรณีศึกษากลุ่มเป้าหมายต้นคิด		—	—									
3.สร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่แสดงถึงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก (ระยะที่1)			—	—	—							
4.ตรงสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามที่แสดงถึงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่พัฒนาขึ้น (ระยะที่2)				—	—	—						
5.ทดลองใช้รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก(ระยะที่3) โดยแบ่งเป็น3 กลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์และกลุ่มเป้าหมายชุมชนบ้านคุ้มเหนือ วัดบ้านคุ้มกลางและวัดบ้านคุ้มใต้ อำเภจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด						—	—					
6.จัดกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระยะที่ 3 กลุ่มเป้าหมายแต่ละชุมชนนำเสนอผลการปฏิบัติงานที่ได้รับจากการอบรมตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก (ระยะที่ 3)							—	—				
7.วิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย									—			
8.ติดตามร่างวิจัยฉบับสมบูรณ์และจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์										—	—	

9.นำเสนอผลงานวิจัยสู่เวทีสาธารณะทั้งการประชุมระดับชาติและระดับนานาชาติ												

สรุป แผนการจัดกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก โดยภาพรวมเป็นการรักษาระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เป็นการบริหารจัดการองค์ความรู้ มีพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน เป็นการประสานความร่วมมือเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา กรมป่าไม้ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ สำหรับการติดตามประเมินผล มุ่งไปที่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตอบนโยบายรัฐในการพัฒนา แก้ปัญหา และเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชน และสังคมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระบบนิเวศวิทยาในชุมชนอีกด้วย

3.5 กลุ่มเป้าหมาย

1. รูปแบบ วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมาย ผู้ดำเนินการตามโครงนี้ เป็นผู้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (In-debt interview) จากพระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Random sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

(1) มีผลงานเชิงประจักษ์ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ได้

(2) มีผลงานในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน

(3) ได้รับการยอมรับจากสังคมในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ แสดงในตาราง 13

ตาราง 19 แสดงจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม วัดป่าจตุรพักตรพิมาน จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคุ้มเหนือ ม. 3

กลุ่มเป้าหมาย		
พระสงฆ์	**ชุมชน วัดป่าจตุรพักตรพิมาน**	**รวม (รูป/คน)**
จำนวน 5 รูป	จำนวน 45 คน	จำนวน 50 รูป/คน

2. พื้นที่กลุ่มเป้าหมาย และจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

พื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พื้นที่ของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ บริเวณป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน คณะผู้ดำเนินโครงการ ได้กำหนดเขตพื้นที่ในการจัดกิจกรรมไว้ คือ วัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ดังแสดงในตาราง 20

ตาราง 20 แสดงพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย และจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

จังหวัด	ชื่อสถานที่	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ(คน)	รายละเอียดกิจกรรม
ร้อยเอ็ด	ชุมชน วัดป่าจตุรพักตรพิมาน	พระสงฆ์และชุมชน	50	การอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

3.6 เป้าหมายของผลผลิต (Output) และตัวชี้วัด

ตาราง 21 แสดงผลผลิตและตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการ

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
1.กำหนดประเด็นในการศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด7เสาหลักและลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกรณีศึกษาพระสงฆ์และประชากร	-นำประเด็นไปสู่การสัมภาษณ์ข้อมูลการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด7เสาหลักของกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมใน	-ประชุมเตรียมความพร้อมของคณะนักวิจัยของโครงการวิจัย -กำหนดประเด็นของโครงการวิจัย	3 เดือน (เดือนที่ 1-3)	พระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายนำองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทาง

กลุ่มเป้าหมายจำนวน 12 รูป/คน	โครงการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัด -จำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) พระสงฆ์และชุมชน 2) ป่าชุมชน 3) การมีส่วนร่วม 4) ระเบียบวิธีปฏิบัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ 5) เกณฑ์ตัวชี้วัดในการประเมิน			พระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักมาปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ของตน
2.แนวทางการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์	ลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์และกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนจำนวน 12 รูป/คน	-ผลสะท้อนจากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกและการสนทนากลุ่ม -ออกแบบเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบรายการสัมภาษณ์	3 เดือน (เดือนที่ 4-6)	-ผู้วิจัยมีองค์ความรู้ความเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด7 เสาหลัก -พระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก
3.รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก	-คณะนักวิจัยและกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์ป่าไม้	-นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาปลูกฝังจิตสำนึกใน	3 เดือน (เดือนที่ 7-9)	เครือข่ายพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายใน

และทดลองใช้แนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก	และสิ่งแวดล้อมภายในวัด จำนวน 50 รูป/คน -รูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้มี 3 รูปแบบ คือ 1) ประยุกต์จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2) ประยุกต์จากแนวคิด 7 เสาหลัก และ 3) สังเคราะห์องค์ความรู้จากพระสงฆ์นักอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ	ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม -ประยุกต์หลักธรรมแนวคิด 7 เสาหลักและองค์ความรู้จากพระสงฆ์นักอนุรักษ์ป่าทั่วทุกภูมิภาค -ได้คู่มือการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนไปใช้ในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ		โครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก
4.การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด7เสาหลักเพื่อนำไปปฏิบัติในพื้นที่จริงได้อย่างจริงจังและยั่งยืน -นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทางและปลายทาง -สร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่	-คณะนักวิจัยและกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก จำนวน 50 รูป/ คน -จัดกิจกรรมถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะนักวิจัยและกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมเพื่อนำไปปฏิบัติในพื้นที่จริงได้อย่างจริงจังและยั่งยืน	-ได้พื้นที่ป่าชุมชนเพิ่มขึ้น -จำนวนและชนิดของพันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้น -จำนวนและชนิดของพันธุ์พืชเพิ่มขึ้น -ชุมชนมีแหล่งอาหารจากป่าเพิ่มขึ้น -มีจำนวนป่าชุมชนที่เกิดจากพระสงฆ์และชุมชนเพิ่มขึ้น	3 เดือน (เดือนที่ 10-12)	-สถานที่มีความพร้อมและเป็นธรรมชาติเอื้อต่อการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก

ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน -จัดทำคู่มือองค์ความรู้ตามแนวทางปฏิบัติที่ดีด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวและเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะต่อไป				

3.7 เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด

ตาราง 22 แสดงผลลัพธ์และตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการ

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
1.ได้ประเด็นในการศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด7เสาหลักและลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกรณีศึกษาพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 12 รูป/คน	นำประเด็นไปสู่การสัมภาษณ์ข้อมูลการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักจำนวน 5 ประเด็นเป็นตัวแปรที่ค้นพบจากสถานที่จริงเป็นแนวทางที่ดีในการอนุรักษ์ป่าชุมชน	สารสนเทศที่ได้จากการประชุมเตรียมความพร้อม สามารถนำไปเป็นรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด7เสาหลักต่อไป	3 เดือน (เดือนที่ 1-3)	พระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการมีความพร้อมที่จะนำพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

				และแนวคิด 7 เสาหลักไปพัฒนาตนเอง
2.ได้แนวทางในการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เป็นกรอบที่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติได้จริงตามบริบทพื้นที่ของพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายในโครงการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัด	ลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกรณีศึกษาพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 12 รูป/คน ตัวแปรที่ได้ทั้งหมดนี้จะใช้แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของรูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัดโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก	-ผลสะท้อนจากการสนทนากลุ่มจะนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือวิจัยในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ สร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมตัวแปรที่สังเกตได้ในรูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัดโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก	3 เดือน (เดือนที่ 4-6)	-ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนาและแนวคิด7เสาหลักสำหรับเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่ม -พระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักมีความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรม มีความเข้าใจแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักต่อไปและสามารถ

				ปฏิบัติได้จริงในชุมชนของตนเอง
3.ได้รูปแบบและทดลองใช้รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก	คณะนักวิจัยและกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก จำนวน 50 รูป/คน	-พัฒนาเครื่องมือวิจัย -ทดลองใช้เครื่องมือวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายอื่น -ใช้เครื่องมือวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายจริง	3 เดือน (เดือนที่ 7-9)	เครือข่ายพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการแจกแบบสอบถามเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่พัฒนาขึ้น
4.ได้พัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักเพื่อนำไปปฏิบัติในพื้นที่จริงได้อย่างจริงจังและยั่งยืน	-ผลสำเร็จของการจัดกิจกรรมถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโครงการเป็นรูปแบบการวัดและการประเมินผลการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับเครือข่ายพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายในโครงการอนุรักษ์ป่า	-มีศูนย์การเรียนรู้ทางธรรมชาติในชุมชน -มีศูนย์รวมของชุมชนและเยาวชนในการปลูกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม -ระบบนิเวศน์ของชุมชนดีขึ้น -อากาศบริสุทธิ์ ไม่เป็นมลพิษ -มีสุขภาพดีขึ้น	3 เดือน (เดือนที่ 10-12)	-สถานที่มีความพร้อมและเป็นธรรมชาติเอื้อต่อการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัดทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และ

	ชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก -กิจกรรมของโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักและทดลองใช้รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน -สามารถนำไปปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน - กิจกรรมและสถานภาพ: การอนุรักษ์ การพัฒนา และการฟื้นฟู จะแตกต่างกันได้โดยการใช้แนวคิด 7 เสาหลักและการมีส่วนร่วมของตนในชุมชน	-มีสมุนไพรจากป่านำมารักษาโรค -มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยาธรรมและสิ่งแวดล้อม -มีรายได้จากการขายผลผลิตที่ได้จากป่า -ชุมชนมีคุณภาพดีขึ้นตามลำดับ		แรงบันดาลใจให้กับพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ

3.7 รูปแบบ/กระบวนการ/แผนงานการนำส่งองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมสู่กลุ่มเป้าหมาย

คณะผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมได้จัดให้มีการประชุม 3 ครั้ง โดยเชิญคณะทำงานและกรรมการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในโครงการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อระดมสมองในการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบดังนี้

ครั้งที่ 1 คณะผู้ดำเนินโครงการจัดกิจกรรมได้จัดให้มีการประชุมเมื่อวันที่ 20 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2563 ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มีผู้ร่วมประชุม จำนวน 7 รูป/คน และเจ้าหน้าที่บันทึกภาพ 1 คน สรุปผลที่ได้จากการประชุม ครั้งที่ 1 ดังนี้

1. ได้คณะทำงาน ที่ประชุมได้มีการเลือกตั้งคณะผู้ดำเนินงานและมีมติร่วมกันดังนี้ คือ (1) พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ประธานโครงการ (2) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. หัวหน้าหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด หัวหน้าโครงการ (3) ดร.อัจฉรา บุปผาพันธ์ นักวิจัยอาวุโส ที่ปรึกษาโครงการ (4) ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อ อาจารย์บรรยายพิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขานุการโครงการ (5) นางสาวจิรัฏฐ์ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ผู้ช่วยเลขานุการโครงการ และคณะทำงาน

2. ได้มีการวางแผนการทำงานร่วมกัน

3. ได้มีการออกแบบเครื่องมือการดำเนินงาน ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินผลสัมฤทธิ์และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

4. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาไปทดลองใช้ (Try-out) กับพระสงฆ์และชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 3 ชุมชนๆ ละ 10 รูป/คน รวม 30 รูป/คน เพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

5. ได้ดำเนินการทำงานตามแผนงาน ทั้งนี้ เพื่อดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ภาพการประชุมเพื่อมอบหมายหน้าที่คณะกรรมการดำเนินงาน

ครั้งที่ 2 ได้จัดให้มีการประชุมถอดบทเรียน เมื่อวันที่ 5 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563 ที่วัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 65 รูป/คน โดยภาพรวม ได้แก่ คณะผู้ดำเนินงานหลัก คือ (1) พระราชพรหมจริยคุณ, ดร. เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด ประธานที่ปรึกษาโครงการฝ่ายสงฆ์/ (2) พระครูประภัทร์สิทธิคุณ เจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน ที่ปรึกษาโครงการฝ่ายสงฆ์/ (3) พระครูอมรวรคุณ เจ้าคณะตำบลหัวช้าง ที่ปรึกษาโครงการฝ่ายสงฆ์/ (4) พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ, ดร. ผู้อำนวยการ

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ประธานโครงการ/ (5) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. หัวหน้าหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด หัวหน้าโครงการ/ (6) ดร.อัจฉรา บุปผาพันธ์ นักวิจัยอาวุโสที่ปรึกษาโครงการ/ (7) ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อ อาจารย์บรรยายพิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขานุการโครงการ/ (8) นางสาวจิรัฏฐ์ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ผู้ช่วยเลขานุการโครงการและคณะทำงาน/ (9) หน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ เทศบาลตำบลหัวช้าง/ เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน/ กำนันตำบลหัวช้าง ผู้ใหญ่บ้านหัวช้าง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 (10) กลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลหัวช้าง/ และ ชาวบ้านหัวช้าง สรุปผลที่ได้จากการประชุมครั้งที่ 2 ได้ประเด็นที่จะนำมาพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน ดังนี้

1. ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 7 หลักมาประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ (1) หลักศรัทธา (2) หลักจาคะ (3) หลักอรรถประโยชน์ (4) หลักความกตัญญูกตเวที (5) หลักสามัคคีธรรม (6) หลักศีล และ (7) หลักอิทัปปัจจยตา

2. ได้นำแนวคิด 7 เสาหลัก มาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าในชุมชน ได้แก่ (1) ด้านการรวมกลุ่มคน (2) ด้านการบริหารจัดการป่า (3) ด้านการจัดการระบบนิเวศ (4) ด้านผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า (5) ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (6) ด้านการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ และ (7) ด้านการถ่ายทอดหรือส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น

3. ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาจากพระสงฆ์นักอนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วทุกภูมิภาค มาปรับใช้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

3. ได้คณะกรรมการในการดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ อาทิ คณะกรรมการด้านศาสนา คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการฝ่ายบริหาร คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการฝ่ายจัดทำแผนที่รักษาแนวเขตป่า คณะกรรมการฝ่ายบำรุงและปลูกป่าทดแทน คณะกรรมการฝ่ายตรวจตระเวนรักษาป่า คณะกรรมการฝ่ายป้องกันไฟป่า คณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์พืชสมุนไพร คณะกรรมการฝ่ายคุ้มครองชีวิตสัตว์ป่า คณะกรรมการฝ่ายรักษากฎระเบียบ คณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมป่า เป็นต้น

ภาพการประชุมเพื่อถอดบทเรียนการบริหารจัดการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ครั้งที่ 3 ได้จัดให้มีการประชุมถอดบทเรียน เมื่อวันที่ 25 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563 ที่วัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 65 รูป/คน โดยภาพรวม ได้แก่ คณะผู้ดำเนินงานหลัก คือ (1) พระราชพรหมจริยคุณ, ดร. เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด ประธานที่ปรึกษาโครงการฝ่ายสงฆ์/ (2) พระครูประภัทร์สิทธิคุณ/ เจ้าคณะอำเภอจตุรพักตรพิมาน ที่ปรึกษาโครงการฝ่ายสงฆ์/ (3) พระครูอมรวรคุณ เจ้าคณะตำบลหัวช้าง ที่ปรึกษาโครงการฝ่ายสงฆ์/ (4) พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ประธานโครงการ/ (5) พระครูปลัดสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. หัวหน้าหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด หัวหน้าโครงการ/ (6) ดร.อัจฉรา บุปผาพันธ์ ที่ปรึกษาโครงการ/ (7) ดร.เสรี สวัสดิ์เอื้อ อาจารย์บรรยายพิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เลขานุการโครงการ/ (8) นางสาวจิรัฏฐ์ กล้วยไม้ ณ อยุธยา ผู้ช่วยเลขานุการโครงการและคณะทำงาน/ (9) หน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ เทศบาลตำบลหัวช้าง/ เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน/ กำนันตำบลหัวช้าง ผู้ใหญ่บ้านหัวช้าง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 (10) กลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลหัวช้าง/ และ ชาวบ้านหัวช้าง สรุปผลที่ได้จากการประชุมครั้งที่ 3 ได้ประเด็นที่จะนำมาพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน ดังนี้

1.ชี้แจงแผนการทำงานพร้อมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้ สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดร่วมกันระหว่างพระสงฆ์ ประชาชน ผู้นำชุมชน เทศบาลตำบลหัวช้าง/ เทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน/ กำนันตำบลหัวช้าง/ ผู้ใหญ่บ้านหัวช้าง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1/ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3/ กลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลหัวช้าง/ และ ชาวบ้านหัวช้าง

2.จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และบริหารจัดการองค์ความรู้ในพื้นที่เป้าหมายอย่างชัดเจน สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้สามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน

3.ประสานความร่วมมือ เชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมป่าไม้ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมหาวิทยาลัยในพื้นที่

4.ติดตามประเมินผลการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถตอบโจทก์นโยบายรัฐในการพัฒนา การแก้ปัญหา และเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชนและสังคม

5.ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการปฏิบัติด้านกการอนุรักษ์และฟื้นฟูผืนป่าสู่ธรรมชาติโดการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แนวคิด 7 เสาหลักและองค์ความรู้ที่ได้จากพระสงฆ์นักอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมทั่วทุกภูมิภาค สู่การปฏิบัติและพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

6.จัดทำ (ร่าง) คู่มือองค์ความรู้ประกอบการปฏิบัติในด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ภายในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด ตั้งแต่ต้นทาง กลางทางและปลายทาง

7.จัดทำคู่มือองค์ความรู้ตามแนวทางปฏิบัติที่ดีในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนและเผยแพร่สู่สาธารณะต่อไป

ภาพการประชุมชี้แจงแผนการทำงานพร้อมทั้งถ่ายทอดองค์ความรู้ สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

3.8 แผนการเผยแพร่องค์ความรู้ เทคโนโลยี

1. กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย คือ การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการตามกรอบแนวคิดของโครงการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1 ครั้ง โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการ 50 รูป/คน

ภาพการอบรมเชิงปฏิบัติการและปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

2. ตีพิมพ์ผลงานการวิจัยเป็นรูปเล่มและนำเสนอโครงการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยใช้หลักธรรมทางและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ในเวทีประชุมวิชาการทั้งในระดับชาติและนานาชาติ และหน่วยงานพัฒนาชุมชนในระดับอำเภอและจังหวัดเพื่อเผยแพร่ผลไปสู่การปฏิบัติจริง จำนวน 255 เล่ม

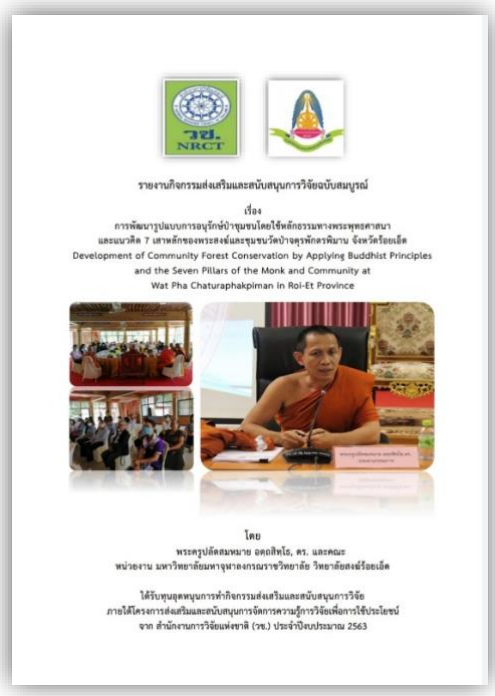

รายงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
และแบวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Community Forest Conservation by Applying Buddhist Principles
and the Seven Pillars of the Monk and Community at
Wat Pha Chaturaphakpiman in Roi-Et Province

โดย

พระครูปลัดสมหมาย อตฺตสิทฺโธ, ดร. และคณะ
หน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย
ภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์
จาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563

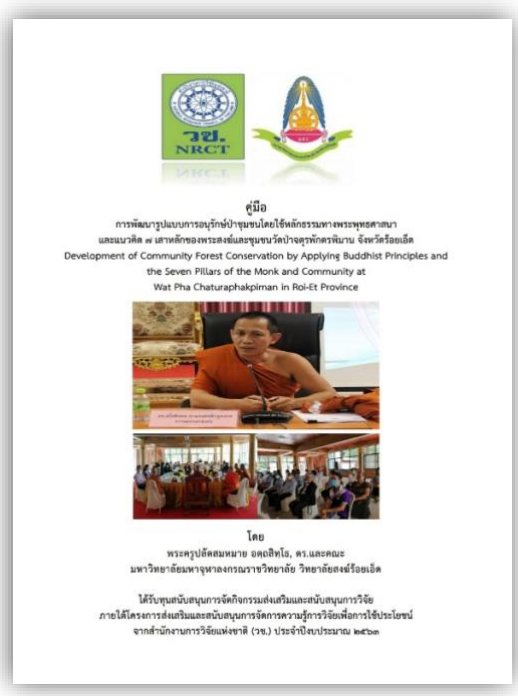

คู่มือ

การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
และแบวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Community Forest Conservation by Applying Buddhist Principles and
the Seven Pillars of the Monk and Community at
Wat Pha Chaturaphakpiman in Roi-Et Province

โดย

พระครูปลัดสมหมาย อตฺตสิทฺโธ, ดร.และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ได้รับทุนสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย
ภายใต้โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์
จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓

ภาพแสดงคู่มือการดำเนินงานจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

4. ผลการวิจัย

4.1 กรอบความคิดในการวิจัย

การดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด คณะผู้ดำเนินงานได้แบ่งกรอบแนวคิดของโครงการออกเป็น 4 ส่วน ดังแสดงในตาราง 23

ตาราง 23 แสดงกรอบแนวคิดของโครงการ

ส่วนที่ 1	รูปแบบในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนามี 2 แบบ คือ (1) โดยตรง ได้แก่ การไม่ทำลายป่าไม้ทุกประเภท ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามพรากของเขียวหรือตัดต้นไม้ เป็นต้น (2) โดยอ้อม ได้แก่ การอยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัยโดยอาศัยป่าเป็นที่สัปปายะในการปฏิบัติธรรม
ส่วนที่ 2	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ แนวทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของพระสงฆ์และชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ หลักศรัทธา หลักจาคะ หลักอรรถประโยชน์ หลักกตัญญูกตเวที หลักสามัคคีธรรม หลักศีล และหลักอิทัปปัจจยตา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยการเทศนาสั่งสอนเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าในชุมชนของตนเอง ส่วนแนวคิด 7 เสาหลัก สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งประกอบด้วย (1) การรวมกลุ่มคน (2) การบริหารจัดการป่า (3) การจัดระบบนิเวศ (4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า (5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (6) การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า และ (7) การสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น
ส่วนที่ 3	แผนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ (1) การสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม (2) นำสู่การปฏิบัติ (3) ประสานความร่วมมือเชื่อมโยงเครือข่าย และ (4) การติดตามประเมินผล โดยใช้รูปแบบการประเมิน คือระบบ (PDCA) ประกอบด้วย กิจกรรมที่ 1 สร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด กิจกรรมที่ 2 การบริหารจัดการองค์ความรู้ มีพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน

	กิจกรรมที่ 3 ประสานความร่วมมือเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา กรมป่าไม้ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ กิจกรรมที่ 4 การติดตามประเมินผล การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตอบนโยบายรัฐในการพัฒนา แก้ปัญหา และเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชน และสังคม
ส่วนที่ 4	ตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการจัดกิจกรรม 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ เกณฑ์ที่ 1: ความสอดคล้องกับกฎหมาย นโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้อง เกณฑ์ที่ 2: สัดส่วนและสภาพของพื้นที่ป่า เกณฑ์ที่ 3: สุขภาวะและการปรับตัวของระบบนิเวศป่าไม้ เกณฑ์ที่ 4: ผลผลิตและนิเวศบริการของพื้นที่ป่าไม้ เกณฑ์ที่ 5: ความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้ เกณฑ์ที่ 6: การอนุรักษ์ดินและน้ำ เกณฑ์ที่ 7: เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

4.2 แผนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

คณะทำงานหรือคณะกรรมการได้ร่วมกันกำหนดแผนการจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ไว้ 4 กิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่1

การบริหารจัดการองค์ความรู้ มีพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน การสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม โดยการจัดทำเอกสารคู่มือในการดำเนินงาน จัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกัน

ภาพแสดงเอกสารคู่มือและโมเดลการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตร

กิจกรรมที่ 2 นำสู่การปฏิบัติ

ตั้งคณะทำงานหรือคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อปฏิบัติหน้าที่โดยแบ่งส่วนงานรับผิดชอบตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายดังนี้

1) คณะกรรมการฝ่ายศาสนา มีหน้าที่เป็นแกนนำในการบริหารป่าชุมชน ให้การอบรมแก่คณะกรรมการทุกฝ่ายให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึก มีคุณธรรม รู้รักสามัคคี เสียสละ ร่วมกันพัฒนาป่าไม้ ให้มีความรักความเมตตา ความกตัญญูต่อป่า การปลูกต้นไม้เป็นการแสดงความความกตัญญูตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินที่ตนอยู่อาศัย ให้นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและเป็นกำลังใจในการทำงานแก่คณะกรรมการทุกฝ่าย

2) คณะกรรมการฝ่ายที่ปรึกษา มีหน้าที่ให้คำแนะนำในการปรึกษาหารือของคณะกรรมการทุกฝ่ายให้สามารถดำเนินการได้ด้วยความเรียบร้อย

3) คณะกรรมการฝ่ายบริหาร มีหน้าที่ในการบริหารโครงการปลูกป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน มีการกำหนดแผนโครงการ ติดตามประเมินผลในการดำเนินงานของทุกฝ่าย เก็บรักษาข้อมูลสามารถรายงานให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน แก่ผู้สนใจทั่วไปได้

4) คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางสื่อต่าง ๆ

5) คณะกรรมการฝ่ายแผนที่รักษาแนวเขตป่า มีหน้าที่ประสานงานกับกับหน่วยและองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ที่ดิน ป่าไม้อำเภอ ป่าไม้จังหวัด ตามลำดับ

6) คณะกรรมกาฝ่ายปลูกป่าเสริม มีหน้าที่ในการเตรียมดิน เตรียมพรรณไม้ให้เพียงพอในการปลูกเสริมป่าส่วนที่ว่าง โดยให้ชุมชนทุกหลังคาเรือนมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้

7) คณะกรรมการฝ่ายป้องกันรักษาไฟป่า มีหน้าที่ในการป้องกันรักษาไฟป่า มีการประสานกำลังจากชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าเมื่อเกิดมีไฟป่าขึ้นมา และให้แจ้งผู้ต้องสงสัยในการจุดไฟเผาป่าต่อฝ่ายจับกุมผู้กระทำความผิดตามระเบียบป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

8) คณะกรรมการฝ่ายลาดตระเวนรักษาป่า มีหน้าที่ในการลาดตระเวน ตรวจตรา ดูแลพื้นที่ป่าชุมชนว่ามีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ตัดต้นไม้ จุดไฟเผาป่า และการล่าสัตว์ป่าที่มติจากชุมชนให้มีการคุ้มครองชีวิตสัตว์ป่าตามกฎหมาย

9) คณะกรรมการฝ่ายส่งเสริมอนุรักษ์สมุนไพรในป่าชุมชน มีหน้าที่ศึกษาเรียนรู้พืชสมุนไพรเพื่อให้รู้ถึงสรรพคุณทางยาสมุนไพรว่าไม้ชนิดใดสามารถนำมารักษาโรคชนิดใด และให้การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพร พร้อมการอนุรักษ์พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชน ห้ามมิให้มีการทำลายพืชสมุนไพร กรณีที่มีความต้องการนำพืชสมุนไพรไปใช้เพื่อการรักษาโรคให้ขออนุญาตจากคณะกรรมการฝ่ายดูแลรักษาพืชสมุนไพร แต่ถ้าไม่อนุญาตให้นำพืชสมุนไพรไปเพื่อการค้าขายเป็นอาชีพ ให้มีการสงวนรักษาสมุนไพรชนิดนั้น ๆ ให้มีอยู่ในป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานตลอดไป

10) คณะกรรมการฝ่ายคุ้มครองชีวิตสัตว์ป่าในป่าชุมชน มีหน้าที่คุ้มครองชีวิตสัตว์ป่าที่ควรอนุรักษ์ ให้สำรวจข้อมูลประเภทของสัตว์และจำนวนของสัตว์ให้เป็นข้อมูลทางการศึกษาดูงานในป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานในโอกาสต่อไป

11) คณะกรรมการฝ่ายติดตามจับกุมผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบป่าชุมชน มีหน้าที่ติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดระเบียบกติกาป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน เพื่อดำเนินการปรับตามจำนวนเงินที่มติชุมชนได้ทำข้อตกลงร่วมกันไว้ โดยกำหนดปรับผู้ฝ่าฝืนตามกติกา

12) คณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมป่า มีหน้าที่ดูแลรักษาศาลเจ้าประจำป่าชุมชนและกำหนดให้มีการบวงสรวงตามฤดูกาลในแต่ละปี

กิจกรรมที่ 3 ประสานความร่วมมือเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา กรมป่าไม้ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร องค์บริหารส่วนจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยในพื้นที่

กิจกรรมที่ 4 การติดตามประเมินผล การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตอบนโยบายรัฐในการพัฒนา แก้ปัญหา และเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชน และสังคมโดยใช้รูปแบบการประเมิน คือระบบ (PDCA) ดังแสดงในตาราง 24

ตาราง 24 ตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการวิจัย

รายการประเมิน	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	เกณฑ์การผ่าน	วิธีการประเมิน	เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
1. ด้านการรวมกลุ่มคน	-การประชุมเพื่อทำประชาคมหมู่บ้าน	ด้านการรวมกลุ่มคน เกณฑ์การให้คะแนน (20 คะแนน)	P มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ	-แบบสอบถาม -แบบสัมภาษณ์

	-สร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ป่าชุมชน	พิจารณาจาก P D C A	D มีการดำเนินการตามแผน C มีการติดตามประเมินรายงานผล A มีการนำผลไปใช้ในการพัฒนา	-แบบประเมิน -จากการสัมภาษณ์และสังเกตบริบทในพื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมาย
2. ด้านการบริหารจัดการป่า	-มีการประชุมจัดตั้งคณะกรรมการ -มอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ	ด้านการบริหารจัดการป่า เกณฑ์การให้คะแนน (10 คะแนน) พิจารณาจาก P D C A	P มีแนวทางให้ร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมและมีผลงาน D มีการดำเนินการตามแนวทาง C มีการติดตามประเมินรายงานผล A มีการนำผลไปใช้ในการพัฒนา	-แบบสอบถาม -แบบสัมภาษณ์ -แบบประเมิน -จากการสัมภาษณ์และสังเกตบริบทในพื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมาย
3. ด้านการจัดระบบนิเวศ	-มีกองทุนสนับสนุน -จัดโซนในการบริหารจัดป่าอย่างเป็นระบบ	ด้านการจัดระบบนิเวศ เกณฑ์การให้คะแนน (10 คะแนน) พิจารณาจาก P D C A	P มีแนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม D มีการดำเนินการตามแนวทาง C มีการติดตามประเมินรายงานผล A มีการนำผลไปใช้ในการพัฒนา	-แบบสอบถาม -แบบสัมภาษณ์ -แบบประเมิน -จากการสัมภาษณ์และสังเกตบริบทในพื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมาย
4. ด้านผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า	-พระสงฆ์และชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน -ชุมชนมีป่าสาธารณะเป็นของตนเอง	-ด้านผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า -เกณฑ์การให้คะแนน (10 คะแนน) พิจารณาจาก P D C A	P มีแนวทางดำเนินชีวิตที่บูรณาการ D มีการดำเนินการตามแนวทาง	-แบบสอบถาม -แบบสัมภาษณ์ -แบบประเมิน -จากการสัมภาษณ์และสังเกตบริบทใน

	-ได้อากาศบริสุทธิ์ -ป่าไม้ไม่ถูกรบกวน -มีผลผลิตตามฤดูกาล		C มีการติดตามประเมินรายงานผล A มีการนำผลไปใช้ในการพัฒนา	พื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมาย
5. ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	-ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าในชุมชนของตนเอง -มีการจัดกิจกรรมเพื่อดำเนินการอนุรักษ์ป่าในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ	-ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน -เกณฑ์การให้คะแนน (20 คะแนน) พิจารณาจาก P D C A	P มีแนวทางการปฏิบัติที่บูรณาการ D มีการดำเนินการตามแนวทาง C มีการติดตามประเมินรายงานผล A มีการนำผลไปใช้ในการพัฒนา	-แบบสอบถาม -แบบสัมภาษณ์ -แบบประเมิน -จากการสัมภาษณ์และสังเกตบริบทในพื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมาย
6. ด้านการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า	-มีกฎ กติกาเพื่อรักษาป่าชุมชน -มีการใช้วัฒนธรรมที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติกันมา เช่น ป่าชุมชนดอนปู่ตา -การบวชต้นไม้	-ด้านการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่า -เกณฑ์การให้คะแนน (10 คะแนน) พิจารณาจาก P D C A	P มีแนวทางการปฏิบัติที่บูรณาการ D มีการดำเนินการตามแนวทาง C มีการติดตามประเมินรายงานผล A มีการนำผลไปใช้ในการพัฒนา	จากการสัมภาษณ์และสังเกตบริบทในพื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมาย
7. ด้านการสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น	-เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรม -จัดกิจกรรมการท่องเที่ยงเชิงนิเวศ -กิจกรรมปลูกป่าเพิ่มเติมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญอื่น ๆ	-ด้านการสืบทอดหรือการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่น -เกณฑ์การให้คะแนน (20 คะแนน) พิจารณาจาก P D C A	P มีแนวทางการปฏิบัติที่บูรณาการ D มีการดำเนินการตามแนวทาง C มีการติดตามประเมินรายงานผล A มีการนำผลไปใช้ในการพัฒนา	จากการสัมภาษณ์และสังเกตบริบทในพื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมาย

ตาราง 25 แสดงกิจกรรมการติดตามประเมินผล ระยะเวลา 4 เดือน หลังการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ระยะเวลา	ประเด็นการติดตาม	รูปแบบ/กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูล	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
เดือนที่ 1	สำรวจการจัดกิจกรรม	กลุ่มเป้าหมายส่งภาพการจัดกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมทาง line กลุ่มของคณะผู้วิจัยหรือของกลุ่มเป้าหมาย	พระสงฆ์และชุมชน กลุ่มเป้าหมาย	1.จำนวนกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายเป็นคนจัด 2.จำนวนกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วม
เดือนที่ 2	ร่วมสังเกตการณ์การบูรณาการแนวคิดการอนุรักษ์ป่าชุมชนใช้ในการปฏิบัติจริงในพื้นนที่ของกลุ่มเป้าหมาย	คณะผู้วิจัยนัดหมายและลงพื้นที่เพื่อสังเกตกลุ่มเป้าหมายและชุมชนที่มีการบูรณาการรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมาย	พระสงฆ์และชุมชน กลุ่มเป้าหมาย	มีการบูรณาการรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนไปใช้ในการปฏิบัติจริงในพื้นนที่ของกลุ่มเป้าหมาย
เดือนที่ 3	สัมภาษณ์พระสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มหมาย	คณะผู้วิจัยนัดหมายและลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายและชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมาย	พระสงฆ์และชุมชน กลุ่มเป้าหมาย	มีคำสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน-3 ประโยค ที่ได้จากการสัมภาษณ์
เดือนที่ 4	ตรวจแบบบันทึกการสะท้อนคิดของพระสงฆ์และประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ปรากฏในคู่มือติดตามประเมินผล	ให้กลุ่มเป้าหมายบันทึกการเปลี่ยนแปลงทั้งของกลุ่มเป้าหมายและสมาชิกในชุมชนตามแบบบันทึกที่กำหนดให้ แล้วส่งกลับช่องทางที่ 1 คือ สแกนงานทั้งหมด แล้วส่งเข้าทางอีเมล/ทางไลน์กลุ่ม	พระสงฆ์และชุมชน กลุ่มเป้าหมาย	1. จำนวนของแบบบันทึกการสะท้อนความคิดในการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่กลุ่มเป้าหมายและสมาชิกในชุมชนได้ดำเนินการบันทึก

ระยะเวลา	ประเด็นการติดตาม	รูปแบบ/กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูล	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
		และช่องทางที่ 2 คือ จัดส่งเอกสารทั้งหมดทางไปรษณีย์		2. จำนวนใบงานที่ให้กลุ่มเป้าหมายและสมาชิกในชุมชนเขียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายและสมาชิกในชุมชน 3. ระดับความสำเร็จจากการประเมินตนเองของกลุ่มเป้าหมายและสมาชิกในชุมชน

4.3 ผลการดำเนินการจัดกิจกรรม

การดำเนินโครงการจัดกิจกรรม คณะผู้ดำเนินงานได้กำหนดองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ประเด็นที่กำหนดเป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย (1) ป่าชุมชน (2) การมีส่วนร่วม (3) ระเบียบวิธีปฏิบัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (4) พระสงฆ์และชุมชน (5) เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน นำประเด็นต่าง ๆ แล้วนำมาดำเนินการจัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชนก่อให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งจะเสนอรายละเอียดของผลการดำเนินการจัดกิจกรรมดังนี้

1. **ป่าชุมชน**

การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ จะต้องดำเนินการโดยชุมชนในลักษณะขององค์กรที่มีศักยภาพเพียงพอในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งอาจเป็นองค์กรท้องถิ่นที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบล หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือดำเนินการในลักษณะการรวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กรเฉพาะกิจ เช่น คณะกรรมการ แต่โดยหลักการแล้วองค์กรที่จะเข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ควรเป็นองค์กรที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล และ/หรือชุมชนให้เป็นตัวแทนในการดำเนินการหรือการตัดสินใจ ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญในปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับได้แก่ การบริหารจัดการในรูปแบบของ “ป่าชุมชน” (กรมป่าไม้, 2555: 66) ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบป่าชุมชนควรสร้างตระหนักร่วมกันดังนี้

ก. ควรเร่งให้มีการปลูกป่าเพิ่มขึ้นควบคู่ไปกับการป้องกันการลักลอบบุกรุกทำลายป่าไม้และสัตว์ป่า

ข. ควรเร่งสำรวจและจัดทำแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่งเสริมการบริหารจัดการป่าแบบกลุ่มป่าชุมชน

ค. ควรให้การสนับสนุนการจัดการอย่างมีส่วนร่วม และให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันในลักษณะที่ทำให้คนมีภารกิจดูแลป่าให้มีความยั่งยืน โดยการปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

ง. ควรสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมรายได้จากการอนุรักษ์ป่าไม้ตามแนวพระราชดำริเพิ่มความชุ่มชื้นของป่าโดยฝายต้นน้ำลำธารเพื่อป้องกันไฟป่า

จ. ควรส่งเสริมการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพจากป่าและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมทั้งนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

2. การมีส่วนร่วม

“ป่าชุมชน” เป็นรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วม กรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านป่าชุมชน และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ป่าชุมชน” หมายความว่า ป่าหรือที่ดินอื่นใด ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการภายใต้โครงการป่าชุมชนที่กรมป่าไม้ได้อนุมัติให้ดำเนินการตามแนวทางที่กำหนดไว้ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการพื้นที่ของชุมชนร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายป่าไม้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการอนุรักษ์และชุมชนได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืน (กรมป่าไม้, 2554

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐกับราษฎรในชุมชนออกเป็น 6 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้ว ประชาชนก็ร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้หน่วยงานเจ้าของโครงการนำไปประกอบการพิจารณา

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง การร่วมพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึงร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติหรือร่วมปฏิบัติงานเอง

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้วย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นด้านบวกและด้านลบ

จะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในอดีตซึ่งดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ไม่ได้ทำให้ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ลดลง (กรมป่าไม้, 2555: 60) ดังนั้นรัฐาลจึงมีนโยบายในการเร่งฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้พร้อมกับทบทวนการทำงานที่ผ่านมา ซึ่งพบว่าการทำงานและการแก้ปัญหาด้านป่าไม้จะประสบความสำเร็จไม่ได้หากประชาชนในท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา อีกทั้งได้เล็งเห็นว่าประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นรับทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้ที่อาศัยพึ่งพิงป่าไม้และใกล้ชิดกับป่าไม้มากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประการสำคัญก็คือประชาชนและองค์กรท้องถิ่นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นของตนเองได้ นโยบายของรัฐได้ให้ความสำคัญในการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

3. ระเบียบวิธีปฏิบัติหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมของรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างเป็นปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม นอกจากนั้น ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา 290 ดังนี้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

(4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

4. พระสงฆ์และชุมชนกลุ่มเป้าหมาย

4.1 พระสงฆ์

พระสงฆ์ เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ อีกทั้งยังเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน จึงเป็นที่ยอมรับได้ง่ายต่อบทบาทของพระสงฆ์ ดังนั้น พระสงฆ์ควรสร้างบทบาทให้กับชุมชนในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้

ก. ควรเป็นผู้ชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชนของตน โดยประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเสริมในการปลูกฝังจิตสำนึก

ข. ไม่ควรทำลายป่าไม้ทุกประเภทซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามพรากของเขียวหรือต้นไม้ เป็นต้น

ค. ควรอยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัยโดยอาศัยป่าเป็นสถานที่สัปปายะในการปฏิบัติธรรม

ง. ควรจัดกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันแม่ วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น

จ. ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมธุดงค์ธรรมยาตรา กิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติ กิจกรรมการปลูกสวนป่าสมุนไพร กิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับป่า กิจกรรมการคืนผืนป่าให้แผ่นดิน กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการบวชต้นไม้ เป็นต้น

4.2 ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย

ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ได้รับประโยชน์จากป่าในชุมชนของตนในรูปอาหารจำพวกเห็ด พืชผักและผลไม้ พืชสมุนไพรมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ดังนั้นต้องสร้างความตระหนักร่วมกันดังนี้

ก. ต้องเรียนรู้ เข้าใจและมีจิตสำนึกว่าทุกคนมีส่วนในการร่วมรับผิดชอบดูแลป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอันถือได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่ในชุมชนของตนและของประเทศ

ข. ต้องช่วยกันบำรุง คุ้มครอง ฟื้นฟู ดูแล รักษาป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้

ค. ควรสร้างกฎ ระเบียบ กติกาในการดูแลรักษาป่าในเขตชุมชนขึ้นเอง มีการแบ่งหน้าที่เพื่อช่วยกันดูแลรับผิดชอบ

ง. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในเรื่องงานอนุรักษ์ป่าไม้ร่วมกันระหว่างชุมชนต่อชุมชน ชุมชนกับหน่วยทั้งภาครัฐและเอกชน

จ. ต้องมีความมุ่งมั่นในการปกป้องรักษาผืนป่าเพื่อเก็บไว้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติจะได้มีป่าไม้สืบทอดไปจนถึงลูกหลาน

5. เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

เกณฑ์ที่ 1: ความสอดคล้องกับกฎหมาย นโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้อง

การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องปฏิบัติตามกฎหมายและข้อตกลงทั้งในระดับระดับประเทศและระดับนานาชาติที่ประเทศไทยลงนามในข้อตกลงที่เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับข้อบัญญัติและมาตรการต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังต้องมีองค์กร กลไกลการบริหาร ระบบงบประมาณ และการติดตามประเมินผลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

เกณฑ์ที่ 2: สัดส่วนและสภาพของพื้นที่ป่า

การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องตอบสนองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการบรรลุ เป้าหมายด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์ดินและน้ำ แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งศึกษาเรียนรู้ และนันทนาการ ตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างที่ยั่งยืน การจัดการป่าต้องมีการกำหนดเขตการจัดการที่มี สัดส่วนเหมาะสมโดยพิจารณาถึงศักยภาพและสภาพของทรัพยากรเพื่อให้ป่าสามารถทำหน้าที่ทั้งด้านการผลิตและ บริการอย่างยั่งยืน อีกทั้ง การกำหนดขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจะทำให้การจัดการป่ามีความยั่งยืนและ สามารถลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอีกด้วย

เกณฑ์ที่ 3: สุขภาวะและการปรับตัวของระบบนิเวศป่าไม้

เกณฑ์นี้เกี่ยวข้องกับบทบาททางด้านนิเวศและการปรับตัวของระบบนิเวศป่าไม้ ภัยคุกคามที่ส่งผล กระทบต่อป่าชุมชนและสวนป่ามีทั้งจากภัยธรรมชาติ เช่น ไฟป่า การทำเหมืองแร่ และอาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ ดังนั้น การจัดการป่าอย่างยั่งยืนต้องมีการดำเนินกิจกรรมที่ให้ ความสำคัญกับสุขภาวะของต้นไม้และระบบนิเวศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวของระบบนิเวศ

เกณฑ์ที่ 4: ผลผลิตและนิเวศบริการของพื้นที่ป่าไม้

วัตถุประสงค์ของเกณฑ์นี้คือ การทำให้พื้นที่ป่าสามารถทำหน้าที่เพื่อการผลิตและบริการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การที่จะทำให้ป่ามีศักยภาพและสามารถทำหน้าที่หลายอย่างได้ในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกันนั้น ต้องมีการจัดการอย่างยั่งยืนที่พิจารณามิติทางเศรษฐกิจ การเงิน และการยอมรับของเกษตรกร

เกณฑ์ที่ 5: ความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้

เกณฑ์นี้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งประกอบด้วยความหลากหลายของระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรม

เกณฑ์ที่ 6: การอนุรักษ์ดินและน้ำ

การอนุรักษ์ดินและน้ำถือเป็นเกณฑ์ที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นบทบาทโดยตรงของระบบนิเวศป่าไม้ และต้นไม้ในการลดการชะล้างพังทลายของดิน ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ และการเพิ่มพูนปริมาณและคุณของน้ำซึ่ง ต้องอาศัยการจัดการที่มีความยั่งยืนจึงจะท าให้ป่าสามารถทำหน้าที่ดังกล่าว

เกณฑ์ที่ 7: เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

ป่าและต้นไม้มีบทบาทที่สำคัญต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งการจัดการป่าที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ป่าสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ รวมถึงเป็นแหล่งจ้างงานรวมถึงการลงทุนต่าง ๆ ในท้องถิ่น

4.4 สรุปผลการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

4.1 สรุปผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

สรุปผลที่ได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมเปรียบเทียบกับแผนงานทั้งหมด โดยภาพรวมพบว่า พระสงฆ์และชุมชนมีพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน มีการประสานความร่วมมือเชื่อมโยง ในการสร้างเครือข่ายเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิจัยไปสู่การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน มีการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน เกิดความร่วมมือกันในการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์วิทยา ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยอาศัยความร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา กรมป่าไม้ ป่าไม้จังหวัด ที่ดินอำเภอ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร องค์บริหารส่วนจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ สำหรับการติดตามประเมินผล มุ่งไปที่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตอบโจทก์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับนโยบายรัฐในการพัฒนา แก้ปัญหา และเป็นอีกทางเลือกในการสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชนและสังคม

คณะกรรมการร่วมกันสรรสร้างเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างเต็มความสามารถ แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์และชุมชนมีความเห็นร่วมกันและพร้อมที่จะดำเนินงานได้เสมอ และจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชนและสามารถนำไปขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ได้ และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกับแผนงานที่กำหนดไว้ ดังแสดงไว้ในภาพ

ภาพแสดงการประชุมอบรม/แนะนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

4.2 ผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรม

1. ผลผลิตที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ โดยสรุป คือ พระสงฆ์ได้นำหลักสามัคคีธรรมมาบูรณาการร่วมกับแนวคิด 7 หลัก ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม พระสงฆ์ในชุมชนและพื้นที่ดังกล่าวมีตั้งแต่ระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แสดงความคิดเห็นในมุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และได้รับความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี ร่วมกันปลูกป่าแบบผสมผสาน โดยมีพระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ชาวบ้าน จำนวน 45 คน รวม 50 รูป/คน ทำให้ป่าในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์

2. ชุมชน มีต้นไม้ มีแหล่งอาหารที่สามารถให้ผลผลิตตามฤกาล พระสงฆ์และชุมชนมีความตระหนักในความจำเป็นของการอนุรักษ์เพื่อความสมบูรณ์ของป่าไม้และเป็นปอดของชุมชน พระสงฆ์มีแหล่งปฏิบัติติที่เป็นธรรมชาติ ชาวบ้านมีซุปเปอร์มาเก็ตในชุมชน อาทิ เก็บเห็ด ไข่มดแดง แม่เป้ง แมงเงา แมงเม่า จิ้ป่ม ถ้าใครหาได้มากก็ขายในตลาด หาได้น้อยทำกินเป็นอาหารในครัวเรือน ดังแสดงในภาพ

ภาพแสดงผลผลิตที่ได้จากป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

3. กิจกรรมการบวชป่า/ปลูกป่า พระครูสมหมาย อตฺถสิทฺโธ, ดร. หัวหน้าโครงการ ได้ทำหนังสือเชิญ/นิมนต์ คณะกรรมการเข้าร่วมรับฟังแนวทางในการดำเนินงาน เสร็จแล้วก็เข้าสู่กิจกรรมการบวชป่า/ปลูกป่า

ภาพแสดงการบวชต้นไม้ ปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

4. การดำเนินงานกิจกรรมในครั้งนี้ คณะผู้ดำเนินงานสามารถทำงานได้ทำตามแผนคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีทั้งด้านการบวชป่า/ปลูกป่าในวันเดียวกัน ประมาณ 100 ต้น อาทิ ต้นมะค่า ต้นยางนา ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นแดง ต้นพยุง ต้นขี้เหล็ก ต้นแครป่า ต้นเพกา ต้นสะเดาะหวาน ต้นจำปี ต้นทองอุไร และต้นผักหวาน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ได้สร้างสำนึกรักและหวงแหนกับต้นไม้ที่เหลืออยู่ในชุมชนของตนเอง

5. อภิปราย

ภาพแสดงการปลูกต้นไม้ ปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

5.1 อภิปรายผล

การศึกษาการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มีประเด็นสำคัญที่ได้ค้นพบคือ การที่จะฟื้นฟูและการอนุรักษ์ป่าไม้ให้ได้ผลอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับประชาชนในชุมชนแต่ละท้องที่เสียก่อน เพราะการรักษาป่าที่ยั่งยืนและประสบผลสัมฤทธิ์ได้มากที่สุดนั้นจะต้องเริ่มที่การปลูกจิตสำนึกที่ใจคนก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง การสร้างความตระหนักให้พระสงฆ์และประชาชนได้เห็นคุณค่าป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติว่ามีความสำคัญต่อระบบนิเวศเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการรักษาอุณหภูมิของโลก การรักษาปริมาณน้ำฝน ทำให้เกิดต้นน้ำลำธารและกระแสน้ำไหลตามปกติ ช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ทำให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ ทั้งยังช่วยให้อากาศชุ่มชื้น นอกจากนี้ป่าไม้ยังช่วยทำให้เกิดพืชพันธุ์ไม้อื่นและสัตว์ป่า เพราะป่าไม้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การรักษาป่านั้นถึงแม้ว่าเราจะมีมาตรการในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณี ความเชื่อสังคม กฎหมายและข้อห้ามต่าง ๆ ก็ตาม แต่ถ้าคนไม่ปฏิบัติตาม กฎเหล่านั้นก็คงจะไร้ความหมาย ดังนั้น คณะผู้ดำเนินงานจึงได้นำประเด็นที่ได้ค้นพบดังกล่าวมาอภิปรายผล ดังนี้

5.1.1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง พบว่า

องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ จะต้องดำเนินการโดยชุมชน (ต้นทาง) ในลักษณะขององค์กรที่มีศักยภาพเพียงพอในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งอาจเป็นองค์กร

ท้องถิ่นที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบล (กลางทาง) หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือดำเนินการในลักษณะการรวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กรเฉพาะกิจ เช่น คณะกรรมการ แต่โดยหลักการแล้วองค์กรที่จะเข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ควรเป็นองค์กรที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล และ/หรือชุมชนให้เป็นตัวแทนในการดำเนินการหรือการตัดสินใจ ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญในปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่ การบริหารจัดการในรูปแบบของ “ป่าชุมชน” (กรมป่าไม้, 2555) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ “ป่าชุมชน” เป็นรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วม โดยมีกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านป่าชุมชน (ปลายทาง)

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐกับราษฎรในชุมชนออกเป็น 6 ระดับ (สุนีย์, 2545) คือ ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้ว ประชาชนก็ร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้หน่วยงานเจ้าของโครงการนำไปประกอบการพิจารณา ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง การร่วมพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึงร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ระดับที่ 5 ร่วมติดตามตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้วย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นด้านบวกและด้านลบ

จะเห็นได้ว่า การทำงานและการแก้ปัญหาด้านป่าไม้จะประสบความสำเร็จไม่ได้หากประชาชนในท้องถิ่นไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา อีกทั้งได้เล็งเห็นว่าประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นรับทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้ที่อาศัยพึ่งพิงป่าไม้และใกล้ชิดกับป่าไม้มากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประการสำคัญก็คือประชาชนและองค์กรท้องถิ่นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นของตนเองได้ นโยบายของรัฐได้ให้ความสำคัญในการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

5.1.2 ความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว และศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน พบว่า

พระสงฆ์ เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ อีกทั้งยังเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน จึงเป็นที่ยอมรับได้ง่ายต่อบทบาทของพระสงฆ์ ดังนั้น พระสงฆ์ควรสร้างบทบาทให้กับชุมชนในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมดังนี้คือ (1) พระสงฆ์เป็นผู้ชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้

และสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชนของตน โดยประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเสริมในการปลูกฝังจิตสำนึก (2) ไม่ควรทำลายป่าไม้ทุกประเภทซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามพรากของเขียวหรือต้นไม้ เป็นต้น (3) อยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัยโดยอาศัยป่าเป็นสถานที่สัปปายะในการปฏิบัติธรรม (4) ควรจัดกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในวันสำคัญ ต่าง ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันแม่ วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น (5) ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมธุดงค์ธรรมยาตรา กิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติ กิจกรรมการปลูกสวนป่าสมุนไพร กิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับป่า กิจกรรมการคืนผืนป่าให้แผ่นดิน กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการบวชต้นไม้ เป็นต้น

ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ได้รับประโยชน์จากป่าในชุมชนของตนในรูปอาหารจำพวกเห็ด พืชผักและผลไม้ พืชสมุนไพรมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ดังนั้นต้องสร้างความตระหนักร่วมกันดังนี้คือ (1) ต้องเรียนรู้ เข้าใจและมีจิตสำนึกว่าทุกคนมีส่วนในการร่วมรับผิดชอบดูแลป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอันถือได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่ในชุมชนของตนและของประเทศ (2) ต้องช่วยกันบำรุง คุ้มครอง ฟื้นฟู ดูแลรักษาป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ (3) ควรสร้างกฎ ระเบียบ กติกาในการดูแลรักษาป่าในเขตชุมชนขึ้นเอง มีการแบ่งหน้าที่เพื่อช่วยกันดูแลรับผิดชอบ (4) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในเรื่องงานอนุรักษ์ป่าไม้ร่วมกันระหว่างชุมชนต่อชุมชน ชุมชนกับหน่วยทั้งภาครัฐและเอกชน (5) ต้องมีความมุ่งมั่นในการปกป้องรักษาผืนป่าเพื่อเก็บไว้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติจะได้มีป่าไม้สืบทอดไปจนถึงลูกหลาน

5.1.3 คุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น พบว่า

ป่าไม้และต้นไม้มีบทบาทที่สำคัญต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งการจัดการป่าที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ป่าสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ แหล่งจ้างงาน รวมถึงการลงทุนต่าง ๆ ในท้องถิ่น การทำให้พื้นที่ป่าสามารถทำหน้าที่เพื่อการผลิตและบริการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การที่จะทำให้ป่ามีศักยภาพและสามารถทำหน้าที่หลายอย่างได้ในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกันนั้น ต้องมีการจัดการอย่างยั่งยืน ที่พิจารณามิติทางเศรษฐกิจ การเงิน และการยอมรับของเกษตรกร (สุรินทร์ อ้นพรหม, 2562) ส่วนการจัดกิจกรรมด้านป่าไม้ สามารถบริหารจัดการได้ตามบริบทของพื้นที่หรือตามโครงการ/กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตบริเวณนั้น ๆ ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นกลไกที่สำคัญในการผลักดันการดำเนินงานระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมที่จะบริหารจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น นับเป็นนิมิตหมายที่ดีต่อการพัฒนาท้องถิ่น จึงทำให้แนวทางการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท) ในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถป้องกัน

และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่าง “ผู้มีส่วนได้เสีย” ได้อย่างเหมาะสม (กรมป่าไม้, 2555) ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดต่อการผลักดัน กระตุ้น ส่งเสริมเพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างแท้จริง การดำเนินการป่าชุมชนตามขอบข่ายการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นันทนา, 2555) จึงถือว่าเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักเป็นอย่างยิ่ง และพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุง รักษาอย่างเร่งด่วน ถ้าทุกฝ่ายให้ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความยั่งยืนมั่นคงของป่าไม้ในประเทศ ย่อมกลับมาเขียวขจีไปทุกหย่อมหญ้า ซึ่งเป็นความหวังของคนทั้งประเทศในปัจจุบัน อีกอย่างเราก็จะได้มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน แหล่งพักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้น

สำหรับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ได้นำมาเทศนาสั่งสอนเพื่อสร้างความตระหนักให้พระสงฆ์และประชาชนได้เห็นคุณค่าป่าไม้และสิ่งแวดล้อมว่ามีความสำคัญต่อระบบนิเวศเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการรักษาอุณหภูมิของโลก รักษาปริมาณน้ำฝนทำให้เกิดต้นน้ำลำธารและกระแสน้ำไหลตามปกติ ช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ทำให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ อีกทั้งยังช่วยให้อากาศชุ่มชื้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอุปกรณ์ ชูเชื้อ (2545) และนภดล เมธาวิทย์ (2521) ที่ว่าป่าไม้ช่วยทำให้เกิดพืชพันธุ์ไม้อื่น ๆ และสัตว์ป่า เพราะป่าไม้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การรักษาป่าไม้นั้นถึงแม้ว่าเราจะมีมาตรการในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณี ความเชื่อทางสังคม กฎหมายและข้อห้ามต่าง ๆ ก็ตาม แต่ถ้าคนไม่ปฏิบัติตาม กฎกติกาเหล่านั้นก็ไร้ความหมาย

5.2 วิจารณ์ผล

การดำเนินโครงการจัดกิจกรรม คณะผู้ดำเนินงานได้กำหนดองค์ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์วิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายในวัด หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด มีประเด็นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก มีการประชุมเตรียมความพร้อมของคณะผู้ดำเนินโครงการจัดกิจกรรม และนำประเด็นมาเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน สามารถนำประเด็นที่ได้ค้นพบจากการดำเนินโครงการจัดกิจกรรม ดังกล่าวมาวิจารณ์ผลได้ดังนี้

5.2.1 วิจารณ์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ดังนี้

1) ต้นทาง หมายถึง พระสงฆ์และชุมชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย เช่น วัด หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน และจัดกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน

สำหรับวัดป่าจตุรพักตรพิมาน มีที่ดิน 2 แปลง แปลงที่ 1 มีเนื้อที่ 17 ไร่ คือ แปลงที่ปลูกสร้างเป็นวัดในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นป่าชุมชนดั้งเดิม เพราะเคยเป็นเป็นป่าช้าเก่าซึ่งใช้ประกอบพิธีตามวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นมาก่อน เป็นป่าชุมชนอนุรักษ์หรือพัฒนาขึ้นมาในเขตพื้นที่บริเวณวัดในพุทธ

ศาสนาและมีพระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความร่มรื่น และเพื่อให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ในการเรียนรู้ธรรมะ หรือความจริงของธรรมชาติจากธรรมชาติที่แท้จริงรอบ ๆ ตัว และเนื่องจากชุมชนบางแห่งได้กำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ดินเพื่อกิจกรรมของวัดเป็นจำนวนมาก จึงดูเสมือนว่ามีวัดอยู่ในป่า หรือป่าขนาดใหญ่อยู่ในวัด

แปลงที่ 2 มีเนื้อที่ 10 ไร่ เป็นป่าชุมชนพัฒนาขึ้นเพื่อให้เป็นป่าอภัยทานที่มีการปลูกป่าในพื้นที่วัดหรือสำนักสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความร่มรื่นเหมาะกับการปฏิบัติธรรมหรือก่อให้เกิดความสงบทางด้านจิตใจหรืออาจจะใช้ประโยชน์จากไม้ในกิจกรรมของวัด ซึ่งเป็นแหล่งรวมใจของประชาชนในท้องถิ่นในพิธีเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ของวัด หรืออาจจะเป็นแหล่งรายได้ส่วนหนึ่งในการพัฒนาวัด มีการตั้งกฎเกณฑ์ จัดตั้งคณะกรรมการอันประกอบด้วยพระภิกษุและชาวบ้านขึ้นมาดูแล ซึ่งที่ดินในเขตพื้นที่ป่าชุมชน น่าจะหมายถึง ที่ดินที่หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมป่าไม้ ได้อนุญาตให้มีการปลูกป่าในบริเวณพื้นที่เขตชุมชน จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพ.ศ. 2550 ให้ความสำคัญและมีบทบัญญัติให้กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้กับท้องถิ่นบริหารจัดการอย่างเป็นอิสระและตอบสนองความต้องการในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งภารกิจป่าชุมชนเป็นหนึ่งในภารกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่บัญญัติไว้เพื่อให้มีการถ่ายโอนให้ท้องถิ่นบริหารจัดการร่วมกับกรมป่าไม้

สำหรับด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ป่าชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานนั้น ในระยะเวลาที่ผ่านมา เจ้าอาวาสทุกรูป จะนำพาชาวบ้านจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาธรรม ศึกษาป่าในบริบททางนิเวศวิทยา ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยการจัดอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนและจัดปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกปี ญาติโยมในพื้นที่และนอกพื้นที่ ต่างพากันมาเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปี

2) กลางทาง หมายถึง หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าชุมชนในระดับเขต/จังหวัด ได้แก่ ป่าไม้จังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่ดินจังหวัด เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหา หาวิธีหรือแนวทางแก้ไข โดยร่วมมือตัดสินใจและวางแผน รวมตลอดจนถึงการปฏิบัติตามกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ และการติดตามประเมินผล (รัฐศาสตร์, 2540)

3) ปลายทาง หมายถึง หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนที่ให้การสนับสนุนทุนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนระดับชาติ เช่น สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ กรมป่าไม้ กรมที่ดิน เป็นต้น

การใช้ประโยชน์และความยั่งยืนเกี่ยวกับป่าชุมชน อาจกล่าวได้ว่า ป่าชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นผู้จัดการดูแลร่วมกันนั้น มีการกระจัดกระจายไปทั่วประเทศ และความเป็นมาตลอดจนวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไปตามสภาพของระบบนิเวศป่าไม้ และระบบนิเวศชุมชน รวมทั้งความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อที่ชุมชนมี และกำหนดเป็นความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าก็ไม่เหมือนกันด้วย นอกจากนี้แล้ว การเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายของรัฐก็ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ป่าชุมชนสนองตอบความต้องการชุมชนแตกต่างกันด้วย (กรมป่าไม้, 2555)

ในส่วนของกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้คงความอุดมสมบูรณ์และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในประเทศ การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและฟื้นฟู เป็นภารกิจที่กรมป่าไม้ให้ความสำคัญและดำเนินการส่งเสริมป่าชุมชนมาแล้วเกือบ 30 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 และเมื่อปี พ.ศ.2542 กรมป่าไม้ได้เริ่มให้มีกระบวนการจัดทำโครงการป่าชุมชน ให้ผู้นำชุมชนเสนอโครงการป่าชุมชนต่อกรมป่าไม้ โดยอาศัยกฎหมายที่มีอยู่ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 สั่งการให้เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ดำเนินการร่วมกับผู้นำชุมชนในการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นและใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมปป่าชุมชนจนถึงปัจจุบัน (กรมป่าไม้, 2555)

5.2.2 วิจารณ์ผลความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน รักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว และศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน

จากการศึกษาบทบาทพระสงฆ์นักการนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พบว่า พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ผืนป่ากลับมามีความอุดมสมบูรณ์ได้ หลังจากที่ป่าได้ถูกทำลายมามากกว่าทศวรรษโดยไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างที่ควรจะเป็นไป การทำลายป่านั้นถือว่าเป็นการทำลายชีวิตสัตว์ให้ลดจำนวนลง และเป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า จากการที่ผืนแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ในอดีต ย่อมชี้ให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศวิทยาและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อสัตว์มีป่าเป็นที่อยู่อาศัย ย่อมทำให้เกิดการขยายเผ่าพันธุ์ได้ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในบทบาทการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างถ่องแท้และสมบูรณ์มากที่สุด

ในทางพระพุทธศาสนามีข้อมูลมากมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติมากกว่าศาสนาอื่น แต่พระสงฆ์ไทยไปเน้นแต่เรื่องการบริจาคทาน ไม่ค่อยพูดถึงเรื่องการเยียวยาธรรมชาติหรือให้ความสนใจต่อธรรมชาติเลย (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2536: 14) จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ดำรงอยู่ในเกณฑ์ธรรมชาติเพื่อความคงอยู่ของสรรพสิ่งและสันติสุขของสรรพชีวิตบนพื้นโลก ตามหลักการนี้จึงเห็นได้ชัดว่า พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยรักษาดูแลป่าไม้ พันธุ์ไม้ โดยไม่เบียดเบียนรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ป่าไม้ พันธุ์ไม้และสรรพชีวิตในผืนป่า รวมทั้งส่งเสริมให้มีการปลูกป่า สร้างสวนป่าเพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนั้นแล้วพระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้เป็น 2 ประการคือ

การอนุรักษ์โดยตรงและการอนุรักษ์โดยอ้อม

(1) การอนุรักษ์โดยตรง คือการไม่ทำลายพันธุ์ไม้ทุกชนิด เพื่อต้องการรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์และความหลากหลายของพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้คงไว้ตามสภาพเดิมเพื่อป้องกันภิกษุเบียดเบียนทำลาย แผ้วถาง เผา ป่าไม้ พันธุ์ไม้และสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชนในท้องถิ่นหรือสร้างความ

เดือดร้อนแก่สรรพชีวิตในบริเวณที่อยู่อาศัยหรือสถานที่อื่นใด ทั้งป้องกันภิกษุผู้ขาดจิตสำนึกในความเป็นสมณะ ผู้มีความประพฤติไม่เหมาะสมในการรักษาดูแลสิ่งแวดล้อม จึงมีการตั้งกฎกติกาควบคุมความประพฤติในหมู่พุทธสาวก มีการปรับโทษแก่ผู้ล่วงละเมิด ตามทัศนะนี้ทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทในด้านให้ความสำคัญของป่าไม้ พันธุ์ไม้ ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อม อันเป็นแนวทางแห่งการอนุรักษ์ป่าไม้โดยตรงอย่างแท้จริง รวมทั้งมีพุทธานุญาตไว้ว่าให้ภิกษุจุดไฟเพื่อเป็นแนวป้องกันไฟป่าได้อันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาที่อยู่อาศัยและผืนป่าในบริเวณนั้นให้ปลอดจากไฟป่า

(2) การอนุรักษ์โดยอ้อม คือ การที่ภิกษุอาศัยอยู่ในผืนป่า แบบพึ่งพาอาศัยกันโดยไม่เบียดเบียนกัน อันเป็นการช่วยดูแลรักษาผืนป่าให้คงไว้ตามเดิม ท่านเหล่านั้นผู้เห็นความสำคัญของกฎเกณฑ์ธรรมชาติเข้าใจวัฏจักรของสิ่งแวดล้อมตามหลักแห่งปฏิจจสมุปบาท สามารถเป็นแนวทางแห่งการนำไปสู่ความสุขอันสูงสุดทางศาสนา ทั้งนำความสุขนั้นไปให้แก่ประชาชนผู้มืดบอดจากแสงแห่งปัญญา และสามารถสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรอันมีค่ายิ่ง ซึ่งนำไปสู่การดูแลผืนป่าและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งมวลมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ภิกษุพุทธบุตรนั้นมีจุดยืนของการดำเนินชีวิตอันเรียบง่าย สันโดษ อ่อนน้อมถ่อมตัวไปพร้อม ๆ กับการอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุขระหว่างมนุษย์ เทวดา สัตว์ป่า พันธุ์ไม้ และสิ่งแวดล้อมในผืนป่า พุทธศาสนิกชนทั่วไปจึงให้ความสำคัญต่อผืนป่านั้น ๆ ด้วย แต่ถ้าผืนป่านั้นหรือสถานที่อื่นใดที่มีความสมบูรณ์ของพันธุ์ไม้ไม่เพียงพอแก่การรักษาสภาพแวดล้อมและอำนวยประโยชน์ด้านปัจจัย 4 ก็จะมีการส่งเสริมปลูกป่าสร้างสวนป่า ตามความเหมาะสมแก่พื้นที่ รวมทั้งสร้างสาธารณประโยชน์อื่นโดยถือว่าเป็นการบำเพ็ญบุญอีกวิธีหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปไม่ควรละเว้น เมื่อมีการอาศัยอยู่ในผืนป่าหรือสถานที่อื่นใดเป็นการถาวรเพื่อสร้างเป็นวัดได้มีการกำหนดเขตสีมา โดยกำหนดสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นภูเขา ก้อนหิน ป่าไม้ ต้นไม้ หนทาง จอมปลวก แม่น้ำ แอ่งน้ำ เป็นเขตกำหนดนิมิต ทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติรอบตัวเป็นกรณีพิเศษ โดยไม่ต้องแสวงหาสิ่งอื่นนอกสถานที่มาเป็นนิมิตแต่ประการใด เป็นการไม่ทำความเสียหายต่อธรรมชาติที่มีอยู่เดิม เหล่านี้ล้วนเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความสมบูรณ์ของผืนป่า เพื่อให้ภิกษุอยู่เป็นหลักแหล่งตลอดฤดูฝนจึงมีพุทธบัญญัติ การจำพรรษา ห้ามภิกษุเที่ยวจาริกตลอด 3 เดือนอันเป็นการป้องกันภิกษุเที่ยวจาริกไปเพื่อกิจอื่นใดอาจเหยียบย่ำพืชพันธุ์ธัญชาติและพันธุ์ไม้อื่น ๆ ที่กำลังเจริญเติบโตงอกงามได้

5.2.3 วิจารณ์ผลคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้น

ในการอนุรักษ์ป่าไม้แนวพุทธนั้น หากจะอนุรักษ์เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือการสร้างจิตสำนึก พระพุทธศาสนาได้ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนให้มีจิตระลึกถึงบุญคุณของป่าไม้ พันธุ์ไม้หลายแห่ง เป็นต้นว่า ในนิทานชาดกอังกุรเปตวัตถุ (ขุ.วิ. (ไทย) 26/256/209) ซึ่งกล่าวถึงคนตัดต้นไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ที่ตนเคยอาศัยร่มเงาเปรียบเหมือนผู้ทำลายมิตรสหาย นอกจากนี้แล้วยังมีในนิทานชาดกอีกกว่า 540 เรื่อง ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกสร้าง ส่งเสริมความรัก ความเข้าใจ ความห่วงใย ให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะเยาวชน ที่มีต่อป่าไม้ พันธุ์ไม้ และสรรพชีวิต ดังที่ปรากฏในขุททกนิกาย

เวสสันดรชาดก (ขุ.ชา.ม. (ไทย) 28/1655-1679/447-560) ปลาสชาดก (ขุ. ชา.จตุกฺก. (ไทย) 27/24-27/161-636) เหล่านี้ล้วนเพื่อต้องการให้เห็นคุณค่าของสรรพสิ่งในธรรมชาติ อันเป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดีต่อป่าไม้ พันธุ์ไม้และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ได้ทั้งสิ้น เมื่อมนุษย์เห็นความสำคัญของป่าไม้ พันธุ์ไม้ ย่อมเกิดการอนุรักษ์ป่าไม้นั้นขึ้นได้ง่าย อย่างไม่มีขีดจำกัด ฉะนั้นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ตามแนวพุทธธรรมนั้น ก็เป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ พันธุ์ไม้ สำคัญยิ่งประการหนึ่งเพราะเมื่อมีจิตสำนึกที่ดีต่อป่าไม้ พันธุ์ไม้แล้วพฤติกรรมก็คล้อยตามไปด้วย จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนา มีบทบาทและแนวทางให้คงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม มีปรากฏตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ตามหลักปฏิจจสมุปบาทอันเป็นวัฏจักรตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดีที่แสดงออกมาใน<u>ด้านพฤติกรรม</u> วิถีชีวิต ทั้งการสร้างกฎกติกาควบคุมความประพฤติของหมู่คณะเพื่อความคงอยู่ของป่าไม้และสิ่งแวดล้อม <u>ด้านจิตใจ</u> มีจิตสำนึกรักความสงบ มีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ป่าไม้ พันธุ์ไม้และสิ่งแวดล้อมของประชาชนในท้องถิ่น <u>ด้านปัญญา</u> ความเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มีป่าไม้เป็นองค์ประกอบใหญ่ อันเป็นเหตุและผลที่ทำให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติแวดล้อม อันเป็นหนทางนำมาซึ่งสันติสุขแก่สรรพชีวิต ซึ่งเป็นเบื้องต้นแห่งการเสริมสร้างปัญญาอย่างแท้จริงอีกทางหนึ่ง

สำหรับการสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างป่าและชุมชน น่าจะหมายถึงป่าที่เกิดจากความพยายามของราษฎรในชุมชนร่วมมือกันปลูกขึ้นในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งรายได้และเป็นแหล่งไม้ใช้สอยและเป็นไม้เพื่อพลังงานของชุมชน โดยมีองค์กรประชาชนซึ่งอาศัยคณะกรรมการสภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือองค์กรประชาชนอื่น ๆ ซึ่งถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ดำเนินการจัดการดูแล ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ได้จากป่าตลอดจนเป็นรายได้จากการขายผลผลิตจากป่า ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้จากป่าในท้องถิ่นของตนเอง เช่น ชุมชุมมีแหล่งอาหารจากป่าเพิ่มขึ้น จำนวนพรรณพืชเพิ่มขึ้น จำนวนพันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้น จำนวนป่าชุมชนนอกพื้นที่เพิ่มขึ้น คนอาศัยป่า ป่าอาศัยคน อย่างยั่งยืน การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนนั้นต้องปฏิบัติตามกฎหมายและข้อตกลงทั้งในระดับระดับประเทศ และระดับ นานาชาติที่ประเทศไทยลงนามในข้อตกลงที่เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับข้อบัญญัติและมาตรการต่าง ๆ ในระดับ ท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังต้องมีองค์กร กลไกลการบริหาร ระบบงบประมาณ และการติดตามประเมินผลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (สุรินทร์ อ้นพรหม, 2562)

6. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

6.1สรุปผลการวิจัย

คณะผู้จัดทำโครงการวิจัยนี้ มีความต้องการที่จะศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมถึงประยุกต์แนวคิด 7 เสาหลักกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน บทบาทพระสงฆ์และชุมชนกับการอนุรักษ์ป่าในชุมชน การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเรื่องป่าไม้ ตลอดถึงระเบียบและวิธีปฏิบัติหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง 2) สร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน 3) สร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่าสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้นตัวแปรที่สนใจศึกษา คือ รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา คือ พระสงฆ์และกลุ่มเป้าหมายวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 50 รูป/คนแบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลัก, ระยะที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามที่แสดงถึงรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่พัฒนาขึ้น, และระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักที่พัฒนาขึ้น เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงพรรณนา (Descriptive method) ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญ ๆ และนำผลจากการศึกษามาสรุปตามลำดับดังนี้

6.1.1 นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง จาการศึกษา พบว่า การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องปฏิบัติตามกฎหมายและข้อตกลงทั้งในระดับประเทศ และระดับนานาชาติที่ประเทศไทยลงนามในข้อตกลงที่เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับข้อบัญญัติและมาตรการต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังต้องมีองค์กร กลไกลการบริหาร ระบบงบประมาณ และการติดตามประเมินผลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อพระสงฆ์และชุมชน ซึ่งเป็นบุคคลต้นทาง หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในด้านการอนุรักษ์ป่าในชุมชนของตนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอยู่กลางทาง และปลายทางคือกรมป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านป่าชุมชน เมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างจริงจัง แหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศวิทยา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมย่อมเกิดขึ้นได้ในชุมชนนั้น ๆ อย่างยั่งยืนและมั่นคง ชุมชนจะมีที่พักผ่อนหย่อนใจ มีแหล่งศึกษาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับพระสงฆ์ ก็มีสถานที่สงบสงัดเพื่อศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม ส่วนชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศน์เพิ่มขึ้น มีแหล่งอาหารจากป่าเพิ่มขึ้น แหล่งสมุนไพรจากป่าเพิ่มขึ้น มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น มีจำนวนและชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เพิ่มขึ้น มีจำนวนป่าชุมชนที่เกิดจากพระสงฆ์และชุมชนมากขึ้น

6.1.2 การสร้างความสมดุลในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนรักษาต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างความพึงพอใจให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ยกระดับขีดความสามารถของพระสงฆ์และชุมชน จากการดำเนินโครงการวิจัย พบว่า การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องตอบสนองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบรรลุเป้าหมายด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์ดินและน้ำ แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งศึกษาเรียนรู้ และนันทนาการ ตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างที่ยั่งยืน การจัดการป่าต้องมีการกำหนดเขตการจัดการที่มี สัดส่วนเหมาะสมโดยพิจารณาถึงศักยภาพและสภาพของทรัพยากรเพื่อให้ป่าสามารถทำหน้าที่ทั้งด้านการผลิตและ บริการอย่างยั่งยืน อีกทั้งการกำหนดขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจะทำให้การจัดการป่ามีความยั่งยืนและ สามารถลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอีกด้วย เมื่อสภาพแวดล้อมมีความสมดุลการอนุรักษ์ ฟื้นฟูป่าชุมชน ป่าในชุมชนก็จะสามารถรักษาต้นทุนทางธรรมชาติได้โดยตรง เหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

6.1.3 การสร้างคุณค่าทางสังคมด้านการอนุรักษ์ป่า สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มขึ้นจากการดำเนินโครงการ พบว่า ป่าไม้หรือต้นไม้คือปอดของชุมชนและมี

บทบาทที่สำคัญต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งการจัดการป่าที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ป่าสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ รวมถึงเป็นแหล่งจ้างงานรวมถึงการลงทุนต่าง ๆ ในท้องถิ่นการทำให้พื้นที่ป่าสามารถทำหน้าที่เพื่อการผลิตและบริการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การที่จะทำให้ป่ามีศักยภาพและสามารถทำหน้าที่หลายอย่างได้ในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกันนั้นต้องมีการจัดการอย่างยั่งยืนที่พิจารณามิติทางเศรษฐกิจ การเงินและการยอมรับของคนในชุมชน เนื่องจากชุมชนมีการสร้างป่า สร้างคน สร้างผลงาน สร้างอาหารและสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย เป็นการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ตามฤดูกาล จึงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักคณะผู้ดำเนินงาน ได้พบประเด็นที่น่าสนใจควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือป่าไม้เป็นต้นนั้นพระภิกษุสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอรัญญวาสี ประเภทวัดป่าหรือพระธุดงค์ พระวัดป่าเป็นธรรมเนียมมาจากครั้งพุทธกาล และฝ่ายคามวาสี ประเภทวัดบ้านที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชนหรือในเมืองควรทำหน้าที่โดยปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและสั่งสอนศีลธรรมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในคุณค่าและความจำเป็นของสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความรักในธรรมชาติและเกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของตน พระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีนอกจากจะดำเนินชีวิตเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม ในฐานะเป็นแบบอย่างแล้ว ยังสอนให้พุทธศาสนิกชนตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรมคือการบำเพ็ญสมาธิภาวนา เดินจงกรม (เดินแบบเจริญสติ) ใต้ร่มไม้ เพราะในวัดป่าจะมีต้นไม้มาก บรรยากาศสงบร่มรื่นทำให้ผู้เข้าไปสัมผัสเกิดความรู้สึกร่มเย็นสบาย มีความสงบสงัดระงับความฟุ้งซ่าน ความวิตกกังวลได้อย่างรวดเร็ว ทำให้จิตสงบและร่างกายสดชื่นเพราะสัมผัสกับความสมดุลของธรรมชาติ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ป่าชุมชนเป็นกระบวนทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนและ/หรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เมื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมบนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา และสิทธิชุมชนซึ่งเป็นหลักการทางศีลและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ (เสน่ห์, 2536)

กรมป่าไม้ได้พยายามจำแนกป่าชุมชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการของกรมป่าไม้ให้ชัดเจน ซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดประเภทของป่าชุมชน ได้แก่ ลักษณะสภาพป่าและความเป็นมา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของชุมชนซึ่งทำให้จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท ดังนี้ (กรมป่าไม้, 2541)

(1) ป่าชุมชนดั้งเดิมจะมีสภาพพื้นที่ป่าเป็นธรรมชาติ มีไม้ขนาดใหญ่รวมทั้งพันธุ์พืชหลากหลาย มีอายุยาวนานโดยเป็นพื้นที่ป่าชุมชนที่กำหนดไว้มิให้ผู้ใดบุกรุกเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ยึดครองหรือเปลี่ยนแปลงสภาพ เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และตอบสนองประโยชน์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบของป่าชุมชนประเภทนี้ ยังแตกต่างกันเป็นหลายรูปแบบตามสภาพท้องที่และวัฒนธรรมชุมชนเช่น ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าน้ำซับ ป่าน้ำจำ ป่าน้ำผุด ป่ารักน้ำ ป่าหัวนา ป่าพรุ ป่าดอนปู่ตา ป่าช้า ป่าพิธีกรรม ป่าในวัด ป่าอภัยทาน เป็นต้น

(2) ป่าชุมชนพัฒนาเป็นพื้นที่ป่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณะรกร้างว่างเปล่าหรือเป็นพื้นที่ป่าไม้ซึ่งทำลายจนเสื่อมโทรมและชุมชนเห็นว่าสมควรจัดสร้างให้มีป่าไม้บนพื้นที่นั้น โดยวิธีการปลูกป่าขึ้นใหม่หรือเข้าไปปลูกเสริมฟื้นฟูหรือป้องกันรักษามิให้สัตว์เลี้ยงหรือไฟลามป่าเข้าไปทำอันตรายต่อพื้นที่นั้นจนทำให้ที่นั้นกลายเป็นพื้นที่ป่าต่อไป เพื่อวัตถุประสงค์ของชุมชนที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกันในลักษณะต่าง ๆ เช่น เพื่อเป็นรายได้ของชุมชนจากการจัดการป่าไม้ เพื่อการมีไม้ใช้สอย เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ความสมดุลของธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพรและความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเพื่อความสวยงามของสถานที่สำคัญต่าง ๆ เป็นต้น ป่าชุมชนประเภทนี้บางแห่งจะมีพรรณไม้ไม่กี่ชนิด เว้นแต่วัตถุประสงค์ของชุมชนจะเน้นไปเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงจะทำให้ป่ามีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ ป่าชุมชนพัฒนานี้สามารถดำเนินการได้หลายพื้นที่ ดังนี้ (กรมป่าไม้, 2555: 73)

(3) การปลูกป่าชุมชนในเชิงปฏิบัติการ สามารถทำได้ดังนี้

1. ต้องมีที่ดินที่จะทำการปลูกพื้นที่ป่าที่ชัดเจน

2. ต้องมีองค์ความรู้และแผนการบริหารจัดการป่าอย่างเป็นระบบ

3. มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคคลทั่วไปทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้ในพื้นที่จริงได้

4. มีการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาดูแล บำรุง รักษา และฟื้นฟูป่าในชุมชน

5. อาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนิน ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์และผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ

6. ระเบียบและวิธีปฏิบัติป่าชุมชน ต้องดำเนินการภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรมท้องถิ่น จารีตประเพณีอันดีงามของชุมชน

7. มีกฎระเบียบ กติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน

8. มีชนิดของพันธุ์ไม้ที่จะนำมาปลูกหลากหลายชนิดและความจัดการด้านระบบนิเวศน์ให้เป็นสัดส่วน

8. มีที่กักเก็บน้ำไว้สำรองภายในพื้นที่ป่าชุมชน ทั้งนี้เพื่อรดต้นไม้ที่ปลูกเพิ่มเติมให้สามารถอยู่รอดถึงหน้าฝนได้

9. มีการปลูกจิตสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ และมีการส่งไม้ต่อจากรุ่นสู่รุ่นให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชน ให้พวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชนของตน

10. ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมธุดงค์ธรรมยาตรา กิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติ กิจกรรมการปลูกสวนป่าสมุนไพร กิจกรรมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับป่า กิจกรรมการคืนผืนป่าให้แผ่นดิน กิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการสืบชะตาแม่น้ำและกิจกรรมการบวชต้นไม้ เป็นต้น

11. เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกพื้นที่ป่า

12. มีเกณฑ์ในการชี้วัดผลแห่งความสำเร็จของการจัดทำโครงการ/กิจกรรม

13. มีการประชุมเพื่อติดตามประเมินของการจัดกิจกรรมแล้วนำมาเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ที่ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน เพื่อการพัฒนาพื้นที่ป่าในชุมชนให้ดีกว่าเดิม อีกทั้งเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยงเชิงอนุรักษ์ แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน เป็นต้น

14. มีกองทุนเพื่อสนับสนุนด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุง ดูแล รักษาป่าในชุมชน

15. มีการเผยแพร่ผลงานการดำเนินงานสู่สาธารณะชน

(4) ข้อเสนอแนะในการดำเนินการในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทว่ามีรูปแบบในการอนุรักษ์ป่าไม้หรือการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร

2. ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละชุมชนเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนให้เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ควรศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านอื่นๆ เช่น การแก้ปัญหาที่กำลังวิกฤติอยู่ในปัจจุบันคือปัญหาเกี่ยวกับด้านขยะ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วประเทศอยู่ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์จะมีวิธีการหรือควรใช้รูปแบบใดบ้างในการบริหารจัดการกับปัญหานี้อย่างเป็นรูปธรรม

4. ควรศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ด้านการประยุกต์ใช้ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าพระสงฆ์ทั่วทุกภูมิภาคได้มีการประยุกต์ใช้กับชุมชนในด้านใดบ้างและมีวิธีดำเนินการอย่างไร

5. ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบอื่น ๆ ของพระสงฆ์ในชุมชนทั่วทุกภูมิภาคว่ามีรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้างที่จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

(5) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. การจัดการระบบนิเวศน์ภายในป่าชุมชน มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า โดยการแบ่งสัดส่วนหรือแปลงที่จะทำการปลูกอย่างเป็นระบบและควรปลูกไม้ชนิดเดียวกันไว้ด้วยกัน

2. ปลูกไม้ประจำถิ่นไว้เป็นหลัก ส่วนไม้อื่น ๆ ค่อยนำมาปลูกเพิ่มเติมในระยะหลัง

3. ศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บำรุง ดูแล รักษาป่าในชุมชนใกล้เคียงและในชุมชนอื่น ๆ เพื่อนำข้อดี ข้อเสีย ของเขามาปรับใช้ในชุมชนของเรา เพื่อประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

7. บรรณานุกรม

7.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกํ , 2500.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

7.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(1) ตำรา/หนังสือทั่วไป: (General Books)

กรมป่าไม้. (2541). ป่าชุมชน. สวนป่าชุมชน, สำนักส่งเสริมการปลูกป่า, กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

_____ . (2554). คู่มือการปฏิบัติงานตามแนวทางการจัดการป่าชุมชนของกรมป่าไม้. สำนักจัดการป่าชุมชน, กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

_____ . (2555). ป่าไม้เพื่อการศึกษา. สำนักจัดการป่าชุมชน, กรมป่าไม้, กรุงเทพมหานคร.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทองและคณะ. **วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินเขตป่า: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ตุลา-โนยทะกา, 2524.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2536). บันทึกการเสวนา “เวทีทิศทางไท” เรื่อง **พุทธศาสนากับการเยียวยาธรรมชาติ**. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เคล็ดไทย จำกัด.

ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์. (2538). **พุทธทาสภิกขุ: ธรรมิกสังคมนิยมกับธรรมชาติ (1)**. กรุงเทพธุรกิจ.

นิวัต เรืองพานิช. (2528). **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาญการพิมพ์.

นันทนา บุญยานันท์. (2555). บทบาทของภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าชุมชน. สำนักจัดการป่าชุมชน, กรมป่าไม้, กรุงเทพมหานคร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2541). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

พุทธทาสภิกขุ. (2553). **พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2524). “**พระกับป่ามีปัญหาอะไร**”.กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (2540). **ข่าวสารป่ากับชุมชน.** ปีที่ 4 ฉบับที่ 8 ประจำเดือน กันยายน.

http://www.sc.chula.ac.th

เสน่ห์ จามจาริก. (2536).ป่าชุมชนในประเทศไทย. แนวทางการพัฒนา เล่ม 1, กรุงเทพฯ.

สุวรรณา สถาอานันท์. (2536). บันทึกการเสวนา “เวทีทิศทางไท” เรื่อง **พุทธศาสนากับการเยียวยาธรรมชาติ**. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เคล็ดไทย จำกัด.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนิธ เขมจารีมหาเถระ). (2525). “**วนกถถา**”.กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในการออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนิธ เขมจารีมหาเถระ).

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2542). **นวโกวาท** หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. (2551). **ส่วนประกอบแห่งความเป็นเลิศที่แสวงหา.** ป่าสร้างชุมชน ชุมชนสร้างป่า หนึ่งศตวรรษรางวัลลูกโลกสีเขียว 2542-2551. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน).

(2) วิทยานิพนธ์: (Thesis)

จีรศักดิ์ สีหวัฒน์. (2544). “บทบทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าของจังหวัดนครราชสีมา: ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นภดล เมธาวิทย์. (2521). “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านยางโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์”.**วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

เนติกา โพธิประสรร. (2541). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน: ศึกษาเฉพาะกรณีบริษัทสิทธิผล 1919 จำกัด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. หมาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

พระครูใบฎีกาถาวร สุรปญฺโญ (เสนสอน). (2554). “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้:ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกลับ อำเภอหนองบัวจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเจิม สุวโจ (สุกรรณ์). (2543). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธมฺโม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสังเวียร ปญฺญาธโร (ศรีมันตะ). (2550). “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาพระครูสุภาจารวัฒน์” .**วิทยานิพนธ์**

พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุภา อุทโท. (2541). “บทบาทพระสงฆ์ใน 2 ทศวรรษหน้า (2541-2560)”. **วิทยานิพนธ์การพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาสุริยัน จนฺทนาโม (จันทนาม). (2549). “บทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุปกรณ์ เชื้อนิล. (2545). “บทบาทพระสงฆ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”.**วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัฐศาสตร์ สิงห์เหลือง. (2540). การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในเขตพระโขนง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

(3) เอกสารอื่น ๆ ที่ไม่ได้ตีพิมพ์: (Other Unprinted Documents)

กลุ่มเสขิยธรรม.กองเลขาฯ. (2535). **พระกับป่าไม้ความจริงที่หายไป. สรุปการเสวนาพระสงฆ์กับความสอดคล้องระหว่างพระธรรมวินัยและกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: เม็ดทราย.

บำรุง คูหา. (2522). **การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในวัดและโรงเรียน**. เอกสารทางวิชาการ การประชุมวิชาการป่าไม้ประจำปี 2522, วันที่ 19-22 พฤศจิกายน.

ประสงค์ นุรักษ์. (2556). **การอนุรักษ์ป่าไม้ของไทย**. สารวุฒิสภา ประจำเดือนเมษายน.

สมนึก อ่องเอิบ. (2558). **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

.สุวิทย์ ธีรศาศวัต และคนอื่น ๆ. **รายงานการวิจัยป่าชุนชนอีสาน**, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.).

(4) บทความ/สาระสังเขปออนไลน์:

ธีรัตม์ แสงแก้ว. **พระสงฆ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://pirun.ku.ac.th/~fhumtrsk/course_midterm_2553/01388222/ [17 ตุลาคม 2562].

(5) ภาษาอังกฤษ:

Keenleyside, C.Voluntary Action in Conservation In Jone De (Jan D.) and Richard Loved (eds.). **Consecration and Agriculture**. (Chi Chester: John Wiley & Sons, 1977.

ภาคผนวก ก

Model/Flowchart แสดงกระบวนการดำเนินงานตลอดโครงการ

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ถ่ายทอดผลงานวิจัย

(Supply Side)

ภายใต้การสนับสนุนกิจกรรมและส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรม
การจัดการความรู้เพื่อการใชประยชน์

โดย
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

<u>คำชี้แจง</u>

๑. แบบสอบถามนี้มีใช้เป็นเครื่องรในการติดตาม ประเมินผลลัพธ์ และผลกระทบของกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยจาก วช. ในมุมมองของผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ขอทุนวิจัยของ วช. เพื่อนำข้อมูลที่ได้มากำหนดแนวทางในการปรับปรุงการให้ทุน ของ วช. ในอนาคตและเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเลือกชุมชนมาพัฒนาโมเดลธุรกิจเพื่อสังคมให้เป็นชุมชนต้นแบบ

๒. ขอความกรุณาท่านตอบคำถามให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง ซึ่งข้อมูลที่ท่านตอบแบบสอบถามจะเป็นความลับ และนำเสนอผลในภาพรวมเท่านั้น โดยไม่กระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ของท่านแต่ประการใด

๓. แบบสอบถาม แบ่งเป็น ๘ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการ
ส่วนที่ ๒ ปัจจัยนำเข้า
ส่วนที่ ๓ กระบวนการบริหารจัดการและการถ่ายทอดผลการวิจัย
ส่วนที่ ๔ ผลผลิตของโครงการ
ส่วนที่ ๕ การใช้ประโยชน์ผลผลิต
ส่วนที่ ๖ ประสิทธิผลของโครงการ (การวัดผลและความพึงพอใจ)
ส่วนที่ ๗ ผลกระทบของโครงการ
ส่วนที่ ๘ ความต่อเนื่องของการใช้ประโยชน์และขยายผลการใช้ประโยชน์
ส่วนที่ ๙ ข้อมูลสำหรับการติดต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑	ชื่อผู้ให้ข้อมูล/ผู้ดำเนินโครงการ/ผู้ขอทุน
๒	สถาณภาพ [ ] หัวหน้าโครงการ [ ] นักวิจัย [ ] อื่น ๆ (ระบุ)
๓	สถานที่ติดต่อ
๔	เบอร์โทรศัพท์
๕	หัวหน้าโครงการ ชื่อ.....หน่วยงาน.....
๖	สถานะของโครงการ [ ] อยู่ระหว่างดำเนินการ [ ] ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว โปรดระบุปี.....
๗	ผลงานวิจันที่จะนำมาถ่ายทอดหรือบริหารจัดการให้เกิดการใช้ประโยชน์เป็นผลงานเป็นของผู้ขอทุนใช่หอรืไม่
	[ ] ไม่ใช่ (ระบุชื่อเจ้าของผลงานวิจัย).....สถาบัน.....พ.ศ. .....
	[ ] ใช่ (โปรดระปีที่ผลิตผลงานวิจัย พ.ศ. .....)

ส่วนที่ ๒ ปัจจัยนำเข้า

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๘	เคยมีการนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ที่อื่นก่อนที่จะมาขอทุนจาก วช.เพื่อนำไปใช้ประโยชน์หรือไม่
	[ ] ไม่เคย [ ] เคย ระบุสถานที่.....
๙	งบประมาณที่ได้รับ.....บาท และปีที่ได้รับทุน พ.ศ. .....
๑๐	โครงการมีการร่วมทุนกับหน่วยงานไหนหรือใครหรือไม่
	[ ] ไม่มี
	[ ] มี ระบุหน่วยงาน.....และสัดส่วนเงินลงทุนของหน่วยงาน.....% ของ
	งบประมาณที่ได้รับจาก วช.
๑๑	จำนวนนักวิจัย (รวมหัวหน้าโครงการ) ในโครงการ .....คน

๑๒	จำนวนผลงานวิจัยหรือองค์ความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์.....เรื่อง/องค์ความรู้
๑๓	โปรดระบุชื่อผลงานวิจัยและองค์ความ/เทคโนโลยี/นวัตกรรม
	.....
	.....
	.....

ส่วนที่ ๓ กระบวนการบริหารจัดการหรือการถ่ายทอดผลงานวิจัย

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑๔	ระบุปีที่เริ่มถ่ายทอดองค์ความรู้ พ.ศ.									
๑๕	มีการขอหรือสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายหรือไม่									
	[ ] ไม่มี									
	[ ] มี (โปรดระบุ) ระบุหน่วยงาน.....									
๑๖	มีการวิเคราะห์วิธีการหรือเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้ขอใช้ประโยชน์หรือไม่									
	[ ] ไม่มี									
	[ ] มี									
๑๗	ท่านใช้วิธีการหรือกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างไร (ตอบได้มากกว่า ๑)									
	[ ] จัดทำคู่มือ [ ] บรมเชิงปฏิบัติการ [ ] ประชุมสัมมนา [ ] อบรมในขณะฝึกปฏิบัติ									
	[ ] อื่น ๆ โปรดระบุ									
๑๘	มีการวิเคราะห์ศักยภาพหรือความสามารถของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือกลุ่มเป้าหมายในการดูดซับองค์ความรู้ก่อนหรือหลังการอบรมหรือไม่									
	[ ] ไม่มี [ ] มี ถ้ามีโปรดตอบข้อ ๑๙-๒๐									
๑๙	ประมาณค่าเฉลี่ยของผลการประเมินผลความเข้าใจของผู้เข้ารับอบรมก่อนเข้าโครงการ									
	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
๒๐	ประมาณค่าโดยเฉลี่ยของผลการประเมินผลความเข้าใจของผู้เข้ารับการอบรมหลังเข้าโครงการ									
	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									

ส่วนที่ ๔ ผลผลิตของโครงการ

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๒๑	ผลผลิตจากโครงการ (ผลผลิต outputs) หมายถึง เครื่องมือในการถ่ายทอดผลงานสู่การใช้ประโยชน์
	ดังนั้น ผลผลิตหลักจากโครงการวิจัยนี้ (เครื่องได้มากกว่า ๑ ช่อง ถ้ามี)
	[ ] คู่มือต่าง ๆ / สิ่งพิมพ์ [ ] เครื่องมือ/เทคโนโลยีต้นแบบ [ ] ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
	[ ] หนังสือ/ตำราที่ได้พิมพ์เผยแพร่ [ ] อื่น ๆ ระบุ .....
๒๒	ถ้ามีผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยีต้นแบบ โปรดระบุประเภท .....
	.....
	.....
	.....
๒๓	ประเภทและจำนวนของกลุ่มเป้าหมาย
	[ ] เกษตรกร.....คน
	[ ] หน่วยงานภาครัฐ.....คน
	[ ] ประชาชนทั่วไป นิสิต นักศึกษา.....คน
	[ ] ผู้ประกอบการ.....คน
	[ ] ผู้กำหนดนโยบาย.....คน
	[ ] นักวิจัย/นักวิชาการ.....คน
	[ ] อื่น ๆ ระบุประเภท.....และจำนวน.....คน
๒๔	พื้นที่ได้รับประโยชน์ โปรดระบุ ชื่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด
	๑) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
	๒) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
	๓) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
	๔) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ส่วนที่ ๕ การใช้ประโยชน์ผลผลิตหรือผลงานวิจัย (การใช้ประโยชน์ หมายถึง การส่งเสริมหรือสนับสนุน

ให้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์หรือถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในเชิงวิชาการ เชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และเชิงชุมชน/สังคม

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๒๕	การใช้ประโยชน์องค์ความรู้/เทคโนโลยี/นวัตกรรมในสาขาการผลิตและบริการ (เครื่องหมายเพียง ๑ ช่อง)
	[ ] ข้าว
	[ ] ปาล์มน้ำมัน
	[ ] ยางพารา
	[ ] ผลไม้ ระบุประเภท.....
	[ ] ปศุสัตว์ ระบุประเภท.....
	[ ] ประมง ระบุประเภท.....
	[ ] เครื่องจักสาน เครื่องประดับปั้นมือ เครื่องถม ระบุประเภท.....
	[ ] หัตถกรรมและถักทอ ระบุประเภท.....
	[ ] ท่องเที่ยว ระบุประเภท.....
	[ ] สุขภาพและสาธารณสุข ระบุประเภท.....
	[ ] ผู้สูงอายุ ระบุประเภท.....
	[ ] พลังงานสะอาดและการเพิ่มประสิทธิภาพพลังงาน ระบุประเภท.....
	[ ] ทรัพยากรธรรมชาติ ระบุประเภท.....
	[ ] บริหารจัดการน้ำ ระบุประเภท.....
	[ ] การเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรและวัสดุธรรมชาติ ระบุประเภท.....
	[ ] การลดปัญหามลพิษหรือนำกลับมาใช้ใหม่ ระบุประเภท.....
	[ ] นโยบายสาธารณะ ระบุประเภท.....
	[ ] อื่น ๆ ระบุ.....
๒๖	มิติการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (ตออบมากกว่า ๑ ข้อ)
	[ ] มิติเชิงวิชาการ [ ] มิติเชิงพาณิชย์ [ ] มิติเชิงชุมชน/สังคม [ ] มิติเชิงนโยบาย
๒๖.๑	การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ หมายถึง การนำผลงานวิจัยไปใช้ในด้านความสามารถของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือกลุ่มเป้าหมาย
	[ ] ไม่ใช่ [ ] ใช่
๒๖.๒	การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย หมายถึง การนำผลงานวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบาย

	ในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งหน่วยงานนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ เพื่อสร้าง ปรับปรุง แก้ไข ซึ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์ ดังนั้น งานวิจัยของท่านส่งผลให้เกิดการแก้ไขกฎหมาย การกำหนดนโยบายของภาครัฐ หรือการออกมติใหม่ของคณะรัฐมนตรี ใช่หรือไม่
	[ ] ไม่ใช่ [ ] ใช่
๒๖.๓	การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ หมายถึง การนำองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่เกิดจากการวิจัยและพัฒนาไปใช้จนเกิดมูลค่าเพิ่มหรือผลกำไรให้กับองค์กร ทั้งในด้านกระบวนการและผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ดังนั้น งานวิจัยของท่านส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนลักษณะการผลิตของผู้ประกอบการ/เกษตรกร ใช่หรือไม่
	[ ] ไม่ใช่
	[ ] ใช่

ส่วนที่ ๖ การวัดประสิทธิผล หมายถึง ประสิทธิผลการปฏิบัติภารกิจ มีประเด็นการประเมิน ๒ เรื่อง ได้แก่

การบรรลุวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติภารกิจ และความพึงพอใจจากผลประโยชน์ที่ได้รับจากผลผลิต

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๒๘.	ระดับความสำเร็จในการบรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมาย หรือ เรียกว่า ผลลัพธ์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับมิติการใช้ประโยชน์ เพราะในแผนงานและโครงการมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้เชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายของการนำงานวิจัยหรือเทคโนโลยีไปใช้ประโยชน์
๒๘.๑	เสริมสร้างความสามารถของนักวิจัย/นักวิชาการ มีศักยภาพหรือทักษะอะไร ดังนั้น นักวิชาการ/นักวิจัยโครงการนี้ มีการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และได้องค์ความรู้เพิ่มขึ้น หรือไม่
	[ ] ไม่มี
	[ ] มี (สามารถเลือกคำถามได้มากกว่า ๑ ข้อ)
	[ ] บุคลกรภายใต้โครงการที่ได้รับการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ
	[ ] นักวิชาการ คือ การนำผลงานวิจัยไปพัฒนาต่อยอดในเชิงองค์ความรู้และหรือการเผยแพร่ เช่น การสอน การนำไปพิมพ์ในวารสาร เป็นต้น
	[ ] ผู้ประกอบการ คือ การสร้างศักยภาพให้ผู้ประกอบการสามารถปฏิบัติงานและเป็นประโยชน์ต่อองค์กร
	[ ] เกษตรกร/บุคคลทั่วไป คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ เช่น การปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิถีปฏิบัติให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาประเทศโดยรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน

	[ ] บุคลากรภาครัฐ คือ การสร้างทักษะและความสามารถในการปฏิบัติงานจนทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติราชการ
	[ ] ได้องค์ความรู้/สิทธิบัตร เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
๒๘.๒	ผู้ประกอบการ/เกษตรกร/ชุมชน ได้เทคโนโลยีและแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ในวัตถุประสงค์จะเป็นตัวกำหนดว่าต้องการส่งถายเทคโนโลยีและแนวปฏิบัติใหม่ ๆ อะไร ให้กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับประโยชน์อะไร ดังนั้น ผู้ประกอบการ/เกษตรกร/ชุมชนได้รับองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ หรือไม่
	[ ] ไม่มี
	[ ] มี โปรดระบุมากกว่า ๑
	[ ] ลดต้นทุน [ ] เพิ่มผลผลิต [ ] เพิ่มคุณภาพสินค้า [ ] เพิ่มคุณภาพชีวิต [ ] พัฒนาอาชีพ
	[ ] เพิ่มคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากร [ ] มีสิ่งประดิษฐ์และผลิตภัณฑ์ใหม่
๒๘.๓	ข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย ขับเคลื่อนนโยบาย ติดตามประเมินผลนโยบาย และให้ความเห็นประกอบมติ ครม. การส่งถ่ายให้ภาคราชการนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผลนโยบาย เช่น การกำหนดกฎหมาย การกำหนดมาตรการ และกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ดังนั้น กลุ่มภาครัฐ องค์ความรู้ก่อให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพและผลต่อองค์กรและการพัฒนาประเทศอย่างไร
	[ ] ไม่มี
	[ ] มี โปรดระบุมากกว่า ๑
	[ ] ศักยภาพขององค์กร [ ] กฎหมาย [ ] นโยบาย [ ] การขับเคลื่อนการพัฒนา
	[ ] การติดตามและประเมินผล [ ] ประกอบการจัดทำความเห็นคณะรัฐมนตรี
	[ ] อื่น ๆ (ระบุ).....

ส่วนที่ ๗ ผลกระทบของโครงการ

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๓๑	นักวิจัย/นักวิชาการ มีการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ จนทำให้สามารถสร้างผลงาน เครื่องหมายได้มากกว่า ๑ ช่อง
	[ ] บทความตีพิมพ์ [ ] สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ [ ] คู่มือต่าง ๆ/สิ่งพิมพ์ [ ] หนังสือ/ตำราได้พิมพ์เผยแพร่ [ ] อื่น ๆ ระบุ.....

๓๑.๑	ท่านคิดว่าผู้เข้าฝึกอบรม (นักวิจัย/นักวิชาการ) สามารถนำองค์ความรู้จากการอบรมไปถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ๆ ในชุมชน หรือต่างชุมชนได้ในระดับใด									
ปีที่๑	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๒	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๓	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
๓๑.๒	ท่านคิดว่าผู้เข้าฝึกการอบรมสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้ในระดับใด									
ปีที่๑	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๒	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๓	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
๓๒	ผู้ประกอบการ/เกษตรกร การใช้ประโยชน์องค์ความรู้ สิ่งประดิษฐ์ เทคโนโลยี และผลิตภัณฑ์ใหม่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หรือไม่									
	[ ] ไม่มี									
	[ ] มี โปรดระบุมากกว่า ๑									
	[ ] รายได้ต่อครัวเรือนสูงขึ้น									
	[ ] ลดต้นทุนการผลิต									
	[ ] เพิ่มมูลค่าผลผลิต/คุณภาพสินค้า									
	[ ] มีการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมผสมผสานกับผลงานวิจัย เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ผลิตภัณฑ์ OTOP และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ									
๓๒.๑	ท่านคิดว่าผู้เข้าฝึกอบรมสามารถนำองค์ความรู้จากการอบรมไปถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ๆ ในชุมชน หรือต่างชุมชนได้ ในระดับใด									
ปีที่๑	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๒	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๓	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
๓๒.๒	ท่านคิดว่าผู้เข้าฝึกอบรมสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้ในระดับใด									
ปีที่๑	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๒	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๓	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									

ส่วนที่ ๘ ความต่อเนื่องของการใช้ประโยชน์และขยายผลการใช้ประโยชน์

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๓๖	ท่านมีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้/เทคโนโลยีเดิมจนเกิดองค์ความรู้/เทคโนโลยีใหม่ที่ดีกว่าเดิมหรือไม่									
	[ ] ไม่มี [ ] มี ระบุ ๑) แหล่งทุน..... ๒) ชื่อองค์ความรู้/เทคโนโลยี.....									
๓๗	[ ] ไม่มี [ ] มี ระบุ ๑) แหล่งทุน.....และจำนวน.....บาท ๒) จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม.....คน ๓) สถานที่ ระบุ ๓.๑) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... ๓.๒) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... ๓.๓) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... ๓.๔) หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....									
๓๗.๑	ประมาณค่าโดยเฉลี่ยของผลการประเมินผลความเข้าใขของผู้เข้าบรมก่อนเข้าโครงการ									
	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
๓๗.๒	ประมาณค่าโดยเฉลี่ยของผลการประเมินผลความเข้าใขของผู้เข้าบรมหลังเข้าโครงการ									
	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
๓๗.๓	ท่านคิดว่าผู้เข้าฝึกอบรม สามารถนำองค์ความรู้จากการอบรมไปถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนหรือต่างชุมชนได้ในระดับใด									
ปีที่๑	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๒	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๓	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑

	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									
๓๗.๔	ท่านคิดว่าผู้เข้าฝึกการอบรมสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้ในระดับใด									
ปีที่๑	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๒	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
ปีที่๓	๑๐	๙	๘	๗	๖	๕	๔	๓	๒	๑
	มากที่สุด.....น้อยที่สุด									

ภาคผนวก ค

เกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชนและสวนป่า (กรมป่าไม้และITTO, 2562)

เกณฑ์ที่ 1: ความสอดคล้องกับกฎหมาย นโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้อง

คำอธิบาย: การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องปฏิบัติตามกฎหมายและข้อตกลงทั้งในระดับระดับประเทศ และระดับ นานาชาติที่ประเทศไทยลงนามในข้อตกลงที่เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับข้อบัญญัติและมาตรการต่าง ๆ ในระดับ ท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังต้องมีองค์กร กลไกลการบริหาร ระบบงบประมาณ และการติดตามประเมินผลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังแสดงไว้ในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 1

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
1.1 มีหลักฐานแสดงสิทธิถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ชัดเจน คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน: 1) หนังสือแสดงสิทธิที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการท าประโยชน์ (น.ส.3, น.ส.3ก, น.ส.3ข) สปก. คทช. สค.1 เป็นต้น 2) หนังสือออกโดยหน่วยงานของรัฐ และ/หรือหนังสือจดแจ้ง แหล่งข้อมูล: เอกสาร/หนังสืออนุญาต/หนังสือแสดงความยินยอมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ	+	+
1.2 มีแผนการจัดการป่าที่ตอบสนองต่อหลักการจัดการป่าอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับกฎหมายป่าไม้ *คำแนะนำผู้สำหรับผู้ประเมิน:* 1) กฎหมายที่เกี่ยวข้อง: กฎหมายป่าไม้ พรบ. เลื่อยโซ่ยนต์ นโยบายของรัฐบาล มติ ครม. กฎหมายแรงงาน 2) ข้อตกลงและหลักการสากล: ASEAN-FLEGT, EU-FLEGT, CITES, REDD+ อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ *แหล่งข้อมูล:* เอกสารแผนการจัดการ การสัมภาษณ์	+	+
1.3 มีการดำเนินงานเพื่อติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชนและสวนป่าเป็น ระยะและมีความต่อเนื่อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การติดตามประเมินผลการจัดการป่าชุมชนและสวนป่ามีเปูาหมายหลักเพื่อดูการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ *แหล่งข้อมูล:* บันทึก รายงานประชุม ภาพถ่ายกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+

1.4 มีการบริหารจัดการบัญชีรายรับรายจ่าย งบประมาณที่ได้รับสนับสนุน และ ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* รายรับ หรือรายได้ อาจครอบคลุมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่วัดมูลค่าได้ที่ได้รับจากการประกอบกิจการสวนป่า และป่าชุมชน ในขณะที่ รายจ่ายอาจครอบคลุมถึงเงินหรือ ทรัพย์สินที่วัดมูลค่าได้ที่จ่ายออกไปเพื่อให้ได้ผลผลิตและบริการของสวนป่า และป่าชุมชน *แหล่งข้อมูล:* รายงานเกี่ยวกับการเงิน บัญชีและรายงานแสดงทรัพย์สิน	+	+
1.5 มีแนวทางในการปูองกันและแก้ปัญหาข้อพิพาท ผลกระทบเชิงลบ และความไม่ เป็นธรรมในการอ้างสิทธิการถือครองและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากป่าชุมชน และสวนป่า *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* แนวทางการปูองกันและแก้ปัญหา เช่น การประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีช่องทางรับข้อร้องเรียน เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* เอกสาร/รายงาน/บันทึก การสัมภาษณ์	+	+
1.6 มีกลไกการสื่อสาร (ช่องทาง วิธีการ และความถี่) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่าง ต่อเนื่องและทั่วถึง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ระดับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ 1) ระดับท้องถิ่น/จังหวัด และ/หรือ2) ระดับชาติ (กรมป่าไม้ กรมอุทยานฯ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) และ/หรือ 3) ระดับสากล ซึ่งอาจได้รับผลกระทบหรือมีผลกระทบต่อความยั่งยืนของจัดการป่า ชุมชนและสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ เครือข่ายป่าชุมชน รายงานการประชุม	+	+
1.7 ความตระหนักและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติของผู้จัดการป่าตามกรอบกฎหมาย และ/หรือข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ การจ้างแรงงาน ความปลอดภัยของชีวิต และสิ่งแวดล้อม CITES *แหล่งข้อมูล:*	+	+

การสัมภาษณ์ เอกสารแผนการจัดการ		

ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานในอนาคต:

1. การพัฒนาแบบฟอร์มของแผนการจัดการป่าที่แสดงถึงองค์ประกอบหลักๆ ของแผนการจัดการป่าชุมชนและ สวนป่า

2. การเสริมสร้างศักยภาพและเตรียมความพร้อมรวมถึงการให้คำแนะนำกับผู้จัดการป่าโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นที่ จัดการป่าชุมชนและเจ้าของสวนป่ารายย่อยให้สามารถเข้าถึงระบบการรับรองและมาตรฐานการจัดการป่าอย่างยั่งยืนได้

เกณฑ์ที่ 2: สัดส่วนและสภาพของพื้นที่ป่า

คำอธิบาย: การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องตอบสนองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจของการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบรรลุ เป้าหมายด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์ดินและน้ำ แหล่งไม้ใช้สอย แหล่งศึกษาเรียนรู้ และนันทนาการ ตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างที่ยั่งยืน การจัดการป่าต้องมีการกำหนดเขตการจัดการที่มี สัดส่วนเหมาะสมโดยพิจารณาถึงศักยภาพและสภาพของทรัพยากรเพื่อให้ป่าสามารถทำหน้าที่ทั้งด้านการผลิตและ บริการอย่างยั่งยืน อีกทั้ง การกำหนดขนาดและสัดส่วนพื้นที่ป่าที่เหมาะสมจะทำให้การจัดการป่ามีความยั่งยืนและ สามารถลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอีกด้วย ดังแสดงไว้ในตาราง 7

ตาราง 7 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 2

ตัวชี้วัด	**สวนป่า**	**ป่าชุมชน**
2.1 มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและระบบนิเวศดั้งเดิมของพื้นที่ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* สภาพและระบบนิเวศดั้งเดิม ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าธรรมชาติ *แหล่งข้อมูล:* รายงาน/เอกสารข้อมูล แผนที่ การสัมภาษณ์ ประวัติชุมชน	+	+
2.2 การก าหนดขนาดและสัดส่วนของพื้นที่ป่ามีความเหมาะสม 2.2.1 เขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ และ/หรือ 2.2.2 เขตพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ ได้แก่ ใช้สอยและยังชีพ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของชุมชน การท่องเที่ยวและกิจกรรมนันทนาการ *คำแนะสำหรับผู้ประเมิน:*	+	+

ตัวชี้วัดนี้ยกเว้นสวนป่าแบบวนเกษตร *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ แผนที่ การสัมภาษณ์		
2.3 มีแผนที่ แผนที่สังเขป ผังป่า และป้ายแสดงขอบเขตพื้นที่ที่จัดการอย่างชัดเจน *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กรณีของสวนป่า แผนที่จะแสดงให้เห็นชนิดไม้ที่ปลูก รูปแบบการปลูก รวมถึงสภาพ พื้นที่โดยรอบและพื้นที่ใกล้เคียงสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* แผนที่ แผนที่สังเขป ผัง แผ่นปูา	+	+

เกณฑ์ที่ 3: สุขภาวะและการปรับตัวของระบบนิเวศป่าไม้

คำอธิบาย: เกณฑ์นี้เกี่ยวข้องกับบทบาททางด้านนิเวศและการปรับตัวของระบบนิเวศป่าไม้ ภัยคุกคามที่ส่งผล กระทบต่อป่าชุมชนและสวนป่ามีทั้งจากภัยธรรมชาติ เช่น ไฟป่า การทำเหมืองแร่ และอาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ ดังนั้น การจัดการป่าอย่างยั่งยืนต้องมีการดำเนินกิจกรรมที่ให้ ความสำคัญกับสุขภาวะของต้นไม้และระบบนิเวศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวของระบบนิเวศ ดังแสดงไว้ในตาราง 8

ตาราง 8 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 3

ตัวชี้วัด	**สวนป่า**	**ป่าชุมชน**
3.1 พื้นที่ที่จัดการมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีทั้งในเชิงปริมาณ (เช่น การเพิ่มพื้นที่) และคุณภาพโดยรวมของพื้นที่ป่า (เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น) *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กำหนดช่วงเวลาสำหรับการประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับบริบทการพัฒนา ป่าชุมชนและสวนป่า เช่น ระยะ 5 ปี หรือ ระยะ 10 ปี เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ เอกสารของหน่วยงาน การสังเกตการณ์จริงในพื้นที่	+	+
3.2 มีผลผลิตและบริการที่หลากหลายตอบสนองต่อความต้องการของครัวเรือน กลุ่ม ผู้ใช้ประโยชน์ และชุมชน *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ผลผลิตและบริการจากป่า ได้แก่ ของป่า เนื้อไม้ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ น้ำ ความเชื่อและ วัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาวิจัย การศึกษาดูงาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจ้างงาน ชุมชน	+	+

แหล่งข้อมูล: การประเมินเบื้องต้น รายงานการศึกษา การสัมภาษณ์		
3.3 มีข้อมูลความเสี่ยงและภัยคุกคามต่อทรัพยากรและ/หรือระบบนิเวศของป่าชุมชน และสวนป่า *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ความเสี่ยงและภัยคุกคาม ประกอบไปด้วย ความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ และ/หรือที่เกิดจากธรรมชาติ *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสัมภาษณ์ รายงาน/เอกสารจากหน่วยงาน	+	+
3.4 มีแนวทาง มาตรการ และวิธีการในการจัดการ ปูองกันความเสี่ยง ภัยคุกคาม และมีระบบการติดตามระยะยาว *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* 1) มาตรการและวิธีการ ได้แก่ กิจกรรมตรวจลาดตระเวนป่า กฎระเบียบและข้อตกลง การใช้ประโยชน์ 2) ระยะเวลาของแผนการจัดการ ได้แก่ ระยะสั้น 5 ปี, ระยะปานกลาง 5 – 10 ปี และระยะยาวตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป 3) ระบบการติดตาม 3 ระดับ ได้แก่ 1) การประเมินตนเอง และ/หรือ 2) การประเมินโดยหน่วยงานภายนอก (External audit) และ/หรือ 3) การประเมินโดย Third party 4) กิจกรรมการฟื้นฟู/ดูแลรักษาป่า เช่น การปลูกเสริม ปลูกทดแทน การซ่อมบำรุง ถนนรอบพื้นที่ปาา การควบคุมและก าจัดพืชรุกราน การปรับปรุงแนวกันไฟ การทำฝาย เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* รายงานการด าเนินงาน การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์	+	+
3.5 มีทรัพยากรในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าที่เพียงพอสำหรับการสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งทรัพยากรที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน (เช่น แรงงานในครัวเรือน การมี ส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น) *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ทรัพยากรในการบริหารจัดการป่าอาจมาจากหลายแหล่ง ได้แก่ 1) เจ้าของสวนป่า/ ชุมชน 2) หน่วยงานภาครัฐ และ/หรือ 3) ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และ องค์กรระหว่างประเทศ *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการป่า รายงานผลการด าเนินงานทางการเงิน การสัมภาษณ์	+	+

เกณฑ์ที่ 4: ผลผลิตและนิเวศบริการของพื้นที่ป่าไม้

คำอธิบาย: วัตถุประสงค์ของเกณฑ์นี้คือ การทำให้พื้นที่ป่าสามารถทำหน้าที่เพื่อการผลิตและบริการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การที่จะทำให้ป่ามีศักยภาพและสามารถทำหน้าที่หลายอย่างได้ในพื้นที่และช่วงเวลาเดียวกันนั้น ต้องมีการจัดการอย่างยั่งยืนที่พิจารณามิติทางเศรษฐกิจ การเงิน และการยอมรับของเกษตรกร ดังแสดงไว้ในตาราง 4

ตาราง 4 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 4

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
4.1 มีข้อมูลกำลังการผลิต (Stock) ของพื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การประเมินกำลังการผลิตในพื้นที่ป่าชุมชนเน้นเฉพาะผลผลิตประเภทที่มีบทบาท และความสำคัญสูงต่อการดำรงชีพของชุมชน *แหล่งข้อมูล:* รายงานข้อมูล	+	+
4.2 มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถิติและรายได้จากการใช้ประโยชน์ผลผลิตและ บริการจากพื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ข้อมูลปริมาณของผลผลิตทั้งในรูปเนื้อไม้ และของป่าที่ได้รับจากพื้นที่ป่าที่จัดการทั้ง สวนป่า และป่าชุมชน *แหล่งข้อมูล:* รายงาน/เอกสารการสำรวจ การสัมภาษณ์	+	+
4.3 มีข้อมูลความเสี่ยงและภัยคุกคามที่ส่งผลกให้ผลผลิตและบริการลดน้อยลง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ความเสี่ยงและภัยคุกคามอาจเกิดขึ้นจากธรรมชาติ เช่น ไฟป่า พายุ หรือเกิดจาก กิจกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ซึ่งมีผลต่อการทำหน้าที่ของพื้นที่ป่าในการให้ผล ผลิตและบริการ *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ แผนการจัดการ	+	+
4.4 มีแนวทาง และวิธีการจัดการและใช้ประโยชน์ผลผลิตและนิเวศบริการจากป่า ชุมชนและสวนปาาอย่างยั่งยืน รวมถึงแนวทางการปรับใช้วนวัฒนวิธีอย่างเหมาะสม *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:*	+	+

แผนการจัดการใช้ประโยชน์ มีการระบุรายละเอียด รอบตัดฟันไม้ (Rotation) ปริมาณ ช่วงเวลา และวิธีการเก็บหาของป่าประเภทต่าง ๆ *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสังเกตการณ์และสัมภาษณ์		
4.5 มีการดำเนินงานเพื่อติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ในพื้นที่ป่า และมีการนำเสนอข้อมูลผลการประเมินต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การติดตามประเมินผลอาจประกอบด้วยหลายกิจกรรม เช่น การจัดประชุมประจำปี ของเครือข่าย การจัดทำเอกสารเผยแพร่ เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* รายงานผลการดำเนินงาน รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+

เกณฑ์ที่ 5: ความหลากหลายทางชีวภาพป่าไม้

คำอธิบาย : เกณฑ์นี้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และรักษาความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งประกอบด้วยความหลากหลายของระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรม ดังแสดงไว้ในตาราง 5

ตาราง 5 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 5

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
5.1 มีข้อมูลแสดงความหลากหลายทางชีวภาพของพืช สัตว์ เห็ด 5.1.1 ข้อมูลความหลากหลายของชนิดพืชที่พบในพื้นที่ป่าที่จัดการ 5.1.2 ข้อมูลความหลากหลายของชนิดสัตว์ นก และแมลงที่พบในพื้นที่ป่าที่จัดการ 5.1.3 ข้อมูลความหลากหลายของเห็ดที่พบในพื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การจัดทำชุดข้อมูลชนิดความหลากหลายทางชีวภาพอาจทำเป็นรายการที่แสดง รายชื่อของชนิดพืช สัตว์ เห็ด ตามที่พบจริงในพื้นที่ป่าชุมชนและสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* รายงานข้อมูลจากการสำรวจ เอกสารวิชาการ/วิจัย การสัมภาษณ์	+	+
5.2 มีข้อมูลความเสี่ยง ภัยคุกคาม และผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:*	+	+

ความเสี่ยงและภัยคุกคาม ประกอบไปด้วย ความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ และ/หรือที่เกิดจากธรรมชาติ *แหล่งข้อมูล:* เอกสารประเมินความเสี่ยง/ภัยคุกคาม เอกสารแผนการจัดการ การสัมภาษณ์		
5.3 มีแนวทาง และมาตรการการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ คุ้มครองความหลากหลาย ทางชีวภาพโดยเฉพาะชนิดพันธุ์ประจำถิ่นที่หายาก และ/หรือใกล้สูญพันธุ์ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* 1. ปลูกฝังจิตสำนึกของประชากรในชุมชน คือ การปลูกฝังให้ประชากรในชุมชนมี ความรักท้องถิ่น เข้าใจถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความรู้ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ผสมผสานให้เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ ประชากรในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหมดสิ้นไปจากท้องถิ่น รวมทั้งยังสามารถช่วยกันดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพให้ยั่งยืนอยู่คู่ชุมชน สืบไปได้ 2. การควบคุมดูแล การควบคุมดูแลความหลากหลายทางชีวภาพโดยอาจเป็นการออกระเบียบหรือมีการทำข้อตกลงร่วมกันเพื่อควบคุมดูแลสายพันธุ์สิ่งมีชีวิตที่เสี่ยงต่อ การสูญพันธ์ 3. การอนุรักษ์ เป็นวิธีการป้องกันการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพโดยอาศัย วิธีการอนุรักษ์ป้องกันไม่ให้สิ่งมีชีวิตนั้นถูกรุกรานจนสูญพันธุ์ไป มีการเก็บรวบรวมตัวอย่างสิ่งมีชีวิตบางกลุ่มมาเลี้ยงเอาไว้ เพื่อศึกษาลักษณะการดำรงชีวิต และการขยายพันธุ์ เพื่อให้สามารถเพาะพันธุ์สิ่งมีชีวิตนั้นเพิ่มขึ้นได้ในอนาคต 4. การส่งเสริม เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการควบคุมดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตที่อาจถูกทำลายได้ โดยการสนับสนุนอาจทำได้หลายวิธี เช่น การรณรงค์ให้ตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม การฝึกอบรมแนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น 5. การทดแทน ในธรรมชาติระบบนิเวศที่ถูกบุกรุกและทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงแทนที่จนสามารถกลับมาเป็นระบบนิเวศที่สมดุลดังเดิมได้ แต่การเปลี่ยนแปลงแทนที่นั้นอาจต้องใช้ระยะเวลายาวนานหลายร้อยปี แต่มนุษย์จะสามารถมีส่วนช่วยให้ระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลงแทนที่ไปสู่จุดสมดุลได้ เร็วขึ้น ด้วยการปลูกพืชที่เป็น	+	+

แหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ ในระบบนิเวศทดแทนระบบนิเวศเดิมที่ถูกทำลายลงไป *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสัมภาษณ์		
5.4 มีการดำเนินงานเพื่อติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ใน พื้นที่ป่า และมีการนำเสนอข้อมูลผลการประเมินต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* การติดตามประเมินผลอาจประกอบด้วยหลายกิจกรรม เช่น การจัดประชุมประจำปี ของเครือข่าย การจัดทำเอกสารเผยแพร่ เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ การสัมภาษณ์ รายงานการติดตาม	+	+
5.5 มีการสื่อสารและเผยแพร่กิจกรรมการอนุรักษ์ คุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่น *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ตัวชี้วัดนี้ยกเว้นสำหรับพื้นที่สวนป่าแบบวนเกษตร *แหล่งข้อมูล:* รายงานผลการดำเนินงาน รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+

เกณฑ์ที่ 6: การอนุรักษ์ดินและน้ำ

คำอธิบาย : การอนุรักษ์ดินและน้ำถือเป็นเกณฑ์ที่มีความสำคัญเนื่องจากเป็นบทบาทโดยตรงของระบบนิเวศป่าไม้ และต้นไม้ในการลดการชะล้างพังทลายของดิน ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ และการเพิ่มพูนปริมาณและคุณของน้ำซึ่ง ต้องอาศัยการจัดการที่มีความยั่งยืนจึงจะท าให้ป่าสามารถทำหน้าที่ดังกล่าว ได้ดังแสดงไว้ในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 6

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
6.1 มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประเภท และสถานภาพของทรัพยากรดินและน้ำในพื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* เน้นการประเมินองค์ความรู้ของเจ้าของสวนป่า และปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับประเภทและสถานภาพน้ำ *แหล่งข้อมูล:*	+	+

รายงานข้อมูล การสัมภาษณ์		
6.2 มีการดำเนินงาน/กิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และ ระบบนิเวศป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* กิจกรรมการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น กำหนดมาตรการการใช้สารเคมีที่ไม่ผิดกฎหมายมีความปลอดภัยต่อคน พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมเทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝายชะลอน้ำ การปรับใช้พืชปรับปรุงดิน การจัดการขยะใน พื้นที่ป่า การปลูกหญ้าแฝก *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+
6.3 มีกลไกส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงรูปแบบการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* พิจารณาถึงความถี่ ระยะเวลา และรูปแบบของกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ป่าที่จัดการ *แหล่งข้อมูล:* รายงานการดำเนินกิจกรรม รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+
6.4 มีการประเมินผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และมี การกำหนดแนวทางการลดผลกระทบต่อทรัพยากรดินและน้ำที่เหมาะสม และ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* แนวทางการลดผลกระทบต่อทรัพยากรดินและน้ำ เช่น การจัดการขยะในพื้นที่ป่า การกำหนดพื้นที่เลี้ยงสัตว์ในป่า การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การสร้างทาง ระบายน้ำ เป็นต้น คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน: แผนการจัดการ การสัมภาษณ์	+	+

เกณฑ์ที่ 7: เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

คำอธิบาย: ป่าและต้นไม้มีบทบาทที่สำคัญต่อการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งการจัดการป่าที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ปาาสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ รวมถึงเป็นแหล่งจ้างงานรวมถึงการลงทุนต่าง ๆ ในท้องถิ่น

ตาราง 7 แสดงเกณฑ์และตัวชี้วัดการจัดการป่าชุมชน เกณฑ์ที่ 7

ตัวชี้วัด	สวนป่า	ป่าชุมชน
7.1 การเคารพและยอมรับความเชื่อ วัฒนธรรมของท้องถิ่น และมีการปรับใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นในการฟื้นฟู อนุรักษ์พื้นที่ป่าที่จัดการ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* มิติของการเคารพและยอมรับ อาจประกอบด้วย 1) การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษา สิ่งที่ดีงามไว้เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อ ความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม 2) การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่นการรื้อฟื้นดนตรีไทย 3) การประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษา สมัยใหม่ การทำพิธีบวชต้นไม้เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามาก ยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน และ 4) การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง การคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของ ชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น *แหล่งข้อมูล:* เอกสารกฎกติกา ข้อตกลง แผนการจัดการ การสัมภาษณ์	+	+
7.2 มีการพัฒนาความเชื่อมโยง รูปแบบกิจกรรม และการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้าง เครือข่ายกับชุมชนและ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* รูปแบบความเชื่อมโยง เช่น การสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ อุปกรณ์และ สิ่งของ เทคโนโลยีและความรู้สมัยใหม่ การอบรม การพัฒนาและสร้างเครือข่ายป่า ชุมชน *แหล่งข้อมูล:* แผนการจัดการ รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์	+	+
7.3 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้หญิง และกลุ่มเยาวชน รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วน เสียในการจัดการป่าชุมชนและสวนป่า *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:*	+	+

1) ป่าชุมชน รูปแบบและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและเยาวชน เช่น การส่งเสริมการเข้าร่วมในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่า ผลิตกล้าไม้ เป็นต้น 2) สวนป่า รูปแบบและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและเยาวชน เช่น การจ้างงาน การปลูกป่า การผลิตกล้าไม้ เป็นต้น *แหล่งข้อมูล:* รายงานการประชุม รายชื่อคณะกรรมการ รูปภาพกิจกรรม การสัมภาษณ์		
7.4 การรวมกลุ่มสมาชิกในระดับชุมชนเพื่อพัฒนาวิธีการใช้ประโยชน์และเพิ่มมูลค่าทรัพยากรที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ตัวชี้วัดนี้ ยกเว้นสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์	+	+
7.5 การริเริ่มพัฒนากลไกด้านการเงินของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองจากฐานทรัพยากรชีวภาพ *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* ตัวชี้วัดนี้ ยกเว้นสวนป่า *แหล่งข้อมูล:* การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์	+	+
7.6 มีกลไกในการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการป่าชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และมีความเป็นธรรม (ผลผลิตและนิเวศบริการ รวมถึงการเข้าใช้ ประโยชน์พื้นที่ป่า) *คำแนะนำสำหรับผู้ประเมิน:* 1) ตัวชี้วัดนี้ ยกเว้นสวนป่า 2) ผลประโยชน์จากป่าชุมชน เช่น เนื้อไม้ของป่า อาหารป่า นิเวศบริการ การเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ป่า 3) ระดับของการจัดการและแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชน อาจมีหลายระดับ เช่น การจัดการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกชุมชนด้วยกันเอง และ/หรือการจัดการแบ่งปันผลประโยชน์กับชุมชนข้างเคียง และ/หรือการจัดการแบ่งปัน ผลประโยชน์กับคนจากชุมชนอื่น ๆ ที่เข้ามาร่วมใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าชุมชน และ/หรือการจัดการแบ่งปันผลประโยชน์กับเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง *แหล่งข้อมูล:*	+	+

แผนการจัดการ การสัมภาษณ์		

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

.....

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์เรื่องการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปประกอบการในโครงการการจัดการความรู้วิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์เชิงชุมชน สังคมภายใต้โครงการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ ประจำปี ๒๕๖๓ มิได้มีเจตนาเป็นอย่างอื่น

ขอความกรุณาจากท่านได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ด้วยจะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง แบบสัมภาษณ์ มี ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ รายการสัมภาษณ์ และตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มเป้าหมาย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ รายการสัมภาษณ์รูปแบบการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด คือ ๑) การรวมกลุ่มคน ๒) การบริหารจัดการป่า ๓) การจัดระบบนิเวศน์ ๔) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ๕) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ๖) การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ และ ๗) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้การสัมภาษณ์

๑. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

๒. ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.....

๓. สถานที่สัมภาษณ์.....

๔. วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

๕. ช่วงเวลาที่สัมภาษณ์.....

๖. ชื่อผู้สัมภาษณ์.....

การสนทนาสร้างความคุ้นเคย

๑) เริ่มสนทนา

- สนทนาเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไปในวัดและพื้นที่ป่าชุมชน
- ขออนุญาตเริ่มการสัมภาษณ์

๒) อธิบายวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมตามโครงการนี้ ต้องการศึกษาการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ขอความกรุณาให้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ตอนที่ ๒ รายการสัมภาษณ์มี ๗ ด้านดังนี้ คือ

๑. การรวมกลุ่มคน

๒. การบริหารจัดการป่า

๓. การจัดการระบบนิเวศ

๔. ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า

๕. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๖. การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์

๗. การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

คำชี้แจง ให้ท่านแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ๗ ด้าน ดังนี้คือ

๑. การรวมกลุ่มคน

๑.๑ พระสงฆ์คือผู้นำชุมชนที่จะต้องสร้างบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๑.๒ พระสงฆ์หรือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้เขตพื้นที่ป่าชุมชนอยู่อาศัยป่าแบบพึ่งพากันและร่วมกันดูแลรักษาป่า

.....

.....

.....

๑.๓ การเชิญชวนให้มีการปลูกสวนสมุนไพรในเขตป่าชุมชน ถือว่าเป็นการรวมกลุ่มคนทั้งและโดยอ้อม

.....

.....

.....

๑.๔ การจัดให้มีการสัมมนา/ประชุมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรท้องถิ่น พระสงฆ์ และชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ สามารถรวมกลุ่มคนได้

.....

.....

.....

๑.๕ ถ้าหน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้มีการปลูกป่า พัฒนาป่าไม้ และฟื้นฟูพื้นที่ให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาธรรมชาติจะสามารถดำเนินการได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๒. ด้านการบริหารจัดการป่า

๒.๑ การเริ่มต้นในการปฏิบัติงานมีปัญหาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๒ การที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าขึ้นมาเพื่อช่วยกันอนุรักษ์ป่าอย่างพร้อมเพรียง จะมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๒.๓ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ กติกา หลักเกณฑ์ การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรป่าไม้ มีผลดีต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๒.๔ การเข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบของตนในการดูแล ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากป่าสามารถอนุรักษ์ป่าในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๒.๕ การที่พระสงฆ์นำเอาจารีตประเพณีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือ จะสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

๓. การจัดการระบบนิเวศ

๓.๑ การจัดทำเขตอนุรักษ์ เช่น เขตุอนุรักษ์ป่าไม้ เขตอนุรักษ์สัตว์ป่า เขตอนุรักษ์พันธุ์

ปลา เป็นต้น จะสามารถบริหารจัดการระบบนิเวศน์ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๓.๒ การกำหนดฤดูเก็บของป่า การปิดป่าเพื่อให้ป่าฟื้นตัวขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือปลูกขึ้นใหม่จะมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๓.๓ พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่จะนำความรู้ ข่าวสาร เกี่ยวกับป่าไม้ ตลอดจนถึงความรู้เกี่ยวกับการรักษาป่าไม้มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านได้รับรู้และปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๓.๔ การปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดทำทางเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติในเขตพื้นที่ป่าชุมชนเป็นการส่งเสริมพุทธศาสนาในด้านอนุรักษ์ป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๓.๕ การจัดทำแผนที่ป่าชุมชน การจัดนิทรรศการ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าไม้ มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๔. ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า

๔.๑ การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ โดยให้ราษฎรปลูกพืชเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วยเพื่อจะได้พึ่งตนเองได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๔.๒ การปลูกป่า ๓ อย่าง คือ ให้ปลูกป่าไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้ทำฟืน ได้

ประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ได้ไม้ใช้สอย ไม้กิน ไม้เศรษฐกิจเป็นการสร้างประโยชน์และเพิ่มรายได้ให้คนในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๔.๓ การปลูกป่าสมุนไพรในชุมชน การเพาะกล้าไม้หายากเพื่อขาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

๔.๔ ถ้าชาวบ้านปลูกป่าเอง ดูแลป่าเอง ได้กิน ได้อยู่ มีความสุข ความเจริญในป่า ชาวบ้านก็จะดูแลป่าและเพิ่มรายได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๔.๕ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าในชุมชนของตนในรูปอาหารจำพวกเห็ด เผือก มัน หน่อไม้ แมลงต่าง ๆ จะมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

๕. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๕.๑ การที่คนในชุมชนร่วมกันวางแผนงานเพื่อฟื้นฟู ดูแลรักษา และกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าจะสามารถอนุรักษ์ป่าไม้อย่างไร

.....

.....

.....

๕.๒ ชุมชนมีความพึงพอใจอะไรบ้างถึงได้เข้ามาร่วมงานกับพระสงฆ์

.....

.....

.....

๕.๓ เมื่อมีปัญหาด้านการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ป่าไม้ พระสงฆ์มีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๕.๔ ถ้าไม่มีการบุกรุก พระสงฆ์จะดำเนินการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้อย่างไร

.....

.....

.....

๕.๕ การขอความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

๖. การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์

๖.๑ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน และการดำรงชีพแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย จะช่วยให้การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้เป็นไปอย่างราบรื่นมากน้อยเพียงใด

.....

.....

๖.๒ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๖.๓ การใช้ชีวิตแบบพอเพียงเพื่อต่อสู้กับความยากจนของคนในชุมชนสามารถเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๖.๔ การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพอเพียงส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

๖.๕ วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม เชื่อถือในเรื่อง บาป-บุญ คุณ-โทษ ขวัญ-วิญญาณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีสางนางไม้ จะมีผลเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้ มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

๗. การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

๗.๑ ชุมชนมีการถ่ายทอดหลักคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่ หรือไม่

.....

.....

.....

๗.๒ ชุมชนเปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ของหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด

.....

.....

๗.๓ พระสงฆ์และชุมชนมีการทำหลักสูตรท้องถิ่น สร้างศูนย์เรียนรู้ จัดค่ายเยาวชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๗.๔ พระสงฆ์และชุมชนได้พยายามสร้างคนรุ่นใหม่ให้รักษาวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของตนเองให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันและดำรงชีวิตรอดในโลกสมัยใหม่ หรือไม่

.....

.....

.....

๗.๕ การจัดทำโครงการเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติ กิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ เป็นต้น จะมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๗ ด้าน คือ ๑) การรวมกลุ่มคน ๒)

การบริหารจัดการป่า ๓) การจัดการระบบนิเวศ ๔) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า ๕) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ๖) การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ และ ๗) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

คำชี้แจง ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระว่าท่านมีความคิดเห็นต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง

๑. การรวมกลุ่มคน

.....

.....

.....

.....

.....

๒. การบริหารจัดการป่า

.....

.....

.....

.....

.....

๓. การจัดการระบบนิเวศ

.....

.....

.....

๔. ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า

.....

.....

.....

.....

.....

๕. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

๖. การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์

.....

.....

.....

.....

๗. การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หมายเหตุ
๑	ผอ.สมคิด จิตไทย	รองประธาน	
๒	คุณพ่อสุทรรศน์ สุวรรณธาดา	กรรมการ	
๓	ดร.ศิรินารถ บัวสอน	ประธานฝ่ายบริหาร	
๔	คุณครูปองภพ ไมตรีมิตร	รองประธาน ”	
๕	คุณครูสุลักษณ์ ศรีโยธี	กรรมการ	
๖	คุณครูนำชัย ตรางา	ประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์	
๗	คุณครูยุวดี อรุณดี	รองประธาน	
๘	ร.ต.นิเวศ มงคลทองคำดี	ประธานฝ่ายจัดทำแผนที่รักษาแนวเขตป่า	
๙	คุณวิเชียร เม่งเจริญ	กรรมการ	
๑๐	คุณพ่อวิเชียร วราฤทธิ์	ประธานฝ่ายบำรุงและปลูกป่าทดแทน	
๑๑	คุณบุญถิ่น พละหงส์	ประธานฝ่ายตรวจตระเวนรักษาป่า	
๑๒	คุณตาขรรค์ชัย ยิ่งกำแหง	ประธานฝ่ายพิธีกรรมป่า	

ภาคผนวก ฉ

แบบประเมินความต้องการของผู้ร่วมกิจกรรม

แบบประเมินผลสัมฤทธิ์และความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

.....

คำชี้แจง แบบประเมินฉบับนี้ ใช้สำหรับประเมินพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมเสวนาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด ๗ เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมานจังหวัดร้อยเอ็ด” ในแต่ละด้านที่สอดคล้องตามแนวคิด 7 เสาหลัก จำนวน 7 ด้านคือ (1) การรวมกลุ่มคน (2) การบริหารจัดการป่า(3) การจัดระบบนิเวศน์ (4) ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า (5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน(6) การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมการที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ และ (7) การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

การประเมิน มี 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้รับการประเมิน ตอนที่ 2 รายการประเมิน ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้รับการประเมิน

1. ชื่อผู้รับการประเมิน.....

2. ตำแหน่งผู้รับการประเมิน.....
3. สถานที่ประเมิน.....
4. วัน เดือน ปี ที่ประเมิน.....
5. ช่วงเวลาที่ประเมิน.....
6. ชื่อผู้ประเมิน.....

ตอนที่ 2 รายการประเมิน

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ในช่องระดับคะแนนที่ตรงกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้เข้าร่วมเสวนา โดยการตรวจสอบและประเมินค่าเป็นระดับคะแนน กำหนดคะแนน 5 ระดับ ดังนี้คือ

5 หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด
4 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก
3 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง
2 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย
1 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

ตัวอย่าง

ข้อ	การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับความเห็น				
		5	4	3	2	1
1	พระสงฆ์คือผู้นำชุมชนที่จะต้องสร้างบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		✓			

จากตัวอย่างข้อที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้รับการประเมินแสดงความคิดเห็นในระดับ เห็นด้วย

ข้อ	การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด		ระดับความเห็น				
			5	4	3	2	1
1.	**การรวมกลุ่มคน**						
	1.1	พระสงฆ์คือผู้นำชุมชนที่จะต้องสร้างบทบาท					
		สำคัญในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.....	.....	.....	.....	.....	.....
	1.2	พระสงฆ์หรือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้เขตพื้นที่					
		ป่าชุมชนอยู่อาศัยป่าแบบพึ่งพากันและร่วมกัน					
		ดูแลรักษาป่า.....	.....	.....	.....	.....	.....
	1.3	การเชิญชวนให้มีการปลูกสวนสมุนไพรในเขตป่า					
		ชุมชนถือว่าเป็นการรวมกลุ่มคนทั้งโดยตรงและ					
		โดยอ้อม.....	.....	.....	.....	.....	.....
	1.4	การจัดให้มีการสัมมนา/ประชุมร่วมกันระหว่าง					
		เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรท้องถิ่น พระสงฆ์ และ					
		ชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ สามารถ					
		ปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี.....	.....	.....	.....	.....	.....
	1.5	หน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้มีการ					
		ปลูกป่า พัฒนาป่าไม้ และฟื้นฟูพื้นที่ให้เป็น					
		สถานที่สำหรับการศึกษาธรรมชาติได้.....	.....	.....	.....	.....	.....
2.	**การบริหารจัดการป่า**						
	2.1	การดำเนินกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และ					
		อนุรักษ์ป่าไม้ของพระสงฆ์แต่ละรูปย่อมมีปัญหา					
		แตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่.....					
	2.2	พระสงฆ์ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าขึ้นมา					
		เพื่อช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชนของตน.....					
	2.3	การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ กติกา					
		หลักเกณฑ์ การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรป่าไม้					
		ย่อมมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชน.....					
	2.4	การเข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบของตน					
		ในการดูแล ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากป่าสามารถ					
		อนุรักษ์ป่าในชุมชน.....					
	2.5	พระสงฆ์ได้นำเอาจารีตประเพณี วัฒนธรรม และ					

		ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ มาใช้เป็นเครื่องมือในการ					
		อนุรักษ์ป่าในชุมชน.....					
3.	**การจัดการระบบนิเวศ**						
	3.1	การจัดทำเขตอนุรักษ์ เช่น เขตอนุรักษ์ป่าไม้					
		เขตอนุรักษ์สัตว์ป่า เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา เป็นต้น					
		สามารถบริหารจัดการระบบนิเวศได้.....					
	3.2	การกำหนดฤดูเก็บของป่า การปิดป่า เพื่อให้ป่า					
		ค่อยๆ ฟื้นตัวขึ้นเอง เป็นการจัดระบบนิเวศ					
		ตามธรรมชาติ.....					
	3.3	พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่จะนำความรู้ ข่าวสาร					
		เกี่ยวกับป่าไม้ ตลอดจนถึงความรู้เกี่ยวกับการ					
		รักษาป่าไม้มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านได้รับรู้และ					
		ปฏิบัติได้.....					

ข้อ	**การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด**		**ระดับความเห็น**				
			5	4	3	2	1
	3.4	การปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดทำทางเดินป่า					
		เพื่อศึกษาธรรมชาติในเขตพื้นที่ป่าชุมชนเป็นการ					
		ส่งเสริมพุทธศาสนาในด้านอนุรักษ์ป่าไม้ได้.....					
	3.5	การจัดทำแผนที่ป่าชุมชน การจัดนิทรรศการ					
		เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าไม้ได้.....					
4.	**ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า**						
	4.1	การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ โดยให้ราษฎร					
		ปลูกพืชเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วยเพื่อจะได้พึ่งตนเอง....					
	4.2	การปลูกไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้ทำฟืน					
		ทำให้ได้ประโยชน์ คือ ได้ไม้ใช้สอย ไม้กิน					
		ไม้เศรษฐกิจ เป็นการสร้างประโยชน์และเพิ่มรายได้					
		ให้คนในชุมชนได้.....					
	4.3	การปลูกป่าสมุนไพรในชุมชน การเพาะกล้าไม้					
		หายากเพื่อขาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถ					
		สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้.....					
	4.4	ถ้าชาวบ้านปลูกป่าเอง ดูแลป่าเอง ได้กิน ได้อยู่					

		มีความสุข ความเจริญในป่า ชาวบ้านก็จะดูแลป่า					
		และเพิ่มรายได้.....					
	4.5	ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าในชุมชนของตนในรูป					
		ของอาหารจำพวกเห็ด เผือก มัน หน่อไม้ แมลงต่าง ๆ					
		เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว.....					
5.	**การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน**						
	5.1	คนในชุมชนร่วมกันวางแผนงานเพื่อฟื้นฟู ดูแล					
		รักษาและกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์					
		จากป่าจะสามารถอนุรักษ์ป่าไม้ได้.....					
	5.2	เพราะมีความศรัทธาในพระสงฆ์ ชุมชนจึงได้เข้ามา					
		ร่วมงานในด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้.....					
	5.3	พระสงฆ์มีวิธีแก้ปัญหาด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์					
		ป่าไม้ โดยการทำงานร่วมกันระหว่าง ชุมชนและ					
		องค์กรอื่น ๆ.....					
	5.4	ถ้าไม่มีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า พระสงฆ์และชุมชน					
		จะต้องหมั่นสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อทำการฟื้นฟู และ					
		อนุรักษ์ป่าไม้ต่อไป.....					

ข้อ	การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด		ระดับความเห็น				
			5	4	3	2	1
	5.5	การขอความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและ					
		นอกชุมชนมีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้.....					
6.	**การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์**						
	6.1	ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน และการ					
		ดำรงชีพแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย จะช่วยให้การฟื้นฟู					
		และอนุรักษ์ป่าไม้เป็นไปอย่างราบรื่น.....					
	6.2	การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและอัตลักษณ์ของชาติ					
		พันธุ์ มีผลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม.....					
	6.3	การใช้ชีวิตแบบพอเพียงเพื่อต่อสู้กับความยากจน					
		ของคนในชุมชน สามารถเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์					
		ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี.....					
	6.4	การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน การอยู่ร่วมกับ					
		ธรรมชาติแบบพอเพียงเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ					
		และป่าไม้โดยตรง.....					
7.	**การส่งไม้ต่อหรือการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น**						
	7.1	ชุมชนมีการถ่ายทอดหลักคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์					
		ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่.					
	7.2	ชุมชนเปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนเข้าร่วมใน					
		กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ของหมู่บ้าน.....					
	7.3	พระสงฆ์และชุมชน มีการทำหลักสูตรท้องถิ่น					
		สร้างศูนย์เรียนรู้ และจัดค่ายเยาวชนในด้านการ					
		อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.....					
	7.4	พระสงฆ์และชุมชนได้พยายามสร้างคนรุ่นใหม่ให้					
		รักษาวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของตนเองให้เกิด					
		การเรียนรู้เท่าทันและดำรงชีวิตรอดในโลกสมัยใหม่..					
	7.5	การจัดทำโครงการเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้					
		มีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติ					
		กิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ เป็นต้น จะมีผลต่อการ					

		อนุรักษ์ป่าไม้ได้.....					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง ให้ท่านแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัดป่าจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. พระสงฆ์กลุ่มเป้าหมาย ท่านคิดว่า “การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชน” ควรทำอย่างไร?

.....

.....

2. ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ท่านคิดว่า “การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชน” ควรทำอย่างไร?

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิด 7 เสาหลักของพระสงฆ์และชุมชนวัด จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

3.1 การรวมกลุ่มคน พระสงฆ์และชุมชน ควรทำอย่างไร?

.....

.....

3.2 การบริหารจัดการป่า พระสงฆ์และชุมชน ควรทำอย่างไร?

.....

.....

3.3 การจัดการระบบนิเวศ พระสงฆ์และชุมชน ควรทำอย่างไร?

.....

.....

3.4 ผลผลิตที่ได้จากการอนุรักษ์ป่า พระสงฆ์และชุมชน ควรทำอย่างไร?

.....

.....

3.5 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พระสงฆ์และชุมชน ควรทำอย่างไร?

.....

.....

3.6 การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ พระสงฆ์และชุมชน ควรทำอย่างไร?

.....

.....

3.7 การส่งไม้ต่อหรือการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น พระสงฆ์และชุมชน ควรทำอย่างไร?

.....

.....

ภาคผนวก ข
บทความวิจัย ที่ได้รับการตีพิมพ์ในระดับนานาชาติ

Solid State Technology
Volume: 63 Issue: 2s
Publication Year: 2020

Curriculum Development for Community
Economic Movement with Integrated Service of
Southern Isan Agriculturist in Buriram Province

[1]SereeSawatuea, [2]PhrakhruPhaladSommaiAttasiddho, [3]JiratKluaymai Na Ayuthaya,
[4]SommaiKlanghin [1][2][3][4] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi-Et Buddhist

College, Thailand, [1]fasresdr@gmail.com,[2]sosommai@gmail.com,
[3]jirat.kluaymai027@gmail.com,
[4] Sommai2499wa @ gmail.com

Abstract— The purposes of this research article were 1) to study the state problem of community economy of southern Isan agriculturist in Buriram province, and 2) to propose guideline of developing the curriculum for community economic movement with integrated service of southern Isan agriculturist in Buriram province. Qualitative research was used for research design and two phases was conducted. The target group of this study was Etonoi agriculturist group, Lamplaimas district in Buriram province including five experts who specialist in agriculture and curriculum development. Research tool were interview form and assessment from of developed curriculum. Data were analyzed by using content analysis and analytic induction. Results indicated that 1) problem of community economy of southern Isan agriculturist in Buriram province was solved by applying self-reliance based Right Livelihood farmers as a way of life. This way of life of Etonoi agriculturist group has changed a lot in a short period of time. There were 11 aspects that changed their lives getting better consisted of 1) get rid of debt, (2) attend to make the work completion, (3) make the family better, (4) create new concept of work, (5) has secured a stable life, (6) to receive the honor and reputation, (7) the relative has increased, (8) created various learning centers, (9) makes a sufficiently consumer, (10) has a good physical health and mind, and (11) behave for the benefit of themselves and the public. 2) The guideline of developing the curriculum for community economic movement was assessed by the experts. Results showed that all components of the guidelines will be appropriate for community economic movement of southern Isan agriculturist in Buriram province.

Index Terms—Curriculum Development, Community Economic Movement, Southern Isan Agriculturist.

I. INTRODUCTION

Water is an important natural resource for all beings in this world, both for consumption and agriculture. There is no product because of drought and lack of sufficient

water for agriculture in many years. When there is production, there is no income. Conflict between Buddha's relatives There was a war over the water in the Roi River, which is the border line between the Sakya region and the Goliath region. Controversy arose because they vie for water for farming. The Lord Buddha heard the news and therefore went to quell the war between his relatives both sides asked the cause of the problem in order to inquire about the cause of the quarrel and then spoke to the relatives that "All Your Majesty, they are known as relatives, should be united if you have unity enemy squadron naturally would not have the opportunity to overthrow and destroy. Don't just say that unity among humans even when the trees are crowded together, the great wind cannot invade trees to be broken. For this reason, you all want to be harmonious together. "[1] Because human interests or needs can be considered a cause of conflict [2] when one of the resources is more limited Human needs are greater. If there is no good management Problems will inevitably inevitably follow.

The water crisis is not a new problem, Thai farmers have to face this problem every age. The government that manages the country can only help alleviate drought or flooding to overcome the crisis at that time. Today, this problem is still the same, but there maybe some problems,some vary depending on the context of the area. The Buddhist views reflect that it is the problem of morality (LohasRasamu) directly. If human actions (body, mind) are immoral by destroying natural resources, impact is a chain reaction transmitted to humans, animals and the ecosystem,conflicts [3] Buddhism has proposed a solution by creating awareness of water conservation conserving the environment to make connections between government and private sectors. We present Buddhist principles that are beneficial to the conservation of water. Conserving the environment to help solve the current water crisis is the principles of mutual understanding between humans and water (nature), with an emphasis on a holistic concept, as a dependency between humans and nature and not focusing on modular concepts is selfish will help solve the problem. There is solidarity, unity, participation of all sectors in helping to solve natural and environmental problems. The promotion of wisdom (Wutham Dharma) to humans is to build a conversation of knowledge following up on environmental news to access facts use wisdom to think about the root cause and the correct solution and the goaland [4] access

to understand the destiny of life. (Thesaurus benefits) to help each other create, maintain, beneficial to support ourselves and others. [5] There is love, care and not destroy the water source, have mercy on the suffering of others live according to the principles of nonviolence, to do everything so as not to increase suffering.

(Compassion - Nonviolence), know the merit of water and the response of merit (Grateful), know how to use water appropriately or appropriately (PochanatMantutta), and discipline for yourself and the community to use water (precepts). For problems that occur with farmers in the northeast in Buriram Province is the shortage of water for consumption and use for agriculture. However, the problem is not because of the competition for water to be used in agriculture problems of water shortage of farmers in Buriram Province caused by drought, which is considered a natural disaster that can not be resolved by farmers themselves. When the land doesn't have enough water to use brought together a difficult life, there is no water used in agriculture. There is no product that does not have the income to be spent on household debt. Farmers are all stressed because of water and debt problems. Moreover, there is no place to rely on at that time.The only way to solve the problem is to be self-reliant, self-thinking, solve the problem yourself before allowing others to help. Therefore, the idea is to be self-reliant [6] by bringing in folk wisdom [7] that "Etonoi" carrying his shoulder the snake's teeth had been cut into pieces. The teeth under the stomach were torn to the spine. Moranang dies, runs away, sees the heel. "The word" Etonoi "means knowledge or wisdom to help find a way out. The term "snake neck teeth" refers to the problem that is currently experiencing. The term "teeth under the belly to the spine" means to solve the problem at the right place in other problems. As a result, it will be easier to solve and the term "Moran die, run away, see the heel" means all problems gradually disappear because the solution according to the Four Noble Truths principles [8], looking at what is the problem. Cause of problem how to escape from the problem and how to deal with it?, and concluded that "To be able to solve problems, they must develop on their own [9] until they can be self-reliant [10] and need to improve the fertility of soil, water, and trees." Dig a pond by using a spade. Dig a pond on their farm to save water with one brain, two hands, hopefully self-reliant Start a new life again with integrated farming and receive rewards as a life pension. It takes about 18 months to dig.

Therefore, there is a pond that has water storage for consumption and vegetables, garden, fish, mulberry, silk raising, enough income to support the family, eat like the words of father Phao Man in the middle pool say: "Roast over Hua Mak betel nuts open the mouth, black pieces fall hold the pot, the fish dances himself. "[11] Because everyone is doing, eating and eating not hawking, looking for a living like in the past,then began digging several more pools to solve the water shortage problem to some extent.

From the study of related documents and research, there are many textbook writers and researchers trying to conduct research in order to find ways to drive the community economy and the process of solving economic problems in different ways, such as textbook types, such as textbooks about all-round analysis, Yonisomanasikara, document types, self-reliance type of training manual to promote the development of socioeconomic foundation [22], evaluation type of tourism project, OTOP, innovation [23] and research type [24] [25] [26] [27] [28] found that agricultural groups. There is a way to think and solve problems according to the Four Noble Truths. Integration of using folk wisdom aiming to improve the quality of life to overcome the crisis for a period of time only. There is still no further thought to drive the economy in their communities to be stable, wealthy and sustainable in its entirety, produce in the community no product has yet been processed into various products is just a revolving consumption in the community. For the network partners that occurred, it was only an exchange of experiences to create a common learning base in integrated agriculture, exquisite agriculture or new theoretical agriculture only in the extended network not yet fully integrated community economic system. The researcher only presented the research results to be a development approach to the integrated community economy driving of the northeastern farmers group in Buriram province. It has important issues that the government is interested in and finding ways to create new innovations and come to solve problems in order to promote and develop the economic potential of the community of farmers throughout the country to be strong, stable, prosperous and sustainable in order to be in line with the economic resolution process of the community according to the social context in each area and in line with the public policy. It is an issue that the researcher is interested in this study.

II. RESEARCH METHODOLOGY

A. Scope of research

This research is a qualitative research. The researcher studied the community economic problems, community economic theory concepts, guidelines and the process of solving community economic problems, the process of community economic drivingfrom publications, publications, relevant research papers, both domestically and internationally, field study. The target group used in the study is farmers in Lam Plai Mat District. Buriram Province by using purposive sampling. Quantitative research methods, the research target group has been identified as 5 members of 10 related groups of farmers in each group, a total of 50, classified as 10 farmers in the Ban NoiKhun group, 10 farmers in the Nong Noi village group, Ta Ta Chong group, and 10 farmers, 10 groups of Ban NoiRangs, Ban Non Rang, 10 farmers of Ban Huai Wai, and 10 farmers of Ban Noi, Ban SanuanPhatthana. The content of the study consists of the problems of community economic problems, concepts of community economic theories, guidelines and solutions for community economic problems, and processes of community economic driving.

B. Research design

Phase 1 Qualitative Research Design It is a research design using a qualitative study method consisting of document study, field study and related research. The study is divided into 2 stages as follows: Step 1: Study of guidelines for solving community economic problems of the Isan farmers group in Buriram province that participated in the development of a comprehensive community driven curriculum for the Isan farmer group in Buriram province (Interview). Step 2: Developing the framework for community economic driving of the Isan Southern Farmers Group, Buriram Province (Focus group discussion). For the Phase 1 study in the interview section, the researcher has selected 5 target groups, which are group 1, consisting of 10 farmers in the Ban NoiKhun group, and the second group is 10 farmers from Ban Ta Chong group. The 4th group was 10 farmers of Ban Noi Wai group, Ban Huai Wai group, and the fifth group was 10 farmers from Ban SanuanPhatthana group. course "Drive the integrated community economy of the northeast farmer groups in Buriram province" by using purposive sampling. For forcus group

discussion, the target group were chosen by purposive sampling of 10 people. The qualification is a leader of each farmer group. (2) Determination of data collection methods in planning the field for the interview designed data collection through in-depth interviews and have a framework for education and use group discussions in accordance with the framework of the integrated community economic drive of the group of northeastern farmers in Buriram province which will be developed. (3) Tools for data collection Data collection during Phase 1 of qualitative research, the researcher designed the tools for data collection using interview guidelines and group discussion framework. (4) Determination of data processing methods The researchers used the data from the qualitative data collection process to reduce data check information and analyze data. The 3 processes have been done in parallel with the data collection process as follows: 1) Data reduction,it is the analysis of data in the field and then classified into topics related to the studied issue. This is to select the point of interest of each variable studied in order to be in line with the variable that is interested in study and is the data from the actual practice of the data providers as well as being connected with the issues of variables that the researcher is interested in studying. 2) Data validation, itis a process used for data validation by considering the accuracy and reliability of the information by considering the conversation and supporting evidence during the conversation sufficiency of information determined by the question questions prepared by the researcher before the interview. 3) Data analysis, the research in Phase 1 is a qualitative research aimed at developing the conceptual framework to lead to the development of a comprehensive community driven curriculum for the northeastern farmer group in Buriram Province. Phase 2 Research design using quantitative methods (Quantitative Research Design), Phase 2 uses quantitative method by using the data from the phase 1 study to develop a curriculum to drive the community economy of the northeastern farmer groups Buriram Province and check the accuracy of the developed course show details of the research as follows: (1) Determining the target groups. The target group consists of 5 groups of related farmers group, 10 persons each, a total of 50 people, classified as farmers, Ban NoiKhun group, 10 people, farmers in the NoiNoi group, Ban Ta Chong group, 10 people, Farmers in the NoiNoi group,

Ban Non Rang Number 10 farmers, Ban Noi Wai, Ban Noi Wai group and 10 farmers, Ban SanuanPattana, 10 people, as shown in the table below.

Determination of the target groups	
Farmers in the Etonoi group	10
Ban Sra Koon	10
Ban Ta Jong	10
Ban Noon Rung	10
Ban Hui Wai	10
Ban SanounPattana	10
Total	**50**

2.Sample in determining the size of the sample, the researcher used purposive sampling.

(2) Tools for data collection, the research tool in Phase 2 is a questionnaire created by the researcher consisting of general information of the respondents and the question based on the variables developed in the community economic driving curriculum of the Isan farmers group in Buriram Province in which the developed tools havecontent validity and internal consistency reliability according to (Cronbach's alpha coefficient:α).

3) Quantitative data analysis (preliminary1), analyze initial statistics of variables related to sample background by using frequency.

The linkage of the curriculum framework developed to meet the objectives of the integrated community economic drive development project by starting from studying the economic problems of the community. The concept of community economic theory guidelines and processes for solving community economic problems, solution model and indicators of success of the curriculum development of community economy. To facilitate the evaluation of the index indicators for the success of projects that have various impacts such as economic, social, cultural, environmental, and psychological, with the focus on providing trainees with knowledge and understanding of the program's activities plan. It consists of activities to create knowledge and understanding about the principles of

community economy network coordination activities and monitoring and evaluation activities

III. RESEARCH RESULTS

This research project its objectives are 1) to study the economic problems of the community of the northeastern farmer groups in Buriram Province, 2) Analyze and evaluate the process of solving the community economic problems of the Isan Farmers Group, Buriram Province, 3) Develop a comprehensive community driving curriculum for the Isan farmer group Buriram Province. The study was conducted by both document and field research methodology,collecting data from scriptures, Tripitaka texts or related documents, field study, interview with target group which are Southern Isan farmers group, Buriram Province. Data was collected and analyzed for conclusion and recommendations.

From each study, it was found that solving the problem of self-sufficiency according to the right of life means farmers have a very different way of life in a short period of time which is (1) causing the debt to be depleted, (2) causing successful work, (3) improving family status, (4) having work ideas, (5) ensuring stable life, (6) gaining honor and reputation, (7) making None relative increase, (8) the learning resources, (9) makes a sufficiently consumer, (10) has a good physical health, (11) behave for the benefit of themselves and the public.

By applying the Four Noble Truths principles to solve problems, farmers are rewarded with many life pensions. Farmers are proud of their agricultural career because they are able to answer life questions for themselves and solve problems in a concrete way can revive life better than single farming living with nature happily because water sources are used for consumption, creating fertility for their own landas well as developing their own potentials and communities to be selfreliant.

As for the application of local wisdom to apply self-reliant living of the group of south-eastern farmers in Buriram Province, the idea of father PhaiManoi, the central pool is to close the holes in life, with the formula that "covering all the lungs, lungs, masters, masters, masters, visionary, gluten filling" means close the door of all the vices, reduce unnecessary expenses, stop looking for a living, turned to do farming and farming in their

fields, farmland, which the effects on each side are as follows: (1) occupation found that the groups of farmers have increased incomes. There is savings left to save as a living benefit. (2) Family well-being without debt caused by closing the holes of the family and do not interfere with the vices aims to assemble livelihoods. Therefore, it can be self-reliant, (3) environment. The land has trees, shady, cool, shady, without pollution. There is a fish pond. This is due to the digging of ponds to use water for consumption in one's own land. (4) Improving economy because they are the producers themselves, the consumers themselves, the distributors themselves, and therefore have continuous income in the family. Expenditure has decreased markedly. (5) There are more members in the society able to expand the network more accordingly because there is a network coordination to exchange knowledge all the time and, (6) tradition can apply and apply religious doctrine because the philosophy, beliefs and traditions that are suitable for the socio-economic context, the transmission of literature, teachings, applications, traditions, and merit.

IV. DISCUSSIONS

From the study of the development of a comprehensive community driven curriculum for the northeastern farmer group Buriram Province, there are issues that should be discussed as follows:

A. Right livelihood principles in accordance with the sufficiency economy guidelines

The application of the Buddhist principles in the self-reliance of the Isan farmers group Buriram Province is a self-reliant principle, meaning a principle that determines behaviors and actions such as ways of thinking, looking at the world and life. Practices for solving problems consist of Samma-Rasa principles of life, which is Dharma Makha no. 5 in a total of 8 Makha. From the study, it was found that a group of farmers had a muchchanged lifestyle. In a short time, that is (1) depriving the debt, (2) causing the work to be accomplished, (3) improving the family status, (4) giving the idea to work, (5) guaranteeing in a stable life, (6) resulting in honor and reputation, (7) resulting in increased relatives, (8) resulting in learning sources, (9) resulting in sufficient consumption of food,

(10) being happy, kind-hearted portraits, (11) practice yourself to be good and significant collective and self

B. Approaches to self-sufficiency in life according to the Right Livelihood principles

Lam Plai Mat District farmers group in Buriram Province adopted the Right Livelihood principle according to Buddhist ethics in Buddhism as a guideline for problem solving makes life planning in order to develop oneself to be free from water and debt problems poverty by integrated farming according to the wisdom of the villagers is the father PhaiSoi, the central pool. There is a clear point of life building confidence and create motivation for yourself. Adherence to the principles of Buddhism changing the old way of thinking: single farming without success, therefore switched to integrated farming shortly thereafter, receiving a response on a pension life was abundant. Therefore, there is pride in the agricultural profession that can generate income, reduce expenses, and have continuous revolving funds in the household account, enjoy your career, creating fertility in your own land with your knowledge and ability as well as developing the potential to increase productivity to bring to the market in the community until can be self-reliant sustainable

C. Folk wisdom that supports self-reliance

From the use of wisdom to live in accordance with the wisdom of the villagers with the principle that the word "EtoNoi" means knowledge or wisdom to help find a solution. The term "snake neck teeth" refers to the problem that is currently experiencing. The term "teeth under the belly to the spine" means to solve the problem at the right place. Other problems as a result, it will be easier to solve and the term "Moran die, run away, see the heel" means all problems gradually disappear because the solution according to the Four Noble Truths principles [29], looking at what is the problem and cause of problem. How to escape from the problem and how to deal with it? It can be concluded that "To be able to solve problems, you must first develop yourself [30] until you can be self-reliant [31] and need to improve the fertility of the soil, water, and trees." Digging a pond by using a spade to dig up the pond on its own land to save water with one brain, two hands, hopefully self-reliant start a new life again with integrated farming and receive rewards as a life pension. It takes about 18 months to dig. Therefore, there is a pond that has water

storage for consumption and vegetables, garden, fish, mulberry, silk raising, enough income to support the family. Eat like the words of father Phao Man in the middle pool say: "Roast over Hua Mak betel nuts open the mouth; black pieces fall hold the pot and the fish danced himself. "[32] Because everyone is doing and eating not hawking, looking for a living like in the past. After thatdigging many more ponds was able to solve the problem of water shortages to a certain extent and to improve life problems in all respects, namely: (1) better careers from applying wisdom to life philosophy that "Misery, hey, embarrassed pig dogs Khan saw the crow flies, but it is protested. "This means that the suffering and embarrassment of people in general, even pigs, dogs, ravens, chickens, etc. Therefore, they must hurry, diligent, work hard, compete with shyness to overcome that suffering and the wisdom that "Soth is suffering Wassana still has a doctor when looking at the face. "This means that after having the ultimate determination. The good opportunity ahead is still waiting by changing the original rice fields to convert into mixed plots planting like you eat everything that is grown,make additional careers, add new careers with the use of technology suitable for agriculture to help save resulting in increased income. There is savings left to be used as welfare benefits is a proud life pension, (2) for the better family using the principles of life to solve problems in all areas of life must close all the vices, stop unnecessary expenses, stop looking for a living, turned to do, work, eat, no debt because of the reason not to interfere with vices focusing on practicing the Right Livelihood in accordance with Buddhist ethics until being able to be self-reliant because various types of perennial trees are planted both edible and to cover the ground and helps reduce global warming create environmentally friendly is an open zoo is a habitat for birds, insects, black ant, red ants and reptiles such as ying Jing, frogs, planting vegetables. For export, distribution and use in cooking make the place that is fresh and shady with masses of plants like one can create a paradise for farmers in their area without having to wait to go to heaven in the next life. (4) Economic improvements,the group of farmers has a steady increase in income because they are producers themselves, consume by themselves, and therefore have income continuously into the familycompletely with low production costs expenditure has decreased markedly. (5) Better society because farmers groups must constantly develop their potential. Therefore, there is exchange of learning have a network

to talk regularly take lessons in agriculture every month. (6) In customs and traditions, when there is religious activity, then, they can use the existing products as if they were community kitchens is a supermarket in the community. Farmers can conveniently donate to religious and community activities, save expenses that must be taken to buy at the market in the district or province. If it is a folk item such as shrimp, clams, crabs, fish, frogs, various kinds of vegetables, which aside from being self-produced, eat, sell themselves, then agriculture is also able to bring to make merit in accordance with the traditions that the community has held almost every time without having to encroach oneself or others. Details of solutions for farmers can be shown as follows:

Conceptual framework for problem solving of farmer groups	
1. Folk wisdom	1. Career 2. Family 3. Environment 4. Economic 5. Social 6. Traditions and traditions
2. Right Livelihood principles	1. Improved economy 2. Improved environment 3. Improved health 4. Improved intelligence 5. Better society

REFERENCES

[1] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thai Tripitaka the Mahachulalongkornrajavidyalaya University edition, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House, 1996.

[2] PhraMaha Hansa Mahathammo, Conflict management model by Buddhist Santi Method: A case study of the Mae Tha Tang Basin. Chiang Mai Province. Master of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2005.

[3] PhraMaha Hansa Mahathammo, Conflict management model by Buddhist Santi Method: A case study of the Mae Tha Tang Basin. Chiang Mai Province. Master of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2005.

[4] Due to NoiBoonyanet, the ethical duty of man to the natural environment, cited in the collection of Buddhist academic articles on international academic seminars on Visakha Puja Day, World Important Day 4-6 May 2009.

[5] PhraThammapidok (P. Payutto), Sustainable Development, 3rd edition, Bangkok: Sahamaha Publishing, 1998.

[6] Father PhaiSoi Sa Klang, PhaiPhai tells the story. Buriram: Isan Community School, 2004.

[7] Seri Pongpisit, folk wisdom. Cited in La Poo Ngern, Thai wisdom subject Buriram: Buriram Rajabhat University, (Copier documents), 2008.

[8] Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka the Mahachulalongkornrajavidyalaya University edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House, 1996.

[9] PhraThammapitok (Por Payutto), Sustainable Development, 3rd edition, Bangkok: Sahakham Publishing, 1998.

[10] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, ThaiTripitaka. Mahachulalongkornrajavidyalaya University edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House, 1996.

[11] Pho Pai SoiKlang,Buriram: Isan Community School, 2004.

[12] PhraMaha Hansa Mahathammo, Conflict management model by Buddhist Santi Method: A case study of the Mae Tha Tang Basin, Chiang Mai Province. Master of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2005.

[13] The Great King Krom Phraya Wachirayannawarorot, Proverb Buddhism. Volume 1. 2nd edition, Bangkok: Printing house, Department of Religious Affairs, 1994.

[14] RungsakPancharoen, How successful people think. Bangkok: SE-Education Company Limited, 2010.

[15] Ministry of Agriculture and Cooperatives, Farmers Development Project in accordance with Sufficiency Economy Philosophy, Fiscal Year,Itonoi Community Learning Center, 2009.

[16] Harry S. Emerson Jodie Dixon (Harry Emerson Fosdick), 2519.

[17] BoonmajitCharat, Auspicious 38 Things. 1st edition, Bangkok: Department of Religious Affairs, 1990.

[18] PhraThammapidok. (P. Payutto), Buddhist economics, 9th edition, Bangkok: Mental

Health Publisher, 2001.

[19] Wira Somchai, Ethics and life. Department of Philosophy - Religion Faculty of Humanities and Social Sciences. Buriram: Buriram Rajabhat Institute, 1997.

[20] Father PhaiSoi Sa Klang, PhaiPhai tells the story. Buriram: Isan Community School, 2004.

[21] Foundation for Economic Strategy Subcommittee, A Guide to Promoting the Development of "Foundational Economic System", First edition. Bangkok: Community Organization Development Institute (Public organization), 2016.

[22] Department of Community Development, complete report, evaluation of the OTOP Tourism Community Project, Watthavithi. Bangkok: Department of Community Development, 2018.

[23] PhraMahaSirisakAriyametee, Analytical Study of the Sufficiency Economy Concept from a Buddhist Perspective. Master of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2005.

[24] PhraWittayaYansaro, The concept of sufficient economy in line with the Buddhist doctrine that appears in Theravada Buddhism. Master of Buddhist Thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2011.

[25] Phuangphayom Gold Medal,"Self-reliance of farmers", Master of Arts Degree Thesis. Graduate School: KhonKaen University, 2011.

[26] PhraMahaSanongAkkhomthommo, The role of monks in promoting the villagers to be self-reliant: a case study of PhraKruPhipitthamros. Master of Buddhist Thesis, Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2006.

[27] ManoonMukpradit, "The Middle Path Tripitaka in the Tipitaka and the Middle Path in the Concepts of Sufficiency Economy According to the Initiative". Doctor of Buddhism Buddhism Program Graduate School:Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2006.

[28] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thai Tripitaka the Mahachulalongkornrajavidyalaya University edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House, 1996.

[29] Father PhaiSoi Sa Klang, PhaiPhai tells the story. Buriram: Isan Community

School.University, 2004.

[30] PhraThammapidok (P.A.Payutto), Sustainable Development, 3rd edition, Bangkok: Sahamaha Publishing, 1998.

[31] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thai Tripitaka .Mahachulalongkornrajavidyalaya University edition, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House, 1996.

[32] Father PhaiSoi Sa Klang,PhaiPhai tells the story, Buriram: Isan Community School, University, 2004.